

№ 3, 2016

Учредители:

Национальный олимпийский комитет Украины
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины
Издается при поддержке Украинской академии наук

Главный редактор:

Платонов В. Н., д.пед.н. (Украина)

Члены редакционной коллегии:

Болобан В.Н., д.пед.н. (Украина), Борисова О.В., д.физ.вост. (Украина), Бубка С.Н., д.физ.вост. (Украина), Булатова М.М., д.пед.н. (Украина), Воронова В.И., к.пед.н. (Украина), Высоцина Н.Л., к.физ.вост. (Украина), Гамалий В.В., к.пед.н. (Украина), Гунина Л.М., д.биолог.н. (Украина), Дашева Д., доктор наук (Болгария), Дорошенко Э.Ю., д.физ.вост. (Украина), Ермаков С.С., д.пед.н. (Украина), Кашуба В.А., д.физ.вост. (Украина), Козина Ж.Л., д.физ.вост. (Украина), Колзова Е.К., д.физ.вост. (Украина), Коробейников Г.В., д.биолог.н. (Украина), Костюкевич В.М., д.физ.вост. (Украина), Литвиненко Ю.В., к.физ.вост. (Украина), Любышева Л.И., д.пед.н. (Россия), Манолаки В.Г., д.пед.н. (Молдова), Мохан Р., доктор наук (Великобритания), Мюллер Н., доктор наук (Германия), Павленко Ю.А., д.физ.вост. (Украина), Садовский Е., д.пед.н. (Польша), Томашевский В.В., к.физ.вост. (Украина), Чине П., доктор наук (Германия), Ярмолюк Е.В., к.физ.вост. (Украина)

Журнал включен в Список научных специализированных изданий Украины:

приказ МОН Украины № 1528 от 29.12.2014 г.

Свидетельство о государственной регистрации:

KB 19660-9460 PR от 25.01.2013 г.

Периодичность:

4 номера в год
Выпуск журнала 3/2016 утвержден Ученым советом Национального университета физического воспитания и спорта Украины (протокол № 11 от 13.06.2016 г.)

Журнал включен в базы данных:

Google Scholar; IndexCopernicus; Ulrich's Periodicals Directory; Библиотека международной спортивной информации; Научная периодика Украины (УРАН); Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского; Российская электронная библиотека (РЭБ); ISSN: 1992-9315 (Online), 1992-7886 (Print)

Адрес редакции:

Украина, 03150, Киев-150, ул. Физкультуры, 1
Тел./факс: +38-044-287-3261
<http://www.sportnauka.org.ua>
e-mail: journal@sportnauka.org.ua

Founders:

National Olympic Committee of Ukraine
National University of Physical Education and Sport of Ukraine
Published with the support of Ukrainian Academy of Sciences

Editor-in-chief:

Platonov V.N., Dr. Sc. in Pedagogy, professor (Ukraine)

Editorial board:

Boloban V.N., Dr. Sc. in Pedagogy (Ukraine); Borisova O.V., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Bubka S.N., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Bulatova M.M., Dr. Sc. in Pedagogy (Ukraine); Voronova V.I., Cand. Sc. in Pedagogy (Ukraine); Vysochyna N.L., Cand. Sc. in Physical Education (Ukraine); Gamaliy V.V., Cand. Sc. in Pedagogy (Ukraine); Gunina L.M., Dr. Sc. in Biology (Ukraine); Dashedeva D., Dr. Sc. (Bulgaria); Dorozenko E.Yu., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Ermakov S.S., Dr. Sc. in Pedagogy (Ukraine); Kashuba V.A., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Kozina Zh.L., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Kozlova E.K., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Korobeinikov G.V., Dr. Sc. in Biology (Ukraine); Kostyukovich V.M., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Litvinenko Yu.V., Cand. Sc. in Physical Education (Ukraine); Lubysheva L.I., Dr. Sc. in Pedagogy (Russia); Manolaki V.G. Dr. Sc. in Pedagogy (Moldova); Maughan R., Dr. Sc. (Great Britain); Müller N., Dr. Sc. (Germany); Pavlenko Yu.A., Dr. Sc. in Physical Education (Ukraine); Sadowski E., Dr. Sc. in Pedagogy (Poland); Tomashevsky V.V., Cand. Sc. in Physical Education (Ukraine); Tschien P., Dr. Sc. (Germany); Yarmoliuk E.V., Cand. Sc. in Physical Education (Ukraine)

The Journal has been included in the List of specialized editions of Ukraine: Order of the MES of Ukraine N 1528 of 29.12.2014.

Registration No: KB 19660-9460 PR of 25.01.2013

Periodicity: Quarterly

Issue of journal N 3/2016 was approved by Scientific Council of National University of Physical Education and Sports of Ukraine (protocol N 11 of 13.06.2016)

Journal is included in the databases:

Google Scholar; IndexCopernicus; Library of International Sports Information; National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky; Russian Electronic Library (Russian science citation index); Scientific Periodicals of Ukraine (URAN); Ulrich's Periodicals Directory

ISSN: 1992-9315 (Online), 1992-7886 (Print)

Editorial office address:

Ukraine, 03150, Kyiv-150, Fizkultury Str., 1
Phone/Fax: +38-044-287-3261
<http://www.sportnauka.org.ua>
e-mail: journal@sportnauka.org.ua

ИСТОРИЯ

Міжнародна олімпійська академія в системі освіти і виховання

Марія Булатова, Константінос Георгіадіс

Розглянуто історію створення, структуру, особливості та перспективи функціонування Міжнародної олімпійської академії. Приділено увагу діяльності справжніх ентузіастів олімпійського руху, зусилля яких сприяли створенню МОА та реалізації її місії як міжнародного культурного центру.

4

Олімпійський академії України – 25 років: сторінки історії та сьогодення

Марія Булатова, Валентина Єрмолова

Висвітлено 25-річну діяльність Олімпійської академії України з формування цілісної системи олімпійської освіти в Україні. Представлено аналіз реалізації основних напрямів діяльності Олімпійської академії України, її ролі у розвитку олімпійської освіти у країні та її місія у розвитку міжнародного олімпійського руху. Намічено перспективи подальшого розвитку олімпійської освіти в Україні.

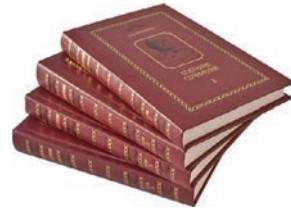
14

ОЛИМПИЙСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Творча спадщина Олексія Дмитровича Бутовського

Сергій Бубка, Марія Булатова

Відображені результати дослідницької та практичної діяльності Національного олімпійського комітету України та Олімпійської академії України з відродження творчої спадщини видатного спеціаліста в галузі фізичного виховання та спорту О. Д. Бутовського.

41

Комплекс фундаментальных и прикладных научных исследований в сферах теории и практики олимпийского спорта

Охарактеризован комплекс научно-исследовательских работ по теории и практике олимпийского спорта, выполненных за годы независимости Украины группой специалистов под общим руководством В. Н. Платонова.

49

О выпуске издательством «Олимпийская литература» пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» и однотомной «Енциклопедии олимпийского спорта України»

Дана характеристика пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» и однотомной «Енциклопедии олимпийского спорта України», показана роль и значение этих изданий, а также реакция на них видного отечественного спортивного журналиста Яна Дымова.

53

Культурно-образовательные и воспитательные аспекты олимпийского движения и олимпийского спорта

Показана необходимость расширения представлений об олимпийском образовании. Представлены взгляды президента Национального олимпийского комитета Украины Сергея Бубки, президента Олимпийской академии Украины Марии Булатовой и профессора кафедры истории и теории олимпийского спорта НУФВСУ Владимира Платонова на развитие олимпийского движения, историю Олимпийских игр и проблематику олимпийского образования, отраженные в ряде фундаментальных трудов.

57

Contents

Олимпийские виды спорта: энциклопедии в вопросах и ответах

Дана характеристика нового исследовательского проекта, инициированного Олимпийской академией Украины и поддержанного Национальным олимпийским комитетом Украины. В его основе – издание энциклопедий по олимпийским видам спорта, опирающееся на методологию, в основе которой – расширение представлений о виде спорта, его истории, современном состоянии, связях с разными сферами деятельности, а также стимуляция познавательных способностей читателей.

63

«Олимпийский спорт и спорт для всех»: международные научные конгрессы – с 1993 года до наших дней

Освещено зарождение и проведение международных научных конгрессов «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». Уже состоялось девятнадцать таких конгрессов, которые проходили в разных странах на базе их специализированных физкультурно-спортивных высших учебных заведений. Эти форумы собирают сотни ученых и других специалистов из многих государств Европы, Азии, Америки, Африки, Австралии, а тематика конгрессов охватывает широкий круг фундаментальных и прикладных исследований по различным их направлениям.

66

От партнерства с барселонским издательством «Paidotribo» (Испания) – к публикациям трудов во многих странах с высокоразвитым спортом

Представлена широкая программа популяризации трудов отечественных специалистов за рубежом и международного сотрудничества в сфере издательской деятельности.

71

ТЕОРИЯ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ

Общая теория подготовки спортсменов: история развития, методология построения, современное состояние

Владимир Платонов

В статье осуществлен анализ исторических предпосылок становления общей теории подготовки спортсменов как целостной системы знаний, показан вклад в ее развитие представителей различных научных дисциплин и разных научных школ, достижений передовой спортивной практики. Обоснован методологический подход к развитию теории, обозначены ее функции, понятийно-теоретический аппарат. Представлена современная система знаний, роль в ее формировании восточноевропейской и западной научных школ, охарактеризованы перспективные направления дальнейшего развития теории и их значимость для спортивной практики.

75

Распространение и внедрение в практику достижений теории и методики спорта

Показана актуальность быстрейшего распространения и внедрения нового знания в области теории и методики подготовки спортсменов в систему образования и практическую деятельность. Затронуты вопросы устаревания («морального износа») знания, а также влияния интенсивного распространения знания на его дальнейшее развитие.

105

ИНФОРМАЦИЯ

«Спорт. Олимпизм. Здоровье»: международный научный конгресс в Кишиневе

Вадим Фельдман

В этой обзорной статье освещены события, связанные с проведением 5-8 октября 2016 года в столице Республики Молдова Кишиневе международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», приуроченного к 65-летию организации в Молдове высшего образования по физической культуре и 25-летию ведущего в стране вуза этого профиля – Государственного университета физического воспитания и спорта, а также состоявшегося там заседания Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта.

109

History

Maria Bulatova, Konstantinos Georgiadis

International Olympic Academy
in the system of education and upbringing 4

Maria Bulatova, Valentina Ermolova

Olympic Academy of Ukraine – 25 years:
its past and present 14

Olympic Education

Sergey Bubka, Maria Bulatova

The creative heritage of
Alexey Dmitriyevich Butovsky 41

A series of fundamental and applied
scientific research in the fields of theory
and practice of Olympic sport

49

About the release of five-volume set of
Encyclopedia of the Olympic sport
and one-volume Encyclopedia of
the Olympic sport of Ukraine by
the publishing house "Olympic literature" 53

Cultural and educational aspects of
the Olympic movement
and Olympic sport 57

Olympic sports: encyclopedias
in questions and answers 63

Olympic Sport and Sport for All:
International Scientific Congresses –
1993 till now 66

From the partnership with the publishing
house Paidotribo (Spain) to the publication of
academic works in many countries
with highly developed sports 71

Theory of athletes' preparation

Vladimir Platonov

General theory of athletes' preparation:
history of development, methodology of
construction, and current status 75

Dissemination and implementation of
the advances in theory and methodology
of sport in practice 105

Information

Vadim Feldman

"Sport. Olympism. Health": International
Scientific Congress in Chisinau 109

Міжнародна олімпійська академія в системі освіти і виховання

Марія Булатова¹, Георгіадіс Костас²

АННОТАЦІЯ

В статті исследованы история создания, структура, особенности и перспективы функционирования Международной олимпийской академии. Уделено внимание деятельности истинных энтузиастов олимпийского движения, усилия которых способствовали созданию МОА и реализации ее миссии как международного культурного центра, призванного сохранять и распространять дух олимпизма, изучать и реализовывать общественные и воспитательные принципы Олимпийских игр, консолидировать различные силы вокруг олимпийской идеи.

Ключевые слова: Міжнародная олімпійська академія, національні олімпійські академії, олімпійське образование.

SUMMARY

The article analyses the history of creation of the International Olympic Academy, its structure, characteristics and prospects for functioning. The special attention is given to the activities of true enthusiasts of the Olympic Movement, whose efforts contributed to the creation of the IOA and realization of its mission as an international cultural center, established to preserve and disseminate the spirit of Olympism, to study and implement the educational and social principles of the Olympic Games, to consolidate the various forces around the Olympic idea.

Key words: International Olympic Academy, National Olympic Academies, Olympic education.

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ

Проблеми олімпійської освіти – поширення знань про олімпізм, історію Олімпійських ігор Стародавньої Греції та Олімпійських ігор сучасності, принципи та ідеали олімпійського спорту – перебували у полі зору Міжнародного олімпійського комітету з моменту його створення.

Питання про необхідність олімпійської освіти вперше було піднято на 3-й сесії МОК (Гавр, 1897 р.) і неодноразово обговорювалося на наступних сесіях Міжнародного олімпійського комітету. Ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор П'єр де Кубертен наголошував, що МОК повинен чітко усвідомлювати свою освітню роль в олімпійському русі і зобов'язаний забезпечити гідне місце спорту в освітніх програмах в усіх країнах.

Ідея створення навчального центру на території стародавньої Олімпії вперше офіційно висловив представник Національного олімпійського комітету Греції професор Іоаніс Христофіс на VIII Олімпійському конгресі (1925 р.) під час обговорення питання про відродження стародавнього гімназію.

У 1927 р. під час відвідання П'єром де Кубертеном Греції з нагоди відкриття в Олімпії меморіальної стели, встановленої на честь

відродження Олімпійських ігор, знову постало питання про відкриття в цьому місці культурного центру.

На сесії МОК, що відбулася в Афінах у 1934 р., всебічно розглядалося питання про створення в Олімпії культурно-освітнього за кладу. НОК Греції запропонував своїми силами реконструювати стадіон та іподром в Олімпії, побудувати археологічний музей за рахунок коштів країн-учасниць, зберегти священній Алтіс. Особлива заслуга у вирішенні цього питання належить генеральному секретарю НОК Греції Іоанісу Кетсесу і німецькому професору Карлу Дієму, які багато зробили для реалізації ідеї створення такого центру в Олімпії – Міжнародної олімпійської академії.

Вони уявляли її подібною до знаменитої Академії Платона – освітньої установи, заснованої в IV ст. до н. е., і також спиралися на інші факти, зокрема, на те, що у Стародавній Греції існував спеціальний інститут, завданням якого було навчання суддів, котрі мали право обслуговувати Олімпійські ігри. Під час підготовки таких суддів основний акцент робився на духовні, моральні й етичні цінності Олімпійських ігор і лише після того – на технічний бік їх проведення і правила змагань.

Спираючись на історичний аналіз досвіду роботи Академії в Стародавній Греції та інших освітніх структурах, було сформульовано принципи діяльності Олімпійської академії, в основу яких покладено захист і поширення філософії олімпізму, його духовних і моральних цінностей, протидія будь-якого роду зовнішнім впливам, здатним завдати шкоди гуманістичній складовій олімпійського спорту. Формування цих принципів будувалося на багаторічній діяльності П'єра де Кубертена, який протягом десятиліть домагався вдосконалення філософських, педагогічних

П'єр де Кубертен (праворуч) та Йоаніс Христофіс (1930 р.)

і освітніх напрямів олімпійського спорту. Ці питання Кубертен неодноразово піднімав на Олімпійських конгресах, звертаючи увагу на необхідність створення університетського освітнього закладу космополітичного і демократичного плану, основною метою якого стало б поширення олімпійських принципів, цінностей та ідеалів, збереження олімпійської історії.

У 1938 р. Карл Дієм запропонував створити в Олімпії Міжнародну олімпійську академію. За його задумом, ця установа мала б працювати під керівництвом Міністерства освіти Греції та Національного олімпійського комітету цієї країни. Він розробив структуру академії, написав приблизний навчальний план і почав активне листування з цього питання з Іоанісом Кетсеасом – генеральним секретарем НОК Греції.

Проект було підтримано Національним олімпійським комітетом Греції і Міжнародним олімпійським комітетом, проте його реалізація затримувалася з фінансових причин.

Ігри XI Олімпіади, що проводилися у 1936 р. в Берліні, справили величезне враження на П'єра де Кубертена і він став сприймати Німеччину як країну, здатну зайняти лідеруюче положення у розвитку олімпійського спорту, не звернувши уваги на пропагандистський і політичний аспект цих Ігор, використаних нацистським режимом у власних цілях.

Ситуацією, що склалася, скористався Карл Дієм, який розгорнув активну діяльність у вивчення олімпійського руху взагалі й зокрема – щодо створення у Берліні Міжнародного олімпійського інституту, відкриття Олімпійського музею, започаткування журналу «Olympic Revue». Ці ініціативи добре вписувалися у загальне русло підготовки Німеччини до Олімпійських Ігор 1936 р., тому знайшли підтримку й у П'єра де Кубертена, й у нацистській владі. Кубертен написав Гітлеру листа з пропозицією створити в Берліні Міжнародний олімпійський інститут, який і було відкрито в 1938 р. Його президентом став міністр спорту Німеччини Ганс фон Чаммер унд Остен, а директором – Карл Дієм. Розмістився інститут у Берліні на території Олімпійського стадіону, а головними напрямами його діяльності були: вивчення олімпізму та поширення олімпійських ідеалів у світі, створення олімпійського архіву, бібліотеки й Олімпійського музею, заснування пе-ріодичного журналу. Фінансування інституту взяв на себе уряд Німеччини.

Афінська школа, відома як Академія Платона

Дослідження актуальних проблем олімпійського руху, збір матеріалів з історії Олімпійських ігор і формування архіву, численні статті та лекції про олімпізм, Олімпійські ігри та підготовку спортсменів, обробка статистичних матеріалів з олімпійських видів спорту, результати учасників Олімпійських ігор, видання журналу із залученням зарубіжних авторів і багато іншого потрапили до сфери діяльності створеного інституту.

Уся ця багатогранна діяльність не погасила бажання Карла Дієма сприяти створенню Олімпійської академії в грецькій Олімпії, розкопки якої створили для цього сприятливі умови. Він неодноразово висував цю ідею в своїх статтях і виступах, у тому числі і в 1942 р., коли, перебуваючи під враженням від відвідання Олімпії, виступив на засіданні Національного олімпійського комітету Греції.

«Олімпію, – вважав К. Дієм, – слід зробити центром духовної культури, оскільки це місце підкорює своїм представницьким виглядом і урочистістю. Саме тут має бути створена Олімпійська академія, подібна до

Академії Платона, в якій молодь із високими стандартами фізичного й інтелектуального розвитку всіх країн світу могла б спілкуватися з молодими художниками, знайомитися з вічними творіннями античності, які є інтелектуальними і художніми скарбами (відіувдання музеїв Олімпії залишають незабутні враження), у той самий час вивчати принципи і практику всеосяжного фізичного виховання в тому самому місці, де проводилися Олімпійські ігри. Ми могли б таким чином, завдяки тому, що будемо вести спільне життя, організоване дуже просто, в примітивних умовах, з проживанням у наметах, генерувати справжній олімпійський дух».

Друга світова війна стала причиною припинення діяльності Міжнародного олімпійського інституту в Німеччині. Були розірвані його міжнародні звязки, різко погіршилися фінансові можливості. У результаті бомбардування 3–4 вересня 1943 р. зруйновано приміщення інституту, зникла під завалами велика частина архіву, бібліотеки, історичних цінностей і публікацій. Карл Дієм усіляко намагався зберегти інститут і в квітні 1945 р., напередодні капітуляції Німеччини, навіть випустив останній номер журналу.

Після закінчення Другої світової війни Карл Дієм багато зробив для того, щоб зберегти Міжнародний олімпійський інститут як офіційну організацію МОК. Проте він не отримав підтримки ні від тодішнього вице-президента МОК Ейвері Брэндеджа, ні від президента МОК Юханнеса Зігфріда Едстрема. Керівництво МОК не могло не враховувати ставлення світової спільноти до Німеччини, котра розв'язала Другу світову війну, і до самого Карла Дієма, який був активним членом NSDAP – націонал-соціалістичної ні-

Карл Дієм (1882–1962) – німецький вчений і діяч міжнародного олімпійського руху

Лео фон Кленце (1784–1864) – німецький архітектор, художник і письменник

мецької робітничої партії. Пояснення Карла Дієма на вересневій сесії МОК 1946 р. про те, що інститут був незалежною від уряду нацистської Німеччини міжнародною організацією, не були враховані – і було прийнято рішення про функціонування інституту в Лозанні (Швейцарія).

Передбачаючи ситуацію з Міжнародним олімпійським інститутом, яка, наймовірніше, повинна була скластися після поразки Німеччини, Карл Дієм запропонував у 1945 р. заснувати Міжнародну олімпійську академію (МОА) в США. З такою пропозицією він звернувся до президента Національного олімпійського комітету США, віце-президента МОК Ейвері Брендеджа. Дієм вважав, що економічне становище США і популярність спорту в цій країні сприятимуть найкращому поширенню ідей олімпізму і знань про Олімпійські ігри серед молоді різних країн. Реалізацію ж такого проекту в післявоєнній Греції Дієм вважав нереальною. Проте Ейвері Брендедж не виявив зацікавленості у вирішенні питання щодо створення МОА в США.

У той самий час Іоаніс Кетсеас продовжував відстоювати ідею створення Міжнародної олімпійської академії на батьківщині давньогрецьких Олімпійських ігор – в Олімпії. Проект такого закладу він представив учасникам сесії МОК, що відбулася 1947 р. в Стокгольмі. Карл Дієм, який на той час став ректором заснованого в Кельні університету спорту, активно підтримав Кетсеаса.

Проект академії, її структура і навчальний план, розроблені Діємом і Кетсеасом, лягли в основу пропозицій НОК Греції, представлених на розгляд сесії МОК, що відбулася 1949 р. у Римі. Сесія одноголосно підтримала всі пропозиції, пов'язані з відкриттям в Олімпії Міжнародної олімпійської академії.

Проте офіційне її відкриття відбулося лише в 1961 р., одночасно з відкриттям відновленого стародавнього стадіону в Олімпії.

РОЛЬ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗКОПОК

Відкриття Міжнародної олімпійської академії в Олімпії стало можливим завдяки не тільки ініціативам Кубертена, Кетсеаса, Дієма та інших діячів олімпійського руху, а й археологічним розкопкам, котрі тривали багато років, що дозволило відновити чимало пам'яток давньогрецької цивілізації, що належали до періоду Олімпійських ігор Стародавньої Греції.

Глибокий інтерес до давньогрецької культурної спадщини в XVI–XIX ст. не міг не привести до організації археологічних розкопок у різних регіонах Греції, у тому числі в Олімпії. Найбільш активними в цьому відношенні були представники культурної еліти Франції, Англії, Німеччини, які були вражені змістом праць Павсанія, котрій докладно описав архітектурні споруди і різні твори мистецтва, що перебували у стародавній Олімпії і були пов'язані з давньогрецькими Олімпійськими іграми.

Видатний німецький історик, основоположник сучасної археології Йоганн Вінкельман у 1760-х роках склав план розкопок в Олімпії і висловив бажання зайнятися ними з тим, «щоб витягти на світ твори мистецтва».

У 1770 р. англійський археолог Річард Чандлер під час подорожі Грецією побував в Олімпії, де виявив декілька знахідок, які свідчили про перспективність глибоких археологічних досліджень.

У 1788 р. французький історик Бартелемі склав детальний план стародавнього Алтісу, який у подальшому допоміг в організації розкопок.

Захоплений давньогрецькою архітектурою Лео фон Кленце – придворний архітектор баварського короля Фрідріха I – на початку XIX ст. також складав плани розкопок і був упевнений, що вони приведуть до цінних знахідок.

Проте регулярні експедиції з метою проведення розкопок в Олімпії стали споряджатися тільки в 1820–1830-х роках. Зокрема, французькі археолози виявили метопи храму Зевса із зображенням подвигів Геракла. Ці знахідки були вивезені до Парижа – в музей Лувра, де зберігаються і нині.

Після цього випадку грецький уряд заборонив археологічні дослідження, які були відновлені лише у середині 1870-х років

німецькими археологами під керівництвом Е. Курціуса. Розкопкам передувала тривала і копітка робота. У 1838 р. археолог Ернст Керпіс відвідав Олімпію і переконався у складності проведення розкопок: античні руїни були поховані під товстим шаром піску і мулу, котрій досягав шести метрів, а більша частина території була засаджена виноградниками. Проте це не зупинило Керпіса, який бачив Олімпію як священне місце, що являє велику цінність для науки і мистецтва. Він намагався довести, що вивчення Олімпії може підняти авторитет Німеччини в очах світової спільноти, і в цьому питанні знайшов прихильників серед авторитетних діячів культури, а 1853 р. отримав підтримку короля Греції. Проведення розкопок в Олімпії було підняте до рангу національних інтересів Німеччини.

На жаль, початок розкопок стримували численні узгодження умов їх проведення, військові та політичні конфлікти. Наприклад, канцлер Німеччини Отто фон Біスマрк був проти цих робіт через їх дорожнечу, а також через те, що, згідно з грецьким законодавством, стародавні пам'ятки не могли бути вивезені з країни. Рішення було знайдено спадкоємцем прусського короля Фрідріхом Вільгельмом, який обговорив цю тему з королем Греції Георгом I.

Контракт на проведення розкопок було підписано у 1874 р., а в 1875 р. затверджене парламентом Греції. У тому самому році почалися археологічні дослідження, які тривали до 1891 р. За цей період в Алтісі було розкопано храм Зевса та інші споруди, окрім Леонідіона. До розкопок античного стадіону і гімназію навіть не приступали.

Йоганн Вінкельман (1717–1768) – німецький мистецтвознавець, основоположник сучасних уявлень про античне мистецтво й археологію

Роботи не виправдали оптимізму їх організаторів. Багато предметів, описаних Павсанієм, виявити не вдалося. Знайдені цінності не могли бути вивезені до Німеччини, що викликало розчарування і не виправдало вкладених коштів. Проте розкопки стали серйозною школою для археологів, оскільки дали багатющий матеріал для подальших наукових досліджень. Варто зазначити, що у 1881 р. стали відомі місця перебування більшості античних пам'яток загальногрецької культури і зроблено їх опис. Німецькі археологи підготували кілька томів тексту і таблиць, безліч планів і карт. Одним із підсумків цієї роботи було дослідження учасника експедиції Вільгельма Дерпфельда, узагальнене у фундаментальній праці «Стародавня Олімпія», котра побачила світ у 1835 р. В основу цієї праці лягли результати пошуків ученого не тільки в 1875–1881 рр., здійснені під керівництвом Курціуса, а й численні дані епізодичних розкопок, здійснених самим Дерпфельдом у 1906–1907 рр. і у 1921–1927 рр.

Вихід книги Вільгельма Дерпфельда збігся за часом із відвіданням Греції міністром спорту Німеччини Гансом фон Чаммером унд Остен і одним із найбільш авторитетних в олімпійському русі фахівців – генеральним секретарем оргкомітету Ігор XI Олімпіади в Берліні (1936 р.) Карлом Діємом.

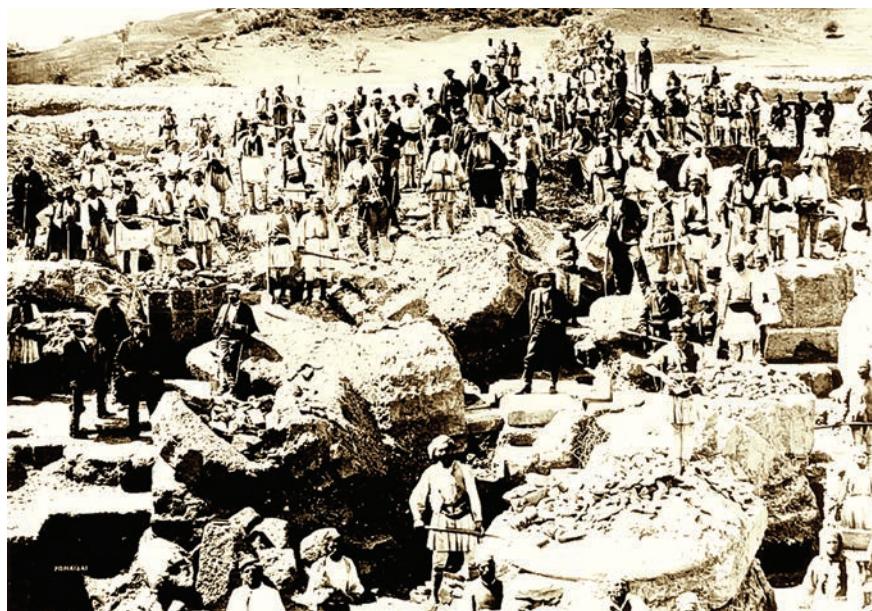
Після цієї поїздки Дієм розробив план подальших розкопок Олімпії, а Чаммер домігся його схвалення Гітлером, який побачив у цій ініціативі серйозні пропагандистські можливості для демонстрації миролюбних і за-

Вільгельм Дерпфельд (1853–1940) – німецький архітектор, археолог і один із найвідоміших дослідників стародавньої архітектури

гальнокультурних устремлінь Німеччини. Заяву щодо проведення Німеччиною нових розкопок в Олімпії було зроблено в урочистій обстановці у Берліні 1 серпня 1936 р. – в день відкриття Ігор XI Олімпіади.

Розкопки в Олімпії, що почалися восени 1936 р., у 1937 р. велися вже практично на всій території Алтіса, у тому числі й на місці античного стадіону. Було знайдено безліч предметів, що належали як до класичного і пізніших періодів давньогрецької цивілізації, так і до архаїчного і більш ранніх періодів. Керували розкопками відомий німецький археолог Еміль Кунце і великий авторитет у будівництві й археології, професор наукової організації Німеччини в структурі СС «Аненерве» Ганс Шляйф. Роботи тривали до 1942 р.

Розкопки храму Зевса в Олімпії, проведенні під керівництвом Ернста Курціуса у 1876 р.

Відновилися розкопки 1952 р. з ініціативи Еміля Кунце, який у той час обіймав пост директора Німецького археологічного інституту, розташованого в Афінах. До досліджень він залучив відомого архітектора Альфреда Мальвіцца, який багато зробив для реконструкції споруд і пам'яток стародавньої Олімпії, а в подальшому – з 1972 по 1984 рр. – продовжив розкопки.

З найбільшими труднощами археологам довелося зіткнутися під час розкопок античного стадіону – у зв'язку з величезним обсягом робіт. Здійснити їх удалось лише у період 1957–1961 рр., в основному, завдяки Карлу Дієму, який зумів відшукати фінансові ресурси для продовження розпочатих робіт. Відкриття стадіону відбулося в 1961 р., а повне його відтворення було завершене тільки у 1966 р.

Не припиняються дослідження стародавньої Олімпії і нині. Нещодавно археологи виявили місце, де проходили кінні змагання – іподром. Вважалося, що знайти сліди іподруму, описаного Павсанієм, не вдасться, оскільки великі повені могли знищити його сліди. Проте сучасні геофізичні методи дозволили на основі вивчення неоднорідностей ґрунту виявіти залишки стародавньої споруди прямоугольної форми довжиною 1,2 км, що відповідає опису Павсанія.

Водночас із іподромом було знайдено і руїни храму Деметри, що також збігається з античним описом його розташування. Таким чином, Міжнародна олімпійська академія отримала нові матеріали для своєї діяльності.

Більшість пам'яток, знайдених в Олімпії, перевібають в Археологічному музеї Олімпії, який є одним із найбагатших музеїв Греції. Представлені там експонати охоплюють весь період проведення античних Олімпійських ігор, включаючи його давньогрецьку та давньоримську епохи. Цей музей, експозиція якого була сформована переважно з експонатів, знайдених під час розкопок, було засновано у 1887 р. Звичайно, слухачі Міжнародної олімпійської академії мають можливість ознайомитися з його експозицією.

ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОЛІМПІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Урочисте відкриття Міжнародної олімпійської академії (MOA) відбулося влітку 1961 р. водночас із відкриттям давньогрецького стадіону в Олімпії. У ті роки в Олімпії не було ні гуртожитку, ні бібліотеки, ні аудиторії. Слухачі MOA жили у наметах, а займалися на відкритому

Наметове містечко учасників першої сесії Міжнародної олімпійської академії. Олімпія, 1961 р.

повітря. Звертаючись до слухачів першої сесії МОА, Карл Дієм говорив: «Ми не хочемо, щоб ви спали у наметах, умивалися і йшли на відкритому повітрі. Переможці давніх Ігор засміють нас зі своїх могил. Під час розкопок Олімпії ми знайшли лазні з гарячою і холодною водою, будинки для суддів, жерців і почесних гостей. Але нічого цього не було у атлетів та учасників змагань. Вони жили в наметах і йшли м'ясо з ножа».

У період з 1961 по 1964 рр. робота Міжнародної олімпійської академії обмежувалася проведенням щорічних сесій. У наступні роки обсяг роботи МОА та її роль у системі олімпійської освіти стали розширюватися. Нині МОА проводить в Олімпії понад сорок заходів, що мають важливе значення.

У заходах Міжнародної олімпійської академії за 1961–2016 рр. взяли участь понад 50 тисяч учасників з різних куточків нашої планети. Багато з них зробили значний внесок у поширення олімпійських ідеалів у своїх країнах.

За значні заслуги у реалізації гуманістичних ідей олімпізму та у розвитку олімпійського руху МОА була двічі (1961, 1970 рр.) удостоєна призу Бонакоса (члена МОК для Італії у 1925–1953 рр.), а у 1981 р. нагороджена Олімпійським кубком, заснованим П'єром де Кубертеном.

Постійно удосконалюється матеріально-технічна база Міжнародної олімпійської академії. У 1967 р. було введено в експлуатацію перший будинок. Згодом на її території з'явилися нові спортивні споруди, упорядковані гуртожитки та інші об'єкти. У 1994 р. завершено будівництво нового конференц-центр, який відповідає сучасним вимогам.

Основний напрям діяльності Міжнародної олімпійської академії – її функціонування як міжнародного культурного центру, покликаного зберігати і поширювати дух олімпізму, вивчати і реалізовувати суспільні та виховні принципи Олімпійських ігор, консолідувати різні сили навколо олімпійської ідеї.

Олімпійський кубок, заснований П'єром де Кубертеном у 1906 р.

Для досягнення поставленої мети МОА у своїй діяльності реалізує такі завдання:

- діяти як міжнародний академічний центр олімпійської освіти та досліджень;
- діяти як міжнародний форум для вільного вираження й обміну ідеями серед членів олімпійської сім'ї – вчених, спортсменів, спортивних керівників, педагогів, діячів мистецтва, а також молоді всього світу;
- об'єднувати у дружбі і співпраці людей усього світу;
- застосовувати отримані знання і досвід у реалізації ідей олімпізму в різних країнах;
- берегти і поширювати ідеї та принципи олімпійського руху в світі;
- співпрацювати і підтримувати національні олімпійські академії та інші інститути, основою діяльності яких є олімпійська освіта;
- проводити дослідження у сфері олімпізму, а також сприяти підвищенню його ролі у розвитку сучасного суспільства.

Карл Дієм виступає на першій сесії Міжнародної олімпійської академії. Олімпія, 1961 р.

Виступає президент Олімпійської академії Іспанії Конрадо Дурантес. Олімпія, 2015 р.

Конференц-зал Міжнародної олімпійської академії

Виступ президента МОК Хуана Антоніо Самаранча з нагоди святкування 20-річчя МОА, 1981 р.

В основі діяльності Міжнародної олімпійської академії лежить реалізація освітніх програм шляхом проведення щорічних міжнародних сесій для:

- студентської молоді;
- аспірантів і докторантів;
- президентів національних олімпійських академій, членів і представників національних олімпійських комітетів і національних спортивних федерацій;
- викладачів вищих навчальних закладів, коледжів, школ та інших освітніх структур;
- представників установ й організацій, діяльність яких пов'язана з олімпійським рухом: національних олімпійських академій, міжнародних спортивних федерацій, товариств спортивної медицини, асоціацій тренерів, суддів, спортивних керівників;
- спортивних журналістів;
- спортсменів – учасників Олімпійських ігор.

У МОА також проводять спеціальні сесії для інститутів, які не мають прямого відношення до олімпізму, але націлених на поширення олімпійських ідей. Підтримуються також візити фахівців, дослідження яких присвячені розвитку олімпійського руху, проводяться наукові конференції тощо.

До програми сесій в МОА включаються історико-гуманістичні, соціально-правові та організаційні аспекти олімпійського спорту. Особливий акцент робиться на ідеалах олімпізму, справедливої гри у спорті, вплив мистецтва і суспільних наук на Олімпійські ігри, внесок змагального спорту в гармонійний розвиток людини, на проблемах, що породжуються застосуванням допінгу в спорті, тощо.

Керує Міжнародною олімпійською академією виконавчий комітет, який очолює президент МОА. Члени виконкому МОА обираються

Національним олімпійським комітетом Греції на чотирирічний термін. До складу виконкому входять: президент МОА, перший віцепрезидент, другий віце-президент, почесний президент (довічно), почесний віце-президент, декан, член МОК для Греції, президент НОК Греції, президент Асоціації спортивних журналістів Греції, член виконкому, консультант з культури.

Офіційними мовами Міжнародної олімпійської академії є англійська, французька та грецька. Всі сесії МОА проводяться на території стародавньої Олімпії під головуванням президента або декана.

Контроль за діяльністю МОА здійснює Національний олімпійський комітет Греції під егідою Міжнародного олімпійського комітету. Для взаємозвязку і взаємодії МОА і МОК, «Олімпійською солідарністю» й олімпійським рухом у цілому Міжнародний олімпійський комітет у 1967 р. створив комісію МОК з Міжнародної олімпійської академії та олімпійської освіти. Сьогодні ця комісія реформована в Комісію МОК з олімпійської

освіти та Комісію МОК з культури та збереження олімпійської спадщини.

У виступі з нагоди 25-річчя МОА, яке відзначали у 1986 р., тодішній президент МОК Хуан Антоніо Самаранч охарактеризував Міжнародну олімпійську академію як символ єдності і дружби між людьми і континентами, як міцну ланку, що об'єднує минуле із сьогоденням, стародавні традиції із сучасністю.

У 2011 р. Міжнародна олімпійська академія святкувала своє 50-річчя. Ювілейна сесія, присвячена цій історичній події, зібрала видачних діячів сучасного олімпійського руху і переконливо продемонструвала, що Міжнародна олімпійська академія продовжує бути культурним та освітнім центром, прикладом єднання і дружнього співробітництва представників різних країн і континентів, поєднанням багатої історії із сучасністю, збереженням і розвитком давніх традицій та ідеалів.

За рішенням президента МОК Томаса Баха у процесі реструктуризації комісій Міжнародного олімпійського комітету директор

Сучасний вигляд Міжнародної олімпійської академії в Олімпії

Стела П'єра де Кубертена в Олімпії. Згідно з останньою волею барона, його тіло поховане в Лозанні (Швейцарія), а серце знайшло спокій біля входу до святилища у стародавній Олімпії

МОА Діонісіс Гангас став членом Комісії МОК з олімпійської освіти.

Також було відновлено призначення президента Міжнародної олімпійської академії Ісідороса Кувелоса і президента Національного олімпійського комітету Греції Спіроса Капралоса до Комісії МОК з культури та олімпійської спадщини. Почесним президентом цієї Комісії МОК призначив її почесного члена Ламбіса Ніколау. Крім того, відновлено призначення почесного декана МОА Константіноса Георгіадіса членом Комісії МОК з олімпійської освіти.

Рішення президента МОК Томаса Баха щодо призначенень представників Міжнародної олімпійської академії свідчить про важливість та ефективність 55-річної діяльності МОА з розвитку олімпійської освіти.

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ОЛІМПІЙСЬКИХ АКАДЕМІЙ

Аналіз 122-річної історії сучасного олімпійського руху (з 1894 р. до сьогодні) переконливо свідчить, що олімпійські ідеали Стародавньої Греції – вічні і привабливі для всього людства.

Боротьба за ці ідеали дозволила не тільки відродити Олімпійські ігри, а й зробити олімпійський спорт дуже популярним явищем, що охоплює всі континенти і країни, феноменом суспільного життя світового співтовариства.

У сучасному олімпійському русі спортивні та освітні сторони переплітаються з соціально-філософськими, економічними і політичними реаліями, що зробило його універсальним яви-

щем – прикладом ефективної співпраці країн і народів. Усе це дало можливість олімпійському руху набути дивовижної стійкості й авторитету, отримати підтримку з боку міжнародної спільноти, незважаючи на сучасні політичні, економічні, демографічні та інші проблеми.

Популярність і привабливість олімпійського руху багато в чому були забезпечені системою олімпійської освіти та поширенням знань про олімпізм, принципи та ідеали олімпійського спорту, його місце в міжнародному спортивному житті, системі виховання й освіти, зв'язки з іншими явищами суспільного життя.

Позиція П'єра де Кубертена щодо важливості олімпійської освіти певною мірою визначила ставлення до цього й інших президентів МОК, особливо Хуана Антоніо Самаранча, який дуже багато зробив для популяризації олімпійського спорту і розвитку системи олімпійської освіти.

Одним із яскравих проявів авторитету й можливостей сучасного олімпійського руху є наявність у ньому широкої освітньої системи, що діє через Міжнародну олімпійську академію і 146 національних олімпійських академій, які реалізують свою місію під егідою МОА й об'єднують значну кількість фахівців, активно співпрацюючи з різними освітніми, культурними та спортивними організаціями.

Починаючи з 1960-х років, у багатьох країнах Європи робилися спроби створення національних структур, покликаних займатися олімпійської освітою. Найбільш вдалою з них виявилася та, що була реалізована в Іспанії, де в Національному інституті фізич-

П'єр де Кубертен – педагог, громадський діяч, ініціатор відродження Олімпійських ігор сучасності на міжнародній основі

Сьомий президент МОК Хуан Антоніо Самаранч

ного виховання у Мадриді в 1968 р. почала функціонувати Національна олімпійська академія, підтримана Національним олімпійським комітетом Іспанії, який у ті роки очолював Хуан Антоніо Самаранч.

У 1976 р. в США під егідою Олімпійського комітету цієї країни почала функціонувати Національна олімпійська академія.

У подальші роки були створені такі НОА: в 1977 р. – у Китайському Тайpei (Тайвань), у 1978 р. – в Єгипті та Японії, у 1981 р. – в Чилі та Еквадорі.

У 1983 р. в Лозанні відбулася зустріч представників національних олімпійських академій з Комісією МОК з Міжнародної олімпійської академії та олімпійської освіти. Ці організації вітали і заохочували створення нових національних олімпійських академій. У 1984 р. за підписом президента МОК Х.А. Самаранча були розіслані в національні олімпійські комітети всіх країн циркуляри, в яких рекомендувалося заснувати при кожному НОК свою національну олімпійську академію, що стало потужним поштовхом до стрімкого їх створення.

Станом на 1 січня 1989 р. налічувалося вже 45 НОА на всіх континентах. У наступні роки у зв'язку з усвідомленням у різних країнах значущості олімпійської освіти мережа національних олімпійських академій неухильно розширювалася і до 2016 р. їх налічується вже 146.

Україна долучилася до міжнародної мережі національних олімпійських академій у 1991 р.

Національні олімпійські академії реалізують не тільки олімпійські освітні програми, а й програми, спрямовані на стимулювання молоді до вивчення іноземних мов і культурних традицій інших націй, на привернення уваги громадськості до світових проблем екології, економіки, здоров'я, освіти.

Для реалізації програм олімпійської освіти національні олімпійські академії співпра-

цюють з різними організаціями, у тому числі з Міжнародною олімпійською академією, національними олімпійськими комітетами, національними федераціями з видів спорту, навчальними закладами всіх рівнів акредитації, місцевими органами влади та оргкомітетами Олімпійських ігор. Саме практична реалізація ідей і філософії олімпізму є основою метою діяльності національних олімпійських академій.

Щорічно національні олімпійські академії проводять сесії, на яких обговорюються нағальні проблеми олімпійського спорту, беруть участь у роботі інших організацій, виступаючи з доповідями, пов'язаними з олімпізмом, у спортивних клубах і федераціях; розробляють навчально-методичні матеріали, що

сприяють поширенню олімпійських цінностей; надають консультивативну допомогу НОК своєї країни з питань олімпізму; проводять довгострокові дослідження за олімпійською тематикою, беруть участь у проектах державних установ (міністерств, вищих навчальних закладів), спрямованих на інтеграцію олімпізму в навчальні програми шкіл, вищих навчальних закладів, систему підвищення кваліфікації; розвивають зв'язки між спортом, культурою і наукою, беруть участь у створенні національного олімпійського музею і його регіональних відділень.

Національні олімпійські академії проводять свою діяльність серед різних верств населення – представників спортивного менеджменту, спортсменів, тренерів, арбітрів,

журналістів, учителів, школярів, студентів, лікарів, представників культури і мистецтва, ветеранів спорту тощо.

Одним з напрямів діяльності національних олімпійських академій є організація зустрічей з колишніми учасниками сесій Міжнародної олімпійської академії для обміну досвідом у сфері олімпійської освіти, а також розробки матеріалів, які сприяють поширенню олімпійських знань, проведення досліджень за олімпійською тематикою, участі у проектах, спрямованих на інтеграцію олімпійської освіти в систему роботи навчальних закладів, установ підвищення кваліфікації педагогічних працівників; розвитку взаємозв'язку між спортом, культурою і наукою; створення олімпійських музеїв тощо.

1

2

3

4

5

6

7

8

На зображеннях 1–16 – представники України, які у різні роки брали участь у заходах Міжнародної олімпійської Академії: 1 – Запрошенні лектори – президент Олімпійської академії України Марія Булатова (праворуч) і президент ICSSPE Гудрум Дол-Теппер – покладають віночок біля стели П'єра де Кубертена. Олімпія, 2000 р.; 2 – Яків Щербашин (ліворуч) на території давньогрецького стадіону. Олімпія, 2006 р.; 3 – Володимир Томашевський (у центрі) – учасник семінару MOA для аспірантів. Олімпія, 1998 р.; 4 – Ірина Когут і Оксана Гречанюк – учасники семінару MOA для аспірантів. Олімпія, 2007 р.; 5 – Інга Бабакова – бронзовий призер Ігор XXVI Олімпіади в стрибках у висоту – учасниця сесії MOA в Олімпії для олімпійських медалістів; 6 – Анна Сорокіна – бронзовий призер Ігор XXVII Олімпіади в стрибках у воду – учасниця сесії MOA в Олімпії для олімпійських медалістів. Олімпія, 2007 р.; 7 – Ярослав Галан на олімпійському стадіоні в Афінах, 2012 р.; 8 – Диплом Міжнародної олімпійської академії отримала Ірина Бойко. Олімпія, 2013 р.

9

10

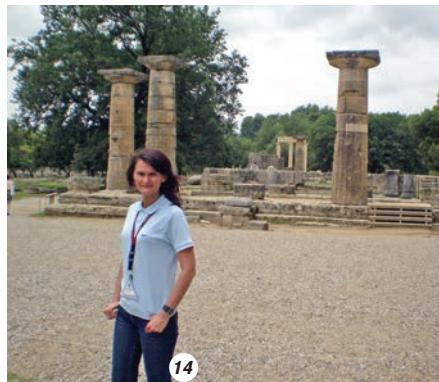
11

12

13

14

15

16

9 – Денис Белокуров (праворуч) в бібліотеці Міжнародної олімпійської академії. Олімпія, 2009 р.; 10 – Юрій Олійник (в центрі) – учасник сесії для молодих учнів. Олімпія, 2010 р.; 11 – Михаїло Лінець в Археологічному музеї в Олімпії, 2008 р.; 12 – В'ячеслав Семененко на стадіоні Міжнародної олімпійської академії. Олімпія, 2008 р.; 13 – Наталія Добринська (ліворуч), чемпіонка Ігор ХХІІ Олімпіади в легкоатлетичному семиборстві – учасниця сесії МОА для олімпійських медалістів. Олімпія, 2013 р.; 14 – Ірина Каліта – учасниця сесії МОА для журналістів, Олімпія, 2007 р.; 15–16 – Альона Заронянц (2009 р.) і Георгій Лопатенко (2013 р.) завоювали грант Міжнародної олімпійської академії і Пелопоннеського університету на навчання за магістерською програмою «Олімпійські дослідження, олімпійська освіта, організація і менеджмент олімпійського спорту»

РОЛЬ МІЖНАРДНОЇ ОЛІМПІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Особливу роль у розвитку системи олімпійської освіти в нашій країні відіграє тісна співпраця Олімпійської академії України з Міжнародною олімпійською академією. Найважливішим у цій роботі є активна участь представників України в усіх заходах, що проводяться Міжнародною олімпійською академією. Так, за період існування Олімпійської академії України понад 200 її представників взяли участь у різних сесіях і семінарах МОА, для яких перебування на батьківщині давньогрецьких Олімпійських ігор стало важливою подією в житті. Вони отримали нові знання, величезний досвід спілкування в олімпійській родині, практичні навички поширення філософії олімпізму і його цінностей в Україні серед підростаючого покоління, ознайомилися з культурою різних народів усіх куточків планети, де розвивається олімпійський рух.

Константінос Георгіадіс (на фото вгорі) – почесний декан Міжнародної олімпійської академії, проректор Пелопоннеського університету з культури та міжнародних зв'язків

Президент МОА Ісидорос Кувелос (праворуч) – почесний доктор Національного університету фізичного виховання і спорту України і Діонісіс Гангас – директор Міжнародної олімпійської академії брали участь у міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх». Київ, 2010 р.

Президент Олімпійської академії України Марія Булатова з учасниками сесії МОА для молодих учених. Афіни, 2013 р.

Олімпійський чемпіон, президент НОК України, член виконкому Міжнародного олімпійського комітету Сергій Бубка – лектор Міжнародної олімпійської академії

Тетяні Рудковській, координатору семінару для аспірантів, вручає диплом почесний декан Міжнародної олімпійської академії Константінос Георгіадіс. Олімпія, 2013 р.

Олександр Томенко (ліворуч) – координатор семінару Міжнародної олімпійської академії. Олімпія, 2008 р.

Більшість учасників сесій Міжнародної олімпійської академії – студенти, аспіранти та викладачі спеціалізованих вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту, в яких викладається дисципліна «Олімпійський спорт» і проводяться дослідження з різних аспектів історії олімпійського руху та олімпійського спорту.

Неоціненню допомогу у становленні національної системи олімпійської освіти в Україні надали президент Міжнародної олімпійської академії Ісідорос Кувелос, директор МОА Діонісіс Гангас і почесний декан МОА Константінос Георгіадіс, які неодноразово відвідували Україну з офіційними візитами.

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ У ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОЛІМПІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Міжнародне наукове та спортивне співтовариство високо оцінює внесок українських фахівців у розвиток міжнародного олімпійського руху та олімпійської освіти. Враховуючи науко-

вий авторитет, значний досвід розробки методології та впровадження системи олімпійської освіти, керівництво Міжнародної олімпійської академії запрошує українських учених як провідних лекторів до участі в освітніх програмах, що проходять в Олімпії. Наприклад, доктор наук з фізичного виховання і спорту, почесний професор Національного університету фізичного виховання і спорту України, президент НОК України і член виконкому МОК Сергій Бубка і президент Олімпійської академії України, завідувач кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ, доктор педагогічних наук, професор Марія Булатова неодноразово читали лекції на сесіях і семінарах в Олімпії. Представник Сумського відділення Олімпійської академії України Олександр Томенко був запрошений координатором сесії МОА для молодих учених. А представник Олімпійської академії України Тетяна Рудковська була координатором семінару МОА для аспірантів.

Діяльність Олімпійської академії України і Національного олімпійського комітету Укра-

Вручення престижної міжнародної премії креативного спорту президенту НОК України Сергію Бубці (у центрі)

їни з розвитку олімпійської освіти отримала високу оцінку міжнародного співтовариства, про що свідчить визнання НОК України найкращим олімпійським комітетом світу з пропаганди спорту й олімпійських цінностей.

¹Національний університет фізичного виховання та спорту України, Олімпійська академія України, Київ, Україна
dr.bulatova@gmail.com

²Пелопоннеський університет, Міжнародна олімпійська академія, Греція

Олімпійській академії України – 25 років: сторінки історії та сьогодення

Марія Булатова, Валентина Єрмолова

АННОТАЦІЯ

В статті освіщена 25-річна діяльність Олімпійської академії України по формуванню цілостної системи олімпійського образування в Україні. Представлено аналіз реалізації основних напрямів діяльності Олімпійської академії України, її ролі в розвитку олімпійського образування в країні та її місце в розвитку міжнародного олімпійського руху. Намічені перспективи дальнішого розвитку олімпійського образування в Україні.

Ключові слова: Олімпійська академія України, олімпійське образування, вищі учебні заведення, общеобразовательні школи, учащається молодежь.

SUMMARY

The article describes the 25-year activity of the Olympic Academy of Ukraine on formation of a holistic system of Olympic education in Ukraine. There is given the analysis of implementing the main activities by the Olympic Academy of Ukraine, its role in the development of Olympic education in the country and its place in the development of the international Olympic movement. There are outlined the prospects of further development of Olympic education in Ukraine.

Key words: Olympic Academy of Ukraine, Olympic education, universities, secondary schools, students.

Олімпійську академію України було створено 20 вересня 1991 р. відповідно до рекомендації Міжнародного олімпійського комітету та за підтримки Національного олімпійського комітету України, який з перших днів своєї діяльності надавав великого значення популяризації олімпійських ідеалів та поширенню знань про олімпійський рух, олімпійський спорт та Олімпійські ігри.

Ініціатором створення ОАУ стало тодішнє керівництво Національного олімпійського комітету України: президент Валерій Борзов, перший віце-президент Володимир Кулик та віце-президент, ректор Київського державного інституту фізичної культури Володимир Платонов.

Із моменту утворення Олімпійської академії України її діяльність була спрямована на розвиток і зміцнення олімпійського руху в нашій країні, духовне збагачення людей, поширення обміну цінностями світової культури під знаком ідей і принципів олімпізму.

Основними напрямами діяльності ОАУ стали: олімпійська освіта у вищих навчальних закладах, олімпійська освіта в загальноосвітніх школах та дошкільних навчальних закладах, видавнича і міжнародна діяльність, наукові дослідження з проблем «Жінки і спорт», «Чесна гра», «Охорона навколошнього середовища», «Збереження здоров'я спортсменів», «Маркетинг в олімпійському спорті», робота з ветеранами олімпійського спорту, співпраця з центром «Спорт для всіх» і засобами масової інформації.

Перша сесія Олімпійської академії України.
Київ, 1991 р.

Аналізуючи діяльність Олімпійської академії України, не можна не повернутися в минуле, щоб віддати шану тим, хто починав цю непросту і дуже важливу роботу в справі виховання й освіти підростаючого покоління.

Першим президентом Олімпійської академії України було обрано у 1991 р. доктора педагогічних наук, професора Вадима Запорожанова, а деканом ОАУ – кандидата педагогічних наук, професора, заслуженого тренера України Валерія Бойка.

Знаковою подією для всієї олімпійської сім'ї України стало проведення у 1992 р. кон-

Валерій Борзов –
президент НОК України
(1991–1998 рр.)

Володимир Кулик – перший
віце-президент НОК України
(1991–1998 рр.)

Володимир Платонов –
віце-президент НОК України
(1991–1998 рр.)

Президент ОАУ (1991–1995 рр.)
доктор педагогічних наук,
професор Вадим Запорожанов

Декан ОАУ (1991–1995 рр.)
кандидат педагогічних наук,
професор Валерій Бойко

Обговорення в МОК стратегії олімпійської освіти в Україні. Лозанна, 1993 р.

Мироslav Герцик у 1993–
2006 рр. керував Львівським
обласним відділенням ОАУ

Оксана Вацеба – керівник
Львівського обласного
відділення ОАУ (з 2006 р.)

Микола Олейник у 1993–
2006 рр. керував Харківським
обласним відділенням ОАУ

Сергій Єрмаков – керівник
Харківського обласного
відділення ОАУ (з 2006 р.)

курсу серед поетів і композиторів країни з метою створення гіму Національного олімпійського комітету України. Переможцем стала «Олімпійська величальна», створена поетом-піснярем Юрієм Рибчинським і композитором Геннадієм Татарченком. Гімн НОК вперше пролунав на «Балу чемпіонів» в тому самому 1992 році.

Почали утворюватися обласні відділення Олімпійської академії України. У 1993 р. були

засновані Львівське відділення (його очолив ректор Львівського державного інституту фізичної культури – нині Львівського державного університету фізичної культури – професор Мирослав Герцик, якого у 2006 р. на посаді керівника відділення ОАУ змінила проректор Львівського державного університету фізичної культури професор Оксана Вацеба) і Харківське відділення (під керівництвом ректора Харківської державної академії фізичної культури, професора Миколи Олейника, наступником якого у 2006 р. став проректор Харківської державної академії дизайну і мистецтва професор Сергій Єрмаков).

У своїй діяльності Олімпійська академія України одним із важливих напрямів вважає роботу, націлену на підтримку й подальший розвиток ветеранського руху – використання значного потенціалу ветеранів олімпійського спорту, які є сьогодні активно сприяють розвитку олімпійського руху, пропаганді здорового способу життя та творчого довголіття, а також передають свій досвід молодому поколінню.

Починаючи з 1993 р., значний внесок у консолідацію діяльності Олімпійської ака-

demii України та інших організацій з питань ветеранського руху зробив Михайло Бака – член виконкому ОАУ, який тривалий час очолював Раду ветеранів фізичної культури і спорту України.

Для повноцінного забезпечення розвитку системи олімпійської освіти в 1992–1993 рр. Національним олімпійським комітетом України, Олімпійською академією України спільно з Українським державним університетом фізичного виховання і спорту було розроблено багаторічну програму науково-дослідницької, освітньої та видавничої діяльності.

Програму було детально обговорено з сьомим президентом МОК Хуаном Антоніо Самаранчем, керівниками департаментів і провідними фахівцями МОК, вона отримала всебічну підтримку з боку цієї міжнародної організації.

Для втілення програми в життя необхідно було відповідно підготувати педагогічні кадри. Важлива роль у процесі підготовки таких фахівців відводилася вищим навчальним закладам фізичного виховання і спорту.

Михайло Бака у 1993–2007 рр. – член
виконавчого комітету ОАУ і голова Ради
ветеранів фізичної культури і спорту України

Перший у світі підручник для спеціалізованих вищих навчальних закладів «Олімпійський спорт», підготовлений професорами В. М. Платоновим і С. І. Гуськовим

Реалізація програми почалася зі створення навчально-методичного забезпечення олімпійської освіти. Професорами В. М. Платоновим і С. І. Гуськовим було підготовлено і видано перший у світі офіційний підручник «Олімпійський спорт» для використання в навчальному процесі вищих навчальних закладів з питань підготовки педагогічних кадрів сфері фізичного виховання і спорту – тренерів, учителів фізичної культури, науково-педагогічних працівників. Він був випущений видавництвом «Олімпійська література», створеним у 1994 р. в НУФВСУ відповідно до довгострокової програми співпраці з МОК і НОК України.

На Олімпійському конгресі століття, що пройшов у Парижі в 1994 р., з ініціативи президента МОК Хуана Антоніо Самаранча відбулася презентація підручника. Видання отримало високу оцінку і було рекомендоване для використання в системі олімпійської освіти та підготовки фахівців у різних країнах. Друга книга підручника, а також його англомовна версія, вийшли у світ у 1997 р. З ініціативи МОК і за його фінансової підтримки скорочена англомовна версія двотомного підручника була відправлена в усі національні олімпійські комітети і рекомендована до використання в системі олімпійської освіти.

У 1992 р. у Київському державному інституті фізичної культури (нині Національний університет фізичного виховання і спорту України) було відкрито першу в світі кафедру олімпійського і професійного спорту, а дисципліна «Олімпійський спорт» стала складовою частиною навчального плану. Унікальність введення цієї дисципліни полягала в тому, що вперше в світі її предметна складова об'єднала знання з історії та розвитку олімпійського руху, його ідеалів і принципів, місця в сучасному суспільстві, організаційно-правових, соціально-економічних, політичних і гуманістичних зasad олімпійського спорту.

Ініціативу головного галузевого вищого навчального закладу країни підхопили інші навчальні заклади: кафедри олімпійського спорту були створені у Львівському державному інституті фізичної культури (нині Львівський державний університет фізичної культури), Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту, Донецькому державному інституту фізичної культури і спорту та Харківському державному інституті фізичної культури України (нині Харківська державна академія фізичної культури), а в подальші роки – і на факультетах фізичного виховання про-

відних педагогічних вищих навчальних закладів країни.

Сьогодні вивчення навчальних дисциплін «Історія олімпійського руху» (150 год., 5 кредитів) і «Олімпійський спорт» (180 год., 6 кредитів) є обов'язковим для студентів спеціалізованих вищих навчальних закладів на рівні бакалаврату і магістратури. Дисципліна «Олімпійський спорт» є частиною програми підготовки аспірантів і слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Зміст дисциплін охоплює комплексні модулі, присвячені Олімпійським іграм Стародавньої Греції, відродженню Олімпійських ігор, структурі міжнародного олімпійського руху, правовим основам олімпійського руху, економічним програмам олімпійського руху, олімпійському спорту і політиці, історії і тенденціям розвитку програм Олімпійських ігор, актуальним питанням сучасного олімпійського руху у світі та Україні, олімпійській освіті тощо.

У 1993 р. Олімпійська академія України спільно з Українським державним університетом фізичного виховання і спорту ініціювали і провели в Києві, під патронатом МОК і НОК України, міжнародний науковий конгрес «Сучасний олімпійський спорт», в якому взяли участь близько 200 фахівців із 21 країни.

Презентація підручника «Олімпійський спорт», організована президентом МОК Х. А. Самаранчем (другий від правої). Париж, 1994 р.

Навчальна дисципліна «Олімпійський спорт» стала складовою частиною навчальних планів вищих навчальних закладів України

Учасники першої сесії ОАУ для молодих учених «Молода Україна і олімпізм». Харків, 1994 р.

Президент ОАУ (1995–1999 рр.) кандидат педагогічних наук, професор Анатолій Єфімов

Декан ОАУ (1995–1999 рр.) – кандидат педагогічних наук, доцент Юрій Крюков

Президент МОК Хуан Антоніо Самаранч серед учасниць міжнародної конференції МОК «Жінки і спорт» (від лівої): Марія Булатова (Україна), Нонна Гапріндашвілі (Грузія), Лариса Шахліна (Україна). Лозанна, 1996 р.

Учасниками цього конгресу було прийнято рішення про регулярне проведення таких форумів один раз на два роки після завершення Ігор Олімпіад або зимових Олімпійських ігор.

У цьому самому 1993 році з ініціативи Львівського державного інституту фізичної культури та Львівського обласного відділення Олімпійської академії України у Львові відбулася науково-практична конференція «Спорт і національне відродження».

1993 рік став важливим в історії ОАУ: було встановлено ділові контакти Олімпійської академії України з Міжнародною олімпійською академією, які згодом переросли в тісну і плідну співпрацю.

Олімпійська академія України намітила низку заходів, присвячених святкуванню 100-річчя олімпійського руху сучасності, в рамках яких у 1994 р. в Харкові було проведено першу сесію ОАУ для молодих учених «Молодь України і олімпізм»; відбувся конкурс наукових робіт, у яких розкривалися історичні, соціологічні й економічні проблеми сучасного олімпійського спорту, а також теорія та методика підготовки спортсменів.

Голова комісії «Жінки і спорт» Олімпійської академії України доктор медичних наук, професор Лариса Шахліна – одна з провідних фахівців світу з питань охорони здоров'я спортсменок. Рим, 1998 р.

Після закінчення чотиріріччя з моменту утворення Олімпійської академії України, на її звітно-виборній сесії, що відбулася в 1995 р., президентом ОАУ було обрано завідувача кафедри теорії та методики фізичного виховання Українського державного університету фізичного виховання і спорту, кандидата педагогічних наук, професора Анатолія Єфімова, а деканом ОАУ – кандидата педагогічних наук, доцента Українського державного університету фізичного виховання і спорту, почесного майстра спорту Юрія Крюкова.

Друга половина 1990-х років була відзначена першими спробами інтеграції олімпійської освіти у практику роботи загальноосвітніх шкіл України, а також періодом розширення мережі регіональних відділень ОАУ. Тоді свою діяльність почали: у 1996 р. – Кіровоградське відділення

(його очолив декан факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доцент Сергій Воропай); у 1998 р. – Івано-Франківське відділення (керівником було обрано завідувача кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професора, засłużеного працівника освіти України Богдана Мицкана, якого на посаді керівника відділення в 2010 р. змінив молодий учений, майстер спорту Юрій Олійник).

Розширення участі жінок в олімпійському русі, їхні високі досягнення в спорті на національному і світовому рівнях, висока зацікавленість світової спільноти у розвитку жіночого спорту передувають під пильною увагою МОК. Олімпійська академія України, починаючи з участі у першій міжнародній

Сергій Воропай – керівник Кіровоградського обласного відділення ОАУ (з 1996 р.)

Богдан Мицкан у 1998–2010 рр. керував Івано-Франківським обласним відділенням ОАУ

Юрій Олійник – керівник Івано-Франківського обласного відділення ОАУ (з 2010 р.)

Марія Булатова з України (в центрі групи) – серед учасниць міжнародної конференції МОК «Жінки і спорт». Вінниця, 1997 р.

Магістри кафедри історії олімпійського та спортивного руху НУФВСУ, 2014 р.

Президіум пленарного засідання міжнародної наукової конференції «Молода спортивна наука України». Львів, 2012 р.

конференції МОК «Жінки і спорт» (Брайтон, Велика Британія, 1994 р.), активно задіяна у вирішенні соціально значущих проблем розвитку жіночого спорту.

У 1997 р. Олімпійська академія України була однією з організаторів II міжнародного наукового конгресу «Сучасний олімпійський спорт», що зібрав близько 500 учених і фахівців-практиків сфери олімпійського спорту з 63 країн. До офіційної програми цього форуму увійшли 246 доповідей. Під час конгресу було зроблено 125 доповідей на секційних засіданнях та 112 стендових доповідей. Робота проводилася за дев'ятьма напрямами: «Соціально-філософські, економічні, правові та організаційно-управлінські аспекти олімпійського спорту», «Сучасні технології у спорті», «Харчування спортсмена, засоби стимуляції», «Система підготовки спортсменів в олімпійському спорту», «Медико-біологічні основи спорту вищих досягнень», «Рухова активність різних груп населення. Спорт для всіх», «Система олімпійської освіти та діяльність центрів олімпійської освіти», «Спортивна орієнтація та відбір у структурі багаторічної підготовки», «Управління рухами в спорті». Також від-

булася презентація нових книг, випущених видавництвом «Олімпійська література», яке функціонує в Українському державному університеті фізичного виховання і спорту (нині – НУФВСУ).

У тому самому 1997 році з ініціативи Львівського державного інституту фізичної культури та Львівського обласного відділення ОАУ було започатковано проведення міжнародних наукових конференцій для молодих учених «Молода спортивна наука України», які в подальшому стали регулярними. За період з 1997 по 2016 рр. на ці представницькі форуми з усіх куточків України та із зарубіжних країн збираються магістрanti, аспіранти і молоді вчені, які діляться результатами своєї науково-дослідницької діяльності, ведуть дискусії з різних аспектів олімпійського руху, підготовки спортсменів в олімпійському спорту й олімпійської освіти.

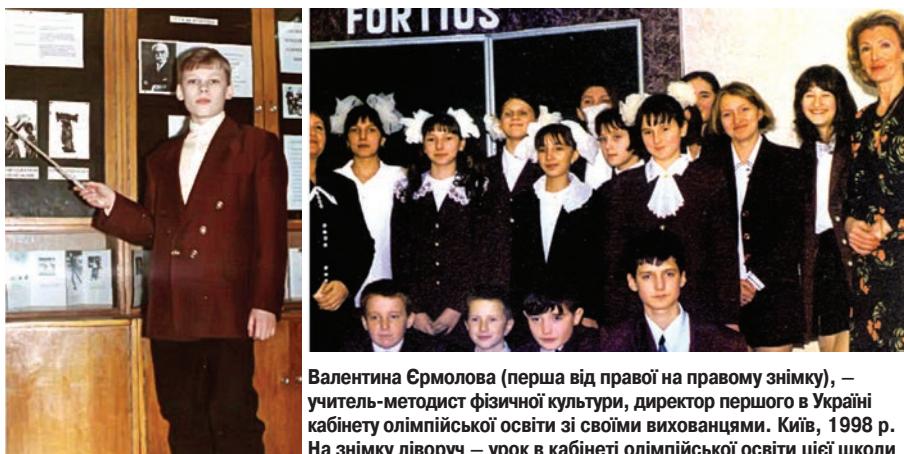
У цей час також проводилася робота зі створення наукової спеціальності «Олімпійський спорт» і реформування системи підготовки науково-педагогічних кадрів.

Відповідно до наказу Вищої атестаційної комісії України від 13 березня 1997 р. № 86

з 1997 р. почалася підготовка фахівців вищої кваліфікації – магістрів, кандидатів наук і докторів наук за спеціальністю «Олімпійський і професійний спорт».

Важливим етапом у становленні вітчизняної системи олімпійської освіти було створення в 1992 р. у Київському державному інституті фізичної культури центру олімпійських досліджень і освіти, мета якого – розширення наукових досліджень у галузі олімпійського спорту й освіти. Пізніше філії центру відкрилися в профільних вищих навчальних закладах Львова, Харкова, Дніпропетровська та Донецька.

У 1995–1999 рр. Олімпійською академією України було зроблено перші кроки, спрямовані на поширення олімпійських цінностей серед молоді. Так, у 1996 р. видано україномовну версію навчального посібника для педагогів «Твоя перша сходинка до Олімпу», підготовлену колективом авторів на чолі з Діаною Біндер і рекомендовану Комісією МОК у справах Міжнародної олімпійської академії та олімпійської освіти. Підручник містив багатий дидактичний матеріал і розвиваючі ігри, які сприяють інтеграції олім-

Валентина Єрмолова (перша від правої на правому знімку), – учител-методист фізичної культури, директор першого в Україні кабінету олімпійської освіти зі своїми вихованцями. Київ, 1998 р. На знімку ліворуч – урок в кабінеті олімпійської освіти цієї школи

Навчальний посібник для педагогів «Твоя перша сходинка до Олімпу», 1996 р.

**Президент ОАУ
(з 1999 р.), доктор
педагогічних наук,
професор Марія Булатова**

**Декан ОАУ (з 1999 р.),
доктор наук з фізичного
виховання і спорту,
професор Юрій Мічуда**

пільської освіти в навчальний процес загальноосвітніх установ.

У 1998 р. з метою поширення олімпійських цінностей серед школярів, ознайомлення їх з історією олімпійського руху та Олімпійських ігор, з олімпійськими чемпіонами і призерами Ігор у школах України почали створюватися кабінети олімпійської освіти. Перший із них був обладнаний у загальноосвітній школі № 45 м. Києва з ініціативи вчителя-методиста фізичної культури Валентини Єрмолової.

У 1999 р. на сесії Олімпійської академії України президентом ОАУ було обрано доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри НУФВСУ Марію Булатову, а деканом ОАУ – завідувача кафедри менеджменту та економіки НУФВСУ, доктора наук з фізичного виховання, професора Юрія Мічуду. Вони очолюють ОАУ і нині.

Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років створювалися нові обласні відділення Олімпійської академії України. У 1999 р. було відкрито Сумське відділення, яке очолив ректор Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник фізичної культури і спорту України Анатолій Кудренко.

У 2000 р. створено Житомирське обласне відділення ОАУ, керівником якого було обрано завідувача кафедри теорії та методики фізичного виховання Житомирського державного університету імені І. Франка, майстра спорту міжнародного класу, професора Рустама Ахметова, а в 2011 р. його наступницею

на посаді керівника відділення стала декан факультету фізичного виховання і спорту того ж університету, доцент Тамара Кутек.

У 2000 р. розпочало роботу Дніпропетровське обласне відділення ОАУ, яке очолив ректор Дніпропетровського державного інституту фізичної культури, професор, дворазовий призер Олімпійських ігор, чемпіон світу, заслужений майстер спорту, почетний працівник фізичної культури і спорту України Віктор Савченко.

Керівником створеного 2001 р. Вінницького обласного відділення ОАУ став декан-директор Інституту фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, доцент Володимир Яковлів.

У цьому самому році було утворено Миколаївське обласне відділення ОАУ. Його керівником було обрано, доцента кафедри спортивних ігор Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського, заслуженого працівника фізичної культури і спорту України Юрія Кулакова, якого у 2015 р. змінив завідувач кафедри фізичної культури і спорту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова доцент Олександр Яцуцький.

У 2001 р. було відкрито Тернопільське обласне відділення ОАУ, котре очолив доцент Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Володимир Омеляненко, якого в 2011 р. змінив доцент кафедри фізичного виховання того самого університету Андрій Огністий.

**Анатолій Кудренко –
керівник Сумського
обласного відділення ОАУ
(з 1999 р.)**

**Рустам Ахметов
у 2000–2011 рр. керував
Житомирським
відділенням ОАУ**

**Тамара Кутек –
керівник Житомирського
обласного відділення ОАУ
(з 2011 р.)**

**Віктор Савченко –
керівник Дніпропетровського обласного
відділення ОАУ (з 2000 р.)**

**Володимир Яковлів –
керівник Вінницького
обласного відділення
ОАУ (з 2001 р.)**

**Юрій Кулаков –
у 2001–2015 рр. керівник
Миколаївського обласного
відділенням ОАУ**

**Олександр Яцуцький –
керівник Миколаївського
обласного відділення
ОАУ (з 2015 р.)**

**Володимир Омеляненко –
у 2001–2011 рр. керівник
Тернопільського обласного
відділення ОАУ**

**Андрій Огністий –
керівник Тернопільського
обласного відділення ОАУ
(з 2011 р.)**

Неллі Булкіна – керівник Луганського обласного відділення ОАУ (2002–2014 рр.)

Олексій Демінський – керівник Донецького обласного відділення ОАУ (2004–2014 рр.)

Наталія Турчина в 2003–2007 рр. керувала Київським міським відділенням ОАУ

Іван Вржесневський – керівник Київського міського відділення ОАУ (з 2007 р.)

Юрій Ячнюк – керівник Чернівецького обласного відділення ОАУ (з 2003 р.)

У 2002 р. було утворено Луганське обласне відділення ОАУ, котре очолила доцент кафедри фізичного виховання Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка Неллі Булкіна. Вона керувала діяльністю відділення до 2014 р.

Донецьке обласне відділення ОАУ, яке очолив тодішній ректор Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту професор Олексій Демінський, почало роботу у 2004 р. Він керував діяльністю відділення до 2014 р.

У 2003 р. було створено Київське міське відділення ОАУ, керівником якого обрано завідувача кафедри спортивної підготовки Національного авіаційного університету України, майстра спорту міжнародного класу Наталію Турчину, яку в 2007 р. змінив заступник завідувача кафедри спортивної підготовки Національного авіаційного університету України, майстер спорту Іван Вржесневський.

У 2003 р. було утворено Чернівецьке обласне відділення ОАУ. Його керівником обрано старшого викладача кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Юрія Ячнюка.

У процесі формування діяльності Олімпійської академії України її сесії проводилися раз на чотири роки, а у 1999 р. було прийнято рішення про щорічне їх проведення. У міжсесійний період для вирішення питань життєдіяльності Олімпійської академії України активно працюють виконавчий комітет ОАУ і директорат ОАУ.

Першим директором ОАУ в період з 1999 по 2007 рр. працювала Тетяна Мукало. З 2007 р. цю посаду обіймає Валентина Єрмолова – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ, заслужений працівник фізичної культури і спорту України. Вченим секретарем ОАУ з 1999 р. і донині є Лариса Доценко – старший викладач кафедри української та іноземних мов НУФВСУ, відмінник освіти України.

**Директор ОАУ (1999–2007 рр.)
Тетяна Мукало**

**Учений секретар ОАУ
Лариса Доценко
(з 1999 р.)**

**Директор ОАУ
(з 2007 р.),
кандидат наук з
фізичного
виховання
і спорту,
заслужений
працівник
фізичної
культури і
спорту України
Валентина
Єрмолова**

Сьогодні до складу виконавчого комітету Олімпійської академії України входять:

Марія Булатова – доктор педагогічних наук, професор, академік Української академії наук, завідувач кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Юрій Мічуда – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри менеджменту і економіки НУФВСУ, почесний працівник фізичної культури і спорту України

Володимир Платонов – доктор педагогічних наук, професор, академік Української академії наук, професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ, головний редактор міжнародного науково-теоретичного журналу «Наука в олімпійському спорте», заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Анна Сорокіна – начальник управління олімпійського руху НОК України, заслужений майстер спорту, бронзовий призер Ігор XXVII Олімпіади

Віктор Савченко – доктор педагогічних наук, професор, академік Української академії наук, ректор Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, заслужений майстер спорту, почесний працівник фізичної культури і спорту України

Євген Приступа – доктор педагогічних наук, професор, академік Української академії наук, ректор Львівського державного університету фізичної культури, заслужений діяч науки і техніки України

Мироslav Дутчак – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, академік Української академії наук, перший проректор НУФВСУ, заслужений працівник фізичної культури і спорту України

Анатолій Кудренко – кандидат педагогічних наук, професор Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, заслужений працівник фізичної культури і спорту України

Юрій Бріскін – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теоретико-методичних основ спорту Львівського державного університету фізичної культури

Валентина Воронова – кандидат психологічних наук, професор кафедри психології та педагогіки НУФВСУ, заслужений працівник фізичної культури і спорту України

Сергій Матвеєв – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту НУФВСУ, заслужений працівник народної освіти України

Михайло Волобуєв – голова
Асоціації спортивних журналістів
України

Юрій Крюков – кандидат педагогічних
наук, професор

З моменту свого утворення, використовуючи великий науковий потенціал вищих навчальних закладів і наукових центрів нашої країни, Олімпійська академія України розгорнула активну діяльність з поширення знань у галузі олімпійського спорту серед різних верств населення й органічно влилася в міжнародну систему олімпійської освіти. Її партнерами стали багато національних і зарубіжніх організацій (рис. 1).

Олімпійська академія України бере активну участь у проектах державних установ, спрямованих на інтеграцію олімпійської освіти в програми навчальних закладів і в систему післядипломної освіти; проводить освітні заходи серед учнівської та студентської молоді з метою поширення олімпійських знань; веде науково-дослідну роботу з проблем розвитку олімпійського руху; готує наукову, методичну та науково-популярну літературу, надає методичну допомогу в організації музейної справи; тісно співпрацює з представниками

управлінських структур, тренерами, суддівським корпусом, спортсменами, журналістами, представниками спортивної медицини, ветеранами спорту.

Стартовим у підготовці навчально-методичних та дидактичних матеріалів для реалізації олімпійської освіти в навчальних закладах України став **1999 р.** У видавництві «Олімпійська література» побачив світ комплект книг, до якого увійшли «Малий античний олімпійський словник», «Олімпійська хартія», «Президенти Міжнародного олімпійського комітету. Життя і діяльність», «П'єре де Кубертен. Олімпійські мемуари». Слід зазначити, що «Олімпійська хартія» і «П'єре де Кубертен. Олімпійські мемуари» були вперше перекладені українською та російською мовами, що дало можливість великої кількості шанувальників олімпійського спорту ознайомитися з цими документами.

У **2000 р.** президент Олімпійської академії України Марія Булатова була обрана

членом виконавчого комітету НОК України, у складі якого працює і нині.

У 2000 р. в Києві відбувся IV міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх», приурочений до 70-річчя Національного університету фізичного виховання і спорту України. У цьому конгресі взяли участь близько 400 науковців та інших фахівців із 40 країн. Згідно з програмою було зроблено 302 доповіді, в тому числі 11 – на пленарних засіданнях, 121 – на секційних і 170 стендових. Робота проводилася за дев'ятьма напрямами: «Стрес, адаптація та результативність в спорті», «Олімпійський спорт і здоров'я спортсменів», «Травматизм у спорті: профілактика, лікування, фізична реабілітація», «Рухова активність різних груп населення», «Спорт для всіх», «Проблеми сучасної валеології», «Жіночий спорт і здоров'я», «Спорт інвалідів», «Спорт ветеранів». У рамках конгресу працювала представницька міжнародна спеціалізована

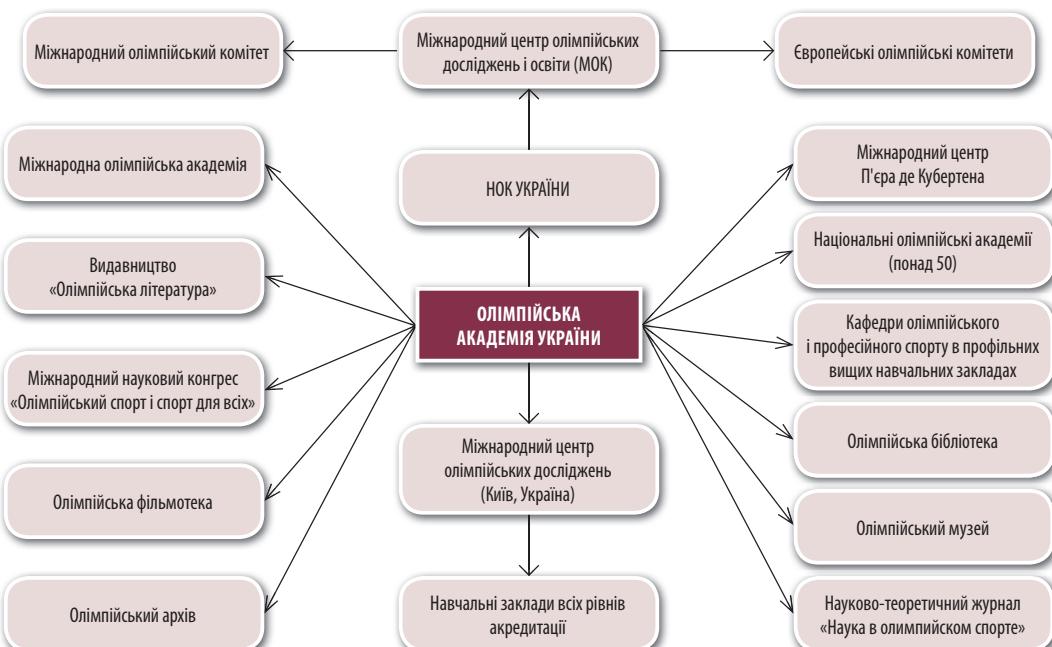
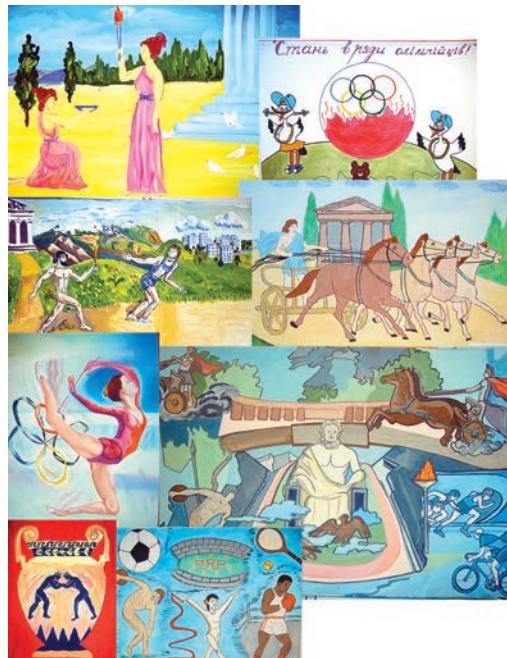

РИСУНОК 1 – Творча співпраця Олімпійської академії України

Учасники фінального етапу всеукраїнської олімпіади з іноземних мов «Студент та олімпійський спорт». Київ, 2012 р.

Учасники фінального етапу всеукраїнської олімпіади з іноземних мов «Студент та олімпійський спорт». Київ, 2012 р.

Малюнки учасників мистецьких конкурсів

виставка «Світ спорту – 2000», де відбулася презентація нових книг видавництва «Олімпійська література».

Важливо зазначити, що з 2000 р. конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх» включено до переліку основних заходів МОК і Міжнародної ради зі спортивної науки і фізичного виховання.

На початку 2000-х років Олімпійська академія України спільно з НУФВСУ ініціювали щорічне проведення всеукраїнської олімпіади серед студентської молоді з іноземних мов «Студент та олімпійський спорт» (з 2000 р.) і міжнародної конференції «Сучасні проблеми і шляхи розвитку спортивної медицини» (з 2003 р.).

У 2000 р. від навчальних закладів країни в НОК України надійшли пропозиції віднайти можливість для створення олімпійських плакатів з метою забезпечення наочності і дидактичного наповнення музеїв і кабінетів олімпійської освіти. З огляду на важливість наочності в системі освіти і виховання підростаючого покоління, Олімпійською академією України було підготовлено і видано серію з десяти плакатів: «Стародавні Ігри», «Відродження», «Символіка», «Ігри, що підкорили світ», «Проблеми», «Тенденції», «Олімпійська Україна», «Багатогранність», «Олімпійські чемпіони незалежної України», «Національний олімпійський комітет України», які розкривають важливі сторінки істо-

рії стародавніх і сучасних Олімпійських ігор, розповідають про олімпійську символіку, проблеми олімпійського спорту, його багатогранність, тенденції розвитку, знайомлять з видатними українськими спортсменами-олімпійцями.

Олімпійська академія України бере активну участь у розробці проектів МОК,

Президент НОК України Сергій Бубка та президент ОАУ Марія Булатова нагороджують юних переможців літературного і художнього конкурсу. 2000, 2005 рр.

Серія з десяти олімпійських плакатів. 2000 р.

Змагання «Діти – олімпійська надія України», 2002 р.

Посібник «Твій перший олімпійський путівник» (2005–2007 рр.)

пов'язаних із розширенням зв'язків олімпійського руху з різними напрямами мистецтва і культури.

У 2001 р. ОАУ ініціювала проведення всеукраїнських конкурсів дитячих малюнків, кращих спортивних фотографій, скульптури, літературних творів, пісенних конкурсів під назвою «Олімпійський рух: історія та сьогодення», в яких щорічно беруть участь до 500 тисяч учнів та студентів з усіх регіонів України.

Важливе місце в освітній діяльності Олімпійської академії України посідають питання екології. Формування всебічних знань про екологічні проблеми, що виникають у зв'язку з проведеним спортивними змагань, у тому числі Олімпійських ігор, а також про шляхи вирішення таких проблем є необхід-

ною умовою не тільки підготовки фахівців олімпійського спорту, а й екологічного виховання різних груп населення.

Вітчизняними фахівцями олімпійського спорту – членами Олімпійської академії України – проведено значну роботу з формування компонента олімпійської освіти, в якому проблеми охорони навколошнього середовища висвітлюються учасниками олімпійського руху. Передусім було здійснено необхідні наукові дослідження з проблем екології. Керівництво ОАУ ініціювало участь молодих учених України в конкурсах Міжнародного олімпійського комітету, переможці яких отримували гранти для проведення наукових досліджень. За підсумками конкурсу 2002 р. переможницею в номінації «Олімпійський спорт та екологія» стала аспірант НУФВСУ Олена Тімашева. Опрацювавши відповідні матеріали під час стажування у Центрі олімпійських досліджень Міжнародного олімпійського комітету і провівши власні дослідження, вона підготувала і в 2006 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Роль екологічного маркетингу в розвитку сучасного олімпійського спорту». Надалі цей напрям набув поширення серед фахівців з різних видів олімпійського спорту. Результати таких досліджень було представлено на різних наукових конгресах і конференціях, зокрема, під час міжнародних наукових конгресів «Олімпійський спорт і спорт для всіх».

У 2002 р. почали проводитися змагання «Малі олімпійські ігри» і «Діти – олімпійська надія України», ініційовані Всеукраїнським благодійним фондом сприяння розвитку фізичної культури, спорту і туризму, НОК України, Комітетом з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України

Малі олімпійські ігри. Харків, 2002 р.

та Олімпійською академією України, за підтримки тодішнього Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Змагання проводилися за багаторівневою системою (в класах, в школі, в місті, в області, всеукраїнські).

Проте спортивна складова цих заходів не забезпечувала школярів знаннями про олімпійський спорт і розумінням його цінностей. Це зумовило необхідність створення навчального забезпечення процесу олімпійської освіти школярів.

У 2004 р. під керівництвом професора Марії Булатової було розроблено концепцію, підготовлено і видано посібник «Твій перший олімпійський путівник» для дітей молодшого шкільного віку, в якому в доступній формі представлено не тільки теоретичний матеріал про історію Олімпійських ігор Стародавньої Греції і про сучасні Олімпійські ігри, олімпійські символи, олімпійські види спорту, видатних атлетів, а й ситуаційні ігри, контрольні запитання для закріплення проайденого матеріалу. Посібник тричі перевивдавався, а в 2007 р. вийшла його доповнена англомовна версія.

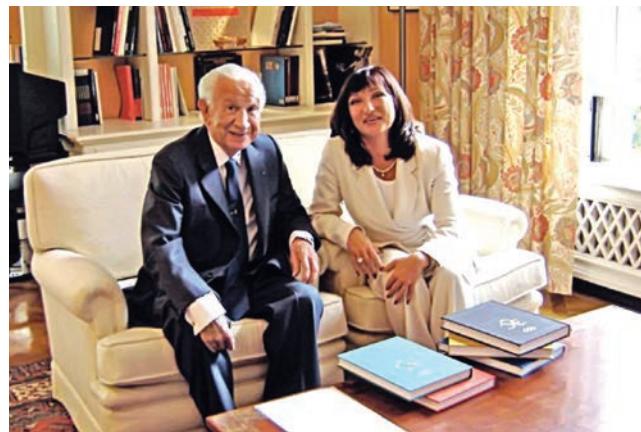
З метою формування у дітей молодшого шкільного віку позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом та підвищення рівня знань з олімпійської тематики Дніпропетровським обласним відділенням Олімпійської академії України було розроблено регіональну програму «Основи

Переможницею конкурсу МОК у номінації «Олімпійський спорт і екологія» аспірант НУФВСУ Олена Тімашева біля Центру олімпійських досліджень Міжнародного олімпійського комітету. Лозанна, 2002 р.

Наталія Москаленко – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, проректор Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, декан Дніпропетровського обласного відділення ОАУ

Сьомий президент МОК Хуан Антоніо Самаранч і президент Олімпійської академії України Марія Булатова під час презентації п'ятитомної «Енциклопедії олімпійського спорта». Лозанна, 2005 р.

здоров'я і фізична культура» для загальноосвітніх навчальних закладів, в якій олімпійська тематика представлена, починаючи з першого класу. Велика заслуга в інтеграції олімпійської освіти в систему роботи шкіл належить декану обласного відділення ОАУ, доктору наук з фізичного виховання і спорту, професору, проректору з наукової роботи Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту Наталії Москаленко.

У цей період великим колективом авторів під керівництвом доктора педагогічних наук, професора В. М. Платонова було підготовлено й опубліковано у видавництві «Олімпійська література» «Енциклопедію олімпійського спорта» (у 5 томах). Видання, що вийшло в світ у 2004 р. російською мовою – однією з офіційних мов МОК – не має аналогів у світі за обсягом інформаційного матеріалу з різних аспектів олімпійського спорту й олімпійського руху та робить його доступним для фахівців понад 20 країн Центральної та Східної Європи, Центральної Азії, а також великої кількості фахівців інших держав, які здобули освіту в країнах, розташованих на території колишнього Радянського Союзу. П'ятитомна «Енциклопедія олімпійського спорта» була презентована у бібліотеці Олімпійського музею в Лозанні й отримала високу оцінку фахівців олімпійського спорту з різних країн.

Ще одне унікальне видання – «Енциклопедія олімпійського спорту України», що вийшла у видавництві «Олімпійська література», була представлена увазі читачів у 2005 р. Копітка дослідницька діяльність українських фахівців дозволила підготувати фундаментальну працю, що містить повну інформацію про історію та сучасність українського олімпійського спорту.

Учасники IX міжнародного наукового конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх». Київ, 2005 р.

У 2005 р. Національний університет фізичного виховання і спорту України провів у Києві IX міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх», який зібрав 493 учасники з 55 країн. На конгресі було представлено 511 доповідей, у тому числі 13 – на пленарних засіданнях, а 498 – на засіданнях секцій. Згідно з програмою конгресу, робота форуму охоплювала десять напрямів: «Спорт вищих досягнень. Юнацький спорт», «Олімпійська освіта», «Медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту», «Рекреація і спорт для всіх», «Спортивна медицина і фізична реабілітація», «Педагогічні та психологічні аспекти фізичної культури і спорту», «Біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті», «Паралімпійський спорт і адаптивна фізична культура», «Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту», «Філософські, історичні, економічні та правові аспекти фізичної культури і спорту».

У 2005 р. стартував один із спільних проектів НОК України та ОАУ «Олімпійський урок» – щорічне культурно-спортивне свято, що проводиться у всіх навчальних закладах країни із залученням учнівської та студент-

ської молоді до світу олімпійського спорту з його ідеалами і цінностями. На спортивних майданчиках кожен бажаючий може спробувати свої сили як в олімпійських, так і в неолімпійських видах спорту, отримати поради від тренерів, поповнити і перевірити свої знання з історії Олімпійських ігор та олімпійського руху, поспілкуватися з чемпіонами та призерами Олімпійських ігор, переможцями та призерами чемпіонатів світу і Європи з різних видів спорту, зустрітися з представниками різних жанрів мистецтва.

Олімпійський урок за участь дворазового срібного призера Олімпійських ігор з академічного веслування Світлани Мазай

Дзвоник кличе
на Всеукраїнський
олімпійський урок

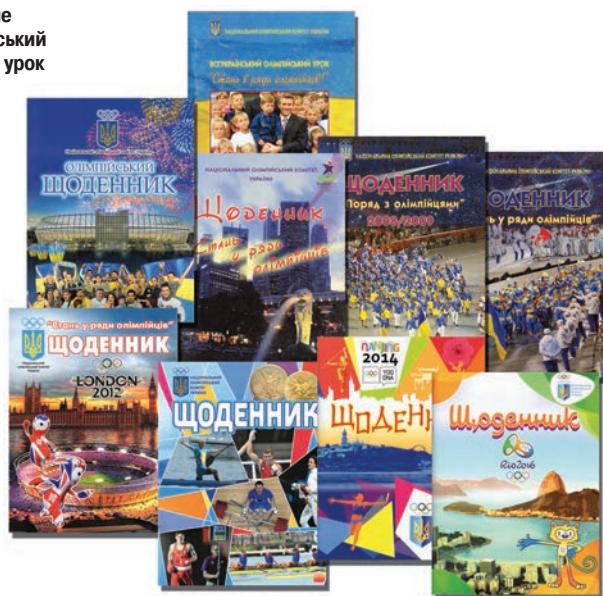
Згодом цей проект вийшов за рамки одного дні і перетворився на всеукраїнський «Олімпійський тиждень».

У цьому самому 2005 році було ініційовано такий спільній проект НОК України та ОАУ, як щорічне видання олімпійського щоденника для школярів нашої країни. Цей проект з роками став традиційним. На сторінках олімпійського щоденника подаються відомості про історію та сучасність Олімпійських ігор, церемонії і символи, про міста-організатори Ігор Олімпіад, зимових Олімпійських ігор, Юнацьких олімпійських ігор, Європейських юнацьких олімпійських фестивалів, про олімпійські види спорту, чемпіонів і призерів Олімпійських ігор, а також рекомендації щодо здорового способу життя і раціонального харчування, поради чемпіонів, олімпійські вікторини тощо.

У 2006 р. загальноосвітній напрям олімпійської освіти вступив у новий етап свого розвитку: від теоретичних досліджень було зроблено впевнені кроки до практичної їх реалізації.

Зацікавленість педагогічних колективів України у провадженні олімпійської освіти

Олімпійські щоденники
для учнів загальноосвітніх
шкіл України

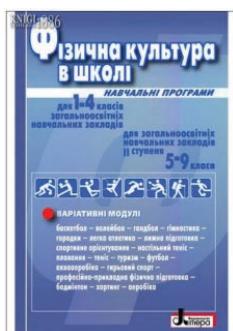

в систему роботи шкіл послужила приводом до підписання договору про співпрацю між Національним олімпійським комітетом України, Міністерством освіти і науки України та Олімпійською академією України, що дозволило перейти від громадської моделі реалізації олімпійської освіти до громадсько-державної, котра реалізується в дитячих дошкільних установах, загальноосвітніх навчальних закладах усіх видів і форм власності, професійно-технічних училищах, позашкільних навчальних закладах (дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних школах олімпійського резерву, оздоровчих таборах, клубах за місцем проживання тощо).

При реалізації пізнавальних, соціальних, культуростворюючих і гуманістичних функцій олімпійської освіти під час формування

нових навчальних програм питання олімпійської тематики, розроблені фахівцями ОАУ, було включено до розділу «Теоретико-методичної знання» базових навчальних програм з предмета «Фізична культура» для учнів 1–4-х і 5–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів. Також було розроблено навчальну програму «Основи олімпійських знань» для учнів 5–11-х класів – курсу за вибором навчального закладу, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України та впроваджено в практику роботи шкіл.

Висвітлення питань олімпійської тематики, задекларованих у навчальних програмах, знайшло місце на сторінках підручників «Фізична культура» для учнів 5–9-х класів і в підручниках «Основи здоров'я і фізична культура» для 2–4-х класів загальноосвітніх шкіл.

Програмно-навчальне забезпечення інтеграції олімпійської освіти
в навчальний процес з фізичної культури

Євген Свіргунець
у 2006–2015 рр. керував
Хмельницьким обласним
відділенням ОАУ

Юрій Дутчак –
керівник Хмельницького
обласного відділення ОАУ
(з 2015 р.)

Анатолій Стеценко –
керівник Черкаського
обласного відділення ОАУ
(з 2006 р.)

Світлана Волкова
у 2007–2012 рр. керувала
Запорізьким обласним
відділенням ОАУ

Галина Кружило –
керівник Запорізького
обласного відділення
ОАУ (з 2012 р.)

2006–2009 роки стали періодом остаточного формування мережі регіональних відділень Олімпійської академії України.

У 2006 р. розпочало свою діяльність Хмельницьке обласне відділення ОАУ. Його очолив доцент кафедри здоров'я людини і фізичного виховання Хмельницького національного університету, почесний працівник фізичної культури і спорту України Євген Свіргунець. У 2015 р. його змінив доцент кафедри фізичного виховання Хмельницького національного університету Юрій Дутчак.

У 2006 р. було створено Черкаське обласне відділення ОАУ, яке очолив доцент кафедри спортивних дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, заслужений тренер України Анатолій Стеценко.

Кілька обласних відділень ОАУ було створено в 2007 р.

Запорізьке обласне відділення очолила професор кафедри менеджменту факультету здоров'я, спорту і туризму гуманітарного університету «ЗІДМУ» Світлана Волкова. У 2012 р. її змінила доцент кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного ви-

ховання цього самого університету Галина Кружило. Київське обласне відділення очолив директор Броварського вищого училища фізичної культури Олександр Чигирин. У 2014 р. його змінив Олександр Целюра, начальник відділу Київського обласного відділення КФВС МОН України.

Кримське республіканське відділення ОАУ у 2007–2014 рр. очолював заступник декана факультету фізичної культури і спорту Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського доцент Андрій Мутьєв.

Полтавське обласне відділення очолила декан факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, доцент Тамара Нагорна, яку в 2016 р. змінила завідувач кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін, доцент Олена Момот.

Волинське обласне відділення очолила доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки Світлана Калитка.

Ряд обласних відділень ОАУ було утворено у 2008 р. Закарпатське обласне відділення очолив завідувач сектору організаційно-масової і фізкультурної роботи Закарпатської обласної державної адміністрації Михайло Молнар; Рівненське – декан факультету здоров'я, фізичної культури і спорту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С. Дем'янчука, від-

Олександр Чигирин
у 2007–2014 рр. керував
Київським обласним
відділенням ОАУ

Олександр Целюра –
керівник Київського
обласного відділення
ОАУ (з 2014 р.)

Андрій Мутьєв –
керівник
Кримського республіканського
відділення ОАУ
(2007–2014 рр.)

Тамара Нагорна у 2007–
2016 рр. керувала
Полтавським обласним
відділенням ОАУ

Олена Момот –
керівник Полтавського
обласного відділення
ОАУ (з 2016 р.)

Світлана Калитка –
керівник Волинського
обласного відділення ОАУ
(з 2007 р.)

Михайло Молнар –
керівник Закарпатського
обласного відділення
ОАУ (з 2008 р.)

**Лідія Завадська –
керівник Рівненського
обласного відділення ОАУ
(з 2008 р.)**

**Микола Носко –
керівник Чернігівського
обласного відділення ОАУ
(з 2008 р.)**

**Валентина Кольчак –
керівник Одеського
обласного відділення ОАУ
(з 2008 р.)**

**Борис Кедровський –
керівник Херсонського
обласного відділення ОАУ
(з 2008 р.)**

**Клавдія Трубнікова –
керівник Севастопольсь-
кого міського відділення
ОАУ (2008–2014 рр.)**

мінник освіти України, почесний працівник фізичної культури і спорту України Лідія Завадська; Чернігівське – ректор Чернігівського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор Микола Носко; Одеське – заступник начальника управління у справах фізичної культури та спорту Одеської обласної державної адміністрації Валентина Кольчак; Херсонське – декан факультету фізичного виховання і спорту Херсонського державного університету, відмінник освіти України, професор Борис Кедровський; Севастопольське міське відділення – Клавдія Трубнікова, яка очолювала його протягом 2008–2014 рр.

Таким чином, з кінця 2008 р. регіональні відділення Олімпійської академії України успішно функціонували в усіх регіонах нашої країни.

Олімпійська академія України докладає значних зусиль до популяризації ідей олімпізму як одного з дієвих засобів заľучення населення – насамперед школярів та молоді – до активних занять спортом, що в органічному поєднанні з іншими складовими здорового способу життя забезпечує зміцнення здоров'я підростаючого покоління і його успішну соціалізацію.

Члени ОАУ беруть участь у підготовці та щорічному проведенні центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» всеукраїнської інформаційно-пропагандистської програми «Спорт для всіх – здоров'я кожного», готують методичні рекомендації з організації активного відпочинку і з використанням різних видів рухової активності під час самостійних оздоровчих занять.

За активної участі ОАУ в Україні було організовано та проведено ряд заходів з обміну досвідом і популяризації сучасної наукової інформації з питань розвитку спорту для всіх, формування і ведення здорового способу життя. У 2007 р. за підтримки МОК у Києві пройшли міжнародний семінар «Здоров'я людини, фітнес і спорт для всіх» та міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я у житті та спорті: фактори ризику та здоров'язберігаючі технології».

Із 2007 р. традиції з роботи ОАУ з ветеранами олімпійського спорту, які заклав Михайло Бака, продовжив Володимир Кулик, котрий з 1965 по 1973 рр. очолював Комітет з фізичної культури і спорту Української РСР і був одним із тих, хто стояв біля витоків створення в 1991 р. Національного олімпійського

комітету України та Олімпійської академії України.

Важливою подією для всієї європейської олімпійської сім'ї і дієвим поштовхом для пошуку інноваційних підходів до розвитку олімпійського руху та популяризації ідей олімпізму став континентальний семінар «Олімпійська освіта: виховання, здоровий спосіб життя, соціальна адаптація», що відбувся 2007 р. в Києві. Його було проведено під патронатом Міжнародного олімпійського комітету і Національного олімпійського комітету України. Присвячувався він 15-й річниці утворення Олімпійської академії України. У цьому семінарі взяли участь 424 спеціалісти з 20 країн. У рамках семінару було проведено науково-методичну конференцію і «круглий стіл» з питань олімпійської освіти, олімпійські читання і вікторину для молодих учених «Знавець олімпійського спорту».

Основні положення підсумкової декларації цього форуму знайшли відображення в подальшій діяльності Олімпійської академії України: рішенням VIII сесії, яка відбулася в 2008 р., було розроблено і впроваджено у практику пілотний проект зі створення Всеукраїнської мережі шкіл олімпійської освіти,

**Міжнародний семінар «Здоров'я людини, фітнес і спорт для всіх» відкриває член виконкому
Олімпійської академії України професор Мирослав Дутчак. Київ, 2007 р.**

Президент ОАУ Марія Булатова вручає диплом почесного члена Олімпійської академії України ветерану спортивного руху Володимиру Кулику

Континентальний семінар МОК «Олімпійська освіта: виховання, здоровий спосіб життя, соціальна адаптація». Київ, 2007 р.

Всеукраїнська науково-практична конференція «О. Д. Бутовський – провідник олімпійського руху сучасності». Київ, 2008 р.

яких у 2008 р. було 16. Проект викликав зацікавленість і отримав підтримку педагогічних колективів навчальних закладів. Сьогодні він успішно працює і об'єднує 269 шкіл, в яких навчально-виховний процес будується на ідеології олімпізму, на зв'язку освіти зі спортом і культурою.

Для заохочення діяльності цих навчальних закладів ОАУ та НОК України один раз на два роки проводять Всеукраїнський конкурс на кращу модель школи олімпійської освіти. Переможці та призери цього конкурсу нагороджуються дипломами ОАУ і НОК України та цінними подарунками, які педагогічні колективи використовують у своїй роботі з інтеграцією олімпійської освіти у навчально-виховний процес.

Знаменною подією для українського і міжнародного олімпійського руху стало святкування у 2008 р. 170-річчя від дня народження просвітителя, педагога і громадського діяча, члена першого складу Міжнародного олімпійського комітету, нашого співвітчизника генерала О. Д. Бутовського, в рамках якого було проведено всеукраїнську науково-практичну конференцію «О. Д. Бутовський – провідник олімпійського руху сучасності». У цій конференції взяли участь внучаті племінники О. Д. Бутовського, представники національних олімпійських комітетів і олімпійських академій з різних країн, понад 400 представників різних регіонів України. Провідні лектори особливу увагу приділили ролі О. Д. Бутовського в історії освіти і становленні міжнародного олімпійського руху сучасності.

Під час конференції було презентовано чотиритомне видання праць О. Д. Бутовського. Цій події передувала велика дослідницька робота, яка завершилася виданням вибраних творів Олексія Бутовського в чотирьох томах (укладачі Сергій Бубка, Марія Булатова), де

подано відомості про його життя, педагогічну, військову та організаторську діяльність. Вперше в цьому виданні було опубліковано «Послужний список генерала О. Д. Бутовського», а також його епістолярну спадщину.

Видання викликало великий інтерес серед міжнародної спільноти, що послужило приводом для підготовки і випуску в світ у 2010 р. найбільш вагомих робіт О. Д. Бутовського англійською мовою.

На окрему увагу заслуговує видання навчально-розвиваючих посібників – спільнотний освітній проект ОАУ і НОК України, який уперше було реалізовано у 2008 р. Сторінки книг цього проекту знайомлять читачів з організацією Олімпійських ігор, їх символами і церемоніями; з особливостями проведення естафети олімпійського вогню; з видами спорту, що входять до олімпійської програми; з календарем змагань; з історією та сьогоденням країн і міст, де проходять Ігри. Разом із

Нагородження переможців конкурсу проводить президент ОАУ Марія Булатова (перша від лівої). Київ, 2012 р.

тим кожен посібник включає розділ для розвитку творчої активності дітей, їх самостійності та групової діяльності. Ці посібники рекомендовані Комісією з фізичної культури науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України до використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Олімпійська література для учнівської та студентської молоді, підготовлена Олімпійською академією України (2008–2016 рр.)

**Вручення президентом МОК
Жаком Рогге (другий від
правої) відзнаки Міжнародного
олімпійського комітету
за організацію роботи
з олімпійської освіти членам
делегації НОК України Сергію
Бубці, Володимиру Платонову,
Марії Булатові та Валерію
Борзову на XIII Олімпійському
конгресі. Копенгаген, 2010 р.**

**«Енциклопедія олімпійського спорту
в запитаннях і відповідях»**

За минулі з того часу вісім років фахівцями ОАУ було підготовлено навчально-розвиваючі посібники, що мають відповідний гриф МОН України: «Ігри XXIX Олімпіади. Пекін-2008», «XXI зимові Олімпійські ігри. Ванкувер-2010», «Юнацькі Олімпійські ігри. Сінгапур-2010», «Літні олімпійські ігри. Інсбрук-2012», «Ігри XXX Олімпіади. Лондон-2012», «XXII зимові Олімпійські ігри. Сочі-2014», «ІІ Юнацькі Олімпійські ігри. Нанкін-2014», «ІІІ зимові Юнацькі Олімпійські ігри. Ліллехаммер-2016», «Ігри XXXI Олімпіади. Ріо-де-Жанейро-2016». Посібники містять як пізнавальну інформацію, так і творчі завдання.

Виконуючи свою просвітницьку місію, Олімпійська академія України веде постійний творчий пошук. Так, у 2009 р. з метою розширення навчального забезпечення дисципліни «Олімпійський спорт» у вищих спеціалізованих навчальних закладах провідними вченими України було підготовлено і видано підручник «Олімпийский спорт» (у 2 т.) призначений для магістрантів, аспірантів і викладачів.

Для більшої зацікавленості дітей і молоді різними аспектами олімпійського руху було запропоновано нові форми подачі інформації, які знайшли своє втілення при створенні «Енциклопедії олімпійського спор-

ту в запитаннях і відповідях» (автор Марія Булатова). Це книга, яка не тільки містить велику кількість інформації про яскраві події багатовікової історії Олімпійських ігор, починаючи від їх зародження в Стародавній Греції на початку першого тисячоліття до нашої ери і закінчуючи найцікавішими сторінками сучасних Олімпійських ігор, і спонукає читачів до активної пізнавальної діяльності, самостійності, творчого мислення та самовдосконалення. В основу змісту цієї енциклопедії покладено понад 1700 запитань, на кожне з яких читачеві пропонуються по чотири варіанти відповідей, а правильність обраної відповіді можна перевірити вже на наступній сторінці. Видання ілюстроване понад 900 малюнками і фотографіями. Рубрики «Цікаво», «Історична довідка», «Міфи і легенди», «Легенди спорту» доповнюють текст безліччю цікавих інформаційних фактів про події Олімпійських ігор давнини і Олімпійських ігор сучасності. Це видання було затверджене Міжнародною олімпійською академією як навчальний посібник для учасників Юнацьких Олімпійських ігор.

«Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях» і підручник «Олімпийский спорт» були презентовані на XIII Олімпійському конгресі, що проходив у Копенгагені в 2009 р., де отримали високу

оцінку МОК. Електронна версія цієї енциклопедії розміщена на сайті НОК України, а компакт-диски, на яких вона записана, разом із друкованими виданнями були безоплатно передані в усі шкільні бібліотеки України.

Олімпійська академія України регулярно делегує своїх представників на всесвітні конгреси «Спорт для всіх», які організовуються Міжнародним олімпійським комітетом спільно зі Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Учасниками цих конгресів у різні роки були представники ОАУ Марія Булатова, Тетяна Круцевич, Мирослав Дутчак, Євген Приступа.

Учені, які працюють в Олімпійській академії України, у 2009 р. взяли участь у «круглому столі» Національної академії педагогічних наук України на тему «Сучасні проблеми фізичного виховання і розвитку учнівської та студентської молоді».

Тернопільське відділення ОАУ є одним із співорганізаторів проведення в Тернополі в 2004–2009 рр. трьох всеукраїнських науково-практических конференцій «Актуальні проблеми розвитку спорту для всіх в контексті європейської інтеграції України».

2010 р. став для ОАУ і НОК України плідним у плані створення і реалізації нових освітніх проектів.

З початком проведення Юнацьких Олімпійських ігор в 2010 р. ОАУ спільно з комісією НОК України «Олімпійська освіта і культура» включилися в реалізацію освіт-

Виступ професора Тетяни Круцевич з НУФВСУ на «круглому столі» Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2009 р.

Ректор Львівського державного університету фізичної культури професор Євген Приступа ділиться досвідом із залученням студентської молоді Львівщини до руху «Спорт для всіх». Київ, 2009 р.

Українські школярі – учасники міжнародного проекту «Школи-побратими»

Реалізація спільного проекту Національного олімпійського комітету України та Олімпійської академії України «Олімпійська книга»

ніх проектів Міжнародного олімпійського комітету й організаційних комітетів Ігор. Колективи шкіл, які входять до мережі олімпійської освіти, стали активними учасниками культурно-освітніх програм у рамках проведення цих спортивних форумів. Так, у Києві школярі загальноосвітнього навчального закладу № 78 були учасниками культурно-освітньої програми, приуроченої до I Юнацьких Олімпійських ігор у Сінгапурі. А під час проведення I зимових Юнацьких Олімпійських ігор в Інсбруку учні львівської гімназії імені В. Симоненка стали учасниками програми «Всесвітній спортивний розвиток».

У культурно-освітній програмі, що передувала II Юнацьким Олімпійським іграм, котрі проводилися в Нанкіні, брали участь

учні київської гімназії «Потенціал», а в освітній програмі, приурочений до II зимових Юнацьких Олімпійських ігор в Ліллехаммері, – гімназія селища міського типу Варва Чернігівської області і школа села Верхній Ясенів Івано-Франківської області.

У 2010 р. в Україні за ініціативи НОК України та активної участі ОАУ стартував і сьогодні успішно триває проект «Олімпійська книга». Завдяки реалізації цього проекту кожна з 20 тисяч шкіл України отримала добірку видань з олімпійського спорту: «Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях та відповідях», «Твій перший олімпійський путівник», «Олімпийский спорт» (в 2 т.), «Собрание сочинений» О. Д. Бутовського (в 4 т.), «Ігри ХХІІ Олімпіади. Пекін-2008». Проект дав поштовх до створення у школах України

олімпійських бібліотек, в яких проводяться олімпійські читання, олімпійські уроки, засідання дискусійних клубів, а олімпійська література стала доступною для педагогів, учнів та їхніх батьків.

У 2010 р. Національний олімпійський комітет України ініціював ще один проект – всеукраїнський культурно-спортивний фестиваль «Олімпійське лелечення» для учнів 5–7-х класів, програму якого розроблено спільними зусиллями фахівців ОАУ і НОК. До нього увійшли спортивні змагання та культурно-освітні програми, покликані залучати школярів до олімпійського руху, спонукати їх до вивчення історії та сучасності, навчити поважати олімпійські цінності та керуватися ними в спорті і у повсякденному житті, а також допомогти ознайомитися з культурою

Учасники фінальних змагань «Олімпійське лелечення». МДЦ «Артек». Кіїв, 2016 р.

**Навчальний посібник для учнів
«Ігри, що п'окорили світ»**

та традиціями різних регіонів України. Цей проект уже шість років (2010–2016 рр.) підтверджує свою актуальність, життєздатність та велику зацікавленість в ньому школярів і педагогів.

У 2010 р. в Києві відбувся XIV міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх». У ньому взяли участь близько 700 науковців та інших фахівців сфери спорту, фізичної культури і фізично-го виховання з понад 50 країн Європи, Азії, Америки та Африки, у тому числі відомі діячі міжнародного олімпійського руху, керівники науково-дослідних інститутів, ректори понад 30 вищих навчальних закладів спортивного профілю. В рамках роботи цього конгресу було проведено три пленарних і вісімнадцять секційних засідань, де широко обговорювалися такі актуальні проблеми сучасного спорту, як «Історія і теорія олімпійського спорту»; «Спорт вищих досягнень»; «Юнацький спорт»; «Паралімпійський спорт і адаптивна фізична культура»; «Спортивна медицина і фізична реабілітація»; «Медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту»; «Педагогічні та психологічні аспекти фізичної культури і спорту»; «Біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті»; «Харчування і ергогенні засоби в спорті»; «Здоров'я людини, рекреація і спорт для всіх»; «Філософські, історичні, соціологічні, економічні та правові аспекти фізичної культури і спорту»; «Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту».

Результатом кропіткої дослідницької роботи, спрямованої на увічнення пам'яті та популяризацію величезного внеску українських спортсменів у розвиток олімпійського руху та олімпійського спорту,

**Україно-російсько-англійський розмовник
«Олімпійці розмовляють англійською», 2011 р.**

підвищення престижу України в міжнародному олімпійському співтоваристві, стало створення книги «Олімпійське сузір'я України. Атлети» (автори Марія Булатова, Сергій Бубка), яка вийшла у світ у 2010 р. Книга містить загальну характеристику Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор (1952–2008 рр.), інформацію про олімпійські, світові та європейські спортивні досягнення олімпійських медалістів України. Багатий ілюстративний матеріал – плакати, олімпійські і пам'ятні медалі, талісмани, значки, марки та інші атрибути місії-організаторів Олімпійських ігор дозволяє читачеві зануритися в атмосферу найважливіших спортивних подій кожного олімпійського чотиріріччя. окремі сторінки цієї книги – «Олімпійські враження» – присвячені спогадам спортсменів-олімпійців про їхню участь в Іграх. Ця книга стала основою для ство-

рення комплекту плакатів із зображеннями спортсменів, які прославили нашу країну на Олімпійських іграх. Ці плакати отримали всі навчальні установи країни.

Підсумком чергового етапу дослідницької діяльності ОАУ і НОК України стало створення у 2011 р. книги «Олімпійське сузір'я України. Тренери» (автори – Сергій Бубка, Марія Булатова), присвяченій наставникам олімпійських медалістів, які своєю повсякденною працею, знаннями і майстерністю, відданістю справі надихали вихованців на досягнення вершин олімпійського спорту.

Продовжуючи створення бази для навчально-методичного забезпечення олімпійської освіти, в 2011 р. ОАУ підготувала і видала посібник для дітей середнього шкільного віку «Ігри, що п'окорили світ».

«Your First Olympic Guidebook» – навчальний посібник, підготовлений професором Марією Булатовою на замовлення Європейських олімпійських комітетів у 2011 році, згодом перевиданий у 2013 і 2015 рр.

Виступ багаторазової олімпійської чемпіонки зі спортивної гімнастики Лариси Латиніної на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна система спортивної підготовки гімнастів», присвяченої 100-річчю від дня народження видатного тренера О. С. Мишакова. Київ, 2012 р.

Книга покликана збагатити знання школярів з історії Олімпійських ігор, сприяти пізнанню розмаху, величі і проблем олімпійського руху, ознайомити з найбільш яскравими подіями і з видатними спортсменами – героями Ігор різних років, творцями яскравих олімпійських змагань, а також зрозуміти і відкрити для себе значення найголовніших олімпійських ідеалів і цінностей.

У 2011 р. президент ОУА Марія Булатова на замовлення Європейських олімпійських комітетів для проведення культурно-освітніх програм в рамках Європейських молодіжних олімпійських фестивалів підготувала і видала посібник «Your First Olympic Guidebook», в якому представлено інформацію про історію Олімпійських ігор, становлення та розвиток сучасного олімпійського руху, основні його принципи, про значущість олімпізму для суспільства і для кожної людини. Книга знаємить з олімпійськими видами спорту та досягненнями атлетів світу на Олімпійських іграх, а також в ній показано роль Європи у відродженні Олімпійських ігор і розвитку міжнародного олімпійського руху.

Для успішної інтеграції школярів України в світову спільноту (особливо юних спортсменів, які вийджають на змагання) фахівці ОУА в 2011 р. підготували і видали українсько-російсько-англійський розмовник

«Олімпійці розмовляють англійською». Це видання (у трьох книгах) містить як загальну, так і спеціальну лексику з олімпійських видів спорту. Воно дає можливість у доступній формі поповнити словниковий запас, краще орієнтуватися в міжнародній спортивній термінології, ознайомитися з правилами етикету і поведінки, прийнятими у світі. Також представлено історію олімпійських видів спорту та міжнародних федерацій, які здійснюють їх розвиток; ілюстративний матеріал – з позначеннями технічних вимог до місць занять і відповідного оснащення та інвентаря. Ілюстрації до видання виконані українськими художниками.

У 2012 р. під патронатом НОК України відбулася всеукраїнська конференція «Розвиток олімпійського руху та впровадження олімпійської освіти», присвячена 20-річчю Олімпійської академії України. Учасниками конференції були провідні вчені країни в галузі олімпійського спорту, представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Української академії наук, вищих навчальних закладів, молоді вчені, магістранти та аспіранти.

Спортивна громадськість України у 2012 р. широко відзначала 100-річчя від дня народження видатного тренера Олександра Мишакова, який виховав цілу ка-

горту прославлених українських гімнастів – олімпійських чемпіонів і чемпіонів світу. Олімпійська академія України стала одним із організаторів міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна система спортивної підготовки гімнастів», присвяченої пам'яті Олександра Мишакова – дивовижної людині і наставника.

Знаковою для олімпійської сім'ї України подією 2013 р. стало святкування 100-річчя від дня заснування Київського олімпійського комітету та проведення в Києві в 1913 р. Першої Російської Олімпіади. В рамках святкування ювілею відбудувся ряд заходів: міжнародна науково-практична конференція «Олімпійський спорт: історія і сучасність» (за участю представників Міжнародного олімпійського комітету, Європейських олімпійських комітетів, видатних істориків олімпійського руху, керівників міністерств і відомств України, ректорів вищих навчальних закладів країн СНД); олімпійська експозиція в музеї міста Києва; культурно-освітні та спортивні заходи на головній вулиці столиці України – Хрещатику; «круглі столи» (за участю українських спортсменів–чемпіонів та призерів Олімпійських ігор).

Відкриття міжнародної науково-практичної конференції «Олімпійський спорт: історія і сучасність». Київ, 2013 р.

Ілюстроване видання «Київ-1913. Перша Російська Олімпіада» та інші матеріали, присвячені 100-річчю цієї події

Ветерани фізичної культури і спорту – почесні гості всеукраїнського олімпійського уроку

До знаменних подій був приурочений і випуск подарункового ілюстрованого видання «Київ 1913. Перша Російська Олімпіада» (українською, російською та англійською мовами) (автори Сергій Бубка, Марія Булатова), в якій всебічно висвітлено історію великої Всеросійської виставки і приуроченої до неї Першої Російської Олімпіади, що відбулася в Києві в 1913 р. (яка при цьому не втратила своєї самостійної ролі).

У виданні показано, як Перша Російська Олімпіада сприяла розвиткові вітчизняного спорту й олімпійського руху. Разом із тим досить докладно висвітлено і багатовікову історію Києва – від давніх часів, коли зароджувалося це місто, і до початку ХХ ст. А розділу, що оповідає про підготовку та проведення Першої Російської Олімпіади, передує грунтовна розповідь про багатогранне спортивне життя Києва на початку ХХ ст., що великою мірою сприяло вибору цього міста місцем проведення перших у тодішній країні національних Олімпійських ігор. Численні фотографії, вміщені в книзі, дозволяють читачеві відчути атмосферу, що панувала в Києві на початку 1900-х років, і побачити місто таким, яким його бачили учасники Першої Російської Олімпіади.

З 2012 р. роботу ОАУ з ветеранами спорту очолює член виконкому Юрій Крюков, який приділяє велику увагу питанням «Fair Play» в олімпійському спорту. Ветерани фізичної

культури і спорту, серед яких багато олімпійських чемпіонів і призерів Олімпійських ігор, – бажані гості на олімпійських уроках у навчальних закладах, заходах в рамках олімпійського тижня, олімпійського дня тощо, ініційованих НОК України та Олімпійською академією України.

Олімпійська академія України здійснює велику пошукову роботу, до якої заполучаються ветерани вітчизняного спорту, з метою увічнення історії українського спорту і його активних учасників – спортсменів і тренерів. Видання «Олімпійське сузір'я України. Атлети» та «Олімпійське сузір'я України. Тренери» – лише невелика данина поваги і шані атлетам і тренерам, які у різні роки прославляли нашу країну на найвищому спортивному форумі – Олімпійських іграх.

Організація і проведення заходів для спортсменів-ветеранів та вшанування ветеранів олімпійського руху України – одна з пріоритетних складових діяльності Олімпійської академії України.

У 2013 р. ОАУ ініціювала діяльність Малої олімпійської академії. Її метою є підготовка школярів до проведення досліджень з історичних, організаційно-правових, соціально-економічних, екологічних та інших аспектів олімпійського руху. У проведенні учнями такої дослідницької роботи надають допомогу фахівці регіональних відділень ОАУ. Можна особливо відзначити активну ро-

боту в цьому напрямі Дніпропетровського, Львівського, Херсонського і Чернігівського обласних відділень.

Розуміючи важливість заличення молоді до олімпійського спорту і принципів олімпізму, збереження їх історичної спадщини, Олімпійська академія України у 2013 р. виступила з ініціативою створення в загальноосвітніх навчальних закладах України музеїв, кабінетів олімпійської освіти та олімпійських куточків. Ініціатива була підтримана НОК України та видавництвом Міністерства освіти і науки України «Педагогічна преса». Уже в 2014 р. спільними зусиллями вдалося провести Всеукраїнський огляд-конкурс з історії олімпійського руху в номінаціях «Музей», «Кабінети олімпійської освіти» та «Олімпійські куточки». Активними учасниками цього процесу стали навчальні заклади різного рівня акредитації Харківської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Полтавської, Вінницької, Волинської областей.

Наступним проектом НОК України та ОАУ став випуск у 2014–2016 рр. для навчальних закладів України серії плакатів з історії олімпійських видів спорту та про досягнення вітчизняних атлетів на Олімпійських іграх, що дозволяють прилучати підростаюче покоління до олімпійських цінностей через конкретні приклади з життя видатних українських атлетів.

Ведучи мову про олімпійську освіту підростаючого покоління, не можна обійтися увагою і наймолодших учасників цього процесу – дошкільнят. Одним із найактивніших у цьому напрямі є Чернівецьке обласне відділення ОАУ. Великим ентузіазом впровадження олімпійської освіти в систему роботи дошкільних установ Буковини є викладач факультету фізичної культури та здоров'я людини Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, заступник керівника Чернівецького обласного відділення ОАУ Ярослав Галан.

Книги «Олімпійське сузір'я України. Атлети» (2010 р.) та «Олімпійське сузір'я України. Тренери» (2011 р.)

Ярослав Галан – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, заступник керівника Чернівецького обласного відділення ОАУ

Олімпійський музей Івано-Франківського коледжу фізичної культури

Олімпійський музей Харківського обласного вищого училища фізичної культури і спорту

Найменші учасники олімпійського руху

Музей спортивної слави Запорізького національного університету

Олімпійська освіта в Україні не обмежується рамками шкільних кабінетів і студентських аудиторій, вона триває і в період літніх канікул. ОАУ постійно надає методичну допомогу з організації олімпійської освіти в рамках реалізації загальнонаціональної програми «Олімпійське літо».

Провідним напрямом діяльності ОАУ є післядипломна освіта педагогічних кадрів. Для підвищення науково-теоретичного рівня вчителів, які викладають різні навчальні предмети з додаванням до них історії олімпійського руху, ОАУ розробила і з 2008 р. провадила в практику систему, що дозволяє організувати безперервну підготовку педагогів з теоретичних і практичних питань впровадження олімпійської освіти на різних рівнях: через проведен-

ня засідань методичних об'єднань вчителів у школі, семінарів-практикумів і майстер-класів на районному та міському рівнях, курсів підвищення кваліфікації, всеукраїнських семінарів. Це починання ОАУ знайшло підтримку і велику зацікавленість педагогів.

На республіканському рівні для керівників і вчителів шкіл, методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти щорічно, вже протягом восьми років, проводяться науково-практичні семінари, які порушують різні аспекти позитивного впливу олімпійської освіти на виховання підростаючого покоління.

Загальним питанням впровадження олімпійської освіти були присвячені такі всеукраїнські семінари:

2008 р. – «Олімпійська освіта в системі національної освіти»;

2009 р. – «Олімпійська освіта: проблеми та перспективи».

Питання формування ціннісних орієнтацій школярів піднімалися на таких семінарах:

2010 р. – «Роль олімпійської освіти у формуванні моральних і фізичних якостей особистості дитини»;

2013 р. – «Виховні цінності олімпізму»;

2015 р. – «Культурно-виховний потенціал олімпійського руху – потужний засіб формування моральних, естетичних і етичних цінностей».

«Олімпійське літо»
в дитячому таборі
«Електронік-Рівне»,
2016 р.

Майстер-клас для вчителів – учасників всеукраїнського семінару «Виховні цінності олімпізму». Київ, 2013 р.

Проблемам, пов'язаним із соціалізацією школярів, було присвячено і семінар 2012 р. – «Формування соціально активної особистості засобами учнівського самоврядування в процесі олімпійської освіти».

Питання методології впровадження олімпійської освіти в навчально-виховний процес школи розглядали на таких семінарах:

2010 р. – «Реалізація олімпійської освіти в школах України»;

2011 р. – «Школярі і олімпізм».

Питанням залучення школярів до наукових досліджень у галузі олімпійського спорту й олімпійського руху був присвячений семінар 2014 р. – «Дослідно-експериментальна робота в сфері олімпійського руху – важливий напрям забезпечення духовного, інтелектуального, творчого розвитку школярів».

Програми семінарів, що включають доповіді провідних фахівців ОАУ, присвячені різним аспектам олімпійського руху, олімпійського спорту, питанням впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес олімпійської освіти в рамках навчально-виховної роботи навчальних закладів. На цих семінарах проводяться також майстер-класи, тренінги, працюють дискусійні клуби, в процесі роботи яких педагоги мають можливість поділитися своїм досвідом з питань інтеграції олімпійських знань у викладання загальноосвітніх предметів, використання ціннісного потенціалу олімпізму в гармонійному вихованні школярів, проведення культурно-спортивних заходів з використанням олімпійських ритуалів і багато іншого.

Президент Міжнародної олімпійської академії Ісидорос Кувелос і президент Олімпійської академії України Марія Булатова покладають вінок до стели П'єра де Кубертена. Олімпія, 2010 р.

Представники України Юрій Бріскін (перший від правого), Лариса Доценко (перша від лівої) та Лідія Радченко (друга від правої) – учасники сесій та семінарів Міжнародної олімпійської академії

У кожному з таких семінарів бере участь понад 200 педагогічних працівників з усіх регіонів України.

Нині Олімпійська академія України користується заслуженим авторитетом і займає гідне місце в дружній родині міжнародної спільноти, діяльність якої пов'язана з олімпійською освітою.

Основою міжнародних аспектів діяльності ОАУ є тісна співпраця з Центром олімпійських досліджень і освіти (Лозанна, Швейцарія), Міжнародним олімпійським комітетом (Лозанна, Швейцарія), Олімпійським музеєм (Лозанна, Швейцарія), Центром П'єра де Кубертена (Лозанна, Швейцарія), Міжнародним товариством олімпійських істориків (ISOH), національними олімпійськими академіями понад 50 країн і передусім – з розташованою в грецькій Олімпії Міжнародною олімпійською академією, оскільки вона є координатором руху з поширенням олімпійської освіти в усьому світі.

Щорічно, починаючи з 1993 р., Олімпійська академія України делегує своїх членів – викладачів вищих навчальних закладів, молодих дослідників, студентів, аспірантів, журналістів, олімпійців – для участі в сесіях і семінарах, що проводяться Міжнародною олімпійською академією в стародавній Олімпії. За цей час учасниками освітніх заходів були понад 200 представників України,

Всеукраїнський науково-практичний семінар для педагогічних працівників «Дослідно-експериментальна робота в сфері олімпійського руху – важливий напрям забезпечення духовного, інтелектуального, творчого розвитку школярів». МДЦ «Артек», червень 2014 р.

Учасники молодіжного фестивалю «Спорт, культура, мистецтво». Стамбул, 2008 р.

які після повернення стали послами Міжнародної олімпійської академії в різних куточках нашої країни.

У 2008 р. молоді представники ОАУ Яків Щербашин і Ольга Апалькова завоювали право представляти нашу країну на молодіжному фестивалі «Спорт, культура, мистецтво», який відбувся в Стамбулі (Туреччина).

Представники України Альона Заронянц (2009 р.) і Георгій Лопатенко (2013 р.) стали володарями грантів Міжнародної олімпійської академії і Пелопонеського університету на навчання за магістерською програмою «Олімпійські дослідження, олімпійська освіта, організація і менеджмент олімпійського спорту».

У різні роки на запрошення Міжнародної олімпійської академії молоді українські вчені Олександр Томенко, Тетяна Рудковська та Ірина Бойко брали участь у семінарах і сесіях МОА як їх координатори.

З огляду на науковий авторитет, значний досвід розробки і впровадження системи олімпійської освіти, провідних фахівців ОАУ запрошується для читання лекцій і проведення семінарів з підвищення кваліфікації для

Альона Заронянц під час навчання за магістерською програмою «Олімпійські дослідження, олімпійська освіта, організація і менеджмент олімпійського спорту» в Олімпії, 2009 р.

тренерів і вчених – в Аргентину, Бразилію, Іспанію, Португалію, Францію, Мексику, Італію, Німеччину, Грецію, Туреччину, Польщу, Словаччину, Словенію, Хорватію, Сербію, Білорусь, Казахстан, Колумбію, Росію, Латвію, Литву, Китай, Республіку Корею, Монголію, Уругвай та інші країни.

Олімпійська академія України співпрацює з оргкомітетами багатьох значних наукових форумів, які проходять в Україні, сприяючи широкому впровадженню в їхні програми робіт з актуальних проблем олімпійського спорту. В полі зору ОАУ і міжнародні конференції з проблем сучасної спортивної медицини.

Провідні вчені ОАУ – постійні учасники передолімпійських наукових конгресів, починаючи з моменту здобуття Україною державної незалежності: 1992 р. – Торре-Молінос (Іспанія), 1996 р. – Даллас (США), 2000 р. – Брисбен (Австралія), 2004 р. – Салоніки (Греція), 2006 р. – Пінеролло (Італія), 2008 р. – Гуанчжоу (Китай).

Ірина Бойко – координатор першого літнього семінару для молодих делегатів з Азербайджану. Олімпія, 2013 р.

На запрошення національних олімпійських комітетів і національних олімпійських академій провідні фахівці України в галузі олімпійського спорту читають лекції у навчальних закладах багатьох країн світу: Монголії, Венесуели, Словаччини, Італії, Іспанії, Китаю, Республіки Кореї, Єгипту, Франції, Німеччини, Казахстану, Молдови,

Доповідь президента ОАУ Марії Булатової на II міжнародній конференції національних олімпійських академій «Перші Європейські ігри – новий виклик національним олімпійським академіям». Баку, 2015 р.

Президент МОК Жак Рогге (в центрі), президент НОК України Сергій Бубка (праворуч) та президент ОУА Марія Булатова в Олімпійському музеї Національного університету фізичного виховання і спорту України. Київ, 2006 р.

Члени делегації Національного олімпійського комітету України та Олімпійської академії Марокко дякують президенту Олімпійської академії України Марії Булатові за ознайомлення з досвідом організації олімпійської освіти. Київ, 2011 р.

мав високу оцінку не тільки від зарубіжних фахівців олімпійського спорту, а й урядів різних країн.

Зарубіжні колеги – бажані гості в нашій країні. З представниками різних національних олімпійських академій, які приїжджають в Україну, проводяться зустрічі з обміну досвідом у питаннях організації їхньої діяльності, поширення олімпійських ідеалів серед

Член виконкому Олімпійської академії України Володимир Платонов на V міжнародному конгресі з фізичної культури, спорту і кінетотерапії. Бухарест (Румунія), 2015 р.

населення, залучення молоді до олімпійського руху та здорового способу життя.

Нашу країну в різні роки відвідували і чимало зробили для розвитку олімпійського руху та популяризації успіхів і досягнень України серед міжнародного олімпійського співтовариства сьомий, восьмий та дев'ятий президенти МОК Хуан Антоніо Самаранч, Жак Рогге, Томас Бах і президент Міжнародної олімпійської академії Ісидорос

Президент Олімпійської академії України Марія Булатова – керівник секції на XIII міжнародному конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх». Алмати, 2009 р.

Дружній візит в Україну делегації Національного олімпійського комітету Алжиру й Олімпійської академії цієї країни. Київ, 2015 р.

Підписання договору про співпрацю між Олімпійською академією Литви й Олімпійською академією України. Київ, 2015 р.

Делегація з Республіки Казахстан в гостях у Олімпійської академії України. Київ, 2016 р.

Кувелос. Ці візити стали знаковими подіями не тільки в історії вітчизняного олімпійського руху, а й у суспільно-політичному житті нашої держави.

Олімпійська академія України також приймала делегацію Міжнародного товариства олімпійських істориків (ISOH), до якої входили його президент Девід Воллечінскі (США) і генеральний секретар Ентоні Байкер (Нідерланди). Приймала ОАУ і президента Асоціації національних олімпійських комітетів і президента Олімпійської ради Азії Ахмеда аль-Фахад аль-Ахмед аль-Сабаха та інших високих гостей.

У своїй діяльності Олімпійська академія України спільно з Національним олімпійським комітетом України, Національним університетом фізичного виховання і спорту України, центрами олімпійських досліджень і освіти, у співпраці з Міжнародним олімпійським комітетом, Міжнародною олімпійською академією, національними олімпійськими академіями різних країн та іншими організаціями не тільки приділяє велику увагу популяризації ідей олімпізму, олімпійського спорту в нашій країні, а й значною мірою вплинула на формування позитивного іміджу нашої країни як гідного члена міжнародного олімпійського співтовариства.

Плідна діяльність тих, хто створював систему олімпійської освіти в нашій країні й зробив чимало корисного, реалізуючи різноманітні дослідницькі, освітньо-популяризаційні та інші проекти, започатковані Олімпійською академією України спільно з Національним олімпійським комітетом України, неодноразово відзначалися державними і відомчими нагородами, в тому числі відзнаками Міністерства освіти і науки

Президент МОК Томас Бах проводить у Києві олімпійський урок з українськими школярами. Київ, 2015 р.

Президент Асоціації національних олімпійських комітетів і президент Олімпійської ради Азії Ахмед аль-Фахад аль-Ахмед аль-Сабах – почесний гость ОАУ. Київ, 2013 р. Пояснення дає президент Олімпійської академії України Марія Булатова

Фото на згадку про візит до України делегації Міжнародного товариства олімпійських істориків (ISOH). Київ, 2015 р.

Марія Булатова виступає в Афінах з інаугураційною промовою з нагоди відзначення її найвищою нагородою Міжнародної олімпійської академії «Афіна». 2012 р.

Президент Міжнародного олімпійського комітету Жак Рогге вручає президенту Олімпійської академії України Марії Булатовій медаль П'єра де Кубертена за самовіддане служіння олімпійському руху, 2010 р.

У 2016 р. за високі досягнення у розвитку вітчизняної науки Марія Булатова була нагороджена орденом княгині Ольги II ступеня, який їй вручив міський голова Києва Віталій Кличко

За значний особистий внесок у розвиток і популяризацію олімпійського руху в Україні та світі Марія Булатову було нагороджено почесною відзнакою Міжнародного олімпійського комітету – Трофеєм президента МОК Томаса Баха. 2015 р.

України, Міністерства молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України, а також нагородами різних міжнародних організацій.

Зокрема, серед високих відзнак Володимира Платонова – орден «За заслуги» III ступеня (1997), орден Ярослава Мудрого V ступеня (2006), орден «За заслуги» II ступеня (2009),

Олімпійський орден МОК (2001), монгольський орден Полярної зірки (2011) тощо.

Марію Булатову було нагороджено орденом княгині Ольги III ступеня (2010), орденом княгині Ольги II ступеня (2016), відзнакою МОК – медаллю П'єра де Кубертена (2009), Трофеєм президента МОК Томаса Баха (2015), нагородою Міжнародної олімпійської академії

Президент Міжнародного товариства олімпійських істориків Девід Воллечінський вручив Марії Булатовій плаќе, що носить ім'я першого президента МОК Дімітроса Вікласа, якою президент Олімпійської академії України відзначена за значний внесок у розвиток міжнародного олімпійського руху та олімпійської освіти. 2014 р.

Національний університет фізичного виховання та спорту України, Олімпійська академія України, Київ, Україна
dr.bulatova@gmail.com, ermolova51@bk.ru

мії «Афіна» (2012), плаќе, що носить ім'я першого президента МОК Дімітроса Вікласа, – від Міжнародного товариства олімпійських істориків (2014), знаком Національного олімпійського комітету України «О. Д. Бутовський» (2014), медаллю Української академії наук «Прекрасна сила України» (2011), медаллю Національного олімпійського комітету Литви (2013) тощо.

Валентину Ермолову нагороджено знаком НОК України (2012), медаллю НОК України (2015), знаком Національної академії педагогічних наук України «К. Д. Ушинський» (2015).

Плаќе НОК України були відзначені Юрій Павленко (2011, 2015), Лідія Радченко (2013), Яків Щербашин (2013), Денис Белокуров (2013).

Творча спадщина Олексія Дмитровича Бутовського

Сергій Бубка¹, Марія Булатова²

АННОТАЦІЯ

В статье отражены результаты исследовательской и практической деятельности Национального олимпийского комитета Украины и Олимпийской академии Украины по возрождению творческого наследия выдающегося специалиста в области физического воспитания и спорта и видного общественного деятеля, соратника Пьера де Кубертена – Алексея Дмитриевича Бутовского.

Ключевые слова: А. Д. Бутовский, творческое наследие, физическое воспитание, первый состав Международного олимпийского комитета.

SUMMARY

The article presents the results of research and practical activities of the National Olympic Committee of Ukraine and the Olympic Academy of Ukraine to revive the creative heritage of the outstanding expert in the field of physical education and sport and a prominent public figure, an ally of Pierre de Coubertin – Olexei Butovsky.

Key words: Olexei Butovsky, creative heritage, physical education, first composition of the International Olympic Committee.

III

Одним із найважливіших проектів, реалізованих Національним олімпійським комітетом України спільно з Олімпійською академією України за підтримки Міжнародного олімпійського комітету, є дослідницька та організаційна діяльність, спрямована на відродження творчої спадщини генерала О. Д. Бутовського – видного вченого у сфері фізичного виховання і спорту та видатного громадського діяча – соратника П'єра де Кубертена.

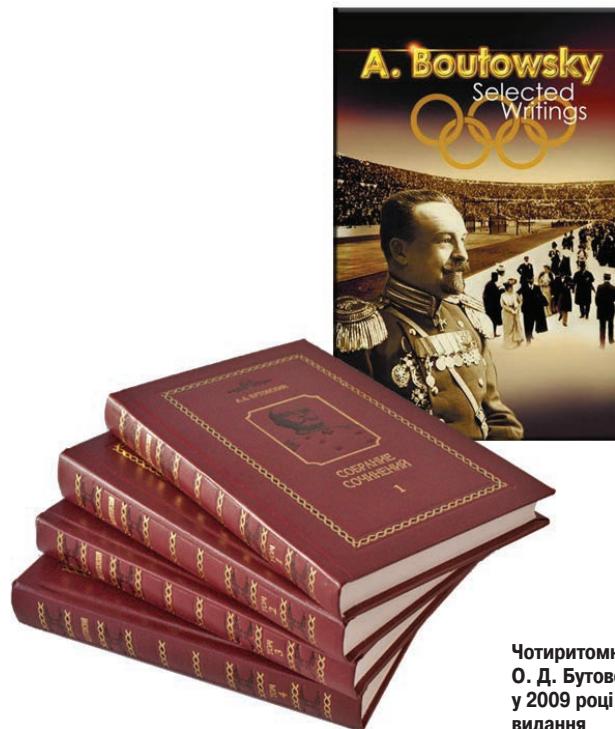
У результаті реалізації цього проекту в 2006 р. у Полтаві, на батьківщині О. Д. Бутовського, було відкрито пам'ятник нашому видатному співвітчизнику і у 2009 р. в Києві видано практично повне чотиритомнє зібрання його праць.

Нижче наведено звернення до читачів цього зібрання праць О. Д. Бутовського від президента Національного олімпійського комітету України Сергія Бубки та

Олексій Дмитрович Бутовський

від президента Олімпійської академії України Марії Булатової, а також текст передмови до згаданого видання.

Чотиритомнє зібрання творів
О. Д. Бутовського, видане
у 2009 році, та англомовне
видання

**ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧИТАЧІВ
ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО
ОЛІМПІЙСЬКОГО КОМІТЕТУ
УКРАЇНИ С. Н. БУБКИ**

Минуло 170 років від дня народження Олексія Дмитровича Бутовського – нашого видатного співвітчизника, чий вагомий внесок у теорію, методику і практику фізичного виховання та у відродження олімпійського руху важко переоцінити.

У 90-ті роки XIX століття Бутовський був серед тих діячів із різних країн, яких П'єр де Кубертен – ініціатор відродження Олімпійських ігор сучасності – залучив до тісної співпраці задля реалізації такої масштабної ідеї її досягнення велими значущої мети. І цей вибір Кубертина був аж ніяк не випадковим. Адже на той час, коли барон Кубертен познайомився з генералом О. Д. Бутовським, Олексій Дмитрович уже був досвідченим високоуродованим фахівцем у галузі фізичного виховання, який, спираючись на глибоко досліджений та узагальнений ним світовий досвід і вітчизняні реалії, вніс ґрунтовні пропозиції до розвитку фізичного виховання і спорту й чимало зробив для практичного виконання цих теоретичних розробок – як у військовій сфері, так і у цивільних навчальних закладах.

Генерал Бутовський увійшов до сформованого у 1894 році на конгресі у Парижі першого складу Міжнародного олімпійського комітету, в якому працював з 1894 до 1900 року. Як член МОК Олексій Дмитрович у 1896 році був присутнім на I Олімпійських іграх в Афінах. Він був не просто глядачем, а, всебічно осмисливши все пов'язане з ними, виклав свої враження, думки і висновки у змістовній книзі «Афины весной 1896 года», найцікавішій, але далеко не єдиній у багатогранній творчій спадщині О. Д. Бутовського.

Так сталося, що дворянське походження й успішна військова кар'єра Олексія Дмитровича у Російській імперії згодом привели до дуже тривалого замовчування у вітчизняній історіографії яскравого життя і плідної діяльності О. Д. Бутовського або ж хіба що короткого та побіжного його згадування, що зовсім не відповідало масштабам особистості цієї людини і значущості зробленого ним.

Із здобуттям Україною незалежності сталися значні зрушення у різних сферах її життя та діяльності, у тому числі у галузі фізичного виховання та спорту. І це не могло не торкнутися такої важливої і необхідної для

Президент НОК України Сергій Бубка

держави справи, як відновлення у суспільній свідомості інформації про тих видатних вітчизняних діячів, чиї імена раніше були незаслужено забуті.

Враховуючи всі згадані обставини, Національний олімпійський комітет, підтриманий Міжнародним олімпійським комітетом, вважав за потрібне зробити все можливе, аби відновити справедливість щодо світлої пам'яті Олексія Дмитровича Бутовського, який народився і виріс на Полтавщині. Зокрема, побачили світ кілька його творів. А у 2006 році в Полтаві було відкрито пам'ятник Бутовському. З нагоди 170-річчя з дня народження О. Д. Бутовського Національний олімпійський комітет України провів у 2008 році серію творчих зустрічей та наукових конференцій, присвяченіх життю і діяльності Олексія Дмитровича.

Найбільш значущою та вагомою подією з тих, що приурочені до 170-річного ювілею О. Д. Бутовського, стала підготовка і видання пропонованого максимально повного чотиритомного зібрання його творів, ініційоване і здійснене Національним олімпійським комітетом України спільно з Олімпійською академією України за відчутної підтримки Міжнародного олімпійського комітету.

Аналіз змісту творів, зібраних у цьому чотиритомнику, свідчить, що Бутовського цікавила не лише проблематика розвитку фізичного виховання, спорту й олімпійського руху, а й дуже широке коло питань, що стосуються сфер виховання взагалі та різних аспектів освіти, культури, історії тощо.

Тож сподіваємося, що всебічне ознайомлення не лише фахівців фізичного виховання і спорту, а й широкої читацької аудиторії з великою й цікавою творчою спадщиною

О. Д. Бутовського сприятиме формуванню у підростаючого покоління почуття національного патріотизму, вихованню відданості справі й високого професіоналізму, яскравим уособленням чого Олексій Дмитрович був – і залишився назавжди – у нашій історії.

**ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧИТАЧІВ
ПРЕЗИДЕНТА ОЛІМПІЙСЬКОЇ
АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ
М. М. БУЛАТОВОЇ**

На сучасному етапі розвитку історії, багатому на різні знаменні події, створення Національного олімпійського комітету України та його вихід на олімпійську арену як самостійного суб'єкта олімпійського руху викликали природну зацікавленість до історії олімпійського спорту в Україні, до людей, з іменами яких пов'язані славетні його сторінки.

Цілком зрозуміло, що особлива увага приділяється соратнику засновника олімпійського руху сучасності П'єра де Кубертина, генералу Олексію Дмитровичу Бутовському, який стояв біля джерел створення Міжнародного олімпійського комітету, був присутнім на Іграх першої Олімпіади в Афінах.

Нині ця сторона діяльності О. Д. Бутовського – нашого співвітчизника, уродженця квітучої Полтавщини, діяльність якого пройшла в столиці Російської імперії Санкт-Петербургі, де він дослужився до звання генерал-лейтенанта та обіймав посаду генерала для особливих доручень, відома доить добре. Значно менше відома діяльність Олексія Дмитровича Бутовського як фахівця у галузі освіти і виховання, теорії і методики фізичного виховання в освітніх закладах. У бібліотеках України нам вдалося віднайти лише кілька невеликих публікацій О. Д. Бутовського, виданих наприкінці XIX – на початку ХХ століття. Вивчення змісту цих робіт переконало нас у тому, що творча спадщина О. Д. Бутовського у галузі освіти й виховання, особливо у тих частинах, що стосуються фізичного виховання в цивільних і військових навчальних закладах, заслуговує на те, щоб спробувати повернути її у сферу наукового обігу й педагогічної діяльності.

Національний олімпійський комітет України та Олімпійська академія України розпочали роботу з пошуку й вивчення праць О. Д. Бутовського з метою висвітлити його внесок не лише у створення Міжнародного олімпійського комітету і відродження Олімпійських ігор, а й у теорію і практику фізичного виховання і спорту – сфері, з якою була пов'язана більша

Президент Олімпійської академії України
Марія Булатова

частина його діяльності. Ця робота виявилася дуже складною. Досить лише відзначити, що навіть у бібліотеці Російського державного університету фізичної культури, спорту і туризму нам удалося віднайти лише кілька невеликих публікацій. Довелося звернутися до Російського державного архіву, архівів військового відомства Росії, фондів багатьох бібліотек Санкт-Петербурга, Москви, архіву МОК та бібліотеки Олімпійського музею в Лозанні, розшукати нащадків О. Д. Бутовського, котрі, як виявилось, проживають у Санкт-Петербурзі й Києві. На щастя, ця робота виявилася дуже плідною – і сьогодні із впевненістю можна говорити про те, що ми змогли віднайти всі книги, які збереглися, статті та методичні матеріали О. Д. Бутовського, а також шість невідомих раніше його листів до барона П'єра де Кубертена та до одного з його однодумців – шведського генерала Віктора Балька, що дозволило довести їхню загальну кількість до тринадцяти.

Коли ми вивчили, узагальнili й систематизували всі основні праці О. Д. Бутовського, то були дуже вражені: адже ніхто у світі протягом усього XIX століття і перших п'ятнадцяти років XX століття так глибоко і всебічно не вивчив і не виклав історію формування найефективніших систем фізичного виховання – англійської, шведської, французької, німецької. І зробив це О. Д. Бутовський настільки професійно, сумлінно і дохідливо, що, наприклад, книгу «Система шведської педагогической и военной гимнастики» перекладено й видано в Швеції. Ініціатива цього видання належала знаменитому Королівському гімнастичному центральному інституту – закладу, який протягом майже століття формував теоретичні і методичні основи шведської гімнастики,

котра завоювала всесвітнє визнання й розповсюдилася в різних країнах, у тому числі і в Росії.

Фундаментальними виявилися і праці О. Д. Бутовського в галузі теорії і методики фізичного виховання у системі освіти – у цивільних і військових навчальних закладах, що дає достатньо підстав вважати О. Д. Бутовського одним із найбільших фахівців світу XIX – початку ХХ століття, котрі є основоположниками теорії і методики фізичного виховання.

Чотиритомним виданням творів О. Д. Бутовського ми робимо його творчу спадщину набутком фахівців, які працюють у сфері освіти і виховання, фізичної культури і спорту, а також широкого кола громадськості, зацікавлених у відновленні історичної справедливості щодо пам'яті наших видатних співвітчизників.

Ми із вдачністю відзначаємо внесок тих спеціалістів і організацій, які своєю увагою і практикою заклали підвальні для підготовки пропонованого увазі читачів зібрання творів О. Д. Бутовського, сприяли збиранню фактичного матеріалу, його літературній обробці, оформленню і виданню.

ПЕРЕДМОВА ДО ЧОТИРИТОМНОГО ВИДАННЯ «СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ» О. Д. БУТОВСЬКОГО

У світовій та вітчизняній історії зустрічаються чисельні приклади того, що революція у будь-якій країні поряд із деякими позитивними результатами, як правило, несе народу цієї держави страждання та втрати. Не став, на жаль, винятком у цьому відношенні і збройний переворот в Росії, здійснений більшовиками у жовтні 1917 року, що у подальшому мав називу у радянській історіографії та пропагандистській літературі часів СРСР «Велика Жовтнева соціалістична революція». Встановивши в країні тоталітарний і жорстокий комуністичний режим, ця революція привела у подальшому до багатьох згубних подій, серед яких – громадянська війна з її величезними людськими втратами та розпадом економіки, «класова боротьба з ворогами всередині країни», що викликала репресії, що принесли, як і колективізація села, незчисленні жертви. Все це відбувалося на фоні утвердження комуністичною владою в СРСР нової ідеології, що спростувала всі передні історичні та моральні цінності, а на заміну необ'єктивно підносилася в абсолюті та посилено пропагувала зовсім інші, вигідні

цьому режиму ідеали, постулати та персоналії. У перші роки радянської влади з країни змушені були емігрувати багато відомих діячів культури, науки і техніки – представників інтелектуальної еліти країни і нації, а їхні імена ще довгі роки в СРСР замовчувалися, або й повністю викresлювалися зі скрижалей історії.

Несправедливою була доля до багатьох видатних вітчизняних діячів, у тому числі й до Олексія Дмитровича Бутовського. Генерал-лейтенант російської армії О. Д. Бутовський – виходець із дворян, не вступав у жодні конфлікти з владою у царській Росії й успішно просувався вгору сходами кар'єри, проте залишився «чужим елементом» для нового більшовицького режиму, котрий сповідував ідеологію «диктатури пролетаріату». Незважаючи на його вагомі заслуги в теорії і практиці фізичного виховання й активну участь у відродженні сучасного міжнародного олімпійського руху, ім'я Олексія Дмитровича Бутовського на довгі роки потрапило у забуття і навіть не згадувалося у навчальній, науковій та методичній літературі з фізичного виховання, фізичної культури і спорту, що видавалися в СРСР у 1920–1950-ті роки. Підґрунттям теорії і практики фізичного виховання, фізичної культури і спорту проголошувались ідеологічні постулати «вчення Маркса–Енгельса–Леніна–Сталіна», а саме фізичне виховання орієнтувалося в СРСР не на насущні потреби людей і не на зміцнення їхнього здоров'я, а на підготовку людських мас до праці та оборони.

У нинішніх, принципово інших історичних умовах, коли в Україні, що здобула в 1991 р. державну незалежність, суспільство намагається бережно ставитися до власних

Послужний список генерала О. Д. Бутовського

джерел, до своєї історії і до тих непересічних особистостей наших співвітчизників, які свою працею по праву заслужили славу, почесті й повагу нашадків, актуальним стало і питання висвітлення життя й діяльності таких людей, як О. Д. Бутовський. Саме прагненням заповнити й віправити те, що було породжене несправедливістю минулого, усвідомленням масштабності й значущості творчої спадщини Олексія Дмитровича, були мотивовані ініціатива Національного олімпійського комітету України, Олімпійської академії України, Національного університету фізичного виховання і спорту України та їхні спільні зусилля, підтримані Міжнародним олімпійським комітетом, підготувати й видати праці О. Д. Бутовського, котрі побачили світ наприкінці XIX – на початку ХХ століття. Реалізація цієї ініціативи дозволила підібрати та упорядкувати праці Олексія Дмитровича, що знаходяться у фондах бібліотек України і Росії, а також ті, які розрізнено представлені у різних вітчизняних та зарубіжних джерелах, в тому числі в ряді журналів, в Олімпійському музеї й архіві МОК в Лозанні (Швейцарія), у бібліотечних фондах військових навчальних закладів Санкт-Петербурга і в архіві Міністерства оборони Росії. У штаб-квартирі Міжнародного олімпійського комітету зберігаються деякі праці О. Д. Бутовського, перекладені англійською й німецькою мовами, що свідчить про високу оцінку МОК творчого спадку нашого співвітчизника.

За останні роки в Україні й Росії з'явилися публікації про наукову та практичну діяльність О. Д. Бутовського. Йому, наприклад, присвячено один з розділів глави «О некоторых пионерах российского спортивного и олимпийского движения» у книзі Олександра Суніка «Российский спорт и олимпийское движение на рубеже XIX–XX веков» (2004 р.). В яскравій плеяді пionерів і засновників російського спортивного й олімпійського руху, – пише відомий учений, доктор педагогічних наук, професор О. Б. Сунік, – фігура Олексія Дмитровича Бутовського посідає одне з ключових місць. У галузі фізичного виховання О. Д. Бутовський проявив себе як багатогранний діяч, учений і практик: історик, теоретик, методист, організатор і керівник навчальних центрів із підготовки спеціалістів у сфері фізичного виховання. Своїми працями Бутовський значною мірою сприяв формуванню наукових основ фізичного виховання, і його по праву варто визнати першим вітчизняним істориком, теоретиком, соціологом спорту.

Можна також згадати книгу «Олексій Дмитрович Бутовський» (В. В. Драга, М. Д. Зубалій), яка вийшла в Україні в 2006–2007 рр. за підтримки НОК України.

Проте ці книги, як і деякі інші публікації, не охоплюють всієї творчості О. Д. Бутовського, а тому й не дають про нього повного уявлення.

Олексій Бутовський народився 9 червня (за старим стилем) 1838 року в П'ятигірцях – одному із містечок Лубенської волості Полтавського повіту (нині це Лубенський район Полтавської області України) в сім'ї дрібнопомісних дворян. Його дитинство пройшло в родовому маєтку батька в Пелехівщині – селі в Кременчуцькій волості Полтавського повіту (нині це Глобинський район Полтавської області).

У родині Бутовських батьки спонукали дітей до читання різної художньої та іншої літератури й сприяли їх потягу до знань. Різnobічне домашнє виховання Олексій продовжив під час навчання у пансіоні в Полтаві, а 1849 р. був прийнятий до Петровсько-Полтавського кадетського корпусу.

По закінченні навчання в кадетському корпусі, отриманні звання унтер-офіцера й проходження військової практики у Дворянському полку в Санкт-Петербурзі 18-річний Олексій Бутовський отримав своє перше офіцерське звання: йому надали звання прапорщика лейб-гвардії Павлівського полку. У тому самому році Бутовський вступив на теоретичне відділення Миколаївської інженерної академії, а 1858-го року припинив навчання та був за розпорядженням керівництва направлений на службу до знайомого йому з дитячих та юнацьких років Петровсько-Полтавського кадетського корпусу – на посаду репетитора фортифікації та інших військових наук, набувши таким чином протягом 1858–1861 рр. свого першого досвіду педагогічної діяльності.

У подальшому (1862–1865 рр.) Олексій Бутовський служив в армії, отримав військові звання підпоручика (1862 р.) і поручика (1863 р.), брав участь у бойових діях у Польщі і за виявлену хоробрість був нагороджений орденом Святої Анни 4-го ступеня. У 1865-му Бутовський – уже у званні штабс-капітана – командує ротою, а 1869 р. отримує звання капітана і нагороджується орденом Святого Станіслава 2-го ступеня.

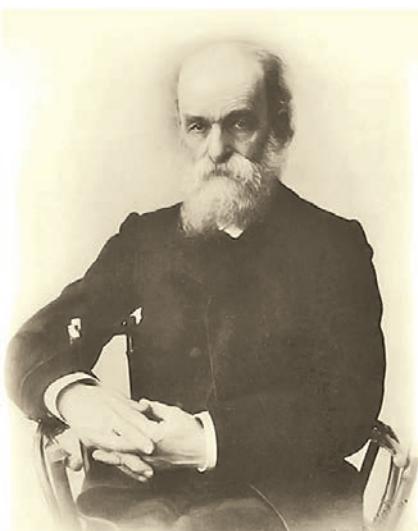
Надалі Бутовський залишає стрійову службу, завершує перерване раніше навчання в Миколаївській інженерній акаде-

мії та отримує диплом про вищу військову освіту.

У 1871 р. його направляють до російської столиці, де було затверджено на посаду офіцера-вихователя 1-ї Санкт-Петербургської військової гімназії, потім – уже у званні підполковника (1872 р.) – продовжує службу в тому самому військовому закладі. У 1873 р. Олексія Дмитровича нагороджують орденом Святого Станіслава 1-го ступеня, а в 1876 р. – орденом Святої Анни 2-го ступеня.

Із 1877 р. Бутовський служить помічником інспектора класів у 3-й Санкт-Петербургській військовій гімназії. У 1878 р. йому присвоєно звання полковника, а в 1879 р. його нагороджують орденом Святого Володимира 4-го ступеня. У тому самому військовому закладі, котрий 1882 р. було переіменовано в Олександровський кадетський корпус, Олексій Бутовський продовжує служити на своїй попередній посаді. У 1886 р. його призначають ротним командиром, а в 1887 р. він був відзначений ще однією нагородою – орденом Святого Володимира 3-го ступеня.

У середині 70-х років ХІХ ст. Військове міністерство Росії, очолюване Д. О. Мілютіним, зайніє організацією гімнастичних вправ у військових частинах, дійшло висновку про необхідність підготовки учителів гімнастики і наприкінці 1874 року запропонувало відомому вченому П. Ф. Лесгафту поїхати в зарубіжнє відрядження для ознайомлення з постановкою даної роботи в інших країнах, після чого, з урахуванням набутого досвіду, організувати в Росії гімнастичні курси для офіцерів. Лесгафт прийняв пропозицію – і навесні 1975 р. вийшов у перше таке відрядження, в ході якого побував у Німеччині (в Прусії, Саксонії, Баварії, Баден-Вюртемберзі), у Швейцарії, Франції, Австрії, Швеції, Данії, Нідерландах і Великій Британії. Влітку 1876 р. він здійснив друге зарубіжне відрядження, під час якого відвідав Францію, Швейцарію та Італію. На основі матеріалів, зібраних під час цих відряджень, Лесгафт повинен був, як попередньо обумовлювалося, не пізніше кінця 1876 р. подати військовому відомству Росії не лише звіт про ці поїздки, а й керування (тобто практичні рекомендації) до використання в Росії зарубіжного досвіду з гімнастики (передусім – для військового відомства). Проте П. Ф. Лесгафт, зайнявшись підготовкою своєї книги, не поспішив виконувати доручення Головного Управління військових навчальних закладів, яке у лютому

П. Ф. Лесгафт (1837–1909)

1881 р. (більше ніж через чотири роки) нагадало Петру Францевичу про його обов'язок. Ще кілька років тривало безплідне листування між Лесгафтом і військовим відомством. Нарешті весною 1885 р. військовим урвався терпець і вони, відмовившись від послуг Лесгафта, почали підшукувати іншого спеціаліста, який зміг би виконати дане завдання. Забігаючи наперед, відзначимо, що у другій половині 80-х – першій половині 90-х років XIX ст. із аналогічним завданням військового відомства з вивчення й узагальнення зарубіжного досвіду у загадній сфері успішно справився О. Д. Бутовський.

Після вбивства терористами-народовольцями царя Олександра II 1 травня 1881 р. на російський престол вступає Олександр III, і в ряді міністерств відбуваються серйозні зміни в керівництві. Військового міністра графа Д. О. Мілютіна змінив генерал П. С. Ванновський, який, будучи стурбованним низькою якістю організації й методики фізичної підготовки в російській армії взагалі і в військових навчальних закладах зокрема, вважав за необхідне закрити гімнастичні «Курси Лесгафта» при 2-й військовій гімназії та доручив полковнику Бутовському організувати інші курси гімнастики. У результаті цього доручення взаєморозуміння та співпраця Олексія Дмитровича з відомим ученим у галузі фізичного виховання П. Ф. Лесгафтом, який вів ці курси, не відбулося.

У грудні 1886 р. полковника Бутовського переводять до Головного Управління військово-навчальних закладів (ГУВНЗ), де він служить чиновником для особливих доручень II класу (1889 р.), деякий час по тому –

I класу (1890 р.), а в жовтні 1891 р. йому надають звання генерал-майора і в 90-х роках XIX ст. він обіймає посаду генерала для особливих доручень (у подальшому йому було надано звання генерал-лейтенанта).

У 1888 р. О. Д. Бутовський (ще у званні полковника) Головним Управлінням військово-навчальних закладів був призначений членом комісії для розробки питання про викладання військової гімнастики у цивільних навчальних закладах та організації позакласних занять фізичними вправами у кадетських корпусах. Так Олексій Дмитрович – уже в досить солідному 50-літньому віці, маючи за плечима багатий досвід військово-педагогічної роботи, – починає новий етап своєї діяльності, присвячений вивчення та практичній розробці різних проблем фізичного (чи, як тоді говорили, тілесного) виховання.

У другій половині 80-х – на початку 90-х років XIX ст. за завданням Головного Управління військово-навчальних закладів О. Д. Бутовський неодноразово віїжджав до багатьох західноєвропейських країн – Великобританії, Австрії, Італії, Німеччини, Франції, Швеції, Данії, Бельгії, де займався вивченням зарубіжного досвіду фізичного виховання і фізкультурної освіти (чому значною мірою допомогло володіння Бутовським кількома іноземними мовами), з тим, щоб, узагальнивши цей досвід, використати найкраще з нього в Росії.

Повернувшись додому після одного зі своїх відряджень, О. Д. Бутовський відзначив, що у багатьох країнах проблеми фізкультурної освіти знаходять розуміння й підтримку у вищих колах влади, а в Росії цим питанням не приділяється належної уваги. Ці думки і результати відряджень знайшли відображення в працях «Швед-

ская педагогическая гимнастика» (1897), «Система шведской педагогической гимнастики» (1899), «Воспитание и телесные упражнения в английских школах» (1915) та ін.

Під час поїздки до Франції О. Д. Бутовський ознайомився з роботами таких французьких спеціалістів, як завідувач лабораторії фізіологічної станції в College de France Жорж Демені і доктор Фернан Лагранж, та інших колег. Ось що писав Бутовський: «Стан питання про тілесні вправи у Франції характеризується двома видатними напрямами: 1) намаганням звільнитися у педагогічній гімнастиці від рутини і побудувати цей розділ тілесних вправ на нових засадах; 2) прагненням розвивати в середовищі шкільної молоді вправи, що мають спортивний характер».

У своїх працях П. Ф. Лесгафт дуже негативно ставився до спорту взагалі, в тому числі і до спорту у навчальних закладах. Він не визнавав і «снарядної» гімнастики, виступаючи проти використання в ній будь-яких гімнастичних снарядів. На думку Лесгафта, фізичні вправи варто давати тільки для розвитку ніг, але не рук, оскільки, мовляв, давати навантаження вправами на руки не можна, тому що вони (руки) призначенні для виконання тонких робіт (таких, як письмо, шиття тощо). І ще одна принципова помилка Лесгафта: він розглядав теорію застосування тілесних вправ, ґрунтуючись на анатомічних основах, лише стосовно техніки виконуваних вправ, тоді як його зовсім не цікавив вплив вправ на функціональну діяльність організму та окремих його систем.

Ми віддаємо належне діяльності такого видатного вченого, як П. Ф. Лесгафт, який багато зробив за своє життя, але зіставляємо його та О. Д. Бутовського для того, щоб порів-

Головна аудиторія нової Сорбонни. Тут 23 червня 1894 р. було прийнято рішення про відродження Олімпійських ігор у сучасних умовах й засновано МОК, до першого складу якого було обрано О. Д. Бутовського

Члени першого Міжнародного олімпійського комітету на засіданні в Афінах (1896 р.): сидять (від правої) П'єр де Кубертен, Дімітрус Віклас, Олексій Бутовський; стоять (від правої) Віллібальд Гебхард, Ірхі Гут-Ярковський, Ференц Кемень, Віктор Бальк

нюючи їх, краще зрозуміти Олексія Дмитровича – особистість настільки ж велику, але яка багато в чому різнилась від того, що було характерним для Петра Францевича.

Відштовхуючись від сказаного, навряд чи можна погодитися з думкою, якої дійшов О. Б. Сунік уже згадуваний нами книзі «Російский спорт и олімпійське движение на рубеже XIX–XX веков» (2004 р.), розглядаючи проблемну ситуацію «Бутовський і Лесгафт». Даний автор робить таке резюме: «Можна лише гадати, як виграла б сфера фізичного виховання в Росії, якби такі особистості, як Бутовський і Лесгафт, співпрацювали». Із подібними твердженнями важко погодитися, оскільки О. Д. Бутовського і П. Ф. Лесгафта, які б співпрацювали, просто неможливо уявити: занадто вже несхожі вони були і за науковим вітоглядом, і за своїми людськими якостями, і у ставленні до колег.

Для О. Д. Бутовського як фахівця більш цікавими, привабливими, вартими уваги виявилися ті із зарубіжних систем фізичного виховання, для яких були характерними невимушенність та незалежність їхньої побудови та функціонування, передусім англійська система, яка суттєво відрізнялася у цьому плані від більш жорсткої (і до того ж з явно вираженою воєнізованою спрямованістю) німецької системи фізичного виховання. У зв’язку з цим викликає здивування той факт, що генерал Бутовський – людина, яка багато років свого життя віддала службі в різних ланках структури військового відомства,

могла побачити у фізичному вихованні набагато ширші сфери застосування і можливості практичного використання, ніж лише у допризивній підготовці молоді, що буда орієнтована на завдання майбутньої військової служби.

Такі погляди Олексія Дмитровича, незважаючи на те, що минуло з того часу 120 років, і нині багато в чому лишаються актуальними. З цієї точки зору праці О. Д. Бутовського, в яких аналізуються та порівнюються різні зарубіжні системи фізичного виховання, було б дуже корисно прочитати й усвідомити тим, хто в Україні визначає спрямованість вітчизняної системи фізичного виховання і масового спорту. Адже, на жаль, у цих сферах Україні в спадок від СРСР дісталися ті принципи системи фізичного виховання, які у колишньому Радянському Союзі базувалися на комплексі «Готовий до праці та оборони» (ГПО), а нині на тестах й інших нормативах, вельми далеких від насущних завдань зміцнення здоров’я населення країни й особливо – її підростаючого покоління.

У 1890 р. О. Д. Бутовському було доручено організувати в Санкт-Петербурзі «Тимчасові літні курси для підготовки офіцерів-вихователів кадетських корпусів», до функцій яких входило управління фізичним навчанням кадетів. Олександр Дмитрович протягом шістнадцяти років завідував цими курсами і був основним їх викладачем, читаючи слухачам лекції з історії, теорії і методики тілесних вправ.

Протягом ряду років О. Д. Бутовський добивався створення в Росії такого навчального закладу, який би готовував учителів фізкультури. Він розробив відповідний проект, і в 1909 р. ідею Олексія Дмитровича було (хоч і не в повному обсязі) втілено в життя у відкритій в Санкт-Петербурзі Головній гімнастично-фехтувальній школі, де Бутовський читав лекції слухачам-офіцерам.

Під час однієї зі своїх зарубіжних поїздок Олексій Дмитрович Бутовський познайомився з видатним спортивним діячем із Франції П'єром де Кубертеном, який тоді був захоплений ідеєю відродження Олімпійських ігор і з цією метою налагоджував контакти і співробітництво в різних країнах з тими, хто підтримував такі ідеї та наміри. Велика ерудиція й освіченість Олексія Дмитровича, його глибокі знання найважливіших наукових і прикладних проблем фізичного виховання і спорту привернули увагу Кубертена, а цим пояснюється те, чому ініціатор відродження Олімпійських ігор запропонував Бутовському взяти участь у підготовці до установчого конгресу та включив його у перший склад Міжнародного олімпійського комітету, до якого входили сам Кубертен, грек Віклас, француз Калло, швед Бальк, угорець Кемень, американець Слоен, англієць Гебхард та інші видатні діячі того часу.

Генерал Бутовський як член МОК приїхав в Афіни у 1896 р., де був присутнім на Іграх I Олімпіади. Свої враження та аналітичні роздуми про них і про обстановку навколо цього історичного заходу Олексій Дмитрович у подальшому виклав у досить цікавій публікації «Афины весной 1896 года» – мабуть у найвидатнішій праці із багатогранної творчої спадщини Бутовського, де він виявив неабиякий талант публіциста.

Ознайомлення зі змістом цього невеликого за обсягом творчого доробку вражає дивовижними аналітичними здібностями О. Д. Бутовського, які ґрунтуються на високому рівні освіченості й культури, котрі дозволили йому з дивовижною чіткістю побачити на дуже обмеженому матеріалі перших Олімпійських ігор сучасності велику кількість процесів та явищ, які у подальшому проявлялися в усій історії сучасного олімпійського спорту.

Підкреслюючи, що Ігри Олімпіади в Афінах «пройшли з грандіозним, можна сказати, з винятковим успіхом», О. Д. Бутовський відзначив їхнє велике значення для формування національного самоусвідомлення і па-

Перший Міжнародний олімпійський комітет в Афінах (стоїть – третій від правої – О. Д. Бутовський) з кронпринцем Константином – головою оргкомітету Перших міжнародних Олімпійських ігор (сидить у центрі) та принцами Ніколасом і Георгом

тротизму, для розвитку міста-організатора Ігор та міжнародного співробітництва, підвищення ролі фізичного виховання і спорту у житті людей. Оцінив Бутовський і роль олімпійських змагань як арені вияву і вивчення «моральної і фізичної енергії» людини. На думку О. Д. Бутовського Іграм сприяли популяризація великої кількості видів спорту та рухової активності, будівництво різних спортивних споруд та арен.

Не обминув він увагою і питання згуртування всіх верств грецької нації, включаючи короля та його родину, навколо олімпійських урочистостей, бажаючи зробити їх не лише національним, а й міжнародним святом, ареною об'єднання людей всіх країн.

Особливий інтерес викликали у Бутовського атлети – учасники Ігор – як приклад для молоді, їхні дивовижні фізичні та моральні якості, що виявилися у фізичних вправах, і абсолютно неймовірні у звичайному житті скромність і комунікабельність. Відзначив Бутовський і вплив на особистість атлета національних рис і особливостей виду спорту, яскраво показав, як розвиток спорту і ставлення до нього в різних країнах визначає поведінку атлетів, рівень їхньої майстерності та досягнень.

Не обминув увагою Олексій Дмитрович і проблеми, що виникли уже в ході Ігор і мали політичний характер. Це і намагання деяких представників засобів масової інформації признати Грецію як країну, нібито не здатну проводити Ігри, і спроби бойкоту Ігор з боку німців у зв'язку з тим, що ідея проведення Олімпіади належала французам, а з боку

бельгійців – із причини шкоди в педагогічному відношенні та багато іншого.

Членом Міжнародного олімпійського комітету для Росії О. Д. Бутовський був кілька років – з 1894 р. по 1900 р. Олексій Дмитрович доклав чимало зусиль для того, щоб ініціювати розвиток олімпійського руху й олімпійського спорту в Росії, проте неодноразово наражався на байдужість чиновників та досяг прохолодне сприйняття тодішнім російським суспільством закликів до практичної реалізації олімпійських ідей в країні. Це, судячи зі всього, остудило ставлення Бутовського до даної сфери його діяльності і до подальшої співпраці в МОК (що простежується і в переписці Олексія Дмитровича з П'єром де Кубертеном).

Олексій Дмитрович плідно працював до самої старості. В останні роки життя він повністю втратив зір. Автобіографічні праці «Прекратившийся род», «В родном гнезде» та деякі інші він диктував своїй дружині Ганні Василівні.

Помер О. Д. Бутовський на
79-му році життя 25 лютого (за
старим стилем) 1917 р. у Пе-
тропраді, де і похований.

Плідна діяльність нашого співвітчизника у відродженні сучасного олімпійського руху є добрим прикладом для ниніш-

нього покоління спортсменів, тренерів, усієї спортивної спільноти.

Нащадки пам'ятають свого талановитого земляка і пишаються ним. 14 жовтня 2006 р. у Полтаві відбулося відкриття пам'ятника О. Д. Бутовському. Ця знаменна подія стала завдяки Національному олімпійському комітету України, його президенту Сергію Бубці та полтавським державним і громадським організаціям, за підтримки МОК і особисто його президента Жака Рогге.

Ще одним пам'ятником Олексію Бутовському покликане стати і нинішнє чотиритомне видання його творів.

У першому томі увазі читачів пропонується добірка творів О. Д. Бутовського, в яких проаналізовано й опрацьовано досвід фізичного виховання в деяких зарубіжних країнах: «Телесные упражнения во Франции» з чотирма тематичними розділами – «Военная гимнастика и фехтование», «Нормальная школа гимнастики и фехтования», «Школьная гимнастика», «Школьный спорт» – та висновками (робота побачила світ 1893 року); «Система шведской педагогической и военной гимнастики» – з одинадцятьма тематичними розділами та висновками (1903 р.); «Воспитание и телесные упражнения в английских школах» – з одинадцятьма тематичними розділами та висновками (1903 р.).

Президент НОК України, член виконкому МОК, олімпійський чемпіон Сергій Бубка із школлярами біля пам'ятника О. Д. Бутовському в Полтаві

Конференція, присвячена життю і діяльності Олексія Бутовського

надцятьма тематичними розділами та висновками (1915 р.).

У другому томі зібрано праці О. Д. Бутовського, присвячені історії зародження та розвитку фізичної освіти від давніх та середніх віків до нового часу. Серед цих праць, які узагальнюють вітчизняний та зарубіжний досвід, а також погляди самого автора, роботи про мету і засоби фізичної освіти, методику тілесних вправ і про тілесні вправи як предмет викладання, про загальні правила їх викладання та про якісні властивості вправ, методику гімнастики та вправи з рухомими снарядами та на нерухомих снарядах тощо. У цей том включено і «Наставление для производства гимнастических упражнений в гражданских учебных заведениях» (десять глав) з докладними конкретними рекомендациями та рисунками, що ілюструють виконання тих чи інших вправ.

Третій том містить праці О. Д. Бутовського, в яких розглядаються різні аспекти фізичної підготовки, орієнтовані на потреби російської армії та військових навчальних закладів країни. Це фундаментальна робота

«Наставление для обучения войск гимнастике и полевая гимнастика», що містить як загальні положення, так і конкретні рекомендації та вправи (з ілюстраціями), а також «Проект инструкции для преподавания танцев в кадетских корпусах», «Опыт руководства для обучения плаванию в кадетских корпусах», «Проект организации подвижных игр как отрасли физического образования в кадетских корпусах», «Проект инструкции для обучения пению и музыке в кадетских корпусах», «Заметки о военной гимнастике» (з кресленнями), «Телесные упражнения и внеклассные занятия в кадетских корпусах», «Упражнения и занятия, имеющие отношение к физическому воспитанию в наших кадетских корпусах», «Война и военный быт в работах Калло и его современников» (йдеється про батальну тематику в офортах відомого французького художника-графіка XVII ст.). До книги входять і публікації, присвячені міжнародним конгресам з фізичного виховання, зокрема – такі роботи Олексія Дмитровича, як «Вопросы физического воспитания и спорта на международном кон-

грессе в Брюсселе летом 1905 года» (він увійшов в історію як III Олімпійський конгрес) та «Вопросы школьной гигиены и физического воспитания на международных конгрессах в 1910 году» (включаючи міжнародний конгрес зі шкільної гігієни в Парижі 2–7 серпня 1910 р. та міжнародний конгрес з фізичного виховання в Брюсселі 10–13 серпня 1910 р.).

До четвертого тому упорядниками включено докладний «Послужной список генерала А. Д. Бутовского» та кілька різних за тематикою груп праць. Одна з цих груп праць містить роботи Олексія Дмитровича, об'єднані олімпійською спрямованістю, це передусім «Афины весной 1896 года». Ще одна група праць наочно ілюструє різnobічність інтересів О. Д. Бутовського, це, зокрема, «Обучение письму и почерку», «О школьном товарищеском суде», «Ручной труд и телесное развитие», «Новые методы в воспитании» та ін. Також четвертий том містить цікаві й колоритні, з великою кількістю живих деталей, спогади Олексія Дмитровича «В родном гнезде. Летопись рода Бутовских» і «Годы моего учения в Петровско-Полтавском кадетском корпусе». Упорядники також включили до цього тому листи О. Д. Бутовського до П'ера де Кубертена та Віктора Балька.

Маємо надію, що ознайомлення з цим чотиритомним зібранням творів О. Д. Бутовського, яке заповнить прогалини в уявленнях людей про нього, допоможе читачам самим зробити об'єктивні висновки про багатогранну самобутню особистість Олексія Дмитровича, краще осигути фундаментальну значущість його праць, які мають історичну цінність для фізичного виховання і спорту й на сучасному етапі. Думаємо, що багато цікавого могли б почерпнути із праць О. Д. Бутовського і спеціалісти Міністерства освіти і науки України, які формують та реалізують вітчизняну систему фізичного виховання, а також ті, хто в різних навчальних закладах займається фізичною підготовкою кадрів для відповідних сфер.

¹Національний олімпійський комітет України, Київ, Україна
president@noc-ukr.org

²Олімпійська академія України, Київ, Україна
dr.bulatova@gmail.com

Комплекс фундаментальных и прикладных научных исследований в сферах теории и практики олимпийского спорта

АННОТАЦИЯ

Охарактеризован комплекс научно-исследовательских работ по теории и практике олимпийского спорта, выполненных за годы независимости Украины группой специалистов под общим руководством В. Н. Платонова.

Ключевые слова: фундаментальные и прикладные научные исследования, теория и практика олимпийского спорта.

SUMMARY

The paper characterizes a series of scientific researches on theory and practice of Olympic sport performed during the period of Ukrainian independence by the team of specialists worked under the overall guidance of V.N. Platonov.

Key words: fundamental and applied researches, theory and practice of Olympic sports.

III

Важнейшими достижениями широко известной в мире спорта далеко за пределами нашей страны научной школы, основателем которой является профессор, академик Украинской академии наук, заслуженный деятель науки и техники Украины, лауреат Государственной премии Украины в области науки и техники Владимир Платонов, стали результаты большого комплекса проведенных им, его учениками и коллегами в 70–90-е годы XX столетия и продолженных в XXI веке фундаментальных и прикладных исследований, посвященных всестороннему изучению различных проблем теории и практики олимпийского спорта.

Результаты этих исследований охватили два относительно самостоятельных направления.

Первое из них отразило результаты углубленного изучения в течение последних 25 лет олимпийского спорта, начиная от древнегреческого наследия – уникального явления в мировой культуре – и заканчивая его современным состоянием, со всеми достижениями, проблемами и перспективами.

Второе направление, связанное с развитием системы знаний в области теории и методики подготовки спортсменов и имеет более давнюю историю, когда самим В. Н. Платоновым и группой руководимых им коллег и других участников была подготовлена серия диссертационных работ по различным проблемам подготовки спортсменов высокой квалификации и осуществлялось внедрение результатов проведенных исследований в подготовку сборных команд СССР по плаванию и велосипедному спорту.

Деятельность в указанных направлениях сопровождалась подготовкой и изданием ряда монографий, учебников и учебных пособий. В частности, у истоков создания комплекса трудов по первому из указанных направлений был первый в мире учебник «Олимпийский спорт», вышедший в свет в издательстве «Олимпийская литература» (первый том был выпущен в 1994 г., второй – в 1997 г.; авторы В. Н. Платонов, С. И. Гуськов).

Результаты последующих исследований были отражены в многочисленных публикациях и выступлениях на научных форумах. Наиболее значительными из этих работ оказались «Энциклопедия современного олимпийского спорта» (1998 г.), пятитомная «Энциклопедия олимпийского спорта» (2002–2005 гг.), однотомная «Енциклопедія олімпійського спорту України» (2005 г.).

Обобщение совокупности результатов исследований по этой тематике было осуществлено в изданной в 2009 г. двухтомной монографии «Олимпийский спорт» (общий объем 179 учетно-издательских листов, включающих 11 тематических частей, а в их составе 54 главы), созданной коллективом авторов, под общей редакцией Владимира Платонова, и в выпущенной в свет в 2012 г. монографии Сергея Бубки «Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние».

В первом томе коллективной монографии «Олимпийский спорт» (2009 г.) последовательно изложены история древнегреческой цивилизации в разные ее периоды и описано зарождение античных Олимпийских игр, их длительное развитие и упадок, попытки возрождения этих Игр, предпринимавшиеся в различных странах Европы и Америки в XVII–XIX веках нашей эры, завершившиеся созданием в 1894 году на учредительном конгрессе в Париже Международного олимпийского комитета и принятием решения о проведении раз в четыре года (начиная с 1896 г.) в разных городах различных стран современных Олимпийских игр; всесторонне представлены жизнь и деятельность каждого из президентов МОК и все состоявшиеся к моменту издания книги Игры Олимпиад и зимние Олимпийские игры.

А во втором томе той же монографии подробно охарактеризованы не только виды спорта, входящие в программы Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр, структура международной олимпийской системы и и все ее слагаемые, основополагающие принципы олимпийского спорта, системы спорта высших достижений в разных странах и подготовка их национальных команд к Олим-

Комплекс основных работ, изданных по первому направлению исследований

пийским играм, но и, особенно, такие актуальные в последние несколько десятков лет аспекты олимпийского спорта, как его экономические, допинговые и некоторые другие проблемы. Среди них в отдельных главах книги представлены такие важные направления, как «Любительство и профессионализм в спорте», «Спортсмен в олимпийском спорте», «Спортивные сооружения и охрана окружающей среды в олимпийском спорте», «Олимпийский спорт и средства массовой информации», «Олимпийский спорт и политика», «Женщины в олимпийском спорте», «Система олимпийского образования».

Принципиальная особенность содержания этой монографии состоит в том, что в ней олимпийский спорт показан как явление, органически взаимосвязанное с различными сторонами общественной жизни человечества, с политикой, экономикой, образованием, культурой и искусством. Причем авторами монографии не только широко представлены различные стабильные и непротиворечивые знания, но и проанализированы многочисленные сомнительные факты, противоречия и проблемы, которых было немало на всех этапах функционирования и развития олимпийского движения и олимпийского спорта.

Восьмой президент Международного олимпийского комитета Жак Рогге, который в 2009 году в приветствии от имени МОК и всего международного олимпийского движения поздравил авторов подготовленного и изданного в Украине фундаментального труда «Олимпийский спорт» с успешным завершением их работы, отметил: «Эта моно-

графия, отличающаяся научной достоверностью и основательностью, всесторонним и глубоким пониманием истории Олимпийских игр с античных времен и до наших дней, четким видением проблем олимпийского движения на разных этапах его развития, несомненно, станет ценным пособием как для студентов, так и для исследователей и других специалистов, работающих в этой сфере».

Тема олимпийского спорта получила развитие в подготовленной Марией Булатовой «Енциклопедії олімпійського спорту в запитаннях і відповідях». В этом произведении в доступной форме представлен материал о зарождении олимпийского движения, основных моментах его развития и современности через систему вопросов и ответов, что значительно упрощает усвоение информации.

Вклад в развитие теории и практики олимпийского спорта внес и Сергей Бубка изданной в 2012 г. монографией «Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние». В ней представлены результаты многолетней научно-исследовательской работы и практической деятельности автора в международной олимпийской системе, получившие освещение в успешно защищенной в 2013 г. докторской диссертации на тему «Олимпийский спорт: древнегреческое наследие и современное состояние».

Первым крупным результатом исследований по второму направлению явился выход в свет в 1980 г. в украинском издательстве «Здоров'я» монографии Владимира Платонова «Современная спортивная тре-

нировка». В 1981 г. эта книга по итогам все-союзного конкурса была признана лучшей работой года по проблемам спорта высших достижений, изданной в СССР.

В каждом последующем научном труде В. Н. Платонова расширялись представления в сфере теории и методики подготовки спортсменов высшей квалификации. В основе постоянного обновления совокупности знаний в этой сфере находилось отражение новейших достижений науки и практики и непрекращающихся собственных исследований автора и его учеников. В 1984 г. в украинском издательстве «Вища школа» было выпущено учебное пособие для вузов физической культуры и спорта «Теория и методика спортивной тренировки», в 1986 г. в московском издательстве «Физкультура и спорт» – монография «Подготовка квалифицированных спортсменов», в 1987 г. – официальный учебник для вузов физической культуры и спорта «Теория спорта» (издательство «Вища школа»), в 1997 г. – учебник для тренеров высшей квалификации «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте», а в 2004 г. – расширенная и дополненная версия этого учебника (издательство «Олимпийская литература»).

Многие из этих книг получили широкое международное признание, многократно издавались и переиздавались в различных странах, где становились основными источниками информации при подготовке специалистов в образовательных учреждениях, готовящих кадры для спорта высших достижений, в первую очередь, тренеров. Наиболее ярко это проявилось в Китае, Испании,

Италии, Франции, Польше, Болгарии, Румынии, Бразилии, России, Беларуси, Казахстане, Колумбии, Аргентине, Венесуэле, Мексике, Кубе, Уругвае, Чили.

Не так давно вышедшими работами В. Н. Платонова по этой проблематике явились монография «Периодизация спортивной тренировки» (2013 г.) и двухтомный учебник для тренеров высшей квалификации «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения» (2015 г.).

В первой из этих книг получила разностороннее рассмотрение наиболее злободневная, неоднозначная и противоречивая проблема современного спорта – закономерности и принципы рационального процесса многолетней и годичной подготовки атлетов. Об актуальности и своевременности этого труда свидетельствует тот факт, что он в кратчайшее время был переведен и переиздан в ряде стран с высокоразвитым спортом.

Что же касается учебника «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения», то следует подчеркнуть, что этот капитальный труд стал наиболее емким и максимально охватывающим воплощением всесторонне проанализированного и глубоко обобщенного большого массива знаний, базирующихся на общем фундаменте тесного сочетания различных направлений научных исследований. В предисловии к учебнику автор пишет: «Изначально эта книга задумывалась как дополненная версия учебника «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте», вышедшего в свет в издательстве «Олимпийская литература» в 2004 г. и переизданного в ряде зарубежных стран. Однако в процессе работы над учебником стал очевидным огромный объем знания, в значительной мере нового, накопленного спортивной наукой и смежными областями знаний в течение последних 10 лет. Принципиальные изменения, произошедшие в олимпийском спорте вследствие его интенсивной профессионализации и коммерциализации, привели к существенному изменению спортивной практики, появлению множества интересных фактов, требующих осмыслиения, обобщения и включения в систему знаний в области теории и методики подготовки спортсменов. Повышение социальной и политической значимости успе-

Первые книги 1980-х годов, изданные по второму направлению

хов на олимпийской арене сделало систему подготовки спортсменов более открытой для воздействия многих факторов внешней среды, особенно в системах спорта высших достижений стран западного мира, в значительной мере ограниченных в прежние годы сугубо интересами спорта. Это привело к активному участию в развитии олимпийского спорта и олимпийской подготовки государственных органов, коммерческих кругов, промышленных предприятий, научных центров, что оказало существенное влияние на систему подготовки спортсменов, вскрыло ранее не использовавшиеся возможности. Еще одним фактором, потребовавшим серьезного расширения знаний в области теории и практики олимпийского спорта, оказались изменения в политике Международного олимпийского комитета в отношении пересмотра программ Олимпийских игр путем как введения новых видов спорта, так и участия женщин в видах спорта, исторически считавшихся мужскими».

Далее профессор Платонов, обращаясь к читателям книги, подчеркивает: «Исключительно высокие тренировочные и соревновательные нагрузки современного спорта, а также наблюдающееся в последние годы существенное продление спортивной карьеры, продолжительность которой во многих случаях составила 20–30 лет и более, значительно обострили проблемы, связанные со здоровьем спортсмена: участились случаи травматизма и профессиональных заболеваний, переутомления, перенапряжения функциональных систем, перетренированности. Всю эту проблематику, кстати, как и относящуюся к питанию, пищевым добавкам, фармакологическим средствам, принято относить к предметной области медико-биологических дисциплин, в то время как она теснейшим образом, а в значительной части и неразрывно, связана с подготовкой спортсменов и не может быть рассмотрена вне ее содержания. Все вышеизложенное потребовало включения в книгу новых частей и ряда новых глав...».

Книги 2013–2015-х годов, изданные по второму направлению

Оценка научной деятельности В. Н. Платонова в письме президента МОК Хуана Антонио Самаранча президенту Национальной академии наук Украины Б. Е. Патону

Автор книги также отмечает, что при написании учебника «...использованы современные данные, накопленные в результате новейших научных исследований как непосредственно в сфере олимпийского спорта и системы подготовки спортсменов, так и в физиологии, медицине, биохимии, морфологии, биомеханике, психологии, педагогике, теории управления, технике и др. Освещен опыт передовой спортивной практики, обобщение которого позволяет на принципиально новом уровне рассмотреть многие проблемы, относящиеся к предметной области, составляющей содержание этого издания».

Первый из двух томов упомянутого учебника Владимира Платонова состоит из восьми частей (включающих в себя 32 главы), о конкретном содержании которых говорят их названия: «История формирования и методологические основы общей теории подготовки спортсменов», «Олимпийские виды спорта, соревнования и соревновательная деятельность спортсменов», «Основы общей теории подготовки спортсменов», «Цель, задачи, средства, методы и принципы спортивной подготовки», «Мегаструктура процесса подготовки и поэтапная система спортивного отбора и ориентации», «Макроструктура процесса подготовки спортсменов», «Микро- и мезоструктура процесса подготовки спорт-

сменов», «Технико-тактическая и психологическая подготовка спортсменов».

А во втором томе этого учебника, состоящем из восьми частей (включающих 23 главы), отражены перечисленные далее направления комплекса проблематики этой сферы: «Двигательные (физические) качества и физическая подготовка спортсменов» (пять глав, посвященных, соответственно, скоростным способностям и методике их развития, гибкости и методике ее совершенствования, силе и силовой подготовке, координации и методике ее совершенствования, выносливости и методике ее развития), «Контроль и управление в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов», «Моделирование и прогнозирование в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов», «Экстремальные условия в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» (три главы, посвященные, соответственно, роли среднегорья, высокогорья и искусственной гипоксии в системе подготовки, соревнованиям и подготовке в условиях высоких и низких температур окружающей среды, воздействию на тренировочную и соревновательную деятельность спортсменов таких условий, как нарушения циркадных ритмов – вследствие дальних перелетов и некоторых других факторов), «Эргогенные средства в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» (три главы, знакомящие, соответственно, со средствами восстановления и стимуляции работоспособности, с диетологическим и фармакологическим обеспечением, с ролью внешней среды в системе подготовки и соревнований), «Перетренированность и травматизм спортсменов», «Проблемы спортсменов, связанные с системой подготовки» (три главы, в которых рассматриваются место и роль спортсмена в олимпийском спорте и социальной жизни, проблемы подготовки женщин в спорте и отдельно рассмотрена проблема допинга в олимпийском спорте), «Олимпийские игры и системы олимпийской подготовки национальных команд» (три главы, в которых освещаются вопросы истории становления, современного состояния и перспектив развития программ Олимпийских

3 листопада 1999 року
Лауреату Державної премії України
в галузі науки і техніки
ПЛАТОНОВУ В.М.

Шановний Володимире Миколайовичу!
Сердечно вітаю Вас з високою відзнакою - присудженням
Державної премії України в галузі науки і техніки 1999 року.
Бажаю нових творчих успіхів у Вашій благодійній праці.

З повагою
Голова Комітету
академік Б. Е. ПАТОН

Поздравительное письмо президента Национальной академии наук Украины Б. Е. Патона В. Н. Платонову по случаю присуждения Государственной премии Украины в области науки и техники.
Это единственный случай присуждения такой премии за исследования в области спорта за всю историю отечественной науки

игр, конкуренция на Олимпийских играх и неофициальный командный зачет, а также научно-организационные основы разных систем подготовки национальных команд к Олимпийским играм).

Двухтомный учебник профессора Платонова «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения» (2015 г.), предназначенный как для тренеров высокой квалификации, работающих в различных звеньях системы олимпийского спорта, так и для тех, кто обучается по тренерским специальностям в магистратуре специализированных вузов физического воспитания и спорта, а также для менеджеров (администраторов), работающих в спорте высших достижений и олимпийской подготовке, с большим интересом был встречен специалистами всех этих сфер.

А комплексные фундаментальные и прикладные исследования, охватывающие широкий круг проблем олимпийского спорта и систем подготовки задействованных в нем спортсменов, продолжаются, успешно развиваемые учеными украинской научной школы и их коллегами из разных стран.

О выпуске издательством «Олимпийская литература» пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» и однотомной «Енциклопедії олімпійського спорту України»

АННОТАЦИЯ

Дана характеристика пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» и однотомной «Енциклопедії олімпійського спорту України», показана роль и значение этих изданий, а также реакция на них видного отечественного спортивного журналиста Яна Дымова.

Ключевые слова: энциклопедии олимпийского спорта, олимпийское движение, Олимпийские игры.

SUMMARY

There is given the characteristics of the five-volume "Encyclopaedia of Olympic sport" and one-volume "Encyclopaedia of Olympic sport in Ukraine", shown the role and significance of this publication, the reaction to it of a prominent national sports journalist Ian Dymov.

Key words: Encyclopaedia of Olympic sports, Olympic movement, Olympic Games.

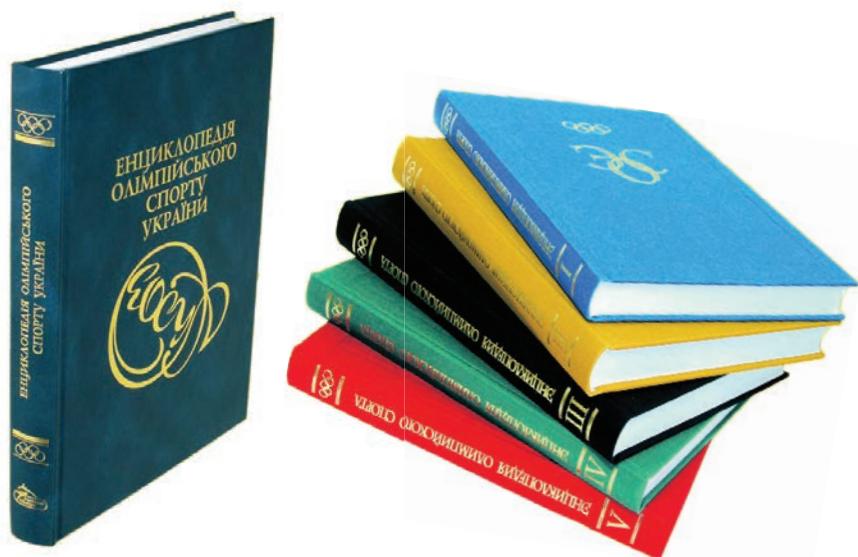
В 2002–2005 гг. увидела свет пятитомная «Энциклопедия олимпийского спорта», издание которой стало закономерным итогом многолетней работы большой группы отечественных и зарубежных специалистов.

Начало этой работы было обеспечено организационным выделением в Украине физического воспитания и спорта в отдельную отрасль образования и науки, в которой «Олимпийский спорт» был выделен в отдельное направление, а также созданием кафедр олимпийского спорта – сначала в Национальном университете физического воспитания и спорта Украины, а затем и во всех остальных специализированных вузах страны этого профиля.

В высших учебных заведениях физического воспитания и спорта была введена базовая дисциплина «Олимпийский спорт». При включении этой дисциплины в учебные планы вузов физического воспитания и спорта учитывалась необходимость усиления роли в учебном процессе теоретической, мировоззренческой и методологической подготовки. В прежние годы сведения из области олимпийского спорта излагались отрывочно в таких дисциплинах, как «История физической культуры», «Теория физической культуры», «Организация и управление физкультурным движением» и др. Однако роль, которую в современном обществе

играет олимпийский спорт, усложнение его структуры, расширение функций, накопление огромного массива знаний эмпирического характера, а также многочисленные противоречия, обусловленные анализом отдельных составляющих системы знаний об олимпийском спорте, без попытки их интеграции, породили настоятельную необходимость и создали реальные условия для формирования целостной системы знаний об олимпийском спорте, его теории, методике и практике.

Издание пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» явилось реализацией совместной инициативы Международного олимпийского комитета и его седьмого президента Хуана Антонио Самаранча и авторского коллектива, возглавляемого профессором Владимиром Платоновым. Особенностью этого труда должны были стать полнота и всесторонность представленного материала, не имевшие аналогов в мировой литературе, а также издание книг на русском языке – одном из официальных языков Международного олимпийского комитета. Это должно было сделать книги доступными для специалистов более чем 20 стран Центральной и Восточной Европы, Центральной Азии, а также большого количества специалистов других стран, получивших образование в странах, расположенных на терри-

тории бывшего ССР, в первую очередь – в России и Украине.

В первом томе энциклопедии представлена подробная информация, относящаяся к античным Олимпийским играм: истоки физического воспитания и атлетики (спорта) в Древней Греции, зарождение Олимпийских игр, место их проведения, традиции, программы, участие в соревнованиях и чествование победителей, подготовка атлетов, негативные явления, кризис и конец древнегреческих Олимпийских игр и др.

Отражена история возрождения Олимпийских игр и роли в этом Пьера де Кубертина, проведение учредительного конгресса 1994 г. и создание Международного олимпийского комитета.

Значительная часть книги посвящена Играм Олимпиад и зимним Олимпийским играм. Приведена периодизация Олимпийских игр и характеристика каждого из этапов олимпийского спорта современности, дана хронология Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр. Описаны структура международной олимпийской системы, принципы ее формирования, важнейшие составные части, их роль и взаимодействие. Рассмотрены структура, роль и функции Международного олимпийского комитета (МОК), международных спортивных федераций (МСФ), национальных олимпийских комитетов (НОК), континентальных и региональных организаций. Отдельная глава посвящена региональным, континентальным и другим играм, поддерживаемым МОК и практически являющимися составными частями международного олимпийского движения. Заключительная глава тома – «Президенты МОК» – включает очерки о каждом из восьми президентов МОК и их

ролях в развитии олимпийского спорта современности.

Во втором томе представлена информация о видах спорта, включенных в программы Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр, подробно рассмотрены закономерности формирования программ Олимпийских игр.

Учитывая интенсивное развитие в мире спорта инвалидов, постоянно возрастающую популярность Паралимпийских игр и других крупнейших соревнований в сфере спорта инвалидов, постоянно возрастающее внимание МОК к этой составляющей мирового спортивного движения, отведено значительное место истории формирования и современному состоянию спорта инвалидов и, в первую очередь, такого его явления, как Паралимпийские игры, а также социально-политическим, организационно-правовым и экономическим основам олимпийского спорта.

Подробно рассмотрены проблемы олимпийского спорта, в том числе оказывающие негативное влияние на авторитет и перспективы олимпийского движения. В частности, освещены вопросы любительства и профессионализма, коммерциализации, профессионализации и политизации спорта, участия женщин в олимпийском спорте, борьбы с апарtheidом в спорте. Проанализирована ситуация с распространением допинга в спорте. Затронуты и другие актуальные проблемы олимпийского спорта: место и роль спортсмена в олимпийском спорте и подстегивающие его опасности; требования к спортивным сооружениям, их строительство, подготовка к Олимпийским играм и использование спортивных сооружений после закрытия Игр; влияние Олимпийских игр на окружающую среду и проблема ее сохранения; вза-

имосвязь олимпийского спорта и средств массовой информации, профессиональные и морально-этические проблемы в деятельности средств массовой информации, освещавших спортивную тематику и др.

Третий том содержит наиболее полную статистическую информацию обо всех состоявшихся к тому времени Играх Олимпиад и зимних Олимпийских играх, о видах спорта, спортивных дисциплинах и видах соревнований, когда-либо входящих в программы Олимпийских игр. Представлены результаты ведущих спортсменов, принимавших участие в Олимпийских играх, приведено множество интересных и познавательных фактов из истории Олимпийских игр и видов спорта. Отдельные разделы содержат сведения об Олимпийских конгрессах и о сессиях Международного олимпийского комитета.

Четвертый том посвящен истории формирования и современному состоянию общей теории и методики подготовки спортсменов в олимпийском спорте. В книге подробно рассмотрены теория и практика соревновательной деятельности спортсменов, общие основы системы спортивной подготовки. Особое внимание уделено технико-тактической и психологической подготовке спортсменов, двигательным качествам и методике их развития. Подробно изложены вопросы построения многолетней подготовки спортсменов и четырехлетних олимпийских циклов. Отдельные части этого тома посвящены спортивному отбору, ориентации, управлению, контролю, моделированию и прогнозированию в системе подготовки спортсменов. Приведена также всесторонняя информация о внутренне- и внешнесоревновательных факторах в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов и их подготовке к соревнованиям в условиях среднегорья и высокогорья, высоких и низких температур; о средствах восстановления и стимуляции работоспособности спортсменов, травматизма и заболеваемости в спорте, материально-техническом обеспечении процесса подготовки и соревнований и др.

В пятом томе читатель найдет всеобъемлющие сведения об истории и современном состоянии олимпийского спорта в Украине. Включение этой книги в «Энциклопедию олимпийского спорта» было обусловлено двумя причинами. Во-первых, тем, что инициатива издания данной энциклопедии полностью принадлежала украинским авто-

Презентация пятитомного издания «Энциклопедия олимпийского спорта» в библиотеке Олимпийского музея. Лозанна, 2005 г.

рам, работающим в сфере олимпийского спорта, спортивной науки и специального образования. И, во-вторых, тем значительным местом, которое занимает украинский олимпийский спорт в международном олимпийском движении, что явилось результатом напряженного труда нескольких поколений спортсменов и специалистов – тренеров, ученых, организаторов и др.

Тогда же, в 2005 году, в издательстве «Олимпийская литература» была выпущена в свет однотомная «Енциклопедія олімпійського спорту України», созданная коллекти-

вом авторов под редакцией В. Н. Платонова и содержащая необычайно емкую информацию об истории украинского спорта и его современном состоянии.

Сегодня, по прошествии более десяти лет после выхода в свет упомянутых пятитомной и однотомной энциклопедий, можно утверждать, что эти книги сыграли ту роль, которую им и предсказывал известный украинский спортивный журналист Ян Дымов, выступая на презентации этого издания. Опубликовать текст его выступления тогда, 11 лет назад, мы посчитали нескромным.

Однако сегодня, когда эти издания стали настольными книгами многих специалистов и любителей спорта, получили международное признание и высокую оценку Международного олимпийского комитета, Европейской ассоциации национальных олимпийских комитетов, Международной ассоциации национальных спортивных федераций, Международного общества олимпийских историков, национальных олимпийских комитетов многих стран, мы посчитали возможным вернуться к тому яркому выступлению Яна Дымова.

«ЭТО ЗОЛОТОЙ ШЕСТИТОМНИК!»

**Из выступления заслуженного журналиста Украины, выпускника Киевского государственного института физической культуры (1957 год) Яна Дымова на презентации пятитомной «Энциклопедии олимпийского спорта» и однотомной «Енциклопедії олімпійського спорту України»
24 июня 2005 года**

...Итак, три недели тому назад я стал счастливым обладателем презентуемых сегодня «Энциклопедии олимпийского спорта» и «Енциклопедії олімпійського спорту України». Когда мои руки хорошо прочувствовали весомую тяжесть этих всех цветов радуги шести книг, произошло одно поразительное открытие.

Как и многие из вас, я был убежден в том, что в мире нет ни одной неверной народной поговорки. Нет по той простой причине, что эти поговорки люди продумывали до самого донышка, обкатывая и шлифуя их веками и тысячелетиями. Могло ли через это густое сито времен и пространств проскочить хотя бы одно неверное утверждение, неверное наблюдение?

Увы, одно проскочило. «Все познается в сравнении» – говорили мы и ошибались. В сравнении познается не все! Энциклопедический пятитомник олимпийского спорта сравнивать не с чем. Подумать только: в этих книгах добрый десяток тысяч статей и около трех тысяч фотографий. Фантастика!!

Ничего хотя бы отдаленно похожего на эти шесть прекрасных книг никогда ранее не было ни в русскоязычном, ни в украиноязычном, ни в англоязычном, ни в испаноязычном, ни во франкоязычном мирах. Такой труд на планете Земля издан впервые! Великолепный труд!!

Посему давайте дружно, не жалея ладоней, накроем децибелами наших аплодисментов талантливый авторско-издательский коллектив, возглавляемый профессором, нашим украинским профессором Владимиром Платоновым! Они это заслужили.

Ну а теперь попробуем поговорить без эмоций. Еще ни одному военачальнику, начиная с Цезаря и заканчивая нынешним генералиссимом, не удавалось одним залпом накрывать площади, равные нашей Украине. А «запл» презентуемого пятитомника и украинской энциклопедии накрыл всю Украину – и по времени, и по пространству, и по глубине, и по всеохватности... Обратите внимание: в пятый том русскоязычного издания и в украинский том попали Афины, попала Олимпиада, закончившаяся в конце августа 2004 года. А сейчас всего лишь июнь 2005-го. Прошло менее года. Мне известно, как рождаются книги, пятый русскоязычный и украинский тома созданы на скоростях больших, чем летают «Буран» и «Шатлы».

Я – старый газетный волк, которого удивить не так-то уж и просто, – тихо взвывал от удовольствия, когда читал, что еще в 1802 году – т. е. 203 года тому назад – основатель Харьковского университета Каразин ратовал за открытие во вверенном ему учебном заведении «отделения приятных искусств», где преподавались бы фехтование и верховая езда. Слушайте, так черным по белому и написано «отделение приятных искусств». Прелесть, правда!

А разве менее интересным было узнать, что спасителем хоккейных вратарей всех последующих времен и народов был наш «метикуватий хлопчина», вратарь львовской хоккейной команды «Україна» Микола Скрипий, еще в 20-е годы прошлого столетия изобретший защитную вратарскую маску. Об этом рассказывает глава о спорте на Западной Украине.

Мы, спортивные журналисты, случается, иногда пишем книги. И случается, нам нужны какие-то малоизвестные факты, фамилии, цифры. И начинается долгий, тяжкий и далеко не всегда продуктивный поиск позарез необходимого. А работа стоит, рабочий кураж тает, книга стынет без новых строк. Поверьте, для пишущих людей – это ад! Так вот теперь этого ада не будет. Шеститомник его ликвидировал. Ведь в нем есть всё. Весь украинский спорт, все события, все имена, все результаты вобрала в себя эта наша украинская энциклопедия!

Но в том-то и дело, что, как говорится, не Украиной единой. Весь мировой олимпизм в этих шести томах. И современный, и давних времен. Прочтите главу о спорте в Древней Греции. Не пожалеете о потраченном времени. Ведь олимпийские предки всего человечества там – в древней Элладе...

Случилось так, что мне довелось быть очевидцем создания одного из разделов энциклопедии – о спортивных журналистах. Для того, чтобы соблюсти историческую справедливость, чтобы никого не забыть и никого не обидеть, раздел нужно было увеличить чуть ли не втрое. А это ставило под удар сроки выхода энциклопедии. Светлой части суток не хватало, нужно было прихватывать вечера и даже ночи. Нужно было войти в зону максимального перенапряжения.

И они – и профессор Платонов, под общей редакцией которого рождалась эта энциклопедия, и профессор Мария Булатова – президент Олимпийской академии Украины, и директор издательства «Олимпийская литература» Валентина Вдовенко, и главный редактор этого издательства Янина Зубко, и виртуоз компьютерной верстки, кандидат наук Владимир Томашевский, и все их коллеги в эту зону сознательно вошли, помучались, как оно и полагается, но сроков не сорвали и энциклопедию выпустили ко времени. Я это видел собственными глазами и никогда этого не забуду.

И вот теперь, благодаря именно этим людям, со страниц энциклопедии нам улыбаются и потерявший на фронте руку старейшина украинских спортивных журналистов Ким Пушкарев, одной рукой, которую война пощадила, выступивший на пишущей машинке свои прекрасные статьи и книги, и создатели журнала «Старт» – Георгий Птица и прошедший всю войну подполковник Леонид Гориловский – поэт, чьи стихи о наших солдатах, переломивших хребет Гитлеру, высечены на памятнике, установленном в горах Болгарии на перевале Шипка, и военный летчик Михаил Михайлов – тоже автор многих прекрасных книг, и военный переводчик Борис Гонник, о котором говорили, что он знает немецкий лучше, чем девяносто процентов немцев, и, наконец, Павел Бессмертный – первый послевоенный редактор «Радянського спорту» и сменивший его на этом посту Всеволод Дмитрук.

У них не было столов и цивильных костюмов, у них тогда многое еще не было. В гимнастерках, в которых эти молодые люди возвратились с войны, они сидели на полу и статьи для первого послевоенного номера газеты писали на табуретках. Табуретки были их письменными столами. Но «Радянський спорт» эти боевые ребята выпустили в срок.

Эти и многие другие спортивные журналисты давно ушли в лучший из миров. Но они и сегодня рядом с нами – потому, что мы видим их родные лица, глаза, улыбки со страниц энциклопедии.

Вы, надеюсь, понимаете сколько в моем сердце тепла к людям – чутким, не толстокожим, сердечным, создавшим эту энциклопедию!..

Еще многое я мог бы сказать о книгах, собравших нас на эту презентацию. Но пора закругляться. И в заключение скажу так. Шесть могучих томов. Десятки тысяч, если не сотни тысяч сведений. Да, это воистину золотой шеститомник! Это настоящий памятник всему олимпийскому движению! Рукописи, как известно, не горят. Книга – понятие вечное. Значит, и памятник этот – вечный!

Я безгранично горд, что этот великий труд родился в стенах моего родного инфузульта. Низкий поклон создателям великолепных книжек, низкий поклон неутомимым труженикам Еgo Величества Спорта.

Спасибо, друзья, братская вам благодарность от всех спортивных людей и, в частности, от нашей спортивно-пишущей братии. Спасибо!

26.06.05

Культурно-образовательные и воспитательные аспекты олимпийского движения и олимпийского спорта

АННОТАЦИЯ

Показана необходимость расширения представлений об олимпийском образовании. Представлены взгляды президента Национального олимпийского комитета Украины Сергея Бубки, президента Олимпийской академии Украины Марии Булатовой и профессора кафедры истории и теории олимпийского спорта НУФВСУ Владимира Платонова на развитие олимпийского движения, историю Олимпийских игр и проблематику олимпийского образования, отраженные в ряде фундаментальных трудов.

Ключевые слова: олимпийское движение, олимпийский спорт, олимпийское образование, олимпийское воспитание.

SUMMARY

The need to increase knowledge about the Olympic education is demonstrated. The paper presents the views of the president of the National Olympic Committee of Ukraine Sergey Bubka, the president of the Olympic Academy of Ukraine Maria Bulatova, professor of National University of Physical Education and Sport of Ukraine Vladimir Platonov on its development reflected in a number of fundamental works.

Key words: Olympic movement, Olympic sports, Olympic education, Olympic upbringing.

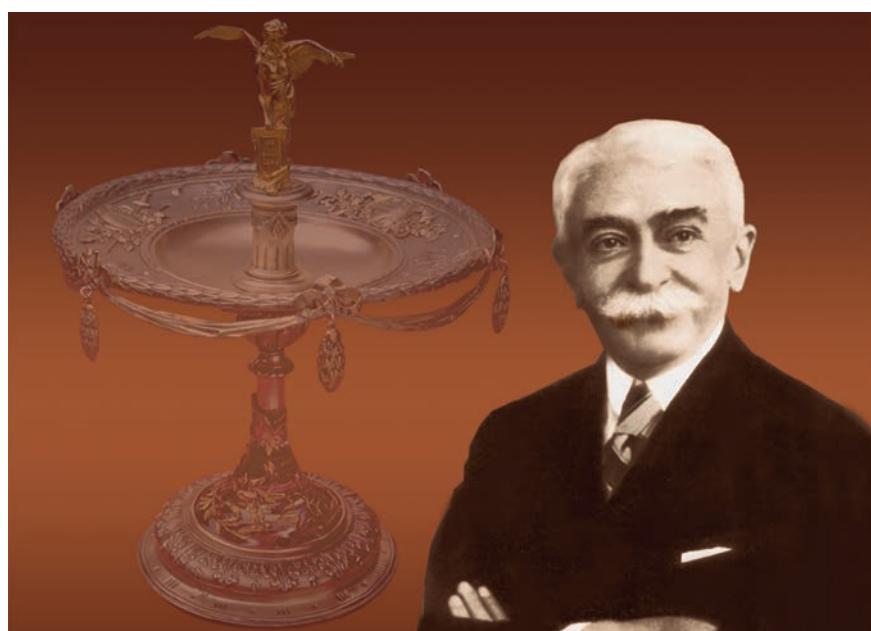
III

Концепция олимпийского образования и органично связанного с ней воспитания, осуществляемых на разнообразных исторических и современных материалах по олимпийскому спорту, Олимпийским играм и олимпийскому движению, в своей основе базируется на идеалах олимпизма, сформулированных в свое время Пьером де Кубертеном, но за прошедшие с тех пор более 120 лет претерпевших существенные изменения в связи со многими социальными, экономическими, политическими, культурными и другими процессами, происходившими и ныне происходящими в современном мире, которыми нередко существенно изменяется и общественное мировоззрение, в том числе в олимпийских сферах.

Напомним, что инициатор возрождения Олимпийских игр в современных условиях и на международной основе Пьер де Кубертен подчеркивал, что Международный олимпийский комитет должен четко осознавать свою образовательную роль в олимпийском движении и обязан обеспечить достойное место спорта в образовательных программах во всех странах.

С тех пор разнообразные слагаемые олимпийского образования, его проблемы и перспективы развития, постоянно находящиеся в фокусе внимания Международного олимпийского комитета, неоднократно рассматривались как на Олимпийских конгрессах, так и на сессиях МОК.

Кроме того, в различных странах (в том числе в Украине) усилиями национальных олимпийских комитетов и олимпийских академий, а также других государственных и общественных организаций, развивались различные формы олимпийских исследований и воплощающие их результаты образовательные программы. В частности, на базе кафедры истории и теории олимпийского спорта Национального университета физического воспитания и спорта Украины по инициативе Олимпийской академии Украины и при поддержке МОК и НОК Украины с 1992 года успешно действует центр олимпийских исследований и олимпийского образования, который в 2013 году получил международный статус. Этот центр объединяет потенциалы и усилия упомянутой кафедры НУФВСУ, а также функционирующих

Инициатор возрождения Олимпийских игр Пьер де Кубертен подчеркивал, что МОК должен осознавать свою образовательную роль в олимпийском движении и обязан обеспечить достойное место спорта в образовательных программах во всех странах

С 1992 г. в НУФВСУ успешно действует центр олимпийских исследований и олимпийского образования, который в 2013 г. получил статус международного

Книги выпущенные, специализированным издательством «Олимпийская литература», которое функционирует в НУФВСУ с 1994 г.

в этом вузе специализированного издательства «Олимпийская литература», библиотеки и музея олимпийской славы.

Известно, что древнегреческая атлетика и ее наивысшее проявление – античные Олимпийские игры в разные исторические эпохи были тесно взаимосвязаны с религиозными, культурными, философско-мировоззренческими, экономическими, политическими и другими аспектами жизни и деятельности городов-полисов Древней Греции, а затем и захватившего ее Древнего Рима.

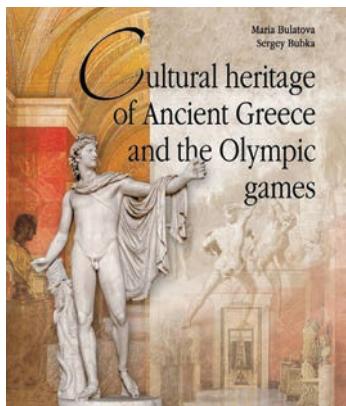
В дальнейшем древнегреческая и древнеримская культура (включая олимпийские идеалы и принципы) в различных проявлениях дошли до разных стран Европы – в

Олимпийская библиотека НУФВСУ. Киев, 2013 г.

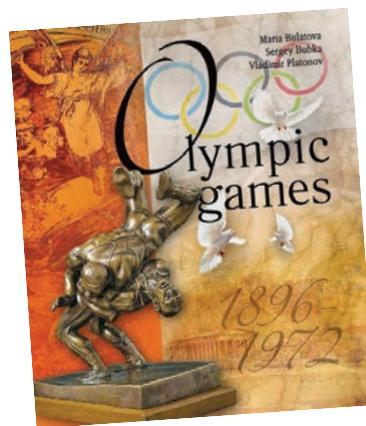
Музей олимпийской славы НУФВСУ. Киев, 2013 г.

Монография «Cultural heritage of Ancient Greece and the Olympic games» (авторы – М. М. Булатова, С. Н. Бубка). Киев, 2012 г.

частности, в эпоху Возрождения и эпохи Пропаганды, а затем и в более поздние времена, в том числе в разнообразных попытках возрождения Олимпийских игр, в конце концов нашедших практическое воплощение на международной основе в конце XIX века.

Изучение истории олимпийского спорта, олимпийского движения, Олимпийских игр и их современной проблематики осуществляется ныне не только в сугубо спортивных, а также организационно-управленческих аспектах, но и гораздо шире и многообразнее – в тесном сочетании с различными компонентами внешней среды (культурными, экономическими, социальными, политическими, философскими и т. д.). Таким образом, подобная направленность процессов олимпийского образования и воспитания ощущимо влияет и на культурный кругозор широких масс населения разных стран, убедительно демонстрируя, сколь важную роль в жизни мирового сообщества играют ставшие весьма популярными олимпийский спорт, Олимпийские игры и в целом

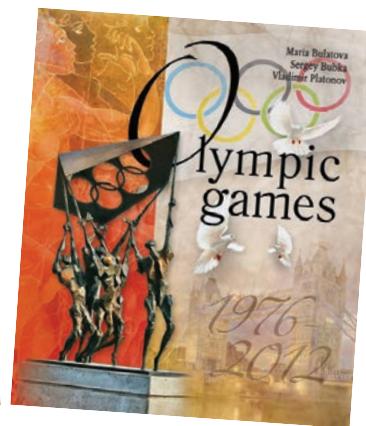
«Olympic Games» (авторы – М. М. Булатова, С. Н. Бубка, В. Н. Платонов). Киев, 2012 г.

олимпийское движение, а также учитывая, что повсюду ощущимо растут заинтересованность и стремление к познанию всего этого.

Отражением практического воплощения проектов, демонстрирующих реализацию такого подхода, явился выпуск в свет в 2012 г. трех книг: монографии «Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры» (авторы – Мария Булатова, Сергей Бубка), монографии «Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние» (автор – Сергей Бубка) и фундаментального двухтомного издания «Олимпийские игры» (авторы – Сергей Бубка, Мария Булатова, Владимир Платонов).

В этих книгах глубоко проанализированы разнообразные многочисленные материалы отечественных и зарубежных ученых по этой тематике и данные собственных исследований, проведенных авторами упомянутых изданий.

В ярко иллюстрированной и с многочисленными фактическими данными книге «Культурное наследие Древней Греции и

Олимпийские игры» ее авторы всесторонне рассмотрена история зарождения Олимпийских игр в их тесной взаимосвязи со становлением и развитием древнегреческой цивилизации.

Ряд глав первой части этой книги посвящен истории Древней Греции в различные ее периоды, истокам зарождения и развития там атлетики и физического воспитания и отражению этих сфер жизни древних греков в их мифах и легендах.

Отдельная большая глава посвящена античным Олимпийским играм – их древнегреческому циклу и тому времени, когда Древняя Греция попала под власть Древнего Рима. Авторы подчеркивают, что античные Олимпийские игры, переживавшие периоды расцвета и упадка, стали ярким феноменом тогдашней общественной жизни.

Подробно описаны в книге виды соревнований атлетов, входившие в программы древнегреческих Олимпийских игр, в том числе бег, метание диска, метание копья, прыжки в длину, борьба, кулачный бой, пен-

Древнегреческая атлетика и ее наивысшее проявление – Олимпийские игры были тесно взаимосвязаны с религиозными, культурными, философско-мировоззренческими, экономическими и политическими аспектами жизни и деятельности городов-полисов Древней Греции

Античные Олимпийские игры в их Римский период. Страницы книги «Боротьба. Енциклопедія в запитаннях і відповідях»

татлон (пятиборье), панкратион, конные и другие состязания.

Большое внимание также уделено особенностям организации и проведения античных Олимпийских игр, подготовке участников, определению победителей и их чествованию; представлены великие атлеты, добивавшиеся неоднократных побед на Олимпийских и других всегреческих играх (Пифийских, Немейских и Истмийских).

Несколько разделов этой главы посвященные различным негативным и кризисным явлениям в древнегреческом спорте (атлетике).

Также широко показано отображение античных Олимпийских игр в скульптурах, других произведениях искусства, литературных, исторических и философских трудах, в дошедших до нас остатках древнегреческих спортивных и культовых сооружений, чащах и амфорах, тогдашнем спортивном инвентаре и т. д.

Вторая часть книги охватывает продолжавшиеся несколько столетий различные попытки возрождения Олимпийских игр, предпосылкой к которым стала активизация общественного интереса к культурному наследию Древней Греции (включая античные Олимпийские игры) в эпохи Ренессанса (Возрождения), Просвещения и развития неоклассицизма.

Всесторонне представлена история формирования основ физического воспитания и спорта и их основные национальные системы (в Англии, Франции, Швеции, Германии, Чехии), а также развитие различных видов соревновательного спорта – футбола, легкой атлетики, конного спорта, бокса, велосипедного спорта, водных видов спорта, бейсбола, гольфа, тенниса и др.

Особо рассмотрены различные «Олимпийские игры», проводившиеся в XVII–XIX веках в Англии, Франции, Швеции, Греции и некоторых других европейских странах, в США и Канаде.

Показаны происходившие в обществе в конце XIX века процессы, которые привели к возрождению Олимпийских игр в современных условиях на международной основе, и роль происходившего в Париже учредительного конгресса 1894 года в создании Международного олимпийского комитета как руководящего органа развития олимпийского движения и в принятии решения о проведении каждые четыре года современных Олимпийских игр, начиная с Игр I Олимпиады, которые состоялись в 1896 году в Афинах.

В монографии «Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние» ее автор Сергей Бубка представил результаты проведенных им фундаментальных комплексных научных исследований, в ходе которых были осуществлены анализ и обобщение разнообразных сведений об истории развития олимпийского спорта – от античных Олимпийских игр в Древней Греции (776 г. до н. э. – 394 г. н. э.) до наших дней.

Также всесторонне рассмотрены зарождение, развитие и нынешнее состояние современного олимпийского движения, его многогранная проблематика и особенности различных направлений практической деятельности Международного олимпийского комитета в зависимости от позиции и взглядов каждого из его президентов, во многом определявших стратегию и политику МОК.

В первой главе, посвященной рассмотрению взаимосвязей культурного наследия Древней Греции и исторических предпосылок возрождения Олимпийских игр в современ-

ных условиях, автор монографии, проанализировав многовековую историю древнегреческих Олимпийских игр, переживавших периоды расцвета и упадка, а также особенности Римского периода античных Олимпийских игр, в последующих разделах этой главы уделил существенное внимание предпринимавшимся в XVI–XIX веках нашей эры в разных странах Европы и Северной Америки попыткам возрождения олимпийских идей, традиций и спортивных соревнований. В числе этих попыток в книге рассматриваются, в частности: «Олимпийские выступления», проведенные в 1516 году юристом Й. Аквиллой в австрийском Бадене (городе, расположенному неподалеку от Вены); «Котсвoldские олимпийские игры», идеологом и организатором которых в 1612 году в английском городке Котсвold Хилс стал адвокат Р. Дувр; «Олимпийские игры», организованные в Швеции в 1624 году капитаном Р. Стуэром; спортивные праздники под названием «Олимпийский фестиваль», проводившиеся в Канаде во второй половине XVIII века; «Олимпийские игры» в Рамлесе – курорте в Швеции неподалеку от Хельсингборга (1834 и 1836 гг.); «Венлокские Олимпийские игры» в уэльском городке Мач Венлок в Великобритании, организатором которых в 50-е, 60-е, 70-е и последующие годы XIX столетия был У. П. Брукс; «Панэллинские Олимпиады» в Греции в 1859 году, инициированные Е. Цаппасом; «Олимпийские игры» в Паличе (на территории Австро-Венгерской империи), проводившиеся в 80-е годы XIX века; «Возрожденные греко-римские игры» в США – в Сан-Франциско (1893 г.) и др.

Развитие соревновательного спорта в эпоху Ренессанса (Возрождения). Страница книги «Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры»

Завершающим этапом на продолжавшемся несколько столетий пути олимпийского возрождения стала деятельность французского просветителя, историка, педагога, литератора, социолога, гуманиста П. де Кубертена и его соратников из разных стран, приведшая к созданию в 1894 году Международного олимпийского комитета, к возрождению – уже на международной основе – Олимпийских игр и проведению в Афинах в 1896 году Игр I Олимпиады современности.

Во второй главе книги автор проанализировал роль Международного олимпийского комитета и каждого из президентов МОК в развитии олимпийского движения: его организационные основы; развитие программ Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр; изменения в принципах любительства в олимпийском спорте, в конце концов приведшие к допуску спортсменов-профессионалов на Олимпийские игры; различные аспекты таких проблем, как олимпийский спорт и политика, обеспечение независимости олимпийского движения и оказываемое Международным олимпийским комитетом противодействие влиянию внешних и внутренних разрушительных факторов; отношение руководства МОК к женскому спорту и к участию женщин в Олимпийских играх; олимпийское образование, распространение олимпийских идеалов и принципов в жизни мирового сообщества и др.

Третья глава книги посвящена обстоятельному анализу многогранной жизни и деятельности нашего соотечественника – члена первого состава Международного олимпийского комитета Алексея Бутовского и его роли в развитии системы физического воспитания и олимпийского спорта.

А в четвертой главе монографии Сергей Бубка рассматривает особенности экономического механизма саморазвития современного олимпийского спорта, его коммерциализацию, экономическую политику Международного олимпийского комитета и социальную направленность экономических программ МОК.

В фундаментальном издании «Олимпийские игры» его авторы (Сергей Бубка, Мария Булатова, Владимир Платонов) в двух томах, первый из которых охватывает Игры в период с 1896 по 1972 гг., а второй том – с 1976 по 2012 гг., всесторонне, с большим количеством интересных фактов и эмоциональных нюансов, освещают события Игр Олимпиады от Афин-1896 до Лондона-2012) и зимних Олимпийских игр (от Шамони-1924 до Ванкувера-2010), описывают проведенные там олимпийские спортивные соревнования и их итоги, знакомят с олимпийскими чемпионами и призерами и с показанными ими результатами, с эмблемами Игр, их плакатами, талисманами, наградными и памятными медалями, билетами, значками и прочей олимпийской атрибутикой.

Авторы этого двухтомника, глубоко анализируя историю развития современного олимпийского движения и олимпийского спорта, убедительно показывают, что те идеалы, на которых базировались древнегреческие Олимпийские игры, оказались и в дальнейшем необычайно притягательными для человечества. А претворение в жизнь этих идеалов в современных условиях дало возможность не только возродить Олимпийские игры на международной основе, но и со временем превратить олимпийский спорт в широкое, мощное и популярное в мире феноменальное явление, охватывающее практически все страны на нашей планете.

Подчеркивается, что как спортивные, так и образовательные и воспитательные аспекты современного олимпийского движения и олимпийского спорта весьма тесно сочетаются с экономическими, социальными, культурно-философскими, политическими, экологическими, демографическими и другими реалиями мирового сообщества – и в то же время могут служить ярким и наглядным примером эффективного сотрудничества самых разных стран, не только конкурирующих на Олимпийских играх, но и консолидирующих свои усилия в олимпийском сообществе ради укрепления мира, взаимопонимания и разнообразных международных связей, направленных в том числе и на содействие

Фрагменты из издания
«Олимпийские игры»
(М. М. Булатова, С. Н. Бубка,
В. Н. Платонов).
Киев, 2012 г.

гармоничному – физическому, духовному и культурному – развитию людей.

Наряду с этим в двухтомнике отмечается, что современному олимпийскому движению для того, чтобы обрести его нынешнюю высокую стабильность, признание, заслуженный авторитет у мирового сообщества и поддержку со стороны влиятельных международных организаций (таких, как ООН, ЮНЕСКО и др.), пришлось пройти довольно сложный путь становления и развития, преодолевая при этом немало всевозможных внутренних и внешних проблем.

Характерным для упомянутого двухтомника является то, что в нем его авторы – в отличие от множества вышедших ранее в разных странах исторических и энциклопедических трудов аналогичной направленности – не ограничиваются лишь спортивными составляющими каждого прошедшего ко времени издания книг (2012 г.) Игр Олимпиад (1896–2012 гг.) и каждого зимних Олимпийских игр (1924–2010 гг.), а дополняют эту информацию различными сведениями о тех или иных возникавших при их подготовке и проведении экономических, политических, организационных проблемах, знакомят с деятельностью многих (в том числе не только известных, но и незаслуженно забытых) энтузиастов олимпийского спорта и исследова-

телей его истории, деятелей образования и воспитания, представителей культуры и искусства – писателей, поэтов, композиторов, художников, архитекторов, скульпторов, которые своими произведениями, тем или иным образом приуроченными к Олимпийским играм или посвященными им, способствовали превращению олимпийского спорта и олимпийского движения в глобальное, яркое и многогранное общекультурное явление, к которому проявляет постоянный живой (причем не только болельщицкий) интерес большая часть человечества.

Информационно насыщенные текстовые разделы двухтомника хорошо иллюстрируются многочисленными фотографиями и другими изображениями, знакомящими читателей не только с Играми Олимпиад и зимними Олимпийскими играми, со многими моментами олимпийских соревнований по различным видам спорта, с их победителями и призерами, но и с наградными и памятными медалями Игр, их наградами, дипломами, талисманами, почтовыми открытками и марками, плакатами, значками, монетами и другой атрибутикой, с олимпийскими конкурсами искусств и культурными олимпиадами, самыми разными произведениями, создававшимися к Олимпийским играм.

В этом красочном двухтомном издании его тексты проиллюстрированы многочисленными фотографиями из архивов Международного олимпийского комитета и Олимпийского музея МОК (в Лозанне), парижского Центра Пьера де Кубертена, Международной олимпийской академии (в Олимпии), Национального олимпийского комитета Греции, Национального олимпийского комитета Украины, Олимпийской академии Украины, информационного агентства Укринформ, музея спортивной славы НОК Украины, музея спортивной славы Национального университета физического воспитания и спорта Украины, личных архивов авторов двухтомника, а также архивов ряда известных украинских фотокорреспондентов и коллекционеров и из других источников.

Вслед за упомянутыми издательскими проектами олимпийской культурно-образовательной тематики Олимпийская академия Украины и Национальный университет физического воспитания и спорта Украины при поддержке МОК и НОК Украины, продолжая, расширяя и развивая это направление, начали реализовывать следующий проект, предусматривающий подготовку и издание энциклопедий в вопросах и ответах по различным олимпийским видам спорта.

Олимпийские виды спорта: энциклопедии в вопросах и ответах

АННОТАЦИЯ

Дана характеристика нового исследовательского проекта, инициированного Олимпийской академией Украины и поддержанного Национальным олимпийским комитетом Украины. В его основе – издание энциклопедий по олимпийским видам спорта, опирающееся на методологию, в основе которой – расширение представлений о виде спорта, его истории, современном состоянии, связях с разными сферами деятельности, а также стимуляция познавательных способностей читателей.

Ключевые слова: Олимпийская академия Украины, Национальный олимпийский комитет Украины, олимпийские виды спорта, энциклопедии в вопросах и ответах.

SUMMARY

The paper outlines the new research project initiated by the Olympic Academy of Ukraine and supported by the National Olympic Committee of Ukraine. It is based on the publication of encyclopaedias on Olympic sports relying on a methodology, which involves an improvement in knowledge about the sport, its history, current status, connections with various fields of activity, as well as the stimulation of readers' cognitive abilities.

Key words: Olympic Academy of Ukraine, National Olympic Committee of Ukraine, Olympic sports, Encyclopaedias in Questions and Answers.

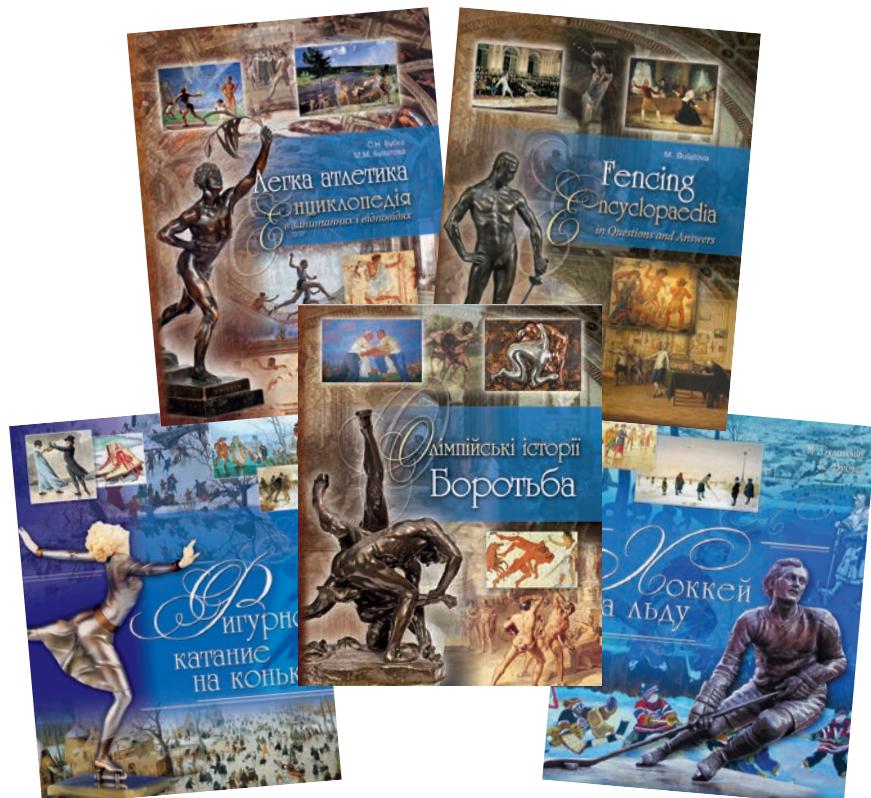
III

В 2014 году Олимпийской академией Украины совместно с Национальным олимпийским комитетом Украины был задуман и начал реализовываться исследовательско-издательский проект по созданию энциклопедий, посвященных различным видам спорта, входящим в программы Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр, – с целью их всесторонней популяризации среди широких читательских кругов.

При этом спецификой проекта таких изданий, отличающей их от уже вышедших в свет в разных странах энциклопедий по тем или иным олимпийским видам спорта, должно было стать то, что в них, наряду с обширными текстовыми и иллюстрированными материалами о соответствующем виде спорта, содержались и многочисленные вопросы о различных аспектах его специфики, истории развития и современного состояния, об олимпийских чемпионатах и призерах Олимпийских игр, чемпионатах мира

и призерах чемпионатов мира в различных видах соревнований, о спортсменах, установивших мировые и олимпийские рекорды и другие достижения, – и к каждому вопросу прилагается по четыре варианта ответов, из которых только один является верным, а читателю предлагается (исходя из содержащихся в книге текстовых и иллюстративных материалов) определить, какой из четырех вариантов ответов правильный.

Первым изданием этого проекта стала вышедшая в свет в 2015 году (на украинском и английском языках) фундаментальная (объемом 536 страниц) книга «Легкая атлетика. Энциклопедия в вопросах и ответах», авторы которой – президент Национального олимпийского комитета Украины, член исполнкома Международного олимпийского комитета, вице-президент Международной ассоциации легкоатлетических федераций, доктор наук по физическому воспитанию и спорту Сергей Бубка (выдающийся легкоат-

Энциклопедии по различным видам спорта

Страницы книги «Легка атлетика. Енциклопедія в запитаннях і відповідях», 2015 г.

лет, олимпийский чемпион, неоднократный чемпион мира, автор 35 мировых рекордов в прыжках с шестом) и президент Олимпийской академии Украины, заведующая кафедрой истории и теории олимпийского спорта Национального университета физического воспитания и спорта Украины, член исполкома Национального олимпийского комитета Украины, доктор педагогических наук, профессор Мария Булатова.

Одна из глав этой энциклопедии знакомит с программами легкоатлетических соревнований на Играх Олимпиад, с программами чемпионатов мира по легкой атлетике и других крупнейших соревнований в этом виде спорта, проводимых под эгидой Международной ассоциации легкоатлетических федераций (IAAF).

Глава «В античной Олимпии» посвящена тем видам состязаний атлетов на древнегреческих Олимпийских играх, которые можно считать предтечей современной легкой атлетики, – бегу на различные дистанции, метанию диска, прыжкам в длину, метанию копья и др.

Глава «Возрождение и современная эра» представляет историю развития различных видов легкоатлетических соревнований в XVII–XIX веках в различных странах.

Далее, в последующих главах энциклопедии, всесторонне освещены различные дисциплины легкой атлетики и виды сорев-

нований – беговые (спринт, бег на средние дистанции, бег на длинные дистанции, марафон, бег с барьераами, бег с препятствиями, эстафетный бег, кросс), спортивная ходьба, прыжки (прыжок в длину, прыжок в высоту, тройной прыжок, прыжок с шестом), метания (толкание ядра, метание диска, метание копья, метание молота), многоборья, а также представлены олимпийские чемпи-

оны и призеры, победители и призеры чемпионатов мира и т. д.

Отдельная глава книги посвящена стадионам – как тем сооружениям в древнегреческой Олимпии, на которых проводились состязания атлетов – бегунов, прыгунов и метателей – на античных Олимпийских играх, так и тем современным стадионам, на которых соревновались легкоатлеты на различных Играх Олимпиад – от Афин в 1896 году до Лондона в 2012-м.

В главе «IAAF» авторы энциклопедии знакомят нас с историей создания (в 1912 году) и развития этой организации, которая сначала именовалась Международной любительской федерацией легкой атлетики (International Amateur Athletics Federation), а затем (с 2001 года), сохранив аббревиатуру IAAF, была переименована, став Международной ассоциацией легкоатлетических федераций (International Association of Athletics Federations). В этой главе также представлены президенты IAAF – Йоханнес Зигфрид Эдстрём (Швеция), Дэвид Бэркли – лорд Бэркли, маркиз Эксетер (Великобритания), Адриан Паулэн (Нидерланды), Примо Небиоло (Италия), Ламин Диак (Сенегал). [Книга была издана до того, как в 2015 году следующим президентом IAAF был избран Себастьян Коэ (Великобритания), а первым вице-президентом IAAF – Сергей Бубка (Украина)].

В каждой из перечисленных глав энциклопедии, помимо обширных текстовых

Страницы книги «Олімпійські історії. Боротьба»

Страницы книги «Фигурное катание на коньках»

Страницы книги «Фехтование. Энциклопедия в вопросах и ответах»

сведений и многочисленных иллюстраций (репродукций скульптур и картин, черно-белых и цветных фотографий и др.), содержатся различные тесты, в каждом из которых приведены вопросы и четыре варианта ответа на него, а затем – правильные ответы на заданные вопросы, что способствует просветительской функции такого энциклопедического издания.

Большой заключительный раздел энциклопедии посвящен учрежденному Международной ассоциацией легкоатлетических федераций Залу Славы IAAF и введенным в него выдающимся легкоатлетам. На момент издания книги в Зал Славы IAAF были введены 48 спортсменов и спортсменок: это Пааво Нурми (Финляндия), Джеймс Оуэнс (США), Франсина Бланкерс-Кун (Нидерланды), Эмиль Затопек (Чехословакия), Адемар Феррейра да Силва (Бразилия), Элизабет Катберт (Австралия), Алфред Ортер (США), Абебе Бикила (Эфиопия), Эдвин Мозес (США), Карлтон Льюис (США), Жаклин Джойнер-Керси (США), Ван Цзюнься (Китай) [все двенадцать – в марте 2012 года]; Милдред Дидриксон (США), Питер Снелл (Новая Зеландия), Иоланда Балаш (Румыния), Владимир Голубничий (СССР), Ирена Шевиньская (Польша), Кипчоге Кейно (Кения), Альберто Хуантарена (Куба), Себастьян Коэ (Великобритания), Сергей Бубка (СССР, затем Украина), Стефка Костадинова (Болгария), Майкл Джонсон (США), Дэниэл О'Брайен (США) [все двенадцать – в июле 2012 года]; Юхо Колехмайнен

Страницы книги «Хоккей на льду»

(Финляндия), Харрисон Диллард (США), Мэрджори Джексон (Австралия), Патрик О'Брайен (США), Виктор Санеев (СССР), Юрий Седых (СССР), Грете Вайц (Норвегия), Френсис Морген Томпсон (Великобритания), Наталья Лисовская (СССР), Мари-Жозе Перек (Франция), Нуреддин Морсели (Алжир), Светлана Мастеркова (Россия) [все двенадцать – в ноябре 2013 года]; Корнелиус Уормердам (США), Роберт Мэтиас (США), Ширли Стрикланд де ла Ханти (Австралия), Гленн Дэвис (США), Вилма Рудольф (США), Валерий Брумель (СССР), Янис Лусис (СССР), Лассе Вирен (Финляндия), Марита Кох (ГДР), Хайке Дрехслер (ГДР, затем Германия), Роберт Коженевски (Польша), Хишам Эль Герруж (Марокко) [все двенадцать – в ноябре 2014 года].

Каждому из этих сорока восьми выдающихся легкоатлетов, введенных в Зал Славы

IAAF, авторами энциклопедии посвящена персоналия – описание основных событий жизни и спортивных достижений, а также подборка соответствующих иллюстраций.

Большая комплексная работа по созданию энциклопедических изданий, посвященных различным олимпийским видам спорта, начатая книгой «Легкая атлетика. Энциклопедия в вопросах и ответах», продолжается.

Ныне Олимпийской академией Украины совместно с Национальным олимпийским комитетом Украины осуществляется подготовка материалов для аналогичных (по специфике построения книг с вопросами и ответами) энциклопедий по таким олимпийским видам спорта, как борьба (греко-римская и вольная), фехтование, фигурное катание на коньках, хоккей на льду (с шайбой), биатлон, бобслей, санный спорт, бокс, теннис.

«Олимпийский спорт и спорт для всех»: международные научные конгрессы – с 1993 года до наших дней

АННОТАЦИЯ

В статье освещено зарождение и последующая реализация проекта, инициированного в начале 1990 годов Киевским государственным институтом физической культуры (сейчас – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины) совместно с Национальным олимпийским комитетом Украины и Олимпийской академией Украины, – проведение ставших со временем регулярными, представительными и традиционными международных научных конгрессов «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». Всего за период с 1993 по 2015 гг. состоялись девятнадцать таких конгрессов, которые проходили в разных странах на базе их специализированных физкультурно-спортивных высших учебных заведений. Эти форумы, проводящиеся под патронатом Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта и при поддержке Международного олимпийского комитета, собирают ученых и других специалистов из стран Европы, Азии, Америки, Африки, Австралии, а их тематика охватывает широкий круг фундаментальных и прикладных исследований по различным их направлениям.

Ключевые слова: международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех», МОК, Международная ассоциация университетов физической культуры и спорта, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины.

SUMMARY

The article highlights the emergence and subsequent implementation of the project initiated in the early 90-ies of XX century by the Kiev State Institute of Physical Culture (now – the National University of Ukraine on Physical Education and Sport) jointly with the National Olympic Committee of Ukraine and the Olympic Academy of Ukraine – International Scientific Congresses "Modern Olympic Sport and Sport for All", which over time became regular, representative and traditional. During the period 1993-2015 there were held nineteen of such congresses that took place in different countries on a base of specialized physical culture and sport higher educational establishments. These forums were held under the auspices of the International Association of Universities of Physical Culture and Sports, and with the support of the International Olympic Committee. They collected hundreds of scientists and top experts from many countries of Europe, Asia, America, Africa, Australia, and the congress topics covered a wide range of basic and applied research in various directions.

Key words: International Scientific Congress "Olympic Sport and Sport for All", the IOC, the International Association of Universities of Physical Culture and Sports, National University of Physical Education and Sport of Ukraine.

В начале 1990-х годов Киевский государственный институт физической культуры (в 1993 г. преобразованный в Украинский государственный университет физического воспитания и спорта, в 1998 г. – в Национальный университет физического воспитания и спорта Украины) совместно с Национальным олимпийским комитетом Украины и Олимпийской академией Украины выступили инициаторами проведения международных научных конгрессов «Современный олимпийский спорт» (в дальнейшем, когда их тематика расширилась, название изменилось на «Олимпийский спорт и спорт для всех»).

Первоначально эти конгрессы задумывались как мероприятия для ученых из стран Восточной и Центральной Европы и Центральной Азии – регионов, до того не имевших крупных научных форумов такой тематической направленности. Идея их проведения была поддержана тогдашним президентом Международного олимпийского комитета Хуаном Антонио Самаранчем и Всемирным советом по спортивной науке и

физическому воспитанию. Планировалось проводить такие конгрессы раз в четыре года – на следующий год после очередных Игр Олимпиады.

Первый и второй конгрессы состоялись в Киеве (в 1993 и 1997 гг.) на базе Украинского государственного университета физического воспитания и спорта. Третий конгресс прошел в 1999 г. в столице Польши Варшаве в Академии физического воспитания имени Юзефа Пилсудского. Четвертый конгресс состоялся в 2000 г. в Киеве и был приурочен к 70-летию Национального университета физического воспитания и спорта Украины.

В 2001 г. была учреждена Международная ассоциация университетов физической культуры и спорта, президентом которой был избран ректор Национального университета физического воспитания и спорта Украины Владимир Платонов. По его инициативе конгрессы стали основным системообразующим мероприятием деятельности ассоциации. В 2007 г. президентом ассоциации стал рек-

Первый международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт». Киев, 1993 г.

Торжественное открытие IX международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». Национальный университет физического воспитания и спорта Украины. Киев, 2005 г.

Участники IX международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». Национальный университет физического воспитания и спорта Украины. Киев, 2005 г.

Президент НОК Украины Сергей Бубка на XV международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех». Государственный университет физического воспитания и спорта Республики Молдова. Кишинев, 2011 г.

тор Казахской академии спорта и туризма Кайрат Закирянов, который многое сделал для дальнейшей популяризации конгрессов «Олимпийский спорт и спорт для всех».

Конгрессы, проходящие под патронатом Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта, становились все более популярными и представительными, получили широкий международный резонанс, привлекли внимание и участие многих видных ученых и специалистов-практиков, работающих в сферах олимпийского и массового спорта из многих государств. Зарождаясь как региональные, конгрессы обрели глобальный характер, стали проводиться ежегодно – в разных странах на базе специализированных физкультурно-спортивных высших учебных заведений.

Пятый конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех» проходил в Минске (Беларусь, 2001 г.), шестой – в Варшаве (Польша, 2002 г.), седьмой – в Москве (Россия, 2003 г.), восьмой – в Алматы (Казахстан, 2004 г.), девятый – в Киеве (Украина, 2005 г.), десятый – в Гданьске (Польша, 2006 г.), одиннадцатый – в Минске (Беларусь, 2007 г.), двенадцатый – в Москве (Россия, 2008 г.), тринадцатый – в Алматы (Казахстан, 2009 г.), четырнадцатый – в Киеве (Украина, 2010 г.), пятнадцатый – в Кишиневе (Молдова, 2011 г.), шестнадцатый – в Софии (Болгария, 2012 г.), семнадцатый – в Пекине (Китай, 2013 г.), восемнадцатый – в Алматы (Казахстан, 2014 г.), девятнадцатый – в Ереване (Армения, 2015 г.).

Эти форумы собирают сотни ученых и других специалистов из десятков стран Европы, Азии, Америки, Африки, Австралии.

Среди выступавших в разные годы с докладами на пленарных заседаниях конгрессов можно упомянуть таких видных

XV международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех». Кишинев, 2011 г.

Делегация Украины среди участников XV международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». Кишинев, 2011 г.

XV международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех». Кишинев, 2011 г.

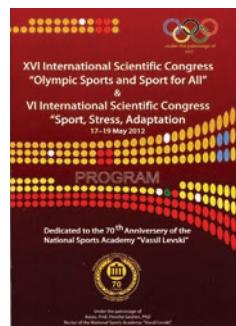
Доклад профессора Марии Булатовой на XVI международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех». Национальная академия спорта «Васил Левски». София, 2012 г.

Доклад профессора Владимира Платонова на XVI международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех». Национальная академия спорта «Васил Левски». София, 2012 г.

XVI международный научный конгресс
«Олимпийский спорт и спорт для всех».
Национальная академия спорта
«Васил Левски». София, 2012 г.

Программа XVI международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». Национальная академия спорта «Васил Левски». София, 2012 г.

ученых и специалистов-практиков, как Владимир Платонов (Украина), Антонио Дал Монте (Италия), Анатолий Колесов (Россия), Альберт Уильям Тейлор (Канада), Валерий Борзов (Украина), Кароль Бретз (Венгрия), Мария Булатова (Украина), Николай Волков

(Россия), Джеймс Скиннер (США), Драган Миланович (Хорватия), Йорг Эйхгорн (Германия), Лев Матвеев (Россия), Михаил Бака (Украина), Хенрик Созаньски (Польша), Рон Мохан (Великобритания), Кайрат Закирьянов (Казахстан), Клод Луи Гальен (Франция),

Участники XVII международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех» в Столичном университете физического воспитания и спорта. Пекин, 2013 г.

XVIII международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех» в Казахской академии спорта и туризма, посвященный XXVIII Всемирной зимней Универсиаде 2017 г. и 70-летию академии. Алматы, 2014 г.

Сергей Бубка (Украина), Дэвид Волленински (США), Деннис Хатчер (Австралия), Исидорос Кувелос (Греция), Чжун Биншу (Китай), Николай Визитей (Молдова), Пекка Оя (Финляндия), Никола Хаджиев (Болгария), Станислав Стонкус (Литва), Вадим Бальсевич (Россия), Токаси Кавагара (Япония), Марчело Фаина (Италия), Мишель де Ламонте (США), Эрдал Зобра (Турция), Нина Булгакова (Россия), Дионисис Гангас (Греция), Дарвин Семотюк (Канада), Ю Цзи Сен (Республика Корея), Стив Георакис (Австралия), Хоэл Бланко Перес (Куба), Лю Айджи (Китай), Ульрих Хартман (Германия), Рикардо Увинха (Бразилия), Йоханнес Хендрик Риддер (Южно-Африканская Республика) и другие.

Вопросы, входящие в программы конгрессов затрагивают проблемы разных сфер спорта, отраженных в фундаментальных и прикладных научных исследованиях и практической деятельности.

Среди этих направлений – история Олимпийских игр от Древней Греции до

наших дней, изменение их программ, формирование современного олимпийского движения и его развитие, гуманитарные аспекты олимпизма, место олимпийского движения и олимпийского спорта в жизни мирового сообщества.

К числу неоднократного обсуждавшихся относятся всевозможные вопросы по системе соревнований в современном спорте высших достижений, в том числе в олимпийском спорте, конкуренция в нем и перспективы его развития, научно-организационные основы сформированных в разных странах систем подготовки национальных команд к Олимпийским играм, влияние политических, экономических и других факторов на олимпийское движение и олимпийский спорт.

Большой круг проблем, представленных в докладах, охватывает такие актуальные направления, как теория и методика многолетней подготовки спортсменов в олимпийском спорте и специфика восточноевропейской и западной научных школ

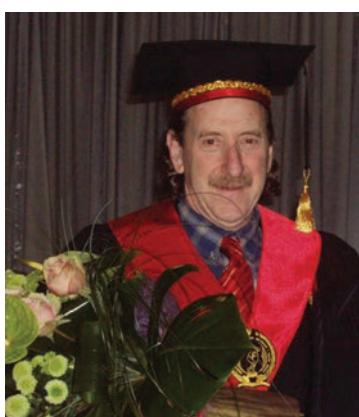

Участники XIX международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». Ереван, 2015 г.

Доклад профессора Владимира Платонова на XIX международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех». Ереван, 2015 г.

в этой сфере, современная система периодизации многолетней подготовки спортсменов и ее структура, отбор и ориентация в системе спортивной подготовки, адаптация организма спортсменов к высоким тренировочным и соревновательным на-

Директор Медицинской комиссии Международного олимпийского комитета Патрик Шамаш – почетный доктор Национального университета физического воспитания и спорта Украины. 2006 г.

Восьмой президент Международного олимпийского комитета Жак Рогге – почетный доктор Национального университета физического воспитания и спорта Украины. 2006 г.

Президент Международной олимпийской академии Исидорос Кувелос – почетный доктор Национального университета физического воспитания и спорта Украины. 2010 г.

Член Международного олимпийского комитета, двукратный олимпийский чемпион Валерий Борзов – почетный доктор Национального университета физического воспитания и спорта Украины. 2009 г.

грузкам, методики развития двигательных (физических) качеств спортсменов (их скоростных и силовых способностей, гибкости, выносливости, координации), технико-тактическая и психологическая составляющие подготовки и соревновательной деятельности спортсменов, контроль и управление в системе подготовки спортсменов, место и роль спортсменов в олимпийском спорте и защита их интересов, специфика женско-

го спорта, медико-биологические и другие аспекты тренировочной и соревновательной деятельности спортсменок.

Весомое место в программах конгрессов занимают проблемы использования разрешенных способов повышения работоспособности спортсменов, снижения их утомления, ускорения восстановления организма после больших по объемам и интенсивности тренировочных и соревновательных нагрузок, применение различных эргогенных средств в системе подготовки спортсменов, ее диетологическое и фармакологическое обеспечение, роль внешней среды в подготовке и соревновательной деятельности спортсменов, включая различные экстремальные условия (искусственную гипоксию, тренировку в среднегорье и высокогорье, подготовку при высоких и низких температурах воздуха, тренировку и выступления в соревнованиях в условиях нарушения циркадных ритмов), а также проблемы перетренированности, здоровья спортсменов, аспекты спортивного травматизма, его профилактика, лечение травм и реабилитация, борьба с применением допинга в спорте и др.

Немало докладов было посвящено таким направлениям, как здоровый образ жизни и двигательная активность различных групп

Член исполкома Международного олимпийского комитета, президент Национального олимпийского комитета Украины, олимпийский чемпион Сергей Бубка – почетный доктор Национального университета физического воспитания и спорта Украины. 2009 г.

населения, являющаяся важным средством снижения заболеваемости, повышения физической и умственной работоспособности, укрепления здоровья и продления жизни, роль массового спорта (спорта для всех).

Двадцатый международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех» состоится в конце декабря 2016 г. в Санкт-Петербурге (Россия).

От партнерства с барселонским издательством «Paidotribo» (Испания) – к публикациям трудов во многих странах с высокоразвитым спортом

АННОТАЦИЯ

Представлена широкая программа популяризации трудов отечественных специалистов за рубежом и международного сотрудничества в сфере издательской деятельности.

Ключевые слова: издательство «Paidotribo», Испания, распространение знаний, публикационная активность, зарубежные издания.

SUMMARY

An extensive program of promoting works of national scientists abroad and cooperation in the field of publishing activities is presented.

Key words: publishing house Paidotribo, Spain, promotion of knowledge, publishing activities, foreign editions.

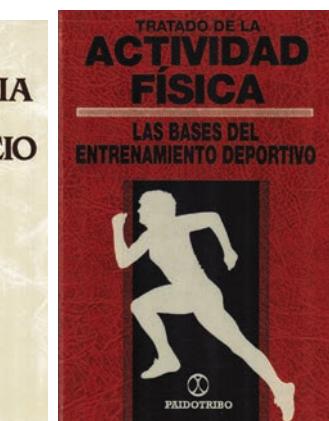
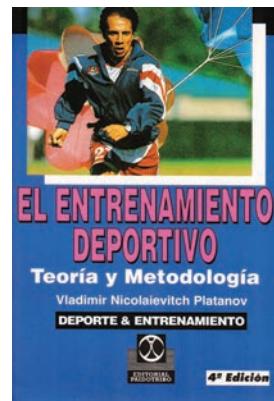
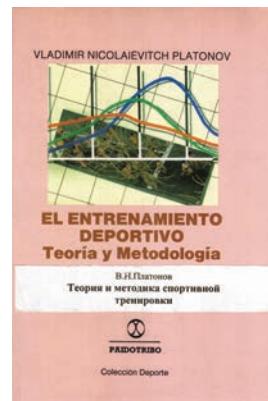
III

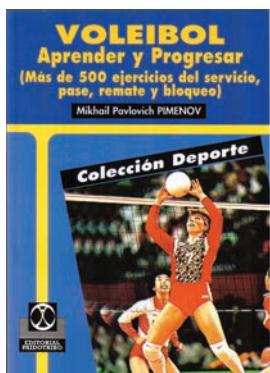
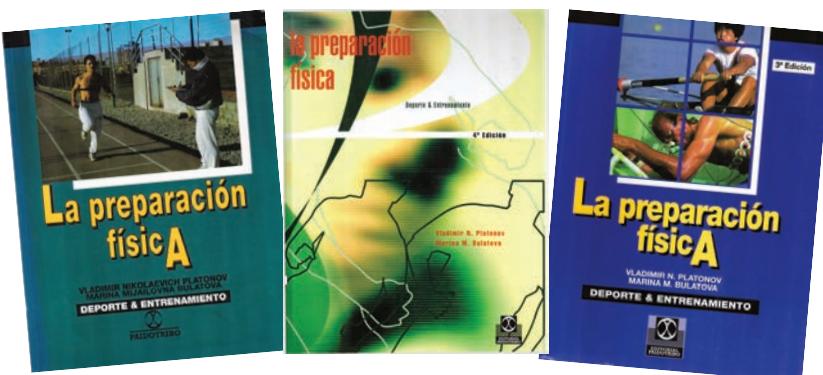
Истоки сотрудничества между отечественными специалистами и испанским издательством «Paidotribo» имеют предысторию, относящуюся к трудам одного из ведущих специалистов спортивной науки профессора Владимира Платонова, в частности – к его книге «Современная спортивная тренировка», вышедшей в свет в 1980 году в киевском издательстве «Здоров'я», высоко оцененной специалистами и отмеченной Госкомспортом ССР золотой медалью по итогам всесоюзного конкурса как лучшая научно-исследовательская работа в области спорта. Дополненный и расширенный вариант этого труда под названием «Теория и методика спортивной тренировки» был опубликован в 1984 году в Киеве издательством «Вища школа». А очередная версия книги, названная «Подготовка квалифицированных спортсменов», увидела свет в 1986 году в издательстве «Физкультура и спорт» (Москва).

К этой книге профессора Платонова проявили большой интерес специалисты спорта и спортивной науки различных стран, в том числе во Франции, – и ведущее парижское издательство спортивной литературы опубликовало ее в 1988 году на французском языке. Интерес специалистов Франции к этой работе привлек внимание директора испанского издательства «Paidotribo» Эмилио

Орtega Гомеса – и работа В. Н. Платонова была оперативно переведена и издана на испанском языке. Книга, вышедшая под названием «Спортивная тренировка», вызвала большой интерес не только у специалистов Испании, но и во многих испаноязычных странах Латинской Америки.

Это предопределило интерес руководства издательства «Paidotribo» к трудам ученых и других специалистов тогдашнего Советского Союза, который был отнюдь не случайным, а стал следствием подавляющего преимущества спортсменов ССР на XV зимних Олимпийских играх (1988 г.) в Калгари и на Играх XXIV Олимпиады (1988 г.) в Сеуле и той без преувеличения огромной роли, которую в этих успехах сыграли ведущие советские специалисты в области спортивной науки и научно-методического обеспечения подготовки спортсменов в спорте высших достижений.

Поэтому вполне естественным оказалось возникновение совместной идеи о подготовке и выпуске в свет в барселонском издательстве «Paidotribo» серии книг по разным видам спорта и различным аспектам спортивной науки, созданных ведущими специалистами тех союзных республик ССР (прежде всего – Украины и России), где исследования в этой сфере и практическая реализация их результатов были на весьма высоком по мировым меркам уровне.

Директор издательства «Paidotribo» Эмилио Орtega Гомес в 1990 году предложил профессору Владимиру Платонову, который в те годы возглавлял комиссию по теории спорта и спортивной подготовки научного совета Государственного комитета по физической культуре и спорту ССР (Госкомспорта ССР), статус директора коллекции выпускаемых издательством книг по данной тематике, что подразумевало ведущую роль украинского ученого в формировании издательского портфеля трудов, созданных авторами из государств, возникших на месте распавшегося ССР.

Так сформировалось длительное и плодотворное международное сотрудничество в издательской деятельности в сфере спорта и спортивной науки, которое было обюдополезным и взаимовыгодным. С одной

стороны, ведущие ученые и другие специалисты из республик ССР, а после его распада – из образовавшихся на постсоветской территории новых независимых государств (в основном, Украины и России) – получили возможность довольно широко доводить свои труды до мирового спортивного и научного сообщества, в чем они остро нуждались. А с другой стороны, издательство «Paidotribo» стало пионером в реализации интересной и перспективной программы и получало в свое распоряжение результаты многих актуальных исследований, воплощаемых в книгах, пользующихся высоким спросом не только в Испании, но и в Аргентине, Колумбии, Венесуэле, Кубе, Уругвае, Мексике, Чили и др.), а также в ряде других государств Южной Америки и Южной Европы, население которых говорит на различных романских языках, в том числе в Португалии, Бразилии, Италии, Румынии.

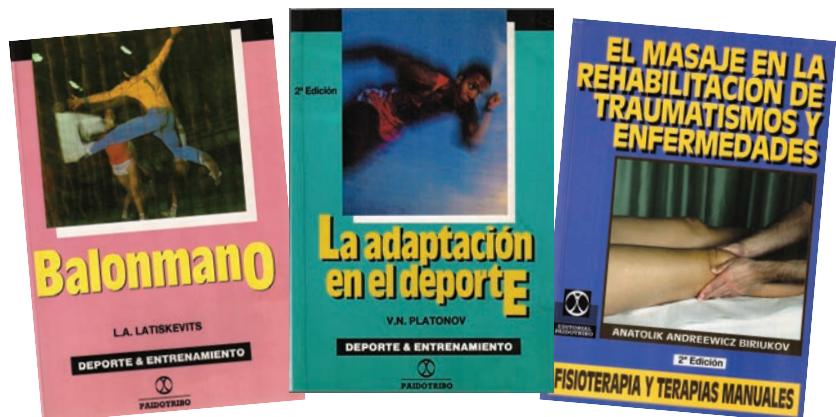
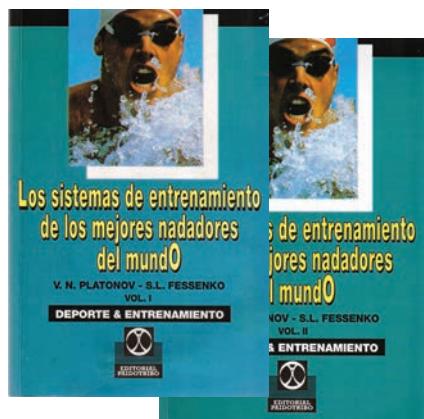
На реализацию этой программы ушло более десяти лет, в течение которых издательство «Paidotribo» выпустило в свет около сорока книг (издания и переиздания) более двадцати пяти авторов из упомянутых стран.

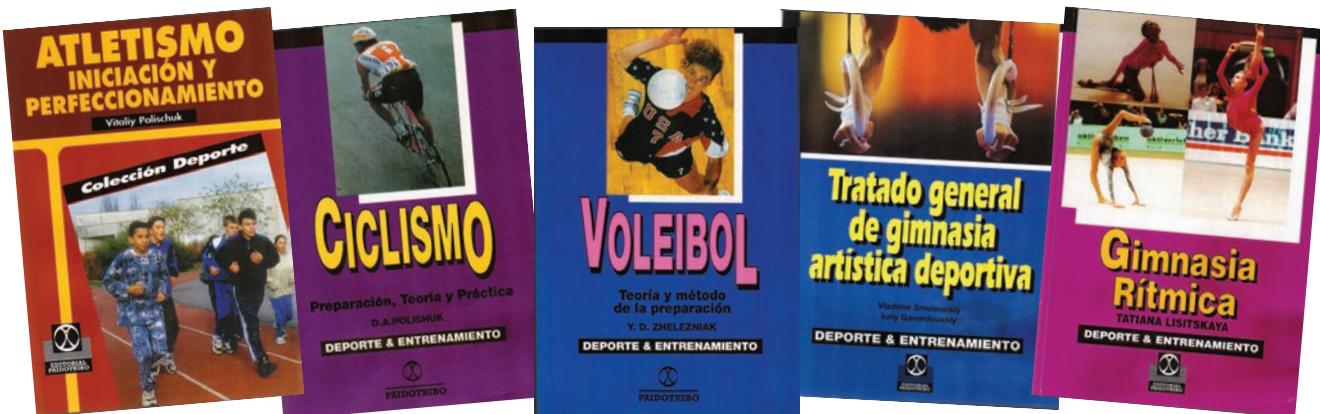
В частности, в 1991 году в «Paidotribo» была издана книга «Гандбол», написанная заведующим кафедрой спортивных игр

Киевского государственного института физической культуры профессором Леонидом Латышевичем, в течение ряда лет возглавлявшим комплексную научную группу (КНГ), осуществлявшую научно-методическое обеспечение подготовки женской сборной команды ССР по гандболу, которая дважды (в 1976 и 1980 гг.) побеждала на Играх Олимпиад – в Монреале и в Москве, а также дважды выигрывала чемпионаты мира по этому виду спорта (в 1982 и 1986 гг.).

Книга профессора Владимира Платонова «Адаптация в спорте», вышедшая в свет в 1988 году в издательстве «Здоров'я» (Киев), затем дважды – в 1991 и 1994 гг. – была переиздана «Paidotribo» в Барселоне.

Дважды (сначала в 1991 году, а затем повторно в 1999-м) была издана книга «Спортивный массаж» заведующего кафедрой спортивного массажа Государственного центрального института физической культуры (Москва) Анатолия Бирюкова – одного из ведущих в мире специалистов по спортивному массажу и предстартовой подготовке спортсменов, в активе которого – участие в работе со многими чемпионами и призерами Олимпийских игр и серьезные научные исследования в этой области.

В 1993 году в «Paidotribo» вышла в свет книга «Физическая подготовка спортсменов», авторы которой – профессор Владимир Платонов и профессор Мария Булатова из Киевского государственного института физической культуры.

В этом же году были изданы книги «Велосипедный спорт (теория и практика подготовки)» Дмитрия Полищук (Киев) и «Волейбол (теория и методика подготовки)» Юрия Железняка (Москва).

В 1994-м увидел свет двухтомник «Система подготовки пловцов мирового уровня» (авторы – Владимир Платонов и его ученик, олимпийский чемпион Игр-1980 по плаванию, заслуженный мастер спорта Сергей Фесенко), а в 1995-м – книги «Физиология спорта» Владимира Моногарова и Виктора Мищенко (Украина), и «Художественная гимнастика», автор которой – известный специалист этого вида спорта Татьяна Лисицкая (Москва).

В 1996 году в «Paidotribo» были изданы книга профессора Виталия Полищука (Киев) «Легкая атлетика. Путь к совершенству» (затем последовали два ее переиздания).

А книга Ларисы Запорожановой и Леонида Латышкевича (Украина), посвященная двигательной активности, – «Специальные упражнения в спорте высших достижений»,

изданная в «Paidotribo» в 1996-м, затем была вторично выпущена в свет тем же издательством в 2000 году.

В 1996-м была издана на испанском языке книга «Спортивная гимнастика» (ее авторы – известные российские специалисты Владимир Смолевский и Юрий Гавердовский).

В 1997 году издательство «Paidotribo» выпустило в свет книгу «Волейбол. 500 специальных упражнений волейболиста», автор которой – известный украинский специалист этого вида спорта, двукратный чемпион мира, заслуженный мастер спорта, доцент Михаил Пименов, а в 1998-м – книгу профессора Владимира Платонова и профессора Марии Булатовой «Подготовка спортсменов в экстремальных условиях».

В 2000 году в рамках продолжающейся программы была издана в «Paidotribo» книга одного из ведущих специалистов в области теории спорта профессора Льва Матвеева (Москва) – «Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов», а в 2001-м – учебник для тренеров высшей квалификации «Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте» (автор – Владимир Платонов, Киев).

О популярности этих книг в широких кругах специалистов спорта и спортивной на-

уки свидетельствуют факты неоднократных переизданий многих из названных выше трудов. Например, у книги Владимира Платонова «Система спортивной подготовки» за десять лет (1988–1997 гг.) в «Paidotribo» было шесть ее изданий. Четыре издания в «Paidotribo» выдержала книга Владимира Платонова и Марии Булатовой «Физическая подготовка спортсменов», которая и ныне (спустя почти четверть века после первого ее выхода в свет в барселонском издательстве) востребована специалистами. По два-три издания в «Paidotribo» – у отмеченных нами выше книг Михаила Пименова, Виталия Полищука, Анатолия Бирюкова и некоторых других авторов.

В начале 1990-х годов издательство «Paidotribo» приняло решение об издании двух крупных всемирных энциклопедий по научным основам спорта высших достижений, выход которых был приурочен к Играм Олимпиады 1992 г., состоявшимся в Барселоне. Об авторитете отечественных специалистов в мировом научном и спортивном сообществе говорит тот факт, что в первой из указанных энциклопедий («Общая энциклопедия двигательной активности») среди двенадцати томов оказались книги Владимира Платонова «Спортивная тренировка», Анатолия Бирюкова «Спортивный массаж», Владимира Платонова и Марии Булатовой «Физическая подготовка спортсменов», а во вторую энциклопедию («Основы спортивной тренировки») вошла книга Владимира Платонова «Двигательная активность» (переработанный вариант ранее изданной монографии «Адаптация в спорте»).

Популяризация трудов отечественных специалистов, явившаяся следствием реализации программы сотрудничества с издательством «Paidotribo», привлекла интерес специализированных книжных издательств

других стран. В итальянским издательстве «Calzetti Mariucci» (Рим) дважды – в 1996 и 1997 гг. – вышла в свет книга Владимира Платонова «Спортивная тренировка», а в 2004 году в этом же издательстве – работа того же автора «Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте».

Четыре крупных труда украинских специалистов вышли в свет в начале XXI века в различных издательствах португальязычной Бразилии. Среди этих книг – «Физическая подготовка спортсменов» (авторы Владимир Платонов и Мария Булатова) – в 2003 году в

издательствах «Sprint» и «Zamboni» (Рио-де-Жанейро); «Теория и методика подготовки спортсменов в олимпийском спорте» (автор Владимир Платонов) – в 2004 году в издательстве «Artmed» (Сан-Паулу); «Спортивная тренировка пловцов мирового уровня» (авторы Владимир Платонов и Сергей Фесенко) – в 2005 году в издательствах «Sprint» и «Zamboni» (Сан-Паулу); книга Владимира Платонова под названием «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте» – в 2008 году в издательстве «Phorte» (Сан-Паулу).

В испаноязычной Венесуэле в 2010 году была издана книга Владимира Платонова «Подготовка национальных команд к Олимпийским играм», а в 2013 году в Румынии вышла в свет монография этого же автора «Периодизация спортивной тренировки: общая теория и ее практическое применение».

В октябре 2016 г. в Кали (Колумбия) состоялся крупный международный конгресс «Спорт и рекреация», в программе которого оказалась и презентация изданных двумя крупнейшими университетами страны (один из них – в столице этой страны Боготе, другой – в Кали) серии из трех книг украинских специалистов по различным проблемам спорта высших достижений (автор трех из этих трудов – Владимир Платонов, а двух – Владимир Платонов и Мария Булатова).

В заключение отметим, что интерес специалистов спорта и спортивной науки в разных странах к трудам ведущих ученых Украины не ограничился упомянутыми выше странами: книги, посвященные различным проблемам подготовки спортсменов высшей квалификации были выпущены также в Китае, Германии, Аргентине, Болгарии. Серия книг увидела свет в Польше. В 2005–2010 гг. несколько работ были переизданы в России. В 2014 и 2015 гг. вышли две крупные книги в Китае, а в работе находятся труды, представленные в издательства Японии и США.

Общая теория подготовки спортсменов: история развития, методология построения, современное состояние

Владимир Платонов

Аннотация

В статье осуществлен анализ исторических предпосылок становления общей теории подготовки спортсменов как целостной системы знаний, показан вклад в ее развитие представителей различных научных дисциплин и разных научных школ, достижений передовой спортивной практики. Обоснован методологический подход к развитию теории, обозначенены ее функции, понятийно-теоретический аппарат. Представлена современная система знаний, роль в ее формировании восточноевропейской и западной научных школ, охарактеризованы перспективные направления дальнейшего развития теории и их значимость для спортивной практики.

Ключевые слова: теория спортивной подготовки, методология построения спортивной подготовки, понятийно-теоретический аппарат.

SUMMARY

The paper provides an analysis of historical background of the formation of the general theory of athletes' preparation as an integral system of knowledge, as well as illustrates the contribution to its development of representatives of different academic disciplines and different scientific schools and achievements of advanced sports practice. Methodological approach to the theory development is substantiated; its functions, concepts, and theoretical apparatus are specified. The modern system of knowledge is presented along with its role in shaping of Eastern and Western scientific schools; promising avenues for further development of the theory and their relevance to sports practice are outlined.

Key words: theory of athletes' preparation, methodology of building up of athletes' preparation, conceptual and theoretical apparatus.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ

При ознакомлении с подготовкой атлетов к Олимпийским играм в Древней Греции с удивлением обнаруживаешь, насколько велики были достижения древних греков в этой области. В поле зрения атлетов, тренеров, врачей, массажистов, судей и организаторов соревнований были самые разнообразные вопросы, относящиеся к подготовке и соревнованиям:

- отбор талантливых атлетов и организация их многолетнего совершенствования;
- обязательное рациональное построение подготовки в течение десяти месяцев, предшествовавших Играм;
- целенаправленная 30-дневная подготовка перед Олимпийскими играми непосредственно в Олимпии;
- рациональная система нагрузок в четырехдневных тетрадах (микроциклах);
- техника и тактика вида спорта и технико-тактическая подготовка;
- система физической подготовки атлетов;
- разнообразные вспомогательные средства, повышающие эффективность подготовки атлетов (отягощения для развития силы, мешки для тренировки в кулакном бою, гири для тренировки в прыжках и др.);
- средства психологической подготовки, стимуляции работоспособности и восстановления;
- совершенствование правил соревнований, обеспечение объективности судейства, применение технических средств в процессе соревнований (достаточно сложные системы для старта в беге, конных соревнованиях);
- совершенствование спортивного инвентаря (копье, диск, колесницы, перчатки для кулакного боя и др.);
- обеспечение совместной работы атleta, тренера, врача и массажиста;
- стремление построить процесс подготовки и соревнований, опираясь на знания в области анатомии, физиологии и психологии человека.

В каждом из этих направлений у древних греков существовали проблемы и устремления, близкие к тем, с которыми мы сталкива-

емся в современном спорте. Конечно, сегодня нельзя говорить о том, что умения и опыт в области подготовки атлетов и соревнований, применения средств восстановления и т. п., накопленные в Древней Греции, могут оказывать какое-то влияние на современную систему подготовки спортсменов и соревнований. Но эти знания и опыт являются еще одним подтверждением высочайшего уровня древнегреческой цивилизации.

Что касается современной системы подготовки спортсменов, то ее предпосылки начали закладываться во второй половине XIX века в связи с повышением популярности спорта. В разных странах получают достаточно интенсивное развитие многие виды спорта, которые в дальнейшем были включены в программы Игр Олимпиад. Постоянно возрастающее количество соревнований требовало согласования правил и условий их проведения, совершенствования спортивных сооружений, оборудования и инвентаря, техники и тактики соревновательной борьбы, разработки и внедрения эффективных методов подготовки.

Несмотря на то что в разных странах Европы, а также в США во многих видах спорта (особенно в футболе, легкой атлетике, бейсболе) спортсмены тренировались ежедневно, эффективность такой подготовки была невелика в связи с отсутствием интереса к спорту со стороны биологической, медицинской и педагогической науки.

В большинстве видов спорта подготовка велась спортсменами самостоятельно, на основе собственного опыта и подражания известным спортсменам. Руководителями команд, как правило, были бывшие спортсмены, занимавшиеся, в основном, организационными вопросами. Не было тогда и специальных учебных заведений, в которых могли бы готовить преподавателей физического воспитания и тренеров, создавать эффективные методики, издавать учебные пособия и др.

Вполне естественно, что такое положение дел определило исключительно медленное развитие системы подготовки спортсменов во второй половине XIX века и начале

XX столетия. Вместе с тем в литературе тех лет можно найти множество интересных фактов, отражающих творческий подход спортсменов, тренеров, любителей спорта к построению спортивной подготовки. Так, бегуны и гребцы в своей подготовке многое позаимствовали из практики тренировки скаковых лошадей. Пловцы стремились к поиску более скоростных способов плавания на основе использования законов гидромеханики. Появление в конце XIX века резиновых камер на колесах велосипедов позволило резко увеличить объемы тренировочной работы, изменить правила и систему соревнований. Стремление усовершенствовать технику гребли за счет увеличения мощности гребков привело к появлению подвижных сидений. Интенсивно совершенствовались техника и тактика борьбы и бокса: использование мягких боксерских перчаток, ковров в борьбе позволило существенно расширить технико-тактический арсенал спортсменов, сделать поединки более зрелищными и динамичными.

Совершенствование методики подготовки было тесно связано с развитием материальной базы спорта. Появление велотреков с наклонной поверхностью привело к резкому повышению скорости за счет нейтрализации центробежных сил, существенно изменило технику, тактику и методику подготовки спортсменов-велогонщиков. Появление скоростных коньков с тонким лезвием позволило разработать эффективную технику старта и прохождения дистанции в конькобежном спорте. Строительство первых площадок из искусственного льда (1876 г.), а в последующие годы – зимних дворцов спорта способствовало интенсивному развитию фигурного катания на коньках. В этом виде спорта, наряду с использованием достижений балетной школы, стали применяться специфические технические приемы, ставшие основой одиночного и парного фигурного катания на коньках, а также спортивных танцев на льду.

В начале 1990-х годов в США при Атлетическом любительском союзе (AAU) было создано научно-исследовательское общество по легкой атлетике, которое, в основном, занималось разработкой эффективных вариантов техники бега, прыжков, преодоления барьера и т. д. В короткие сроки за счет обобщения опыта и поиска новых технических решений в беге, беге с барьерами, прыжках в длину, прыжках с шестом и в других дисциплинах легкой атлетики появилось

много новых технико-тактических приемов, позволивших заметно повысить спортивные результаты.

Что касается построения тренировки – динамики нагрузок, планирования программ тренировочных занятий, чередования нагрузок, применения специальных диет, то это направление развивалось, в основном, методом проб и ошибок. Основные достижения в этой области были связаны с различными интерпретациями методики тренировки лошадей и удачными методическими решениями, свойственными подготовке отдельных выдающихся спортсменов. Однако в конце XIX века – начале XX столетия в спорт все больше проникало осознание того, что высокие физические нагрузки, без которых невозможно достижение вершин спортивного мастерства, должны планироваться на основе биологических и медицинских знаний. Во многом этому способствовало и привлечение к работе со спортсменами врачей, изучавших вопросы деятельности сердца и системы кровообращения, мышечного сокращения, усталости и ее влияния на результаты нервной регуляции движений и др. (Mosso, 1890; Tissie, 1898; La Grande, 1899).

Были изданы первые научно-практические труды, в которых сделаны попытки физиологического обоснования тренировки спортсменов, анализировались особенности деятельности системы дыхания, сердца и сосудов, мышечной деятельности, рекомендовались методы и средства развития двигательных качеств, преодоления усталости и др. Важным вкладом в разработку биологических основ физического воспитания и спортивной тренировки явилась теория У. Флетчера и Ф. Г. Хопкинса о взаимосвязи мышечных сокращений с распадом гликогена и образованием лактата. В этих работах достаточно четко проявлялось стремление увязать систему подготовки спортсменов с биологическими закономерностями, в частности – с целостной концепцией эволюции живой природы в результате влияния внешней среды и некоторого внутреннего стремления организмов к самосовершенствованию, сформулированной Ж. Б. Ламарком (1744–1829) и его последователями. Наиболее плодотворной в этом отношении являлась мысль Ламарка, согласно которой во всяком животном, не достигшем предела своего развития, более частое и неослабевающее употребление

какого-нибудь органа укрепляет этот орган, развивает его, увеличивает и сообщает ему силу, пропорциональную длительности самого употребления, тогда как постоянное неупотребление органа неприметно ослабляет его, приводит в упадок, последовательно сокращает его способности и, наконец, вызывает его исчезновение.

Развивая эту мысль, немецкий биолог Вильгельм Ру (1850–1924) убедительно показал зависимость перестройки живого организма от его функций, обосновал понятие функциональной адаптации, продемонстрировав, что функция не только оформляет и развивает наследованный орган, но и преобразует его в случае изменения функции.

Такой же точки зрения придерживался и русский физиолог И. М. Сеченов (1829–1905), который, характеризуя исключительную способность живого организма перестраиваться, приспособливаясь к требованиям внешней и внутренней среды, отмечал высочайшую роль внешних воздействий и считал, что в научное определение организма должна входить и среда, влияющая на него. Эти идеи в дальнейшем оказались в числе основополагающих при развитии специализированных ответвлений биологических дисциплин – физиологии, морфологии, биохимии мышечной деятельности и спорта, которые интенсивно начали развиваться в 20–30-х годах XX века.

Многочисленные данные о реакциях организма при мышечной деятельности, накопившиеся к концу XIX в., легли в основу первого учебника по физиологии мышечной деятельности, написанного Фернаном Лагранжем и увидевшим свет в 1899 г. в Лондоне (La Grande, 1899).

В конце XIX в. появились серьезные работы по основам физического воспитания, среди которых наиболее значительными были труды П. Ф. Лесгафта (1837–1909), Г. Демени (1850–1917), А. Д. Бутовского (1838–1817).

В трудах П. Ф. Лесгафта прослеживалось стремление построить процесс обучения физическим упражнениям, всю систему физического воспитания в соответствии с закономерностями физиологии, обеспечить использование в процессе физического воспитания принципов постепенности, последовательности, гармоничности физического развития, учет возрастных особенностей занимающихся. Вместе с тем П. Ф. Лесгафт отрицал пользу спортивных

соревнований, был далек от понимания роли спорта высших достижений.

Система обучения движениям, разработанная Г. Демени, была построена на обобщении достижений в области различных систем физического воспитания, анатомии и физиологии. Он обращал внимание на применение в процессе обучения свободных, широкоамплитудных, естественных движений, указывал на необходимость рациональной координации деятельности мышц – напряжения одних и расслабления других, классифицировал физические упражнения по их координационной структуре и др.

А. Д. Бутовский в своих трудах показал огромный потенциал рационально разработанных упражнений и методики их применения на развитие физических способностей человека.

Одновременно развивалось педагогическое направление подготовки спортсменов. Разрабатывались методы и принципы обучения и тренировки. Стали формироваться целенаправленные тренировочные программы для атлетов, специализирующихся в разных видах спорта, теория подготовки разностороннего спортсмена, способного добиться высоких результатов в разных видах спорта. В результате большинство спортсменов стали сочетать занятия тяжелой атлетикой и борьбой, велосипедным и конькобежным спортом, легкой атлетикой и футболом и т. п. Для тех лет нередким было достижение одним спортсменом высоких результатов в двух-трех и даже четырех видах спорта. Таким разносторонним спортсменом являлся, например, немец Карл Шуман, который в 1896 г. на Играх I Олимпиады в Афинах был награжден четырьмя золотыми медалями – одной в греко-римской борьбе и тремя – в гимнастике. Двукратный чемпион тех же Игр венгерский пловец Альфред Хайош достиг выдающихся результатов не только в плавании, но также в легкой атлетике и в футболе. Чемпион по греко-римской борьбе на Играх IV Олимпиады 1908 г. в Лондоне венгр Рихард Вейс показывал высокие результаты в гимнастике и в легкой атлетике.

Постепенно, по мере роста спортивных результатов, а также под влиянием опыта профессионального спорта, теория подготовки разностороннего спортсмена стала вытесняться дифференцированными системами подготовки спортсменов в разных видах спорта.

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ЗНАНИЙ

Мощным стимулом к развитию системы подготовки спортсменов явилось возрождение Олимпийских игр, создание международных спортивных федераций по олимпийским видам спорта и распространение их деятельности на развитие системы соревнований, унификацию правил их проведения, требований к спортивным сооружениям и к спортивному инвентарю. Это, наряду с увеличением популярности и массовости спорта, повышением внимания к физическому воспитанию населения, стимулировало развитие научных исследований в области теоретико-методических и медико-биологических основ подготовки спортсменов, подготовку квалифицированных преподавателей физического воспитания и тренеров по видам спорта.

В 1918 г. был учрежден Центральный государственный институт физической культуры в Москве. В 1930 г. аналогичный институт был создан в Украине – в тогдашней столице республики Харькове. В том же году был открыт Центральный научно-исследовательский институт физической культуры и спорта в Москве, а в 1931 г. – Украинский научно-исследовательский институт физической культуры.

В 1923 г. в Москве начали работать два издательства спортивной литературы, которые в том же году были преобразованы в государственное издательство «Физкультура и спорт». Важное место в работе этого издательства занимало издание учебников и учебных пособий для тренеров по разным видам спорта.

С 1925 г. начал выходить научно-теоретический журнал «Теория и практика физической культуры», основное место в котором заняла проблематика спорта высших достижений.

Аналогичные учебные заведения и научные учреждения в начале XX века стали создаваться и в других странах. Организационные формы были различными (специализированные институты, университеты или академии, факультеты физического воспитания и спорта в университетах или педагогических институтах, научные лаборатории или центры), однако задачи стояли общие: развитие научных исследований в области спорта высших достижений, подготовка преподавателей физического воспитания и тренеров, публикация научно-методических материалов, учебных пособий, учебников и другой специальной литературы для спортсменов и тренеров.

Развитию знаний в области подготовки спортсменов значительное внимание уделял Международный олимпийский комитет, который на своих сессиях и на Олимпийских конгрессах неоднократно рассматривал проблемы медико-биологического, спортивно-педагогического и психологического плана, связанные с интересами олимпийского спорта и качеством подготовки спортсменов.

В конце 1920-х годов в сфере спорта постепенно стала формироваться система знаний, в которой в единстве рассматривались вопросы спортивной техники, методики тренировки, развития основных физических качеств, физических нагрузок, производства спортивной формы и спортивного инвентаря. Этому во многом способствовали осуществленная в разных видах спорта унификация правил соревнований, расширение международного спортивного календаря, что создавало хорошие условия для обмена опытом. В связи с этим техника и тактика спортсменов становились менее разнообразными, вбирая в себя наиболее целесообразные решения и подходы. Мастерство спортсменов все больше стало определяться их индивидуальными особенностями и качеством подготовки.

Убедившись, что одними большими объемами монотонной тренировочной работы невозможно обеспечить качественную подготовку, многие спортсмены и тренеры стали использовать различные варианты повторного и интервального методов, сочетать дистанционную тренировку с кратковременными темповыми упражнениями. Первыми такой подход стали реализовывать финские бегуны Ханнес Колехайнен и Пааво Нурми, американские пловцы Джон Вейсмюллер и Адольф Кифер. Постепенно такой подход распространился на другие виды спорта и во второй половине 30-х годов XX века он стал общепринятым (Кун, 1982).

В эти годы постепенно формируются представления о необходимости общей подготовки, поскольку только упражнениями специального характера и увеличением соревновательной практики повышать результаты уже не удавалось. В тренировочный процесс включаются различные неспецифические упражнения: бегуны и пловцы стали широко использовать упражнения с различными отягощениями, укрепляя мышечную систему, тяжелоатлеты – медленный бег, упражнения на расслабление и растягивание, позволяющие избежать излишней закрепощенности мышц, и др.

Важным направлением развития системы подготовки спортсменов и роста их достижений становится обобщение опыта подготовки и соревнований выдающихся спортсменов, склонных к реализации новаторских подходов в своей деятельности. Например, Бенни Леонард привлек в бокс комбинационный стиль и своими успехами стимулировал развитие технического направления в этом виде спорта. Немец Вальтер Гласс и норвежец Тулин Тамс одновременно и независимо друг от друга стали основателями аэродинамического способа прыжков на лыжах с трамплина (Кун, 1982). Такими же достижениями в своих видах спорта можно отметить спортивную карьеру американского пловца Джона Вейсмюллера, финских бегунов Пааво Нуруми и Вилхо Ритола, норвежской фигуристки Сони Хени и многих других.

В 1920-х годах были сделаны первые попытки ранней специализации спортсменов. В частности, в плавании и в фигурном катании на коньках к занятиям спортом стали привлекать 4–6-летних детей, стремясь – за счет отбора наиболее перспективных из них и ранней специализации – добиться высших результатов.

Начиная с 1920–1930-х годов стали интенсивно развиваться специализированные разделы биологических дисциплин – биохимия и физиология спорта, динамическая анатомия и др. К этому времени для развития названных дисциплин был заложен достаточно мощный научный фундамент.

Среди работ, которые стали основополагающими для развития биохимии спорта, прежде всего следует назвать труды А. В. Хилла, удостоенного Нобелевской премии за открытия в области клеточного метаболизма, а также исследования русских биохимиков В. И. Палладина (1859–1922) и А. Н. Баха (1857–1946), всесторонне изучавших процесс клеточного дыхания и разработавших теорию биологического окисления. В. А. Энгельгард (1894–1984) открыл в 1932 г. явление дыхательного фосфорилирования, т. е. образования в процессе биологического окисления богатых энергией фосфорных соединений, служащих передатчиком энергии от процессов окисления к функции органа. Это положение он развил в 1939 г., установив пути превращения химической энергии аденоzinтрифосфорной кислоты в механическую энергию мышечного сокращения.

Выдающимся достижением в области биохимии мышечной деятельности явилось открытие в 1937 г. английским биохимиком Гансом Кребсом цикла лимонной кислоты, в дальнейшем получившего название «цикла Кребса», который позволил описать сложные процессы, протекающие в мышечных клетках и раскрывающие механизм ресинтеза АТФ. За это открытие Г. Кребс в 1953 г. был удостоен Нобелевской премии. Его открытие послужило основой для проведения широко масштабных исследований в области энергобеспечения мышечной деятельности.

Неоценимы также труды О. Варбурга, в эти же годы исследовавшего окислительно-восстановительные процессы в живой клетке, а также роль ферментов в механизме клеточного дыхания; А. Сент-Дьердьи, опубликовавшего в 1930–1940-х годах цикл работ по биологическому окислению и молекулярному механизму мышечного сокращения; Г. Кребса, который в этот же период описал реакцию аэробного окисления. Большое значение для развития биохимии спорта имели работы А. В. Палладина и Г. Эмбедена, изучавших биохимические особенности мышц тренированного организма.

В качестве наиболее фундаментальных трудов, обеспечивших развитие спортивной физиологии, прежде всего следует назвать работы И. М. Сеченова (физиология нервной системы, дыхания, утомления, природа произвольных движений и психических явлений), И. П. Павлова (физиология высшей нервной деятельности, жизнедеятельность целостного организма во взаимодействии с внешней средой), Н. Е. Введенского и А. А. Ухтомского (процессы возбуждения и торможения нервной и мышечной ткани), Ч. Шеррингтона (интегративная деятельность нервной системы, механизм нервно-мышечной передачи), Д. Баркрофта (функции дыхания и кровообращения, дыхательные функции крови), А. В. Хилла (энергетический метаболизм), Д. Б. Дилла (адаптация организма к экстремальным условиям внешней среды), А. Крога (капиллярное кровообращение), В. Эйнховена (деятельность сердца, регистрация электрических изменений в сердце), Л. Лючиани (физиология сердца, дыхания, нервно-мышечной системы), Н. А. Бернштейна (физиология построения движений), Г. В. Фольборта, Д. Б. Дилла (физиология процессов утомления и восстановления), П. К. Анохина (структура и деятельность функциональных систем).

Из зарубежных научных центров, внесших особый вклад в развитие спортивной физиологии и заложивших ряд принципиальных положений в научное обоснование системы спортивной тренировки, прежде всего, следует выделить созданную в 1927 г. в США Гарвардскую лабораторию, которую возглавил Д. Б. Дилл. В течение 20 лет там проводились разнообразнейшие исследования в области физиологии двигательной активности, изучались реакции на нагрузки различных функциональных систем организма человека, процессы развития утомления, работоспособность в сложных климато-географических условиях и др.

В тесном контакте с Гарвардской лабораторией работали специалисты ряда лабораторий скандинавских стран, прежде всего датские физиологи А. Крог, Э. Хову-Кристинсен, Э. Асмуссен, М. Нильсон, которые в 1930–1940-х годах провели важные исследования в области механических свойств мышц, метаболизма жиров и углеводов, спортивного питания. В последующие годы эти исследования были развиты другими выдающимися специалистами – П.-О. Астрандом (физиология дыхания, энергообеспечение мышечной деятельности и др.), Д. Бергстремом (физиология и биохимия деятельности мышц, питание), Б. Салтином (мышечный метаболизм).

Важную роль в развитии спортивной физиологии сыграла крупная обобщающая работа А. Н. Крестовникова, которая вышла в свет в 1939 г. в московском издательстве «Физкультура и спорт» под названием «Физиология спорта». В 1951 г. вышло расширенное и переработанное издание этой книги под названием «Очерки по физиологии физических упражнений».

Основы динамической анатомии были заложены П. Ф. Лесгафтом. Его труды «Основы теоретической анатомии», «Анатомия человека (записки университетских лекций)», а также курс «Теория телесных движений» имели значение не только для развития анатомии, но и физической культуры и спорта. Среди специалистов, создавших фундаментальные труды по анатомии, которые оказали значительное влияние на понимание процессов, происходящих в спортивной деятельности, следует назвать Д. Н. Зернова, А. А. Красовскую, В. М. Бехтерева, П. И. Карузина, В. П. Воробьева, А. А. Заварзина и др. Представления этих ученых и возглавляемых ими научных школ заложили основы динамической ана-

томии и биомеханики. В 1927 г. вышла в свет книга Н. К. Лысенкова и Е. И. Синельникова «Анатомо-физиологические основы физической культуры человеческого тела». Е. Г. Котикова, работавшая в Ленинградском институте физической культуры им. П. Ф. Лесгафта, выпустила книгу «Биомеханика физических упражнений» (1939). М. Ф. Иваницкий, многие годы руководивший кафедрой анатомии в Центральном институте физической культуры в Москве, разработал оригинальный курс динамической анатомии, написал фундаментальное учебное пособие для специалистов в области спорта «Движения человеческого тела» (1938).

Определенное влияние на развитие общей теории управления движениями и биомеханики спорта оказали труды Н. А. Бернштейна, в частности, его книги «О построении движений» (1947) и «О ловкости и ее развитии» (1991).

Первая в мировой литературе книга, в которой были обобщены знания в области биохимии применительно к задачам спорта, была написана Н. Н. Яковлевым и вышла в СССР в 1955 г. под названием «Очерки по биохимии спорта». На содержание этой и многих последующих работ в области биохимии спорта значительное влияние оказали новые результаты, полученные в послевоенный период в лабораториях разных стран. К сведениям такого рода можно отнести работы Г. Е. Владимирирова по изучению химических процессов в мышцах, Дж. Уотсона, Ф. Крика – в области структуры и биологических свойств ДНК, А. В. Палладина – по биохимии деятельности мышечной и нервной систем и др.

Особенно интенсивно специализированные разделы биологических дисциплин стали развиваться в 1950-х–1960-х годах, в результате чего существенно укрепился научный фундамент системы подготовки спортсменов. В этот период в лабораториях разных стран были проведены актуальные научные исследования практически по всему комплексу проблем спортивной физиологии, биомеханики, биохимии, морфологии, медицины и других дисциплин.

Особо следует выделить фундаментальные труды, посвященные разработке проблемы управления движениями и развития двигательных качеств (Н. В. Зимкин, В. С. Фарфель, Н. Н. Яковлев, А. В. Hill, P.-O. Åstrand, T. Hettinger, E. Asmussen и др.), энергообеспечения мышечной деятельности

(N. A. de Vries F. O. Holloszy, P. D. Gollnick, F. I. Nagle, Н. Н. Яковлев, R. G. Bannister, P. Mara, P.-O. Astrand, B. Saltin и др.), адаптации к нагрузкам на клеточном уровне, а также на уровне отдельных органов и систем организма (Н. И. Волков, М. Я. Горкин, Н. В. Зимкин, А. Р. Радзиевский, Н. Н. Яковлев, E. Asmussen, M. Nielsen, L. E. Lamb, R. I. Schephard и др.), утомления и восстановления при мышечной деятельности (В. М. Волков, М. Я. Горкин, Г. В. Фольборт, D. B. Dill, B. B. Петровский, В. Д. Моногаров, Л. Я. Евгеньева и др.).

Не менее важными оказались результаты работ в области структуры и адаптации мышечной ткани (М. Ф. Иваницкий, П. З. Гудзь, D. Bergstrom, D. L. Costill и др.), телосложения спортсменов (J. Tanner, M. Ф. Иваницкий, Л. В. Волков, Э. Г. Мартirosов и др.), спортивного питания (Н. Н. Яковлев, В. А. Рогозкин, D. Bergstrom и др.), адаптации к условиям жары, холода, высокогорья и среднегорья, дальних перелетов (Н. Н. Сиротинин, D. B. Dill, L. N. Newburgh, P.-O. Åstrand, B. Васке, B. Saltin, Ф. П. Суслов, А. З. Колчинская и др.) и многих других проблем, разработка которых укрепляла фундамент системы подготовки спортсменов.

В результате была не только сформирована система соответствующих знаний, имевших как теоретическое, так и практическое значение, но и определены перспективы дальнейших исследований в сфере разработки медико-биологических основ спорта высших достижений. Эти возможности были очень широко использованы в 1980-е и 1990-е годы – во многом благодаря интенсивному развитию электроники и появлению принципиально новых диагностических комплексов, позволивших интенсифицировать и объективизировать процесс научных исследований. Наибольший вклад в разработку медико-биологических основ олимпийского спорта в те годы внесли специалисты научных лабораторий Швеции, Финляндии, Канады, Германии, Италии, США, ЮАР и ряда других стран. Материалы этих исследований нашли отражение в ряде крупных обобщающих трудов. Среди них прежде всего следует отметить фундаментальные издания, подготовленные по инициативе Медицинской комиссии МОК, – «Олимпийская книга спортивной медицины» (под ред. А. Дирикса, Х. Г. Кнуттгена, К. Титтеля, 1988), «Сила и мощность в спорте» (под ред. П. В. Коми, 1991), «Выносливость в спорте» (под ред.

Р. Шепарда и П.-О. Астронда, 1992), «Профилактика спортивного травматизма» (под ред. П. Ренстрема, 1992).

Параллельно с формированием медико-биологических основ спорта высших достижений интенсивно разрабатывались теоретико-методические аспекты подготовки спортсменов высшей квалификации в разных видах спорта. Еще в 1920-е годы появились общетеоретические работы по системе спортивной подготовки. К наиболее крупным работам такого рода можно отнести книги В. В. Гориневского «Научные основы тренировки» (1922) и Г. К. Бирзина «Сущность тренировки» (1925). В этих работах рассматривался широкий комплекс вопросов подготовки спортсмена – от методики обучения основам спортивной техники до построения круглогодичной подготовки. Многие положения, выдвигавшиеся в этих работах, в дальнейшем были развиты в основополагающие принципы и закономерности подготовки спортсменов.

Важным шагом в формировании теории физического воспитания и спортивной тренировки стала работа французского специалиста М. Буаже (Boigey, 1933). Книга трижды переиздавалась во Франции, была отмечена премией Французской медицинской академии. По своему содержанию работа М. Буаже явилась наиболее фундаментальным на то время трудом по теории и методике спортивной тренировки, в котором было затронуто большое количество проблем, актуальных и для современного спорта – физиологическая дозировка физических упражнений, оценка тренированности и перетренированности, режим работы и отдыха, питание спортсмена, травматизм в спорте и др. Принципиальной особенностью содержания книги явилась органическая взаимосвязь спортивно-педагогических и медико-биологических знаний.

В те же годы во многих странах появилось большое количество пособий по методике подготовки спортсменов, специализирующихся в разных видах спорта. Внимание специалистов прежде всего привлекали легкая атлетика, плавание, разные виды борьбы, бокс, лыжный и горнолыжный спорт, спортивная гимнастика и др. В работах, вышедших в 1920–1940-х годах и касающихся подготовки спортсменов, специализирующихся в разных видах спорта, всесторонне рассматривались вопросы спортивной техники и тактики, развития физиче-

ских качеств (силы, выносливости, быстроты), психологической подготовки. Однако публикации тех лет чаще всего базировались на анализе технико-тактического мастерства выдающихся спортсменов и опыта работы известных тренеров. В большинстве книг трудно выявить стремление авторов увязать систему подготовки с фундаментальными представлениями, накопившимися в специализированных разделах физиологии, биохимии, морфологии, психологии и других смежных дисциплин.

Вместе с тем необходимость интеграции знаний, относящихся к подготовке спортсменов и накопленных в различных областях науки, хорошо осознавалась как представителями медико-биологических, так и спортивно-педагогических дисциплин. Это послужило толчком к появлению ряда обобщающих работ, в которых были предприняты успешные попытки увязать медико-биологические и психологические знания с практическими задачами подготовки спортсмена.

Первой наиболее крупной работой такого рода явилась книга «Легкая атлетика», подготовленная коллективом ведущих советских специалистов и изданная московским издательством «Физкультура и туризм» в 1936 г. К достоинствам книги следует отнести, прежде всего, ее фундаментальность: изложение основ спортивной техники, методики обучения, тренировки опирается на прочный биологический фундамент. В отдельной главе изложены физиологические и биохимические основы подготовки спортсменов. Анализ спортивной техники осуществлен на основе достижений биомеханики с широким использованием фото- и киноматериалов, отражающих техническое мастерство выдающихся спортсменов тех лет. Морффункциональная предрасположенность спортсменов к достижениям в разных видах соревнований определяется на основе антропометрических, физиологических и психологических исследований возможностей занимающихся. Большое внимание в книге было удалено периодизации спортивной тренировки, классификации видов легкой атлетики, построению процесса обучения и тренировки и др. Эта работа стимулировала появление других учебников и учебных пособий подобного рода не только в легкой атлетике, но и в других видах спорта, прежде всего в плавании и в спортивной гимнастике.

Среди большого количества изданий, выпущенных во второй половине 1940-х – начале 1950-х годов по теории и методике подготовки спортсменов, специализирующихся в разных видах спорта, следует особо выделить книгу Н. Г. Озолина «Тренировка легкоатлета» (1949). Хотя она была написана на материале одного вида спорта, однако по существу, стала крупным обобщающим трудом по теории и методике спортивной тренировки.

К обобщающим работам, внесшим существенный вклад в разработку основ подготовки квалифицированных спортсменов и опубликованных в 50-х годах XX в., следует отнести книги Н. В. Зимкина «Физиологическая характеристика силы, быстроты и выносливости» (1956), Н. Н. Яковleva, А. В. Коробкова, С. В. Янаница «Физиологические и биохимические основы силы, быстроты и выносливости» (1957), А. Ц. Пуни «Очерки психологии спорта» (1967).

Успешные попытки интеграции знаний из различных отраслей науки в целях развития теории и методики спортивной тренировки в разных видах спорта были предприняты известными зарубежными специалистами. Например, в 1964 г. вышла книга Фреда Уилта «Бег, бег, бег», в которой автор умело объединил знания и опыт специалистов-практиков с фундаментальными знаниями в области спортивной физиологии и биомеханики. Работа очень быстро приобрела популярность, была переиздана во многих странах, включая СССР (1967), и во многом повлияла на методику подготовки не только бегунов, но и пловцов, гребцов и представителей других циклических видов спорта.

Не менее ярким событием явился труд известного специалиста в области спортивного плавания Джеймса Каунсилмана, который прославился не только как выдающийся тренер, но и как серьезный экспериментатор. Его книга «Наука о плавании» (Counsilman, 1968) – прекрасное обобщение научно-практических достижений в области спортивного плавания и знаний, накопленных в смежных дисциплинах и трансформированных в интересах рационализации тренировки пловцов. Общий замысел книги достаточно явно просматривается уже при чтении предисловия: «Тренер должен спросить себя: ученый ли я? Осуществляю ли я постоянные объективные наблюдения? Выдвигаю ли я предположения и пытаюсь

ли найти действенный ответ на проблемы, которые стоят передо мною? Экспериментирую ли я? Если да, то использую ли методы из других областей науки – биомеханики, физиологии, психологии? Анализируя, добываюсь ли я логических выводов или они строятся на предубеждении, страдают несовершенным мышлением?...».

В этой книге представлена система знаний, вобравшая в себя достижения теории и методики подготовки пловцов, спортивной физиологии, психологии, гидродинамики, биомеханики и других смежных дисциплин. Д. Каунсилмен опирался на принципы механики и гидродинамики, умело увязывая их с анализом техники плавания выдающихся пловцов. При рассмотрении методов развития различных физических качеств, обучения эффективным вариантам техники, планирования нагрузок мы встречаемся с квалифицированной интерпретацией теории стресса Г. Селье, теории обучения Э. Торндайка, достижений физиологов Х. Райнделла, Х. Роскамма, Л. Прокопа, обобщением и применением к плаванию трудов таких крупных специалистов легкой атлетики, как В. Гершлер, А. Лидьярд, Т. Нетт, Ф. Уилт, обобщением опыта советской школы спорта в сфере периодизации спортивной подготовки.

Интенсивное развитие олимпийского спорта в 1950-х–1960-х годах, которое во многом было обусловлено выходом на олимпийскую арену сборной команды СССР и четко наметившимся противостоянием стран Востока и Запада, стимулировало повышение качества процесса подготовки спортсменов. Например, в СССР уже к Играм XV Олимпиады (1952) была организована целенаправленная подготовка. Это выражалось в резком увеличении объемов тренировочной работы, построении недельных циклов и тренировки в течение дня применительно к олимпийским условиям, целенаправленной психологической подготовке. При подготовке к Играм XVI Олимпиады (1956) было введено индивидуальное планирование подготовки, резко возросла роль специальной подготовки; планирование тренировочного процесса осуществлялось с учетом требований олимпийской подготовки. Подготовка к Играм XVII Олимпиады (1960) впервые была построена на основе четырехлетнего цикла, годовой объем работы в ряде видов спорта достиг 850–900 часов, многие спортсмены перешли на двухразовые занятия в течение дня. При подготовке к Играм XVIII Олимпи-

ады (1964) и Играм XIX Олимпиады (1968) большое внимание было уделено проблеме временной адаптации спортсменов, акклиматизации их к условиям среднегорья.

Интенсивное развитие олимпийского спорта после выхода на международную спортивную арену сборных команд ССР, рост спортивных результатов и конкуренции в большинстве олимпийских видов спорта предъявили новые, повышенные требования к эффективности системы подготовки спортсменов и ее научному обоснованию. В 1950-х–1960-х годах во многих странах были проведены многочисленные исследования, относящиеся к различным составляющим системы подготовки спортсменов – построению многолетней и годичной подготовки, методике технико-тактической и психологической подготовки, развитию двигательных качеств – силы, быстроты, выносливости, гибкости, координации и др.

Большой вклад в разработку основных теоретико-методических проблем спортивной подготовки внесли советские специалисты, которые в 50–70-х годах XX века объективно занимали ведущие позиции в мире. Среди огромного количества научно-практических разработок, выполненных в те годы, особо следует выделить работы Н. Г. Озолина и Л. С. Хоменкова – по формированию общей концепции олимпийской подготовки, Л. П. Матвеева – по системе периодизации спортивной тренировки, М. Я. Набатниковой – по методике развития выносливости, проблемам детско-юношеского спорта, Н. Ж. Булгаковой – по системе спортивного отбора и многолетней подготовки, В. П. Филина – по подготовке юных спортсменов, В. С. Фарфеля, Д. Д. Донского, В. М. Дьячкова, И. П. Ратова – по системе управления движениями, В. В. Вржесневского, И. В. Вржесневского, В. В. Петровского – по режимам работы и отдыха в спортивной тренировке, С. М. Вайцеховского, Ю. В. Верхушанского, В. М. Зациорского, В. В. Кузнецова – по теории и методике развития двигательных качеств и др.

Система теоретических знаний в области подготовки спортсменов высокого класса в 1940–1970-х годах развивалась, в основном, в рамках общей теории и методики физического воспитания в качестве ее специализированного раздела. Необходимость комплексного и всестороннего осмысливания и обобщения полученных многообразных знаний требовала выделения новой научной

и учебной дисциплины – общей теории и методики спортивной тренировки или, что несколько шире, спортивной подготовки. Специалисты в разных странах стали понимать, что без теории, в которой был бы обобщен накопившийся практически необозримый материал социологического, психологического, спортивно-педагогического, медико-биологического порядка, трудно было рассчитывать на дальнейшее принципиальное совершенствование системы подготовки спортсменов.

Первыми наиболее крупными, объединяющими трудами такого рода явились вышедшие почти одновременно книги крупнейшего советского специалиста в области спорта высших достижений Н. Г. Озолина «Современная система спортивной тренировки» (1970) и коллективная работа специалистов ГДР «Учение о тренировке», вышедшая под редакцией Д. Харре (1971).

Каждая из этих книг содержит обобщение разнообразного материала, относящегося к подготовке спортсменов и накопленного в течение многих десятилетий специалистами различного профиля, представление его в виде достаточно полной системы с хорошо взаимосвязанными частями. Многочисленные закономерности и принципы тренировки, ее формы, методы, система построения позволили оформить общую теорию спортивной тренировки в самостоятельную систему знаний с четко очерченной предметной областью, показать ее теснейшую взаимосвязь с большим количеством смежных дисциплин.

Стремление к дальнейшему развитию спортивной тренировки на основе синтеза и всестороннего осмысливания многообразного опыта спортивной практики и достижений смежных дисциплин, прежде всего медико-биологического цикла, проявилось и в содержании последующих крупных работ таких специалистов, как Л. П. Матвеев – «Основы спортивной тренировки» (1977); В. Н. Платонов – «Современная спортивная тренировка» (1980), «Теория и методика спортивной тренировки» (1984), «Подготовка квалифицированных спортсменов» (1986); Ц. Желязкова из Болгарии «Теория и методика спортивной тренировки» (1986); немецких авторов Д. Мартини, К. Карла, К. Лехнерца «Учебник по тренировке» (1991).

Свидетельством актуальности этих работ явилось то, что они в очень короткое время были переизданы во многих странах

и получили широкое признание специалистов, работающих в разных видах спорта.

Вместе с тем постоянно возрастающая конкуренция в спорте высших достижений, результаты разнообразнейшей и высокоэффективной работы тренеров в разных видах спорта, развитие систем научно-методического обеспечения подготовки сборных команд, особенно интенсивное во второй половине 1970-х – начале 1980-х годов в ССР и ГДР, а в последующие годы – и во многих других странах, достижения биологии, теории управления, компьютеризация учебно-тренировочного процесса и научных исследований, особенно в сфере объективного контроля и анализа структуры соревновательной деятельности, требовали дальнейшего развития знаний в области общетеоретических основ подготовки спортсменов.

Ситуация усложнялась интенсивным развитием материально-технической базы спорта (тренажеры, оборудование и инвентарь, оказавшие принципиальное влияние на рост достижений во многих видах спорта), широким использованием тренировки и соревнований в условиях среднегорья и высокогорья, частым перемещением спортсменов для участия в соревнованиях в различные климатические и географические зоны. Поэтому оказалась неслучайной необходимость формирования более широкой системы знаний в области спорта, в которой соревнования и соревновательная деятельность спортсменов, система их подготовки, знания о внутренировочных и внесоревновательных факторах были бы связаны в единое целое.

Вплоть до середины 1970-х – начала 1980-х годов совершенствование теории подготовки спортсменов осуществлялось в русле разработки теории и методики спортивной тренировки, которая, хотя и является стержневой частью подготовки спортсменов, однако не охватывает своим содержанием другие важнейшие части знаний – теорию спортивных соревнований и так называемых внутренировочных и внесоревновательных факторов. Такой подход, способствуя углубленному изучению спортивной тренировки, одновременно страдал односторонностью, отрывом от конкретных проблем, связанных с обеспечением эффективности тренировки не вообще, а применительно к конкретной соревновательной деятельности с ее сложной структурой. В значительной мере вне поля зрения специалистов оставалась связь

спортивной тренировки со многими внешними факторами – такими, как средства восстановления и стимуляции работоспособности, климатогеографические условия, спортивный инвентарь и оборудование, социальная среда и др., не входящими непосредственно в содержание спортивной тренировки, однако оказывающими очень большое влияние на результативность тренировочной и соревновательной деятельности.

Многие специалисты, видя ограниченность предметной области спортивной тренировки, пытались внедрить в ее содержание знания из смежных дисциплин, однако методологическое несовершенство принятого в те годы подхода не позволяло сделать это достаточно всесторонне и корректно.

Возникли проблемы в связи с включением знаний в сферах контроля, управления, моделирования, прогнозирования, положений интегративных дисциплин и подходов – кибернетики, системного подхода, теории функциональных систем и др. Именно в те годы разработка отдельных научных направлений теории спортивной тренировки на материале разных видов спорта стала интенсивно выходить из традиционного русла, охватывая множество смежных объектов, не входящих в структуру традиционной спортивной тренировки, однако хорошо вписывающихся в более широкую предметную область – теорию спортивной подготовки и в еще более широкую сферу – теорию спорта.

Естественным ответом на сложившуюся ситуацию стала разработка новой учебной и научной дисциплины – «Теория спорта». Первым существенным шагом в этом направлении стало появление учебной программы по этой дисциплине для вузов физической культуры и спорта, разработанной в 1980 г. в Государственном центральном институте физической культуры в Москве под руководством Л. П. Матвеева.

Однако необходимость выделения знаний по теории спорта из традиционной дисциплины «Теория и методика физического воспитания», их интеграция со знаниями, составляющими содержание теории спортивной тренировки, а также введение дополнительного, еще недостаточно разработанного к тому времени материала по теории соревновательной деятельности натолкнулось на многие организационные трудности – отсутствие в учебных планах специальных учебных заведений дисциплины «Теория спорта», отсутствие в вузах соответствующих

кафедр и др. Преодолению этих трудностей способствовало создание в научном совете Госкомспорта ССР специальной комиссии по теории спорта (1984), а также создание в Киевском государственном институте физической культуры первой в мировой практике кафедры теории спорта (1984) и введение в учебные планы вузов соответствующей дисциплины. Эти организационные меры стимулировали научные исследования в области теории спорта, а также разработку учебной дисциплины «Теория спорта».

Закономерным итогом этой работы стал выпуск в 1987 г. в издательстве «Вища школа» в Киеве первого официального учебника для вузов физического воспитания и спорта «Теория спорта» (под общей редакцией В. Н. Платонова). Содержание этого учебника включало следующие разделы: «Введение в теорию спорта», «Система спортивных соревнований и соревновательная деятельность спортсменов», «Система спортивной тренировки», «Планирование, учет, внепрограммные и внесоревновательные факторы в спорте».

В начале 1990-х годов, после распада ССР и объединения Германии, разладились организационно-методические системы подготовки спортсменов высшего класса, существовавшие в этих странах, – системы, которые поражали своей эффективностью, обеспечивали подавляющее преимущество спортсменов ССР и ГДР на олимпийской арене в течение двадцатилетия (1970-е–1980-е годы). К числу специалистов этих стран следует отметить, что они во многом сумели обобщить уникальный научно-практический опыт, накопленный в течение многих лет, в значительной части не публиковавшийся в открытой печати, и выпустить в указанный период две крупные книги, освещавшие развитие спортивной науки и содержание системы олимпийской подготовки в ССР – «Современная система спортивной подготовки» (1995) и в ГДР – «Trainingswissenschaft» (1994).

Несколько позднее вышел серьезный труд обобщающего характера «Теория спорта». Хотя эта книга, написанная Л. П. Матвеевым – одним из наиболее авторитетных в мире специалистов в области теории физического воспитания и спорта, и была рекомендована как учебное пособие для студентов вузов физического воспитания, однако по своему содержанию она представляла собой серьезную работу монографического характера. Расширенный и дополненный вариант этой книги был издан в 1999 г. в украинском

издательстве «Олимпийская литература» под названием «Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов» (Матвеев, 1999).

Конец XX века охарактеризовался исключительно бурным развитием спорта. Постоянно возрастила популярность, социальная и политическая значимость олимпийского спорта, его материально-техническая и экономическая база. Не менее интенсивно развивались и другие направления современного спорта – профессиональный спорт, неолимпийские виды спорта, экстремальные виды спорта, боевые искусства, спорт для инвалидов и др.

Стремление представителей разных стран к достижению успехов на Играх Олимпиад и зимних Олимпийских играх, прежде всего в неофициальном командном зачете, привело к становлению национальных систем олимпийской подготовки. Если в 1970-х – 1980-х годах такие системы успешно функционировали в ССР, ГДР, Болгарии, Румынии, на Кубе, то начиная с 1980-х – начала 1990-х годов они стали формироваться во Франции, в Республике Корея, Австралии, Норвегии, Испании, Италии, а в последующие годы – в Китае, Японии, Великобритании, Канаде и в ряде других стран западного мира.

Одновременно на основе опыта, накопленного в восточноевропейских странах, в основном – в ССР и ГДР, стала создаваться и интенсивно развиваться сеть тренировочных центров, ориентированных на обеспечение условий для полноценной подготовки спортсменов высокой квалификации к Олимпийским играм и другим крупнейшим соревнованиям. В таких центрах – особенно в тех, которые были основаны во Франции, Испании, Канаде, США, Китае, Норвегии, – спортсмены получили доступ к широкому спектру услуг, относящихся как к собственно тренировочному процессу, так и к его научному медицинскому, материально-техническому и социальному сопровождению.

Все это потребовало расширения и дополнительной углубленной разработки проблематики, относящейся к организации и осуществлению подготовки спортсменов, формированию целостной системы знаний в этой области. И здесь важным оказалось обеспечение единства и взаимосвязи двух противоположных в определенном отношении тенденций в развитии науки – дифференциации и интеграции научных знаний и достижений опыта практики. Как

известно, первая выражается в выделении и обособлении областей знаний, дисциплин и их разновидностей, а вторая – в становлении и развитии комплексных научных дисциплин, познании основ целостности определенных предметных областей и соответствующей разработке междисциплинарного комплекса знаний. Таким образом, вполне естественным оказалось выделение совокупности сведений, относящихся к подготовке спортсменов в олимпийском спорте, в отдельную систему знаний, широкое обобщение и развитие в пределах ее предметной области разнообразных исследовательских материалов, накопленных в мировом массиве информации о подготовке спортсменов и связанных с ней явлениях.

Одним из итогов работы в этом направлении явились издание учебника «Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте» (Платонов, 1997). При его написании были использованы современные данные, полученные в результате новейших научных исследований непосредственно в сфере олимпийского спорта и системы подготовки спортсменов в физиологии, медицине, биохимии, морфологии, биомеханике, психологии, педагогике, теории управления, технике и др. Был освещен опыт передовой спортивной практики, обобщение которого позволило на принципиально новом уровне рассмотреть многие проблемы, относящиеся к предметной области, составляющей содержание этой книги. При изложении каждой главы были использованы знания и опыт, отличающиеся наиболее высоким научным уровнем и эффективными конечными результатами. Содержание, например, глав, в которых рассмотрены вопросы адаптации мышечной, костной и соединительной тканей, энергетическое обеспечение мышечной деятельности и другие, базировалось, в основном, на работах специалистов скандинавских государств, Германии, Италии, США, Канады (в научных лабораториях именно этих стран проведены наиболее фундаментальные исследования в данных сферах). В то же время изложение общетеоретических вопросов подготовки спортсмена, методика построения всевозможных структурных образований тренировочного процесса и совершенствования различных сторон подготовленности основывается, прежде всего на работах специалистов России и Украины, широко использован и положительный опыт бывшей ГДР.

В эти же годы теория спорта и подготовки спортсменов интенсивно развивалась и во многих других странах, что завершилось изданием ряда крупных трудов. Среди них заслуживают внимания учебник «Теория спорта», подготовленный коллективом польских авторов под руководством Т. Улятowsкого, книги ведущего специалиста России Л. П. Матвеева «Общая теория спорта и ее прикладные аспекты» (2001), болгарских специалистов Ц. Желязкова и Д. Дашевой «Основы спортивной тренировки» (2002), а также румынских авторов С. А. Драгня и С. М. Теодореску «Теория спорта» (Dragnea, Teodorescu, 2002). Все эти работы, за исключением книги Л. П. Матвеева, построены на материале знаний и практического опыта специалистов стран Восточной Европы периода 70–90-х годов XX века и носят, в основном, спортивно-педагогическую направленность. Что касается работы Л. П. Матвеева, то в ней, как и в других книгах этого автора, прикладные аспекты теории являются вторичными по отношению к фундаментальной теоретической разработке и нетривиально-му осмыслению феномена спорта и многообразного материала, относящегося к теории соревновательной деятельности и системе подготовки спортсменов. Именно это выделяло Л. П. Матвеева и предопределило его особую роль в формировании не только теории спорта, но и взглядов многих известных специалистов, работающих в этой области.

Последние 15–20 лет характеризуются исключительно бурным развитием разных направлений науки, способных оказать прямое и косвенное влияние на повышение эффективности подготовки спортсменов, на рост их спортивного мастерства. Большие средства, которые стали выделяться во многих странах на спортивную науку, привлекли внимание к проблематике олимпийского спорта большое количество видных специалистов, в основном, медико-биологического профиля, в прежние годы работавших в сфере фундаментальной науки или в прикладных областях, относящихся к проблеме здоровья населения, места и значения двигательной активности в образе жизни людей.

Интенсивно развиваются инструментальные методы исследований, индустрия спортивного инвентаря и оборудования, информационные технологии, методы оперативной математико-статистической интерпретации и подачи полученного материала. Множество интересных фактов привносит

опыт передовой спортивной практики, особенно в тех ее частях, которые относятся к индивидуализации процесса подготовки, и к использованию альтернативных подходов при решении тех или иных задач.

Естественно, что в этих условиях требуется постоянная и интенсивная работа в области дальнейшего развития теории и методики подготовки спортсменов с позиций интегративизма и системного подхода, ориентированных на разработку междисциплинарного комплекса знаний во всей их полноте, взаимосвязанности и взаимобусловленности. Именно это побудило нас на подготовку второго, дополненного и расширенного, издания книги «Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте». Книга вышла под измененным наименованием «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте (общая теория и ее практические приложения)» (Платонов, 2004) и сразу была переиздана в России, Китае, Италии, Бразилии, Испании, Колумбии.

Такими же соображениями руководствовались и известные болгарские специалисты Ц. Желязков и Д. Дашева, подготовившие два издания книги «Основы спортивной тренировки» (Желязков, Дашева, 2002, 2011).

Необходимость реализации принципа интегративизма при подготовке работ, относящихся к подготовке квалифицированных спортсменов, в последние годы хорошо осознали и специалисты стран Запада, в той или иной мере связанные с развитием системы знаний в области олимпийского спорта и подготовки спортсменов и с совершенствованием организационно-управленческих, теоретико-методических, медико-биологических и материально-технических сторон олимпийской подготовки.

В этой связи нельзя обойти вниманием появление ряда фундаментальных работ комплексного характера, посвященных рассмотрению различных составляющих, относящихся к теории и методике подготовки спортсменов. Среди наиболее значительных из них следует отметить книгу «Essentials of Strength Training and Conditioning» большого коллектива американских специалистов, вышедшую в 2008 г. в издательстве «Human Kinetics» (ed. by T. R. Baechle, R. W. Earle). Каждая из 22 глав книги по сути представляет собой аналитический обзор по различным направлениям спортивной науки: биоэнергетические, биомеханические и эндокринные аспекты двигательной деятельности,

адаптация к работе аэробной и анаэробной направленности, возрастные и половые аспекты спортивной подготовки, основы питания и применения фармакологических средств, тестирование двигательных качеств и методика их развития, построение спортивной тренировки, травматизм и реабилитация, организация и управление и др. Большинство обзоров опирается на обобщение обширного массива знаний, полученных в результате серьезных исследований.

К работам такого же рода следует отнести и труд «Olympic textbook of science in sport» (ed. by R. J. Moughan), изданный в 2009 г. в издательстве Blackwell Publishing по программе издательской деятельности Международного олимпийского комитета, а также книгу «Designing resistance training programs» (S. J. Fleck, W. J. Kramer, 2004). Актуальным и ориентированным на нужды практических представляется и содержание пособия «NSCA's guide to program design» (ed. by J. R. Hoffman, 2012). Значительным событием стал выход в токийском издательстве «Springer» (2015 г.) на английском языке крупного коллективного издания ведущих японских специалистов «Спортивная эффективность», уделяющих в последние годы большое внимание олимпийской подготовке и развитию спортивной науки. До выхода этого труда достижения японских ученых в силу языкового барьера были малодоступными.

Стремление к интеграционному подходу, обеспечению органической взаимосвязи научных данных с практикой спорта, поиску путей их использования при подготовке спортсменов выгодно отличает ряд фундаментальных работ по физиологии, психологии, кинезиологии, биохимии спорта. Образцом в этом отношении, пожалуй, является учебник «Физиология спорта», подготовленный видными спортивными физиологами (Wilmore, Costill, 2004, 2009). Несомненный интерес представляет, например, и учебник «Sport Psychology» (ed. by B. W. Brever), изданный в 2009 г. по той же программе издательской деятельности Международного олимпийского комитета.

Исключительно важными представляются также книги, посвященные отдельным важным проблемам спортивной науки, содержание которых существенно обогащает эмпирическую основу знаний в области подготовки спортсменов, а в ряде случаев расширяет и теоретические представления. Таких работ в последние годы издано

достаточно много. Большая часть из них в той или иной мере расширяет систему знаний в области подготовки спортсменов высокого класса. К работам такого рода можно отнести книги «Overtraining athletes» (Richardson et al., 2008), «NSCA's guide to tests and assessments» (ed. by T. Miller, 2012), «Recovery for performance in sport» (ed. by C. Hausswirth, J. Mujika, 2013), «Long-term athlete development» (Balyi et al., 2013), «Strength and conditioning for young athletes» (ed. by R. S. Lloyd, J. L. Oliver, 2014).

Существенный вклад в общую теорию и методику подготовки спортсменов вносят и многочисленные работы, посвященные методике развития двигательных качеств. Серия работ по данной проблематике в последние годы выпущена в издательстве «Human Kinetics» – например, «Developing endurance» (ed. by B. Reuter, 2012) и «Developing speed» (ed. by I. Jeffreys, 2013). Особенностью книг, вошедших в эту серию, является краткое изложение основных принципов, лежащих в основе развития того или иного двигательного качества, и методика их реализации применительно к специфике разных видов спорта. Своевременным оказался и выход в свет ряда трудов по комплексному контролю за уровнем развития двигательных качеств и других сторон подготовленности спортсмена: «NSCA's Guide to Tests and Assessments» (ed. By T. Miller, 2012), «Physiological Tests for Elite Athletes» (ed. by R. K. Tanner, C. J. Gore, 2013).

Как и в прежние годы, развитие эмпирической основы и теоретических обобщений в области теории и методики подготовки спортсменов в значительной мере определяется работами специалистов в разных видах спорта. Исследовательские материалы по любому виду спорта, как и данные из опыта тренеров и спортсменов, являются неиссякаемым источником развития общей теории спортивной подготовки. Однако периодически издаются и труды в области методики подготовки в отдельных видах спорта, которые не только переводят на принципиально новый уровень представления о системе подготовки в конкретном виде спорта, но и являются значительным вкладом в развитие общей теории спорта. К работам такого рода следует отнести учебник для тренеров по плаванию известного тренера и исследователя Эрнеста Маглишко «Swimming fastest» (Maglischo, 2003). По фундаментальности, научной обоснованности и практичности эта работа напоминает аналогичный

труд почти полувековой давности Джеймса Каунсилмана (Counselman, 1968), но написана на современном уровне знаний.

Известный специалист-практик и серьезный исследователь Пол Гэмбл в 2013 г. в издательстве «Routledge» опубликовал монографию «Сила и подготовленность в игровых видах спорта» (Gamble, 2013). Как и книга Э. Маглишко, эта работа явилась блестящим примером интеграции современного научного знания в области развития различных двигательных качеств в систему подготовки спортсменов, специализирующихся в игровых видах спорта. Сделано это с глубоким пониманием специфики этих видов спорта, необходимости развития двигательных качеств в их органической взаимосвязи со структурой соревновательной деятельности, технико-тактическими проявлениями.

Работы Эрнеста Маглишко и Пола Гэмбла отражают одну из важнейших тенденций, характерных для современного спорта, – глубокий и неформальный интерес передовых тренеров к научным знаниям, к осмыслению их сквозь призму реалий в подготовке и соревновательной деятельности спортсменов. Это серьезнейшим образом обогащает как общую теорию подготовки спортсменов, так и теорию и методику их подготовки в отдельных видах спорта, позволяя выделить значимые знания и интегрировать их в целостную систему и одновременно отсеять надуманное и второстепенное.

Интенсивное развитие системы знаний в области подготовки спортсменов ни в коей мере не снизило актуальности дальнейшей интенсивной разработки проблемы. Обусловлено это многими причинами. В их числе большое количество противоречий и неоднозначных толкований во многих важнейших составляющих системы знаний. Требует обработки, теоретического обобщения и включения в общую теорию и методику подготовки спортсменов постоянно обновляющийся объем эмпирического знания, накопленный как в области подготовки спортсменов, так и в различных смежных дисциплинах. Как показал анализ содержания докладов и печатных материалов крупнейших научных форумов последних лет, а также многих научных периодических изданий, значительная часть исследований (особенно в области физиологии, биохимии, морфологии), авторы которых претендуют на разработку актуальных для теории и практики спорта проблем, напрямую связывают результаты своих исследований с

практическими задачами подготовки спортсменов и рекомендуют внедрять эти результаты в спортивную практику, по методологическому подходу, организации и результатам исключительно далеки от реальных проблем подготовки спортсменов. Результаты многих из этих работ могут оказаться полезными для теории и практики подготовки спортсменов в олимпийском спорте, однако произойти это может лишь после тщательного отбора и обоснования возможности включения полученных данных в общую систему знаний.

Большие резервы развития общей теории подготовки спортсменов таятся в расширении предметной области этой дисциплины. Речь идет о включении в сферу теории определенной части знаний, которые принято относить к другим дисциплинам — организации и управлению, спортивной медицине, спортивной диетологии, спортивной фармакологии и др. Однако эти знания существенно влияют на развитие традиционного содержания теории и методики спортивной подготовки и поэтому не могут игнорироваться, когда речь идет об общей теории.

Например, все содержание процесса подготовки спортсменов должно быть органически увязано с факторами риска перетренированности и спортивного травматизма, так как хорошо известно, что большая часть проблем в этой сфере связана с ошибками и нарушениями в тренировочном процессе, в организации тренировочной и соревновательной деятельности. С другой стороны, проблемы со здоровьем спортсменов требуют существенного изменения содержания тренировочного процесса. Естественно, что речь не идет о сугубо медицинских разделах, связанных с диагностикой и лечением, а лишь о той части знаний, которая непосредственно связана с содержанием подготовки спортсменов — изучением факторов риска, профилактикой, реабилитацией и т. п.

Включение в программы Олимпийских игр новых видов спорта не только требует расширения эмпирической основы теории, но и серьезного теоретического анализа. Такого анализа требует, например, включение в программы Олимпийских игр соревнований для женщин в таких видах спорта, как борьба, бокс и, особенно, тяжелая атлетика. В частности, нельзя не подвергать серьезному анализу включение в программу Юношеских олимпийских игр соревнований по тяжелой атлетике среди девушек с 15-летнего (!) возраста, что неизбежно порождает напряженную

специальную силовую тренировку в возрасте 11–15 лет — с неизбежными катастрофическими последствиями не только для последующей спортивной карьеры, но и для здоровья спортсменок. Да и само развитие Юношеских олимпийских игр требует серьезного анализа, так как эти соревнования вместо праздника для молодежи и арены международного общения постепенно превратились в преимущественно спортивное событие с неофициальным командным зачетом и соответствующей подготовкой национальных команд, что не может не повлечь массового нарушения закономерностей многолетней подготовки.

Следует также отметить, что процессы, происходящие в олимпийском спорте с начала 1980-х годов (когда к руководству МОК пришел Хуан Антонио Самаранч), привели к его профессионализации, что повлекло за собой повышение требований к организационной и материально-технической сторонам подготовки, ее научной, медицинской и социальной поддержке.

Дополнительную сложность представляет и существенное увеличение продолжительности спортивной карьеры, которая, в отличие от прежних лет, нередко продлевается до 35–40-летнего и более старшего возраста, вовлекая спортсменов в сферу спорта на 20–30 и более лет. Естественно, что эти радикальные изменения следует учитывать при рассмотрении системы знаний по разным разделам системы подготовки спортсменов в олимпийском спорте.

МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ТЕОРИИ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ

Теория подготовки спортсменов как результат эмпирической и теоретической деятельности — высшая форма научных знаний в данной области, дающая целостное пред-

ставление о закономерностях и принципах, понятиях и терминах, средствах, методах и правилах рационального построения процесса подготовки спортсменов, ориентированного на максимальное проявление их задатков и способностей, демонстрацию наивысших результатов в наиболее престижных и ответственных соревнованиях.

Эта теория относится к вероятностным теориям, что обусловлено исключительным многообразием исследуемых явлений и процессов, связей между ними. Такая теория определяет лишь общие тенденции развития и не допускает абсолютно точных и однозначных прогнозов. Жесткая детерминация, схематизация и идеализация изучаемых явлений и процессов, характерных для универсальных (детерминистических) теорий, здесь недопустимы, что предусматривает творческое использование закономерностей и принципов теории при решении практических задач. Одновременно эта теория носит междисциплинарный характер, вбирая в себя огромный массив эмпирических и теоретических знаний, накопленных в рамках разных дисциплин и научных подходов.

Не вдаваясь в философские аспекты формирования теоретического знания, вопросы разделения и взаимосвязи его различных форм (факт, идея, гипотеза, закономерность, принцип, закон и др.), отметим, что историческое развитие теории подготовки спортсменов предопределило такое ее формирование, при котором различные формы научного знания, рассматриваемые в качестве исходной основы, не только образуют эмпирическую и теоретическую базу теории, но и входят в нее в качестве элементов.

В теории подготовки спортсменов следует выделять центральную и периферическую части (рис. 1). Центральная часть теории (ее ядро, парадигма) образуется основными по-

РИСУНОК 1 – Структура теории подготовки спортсменов

нятиями, закономерностями, принципами, концепциями, которые на конкретном этапе ее развития являются достаточно стабильными и неизменными, придавая устойчивость возвретиям, лежащим в основе теории.

Центральная часть теории подготовки спортсменов всем своим содержанием опирается на огромный массив знаний, составляющих ее периферическую часть, которая включает множество фактов, суждений, гипотез, идей, исключений, парадоксальных явлений, накопленных в области теории и практики спорта, а также в смежных дисциплинах – анатомии, физиологии, биомеханике, генетике, психологии, педагогике, спортивной медицине и др., в различных частных научных дисциплинах, подходах и теориях – теории адаптации, системном подходе, кибернетике, теории функциональных систем и др.

Любые попытки положить в основу теории отдельные частные закономерности (например, концепцию стресса Г. Селье) или определенную область знаний (например, биологических), как это нередко бывает, представляются непродуктивными и резко ограничивающими возможности теории, предопределяющими ее одностороннее и, в конечном счете, ошибочное развитие.

Общая теория подготовки спортсменов является примером современных интегративных наук, в основе которых лежит сходство структуры внутреннего функционирования объектов, а не их принадлежность к традиционной дисциплине. Междисциплинарный подход позволяет, во-первых, охватить всю совокупность объектов, относящихся к рассматриваемой дисциплине, а во-вторых, представить объем знаний, накопленных в пределах традиционных дисциплин (теории и методики спортивной тренировки, физиологии, биохимии, морфологии, психологии и др.) с позиций возможности их практической реализации при подготовке спортсменов высшей квалификации. Включение в общую теорию подготовки спортсменов знаний из ряда смежных дисциплин в качестве вспомогательных разделов связано с необходимостью преодоления методологии механицизма и узкой специализации в разных науках.

В современной литературе существуют противоречия в мнениях о роли и механизме включения в общую теорию спортивной подготовки знаний из смежных дисциплин, прежде всего биологических. Например, Ю. В. Верхшанский (1988, 1998) считает, что в центре научной платформы теории

спортивной тренировки должны быть биологические знания, биологическая природа адаптационного процесса, а процесс спортивной тренировки должен обеспечивать естественный ход последнего и возможность оптимального управления его развитием. С этих позиций он рассматривает в качестве умозрительных представления Л. П. Матвеева (1991), который считает, что приоритетными при конструировании теоретико-методических концепций, призванных адекватно отображать конкретную область знаний, могут быть лишь те продукты научного творчества, которые получены в результате познания законов, действующих в самой этой области, что не только не исключает, но и предполагает широкую опору на общенаучные достижения и данные смежных наук, имеющих отношение к делу.

По нашему мнению, этот вопрос сегодня не является дискуссионным. Интенсивная и разносторонняя деятельность нескольких поколений специалистов привела к формированию сложной и целостной системы знаний – теории подготовки спортсменов, которая в настоящее время получила достаточно всестороннее и полное оформление как самостоятельная дисциплина. В ее формировании большую роль сыграли знания из смежных дисциплин (морфологии, физиологии, биохимии, психологии, социологии, организации, управления и др.), а также ряда общенаучных дисциплин и теорий (кибернетики, исследования операций, теории адаптации, теории функциональных систем, системного подхода и др.). Это позволило сформировать теорию спортивной подготовки как интегративную теорию аналитико-синтезирующую, а не сориентированную характера, в основе которой – структура внутреннего функционирования объектов, а не их принадлежность к какой-либо традиционной дисциплине. Поэтому наивно говорить, что научной платформой теории может быть знание из какой-либо одной или даже нескольких из ряда смежных дисциплин. Кстати, методология отбора и включения знаний из смежных дисциплин в структуру теории спортивной подготовки является не менее важной частью теории, чем само включаемое знание.

Процесс интеграции биологического знания в общую теорию подготовки спортсменов следует рассматривать как двусторонний. При этом трудно сказать, кому принадлежит приоритет в этом деле. Исторический анализ развития общей теории подготовки убедительно

свидетельствует о том, что специалисты в области теории спортивной подготовки, внесшие заметный вклад в ее развитие, строили свою деятельность на понимании органической взаимосвязи спортивно-педагогического материала со знаниями из смежных дисциплин, прежде всего – биологического цикла. Многие представители медико-биологических дисциплин, связавшие свою деятельность со спортом, строили свои исследования исходя из задач спортивной практики и направлений развития общей теории подготовки спортсмена. Продуктивность биологических исследований, построенных на основе их тесной взаимосвязи с реальными запросами теории и практики спорта, что было характерно для советской спортивной науки, для развития теории спортивной подготовки, оказалась во много раз выше по сравнению с результатами работ, выполненных на материале мышечной деятельности, однако вне органичной взаимосвязи с задачами спорта.

В процессе развития теории подготовки спортсменов – особенно в тех случаях, когда речь идет о радикальных положениях, часто сведенных к интенсивным включениям в ее структуру знаний из смежных дисциплин, – следует помнить, что общая теория подготовки спортсменов как наука формировалась на протяжении многих лет несколькими поколениями ученых. Это, естественно, предполагает преемственность развития теории, четкое осознание того, что каждый этап является лишь очередной ступенью совершенствования. Непонимание этого, попытки построить теорию заново, без опоры на исторические корни, неизбежно ведет к скептицизму, к упрощенным и противоречивым представлениям. К сожалению, мы нередко сталкиваемся с подобными явлениями при анализе публикаций, в которых четко просматриваются претензии на принципиально новый подход к формированию теории подготовки спортсменов.

Важным методологическим моментом построения современной системы знаний в области подготовки спортсменов является использование органично-целостного подхода, для которого типично изучение не односторонних связей, а таких взаимодействий и взаимосвязей между различными элементами знаний, при которых не только интегральные свойства системы определяются содержанием знаний об отдельных подсистемах, звеньях, элементах, но и, в свою очередь, характеристика последних

зависит от интегральных свойств всей системы. Таким образом, при формировании теории подготовки спортсменов два аспекта представления целостного явления – системный и элементарный – взаимосвязаны настолько, что определенная трактовка одного из них ведет к строго определенному толкованию другого. В результате система знаний приобретает новые качественные характеристики, создаются необходимые предпосылки для внедрения теоретических знаний в практику.

В процессе развития теории спортивной подготовки приходится неизбежно сталкиваться с проблемой формализации знания. Рассматривая формализацию как процесс систематизации и уточнения знания, выявления взаимосвязи его различных элементов, методологического уточнения различных положений теории, необходимо уяснить, что полностью formalизованы могут быть лишь элементарные теории с простой логической структурой и небольшим объемом понятий. Отсутствие строгой формализации знаний в области теории подготовки спортсменов, особенно опирающейся на широкое применение математического аппарата, в данном случае является отражением не слабой разработанности теории, как это иногда представляется, а ее исключительной сложности. Теория подготовки спортсменов не может быть полностью formalизована ни в целом, ни в ее обобщенных частях. Это, однако, не исключает и возможности достаточно жесткой формализации, в том числе и математической, отдельных элементов теоретического знания. Использование математических методов для углубления, уточнения, обеспечения доказательности теоретических положений, особенно в таких разделах, как контроль и управление, моделирование, прогнозирование, структура подготовленности и соревновательной деятельности и другие, не только обогащает теорию спортивной подготовки, но и способствует расширению методологических возможностей математики при решении конкретных теоретических задач.

В то же время излишнее увлечение математическим formalизмом, широким применением операций со знаками математированного языка при характеристике составных частей теории подготовки спортсменов резко ограничивает методологические возможности исследования, так как применительно к развитию данной области знаний и практической деятельности на

первом плане находятся рассуждения, опирающиеся на анализ содержания исходных посылок теории, т. е. на возможности так называемого мысленного эксперимента. Именно это направление развития теории предопределяет ограничения к formalизации теоретического знания.

Таким образом, теория подготовки спортсмена представляется как теория описательного типа, в которой решаются задачи упорядочения, описания и объяснения исключительно обширного и, на первый взгляд, часто противоречивого материала. Необдуманное увлечение математическими методами в такой сложной интегративной дисциплине может привести к примитивизации, а нередко и к грубому искажению сложных процессов и явлений; ограничивает круг специалистов, способных критически оценить новое знание и использовать его в научной и практической деятельности; затрудняет развитие междисциплинарных и интеграционных процессов при ее формировании.

В настоящее время хорошо осознана ограниченность возможностей математики для развития знаний в области спорта, а стремление к ясному содержательному описанию, объяснению и предсказанию, а также к концептуальной широте определило и соответствующее отношение к математике, язык и методы которой стали использоваться, в основном, в качестве рабочего аппарата при проведении исследований и обработке их результатов.

Во многих других случаях применение сложных математических методов, несомненно, привело к ряду положительных результатов, облегчив процесс упорядочения, систематизации и объективизации научного знания. Однако основная роль этих работ, по нашему мнению, свелась к тому, что они продемонстрировали крайнюю ограниченность возможностей математики при разработке проблем подготовки спортсменов, а в ряде случаев – и их полную несостоятельность.

Теория подготовки спортсменов – динамичная и интенсивно развивающаяся область знаний, что обусловлено многими факторами, основными из которых являются:

- коммерциализация спорта и расширение календаря соревнований;
- увеличение социальной значимости побед в крупнейших соревнованиях, прежде всего, на Олимпийских играх;
- повышение конкуренции на мировой спортивной арене;

- разнообразие и взаимовлияние разных школ подготовки спортсменов;
- интенсивное развитие общей теории спорта;
- расширение массива фундаментального и прикладного знания в специальных ответвлениях смежных дисциплин;
- развитие общенаучных теорий, дисциплин и подходов;
- совершенствование и внедрение в спорт современных методов исследований и информационных технологий.

ФУНКЦИИ ТЕОРИИ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ

Общая теория подготовки спортсменов как система взаимосвязанных знаний о совокупности явлений, относящихся к содержанию подготовки спортсменов, имеет ряд функций – описательную, объяснительную, систематизирующую, предсказательную, практическую и методологическую.

Описательная функция заключается в систематизации и языковой обработке фактического материала. Описание предусматривает отображение разнообразных фактов и первичных зависимостей с помощью языка и специальных средств (схемы, графики, диаграммы, формулы, символы).

В теории спорта в качестве ее неотъемлемой части сформирован понятийный аппарат, включающий огромное количество терминов и понятий, разработана специальная лексика, выработаны фразеологизмы. Без языковых и специальных средств невозможно формулировать проблемы и гипотезы, описывать объекты, логически обосновывать и эмпирически проверять те или иные положения. Стабильность и непротиворечивость специальных языковых средств являются необходимой предпосылкой научной и практической деятельности в сфере спорта, дальнейшего развития как общей теории подготовки спортсменов, так и ее частных ответвлений.

Объяснительная функция предусматривает раскрытие существенных сторон предметов и явлений в рассматриваемой области знаний, раскрывает закономерные связи между факторами, воздействующими на спортсмена в процессе подготовки и соревновательной деятельности, эффектами, возникающими в результате их воздействия, и т. п.

Систематизирующая функция связана с таким представлением фактического материала, при котором упорядочивается

значительное число различных фактов, обобщаются эмпирически установленные закономерности, подтверждаются или отвергаются гипотезы, выводятся новые закономерности в качестве логических следствий при обобщении эмпирического материала.

Предсказательная функция дает возможность раскрыть тенденции развития общей теории подготовки спортсменов, предвидеть пути дальнейшего расширения знаний, выявить наиболее перспективные направления научных исследований, определить пути реализации накопленных знаний в практике.

Практическая функция состоит в том, что общая теория подготовки спортсменов является основой практической работы специалистов в области спорта – в спортивно-педагогической, организационной, материально-технической, финансовой и других видах деятельности, а также эффективным средством дальнейшего развития научных знаний.

Методологическая функция выражается в том, что все понятия, закономерности, принципы, идеи, гипотезы и другие элементы теории подготовки спортсменов служат основой для ее дальнейшей разработки, углубления и расширения знаний. Известно, что существуют методологии конкретных исследований, отдельных дисциплин, методологии объединяющих их наук, методологии областей знания, общая методология науки. Все они образуют сложную иерархическую структуру, элементы которой используются при решении задач, связанных с развитием знания.

По своему методологическому статусу общая теория подготовки спортсменов выступает в качестве метатеории по отношению к формированию частных теорий как включенных непосредственно в структуру общей теории (теория нагрузок, теория контроля и управления, теория периодизации подготовки, теория спортивного отбора, теория развития двигательных качеств и т. д.), так и находящихся вне ее (теория подготовки спортсменов в группах родственных видов спорта – циклических, сложнокоординационных, единоборств и др., теория подготовки спортсменов в отдельных видах спорта – легкой атлетике, плавании и др.), определяя направления их разработки, принципы формирования системы знаний, введение новых понятий, полноту и непротиворечивость знаний. Кроме того, методологическая роль общей теории проявляется в преодолении

трудностей, характерных для современной науки вообще и спортивной науки в частности, что выражается в отборе рационального из огромного и постоянно расширяющегося массива эмпирического материала, получаемого в рамках узких научных дисциплин и направлений. Это не только отражает общенаучную тенденцию к синтезу научных знаний, но и предусматривает необходимость такого синтеза уже в качестве исходной методологической предпосылки при постановке частных исследований и представлении их результатов.

ПОНЯТИЙНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АППАРАТ

Анализ, развитие и практическое использование знаний в области теории подготовки спортсменов требуют наличия строгого и однозначно воспринимаемого понятийного и терминологического аппарата, который является своего рода стержнем, обеспечивающим общий язык и взаимопонимание специалистов, работающих как в сфере спортивной науки, так и в практической деятельности, связанной с подготовкой спортсменов. Такой аппарат должен отражать систему и специфику научных знаний в данной области и отличаться определенностью, точностью и однозначностью. Каждое из выделенных понятий должно отражать существенные признаки предмета, явления, которые позволяют отличать его от смежных с ним предметов и явлений.

Не менее важна систематизирующая роль понятия, которая проявляется в обобщении независимых до этого элементов знаний в определенный целостный элемент теории. Понятия в любой области науки не следует воспринимать как предельно точные. Расширение и уточнение знаний в конкретной области приводят к переосмыслению, расширению и уточнению понятий, что, в свою очередь, является инструментом дальнейшего развития. Поэтому при определении понятий, их классификации, т. е. разделении объема понятия на более мелкие образования на основании какого-либо дополнительного признака, важно зафиксировать наиболее существенные свойства и закономерные связи конкретного предмета. Что касается терминов, то они должны четко отражать важнейшие понятия, относящиеся к проблеме спортивной подготовки.

Анализ состояния знаний в области подготовки спортсменов в понятийно-терминологическом контексте показывает, что

они сформировались на базе лексических единиц общего языкового фонда. Это имеет сильную сторону, проявляющуюся в облегчении восприятия знаний, и достаточно выраженную слабую, которая выражается в пренебрежении правилами построения отраслевой терминологии, отсутствии внимания к лингвистической сущности вводимых терминов. Это привело к размытости и нечеткости многих терминов и обозначаемых ими понятий. В силу языковой привычки укоренились многие термины, которые не отличаются ни определенностью, ни точностью, ни однозначностью, а для обозначения одного и того же понятия часто используется несколько терминов или же разные понятия обозначаются одним термином. Естественно, требуется унификация терминологии, придание ей специально-содержательной и лингвистической сущности.

Круг понятий и терминов, относящихся как к центральной, так и к периферической частям теории подготовки спортсменов, постоянно расширяется. Основанием для переноса понятий и терминов из смежных областей знаний является использование теорией и методикой спортивной подготовки достижений, накопленных в физиологии, кинезиологии, биохимии, психологии и других дисциплинах, а также во многих общенаучных подходах, теориях и концепциях. Расширение круга понятий и терминов обусловлено также интенсивным развитием общей теории спорта и тесным международным сотрудничеством.

Следует отметить, что подавляющее большинство специалистов, разрабатывающих проблематику спортивной подготовки, вдумчиво относятся к использованию понятий и терминов, стремясь к их точности и определенности, что, естественно, повышает стройность теории, облегчает взаимоотношение между специалистами, процесс внедрения научных знаний в спортивную практику. Это особенно важно в связи с тем, что на протяжении многих десятилетий развитие научных исследований в странах Запада и в восточноевропейских странах протекало параллельно, почти не пересекаясь, что не могло не привести к использованию различных языковых средств. В последние годы многими специалистами проводится значительная работа по устранению понятийных и терминологических различий и противоречий. Например, специалисты стран Запада многое сделали для того, чтобы основные понятия и

термины, принятые в восточноевропейской школе спорта, нашли отражение в представлениях, характерных для западных школ. В трудах специалистов восточноевропейских стран стали широко использоваться понятия и термины, относящиеся к теории и методике развития двигательных качеств, специальному разделам биологических дисциплин и др., принятые в научных кругах стран Запада.

К сожалению, весьма распространеными являются случаи небрежного и безответственного отношения к понятийно-терминологическому аппарату, что проявляется в необоснованном введении различного рода понятий и соответствующих им терминов, лишенных как содержательной, так и лингвистической сущности. Удивительную путаницу в уже устоявшейся понятийно-терминологический аппарат внесли своими работами Ю. В. Верхшанский (1985, 2005 и др.), Е. Е. Pistilli с соавт. (2004), А. П. Бондарчук (2005), Т. Вомпа, G.Haff (2009) и В. Б. Иссурин (2010). Как правило, в основе подобной деятельности – стремление подменить отсутствие конструктивной новизны и серьезного содержания своих работ отторжением устоявшихся понятий и терминов и безосновательным введением новых, пытаясь таким сомнительным путем создать иллюзию формирования «новых концепций», «передовых подходов», «инновационных

решений» и т. п. При анализе конкретного содержания такого рода работ легко убедиться, что ничего, кроме неразберихи, в существующую систему знаний они не привносят.

Заметно усложняют процесс унификации понятий и терминов многие специалисты медико-биологического профиля, изучающие те или иные вопросы, связанные с проблематикой спортивной подготовки, не утруждая себя серьезным изучением ее теоретических основ, пренебрегая устоявшимися понятиями и терминами и вводя многочисленные новые, реальной потребности в которых не существует. В значительной мере это обусловлено исторически сложившейся склонностью специалистов биологического профиля к преувеличению значимости различных эмпирических фактов, полученных с использованием инструментальных методов. Сбор и накопление эмпирических данных в результате экспериментирования с биологическим материалом часто рассматриваются как истинно научная деятельность, несравненно более значимая по сравнению с теоретическим анализом, что является серьезным заблуждением.

СОВРЕМЕННАЯ СИСТЕМА ЗНАНИЙ

Развитие теории связано с возможностью построения многоуровневых конструкций из разных элементов знания, которые по-

стоянно развиваются, конкретизируются, дифференцируются и интегрируются. Таким образом, развитие теории представляет собой не просто совокупность взаимосвязанных знаний, но и формирование методологического механизма их построения, что не только предопределяет целостность теории, но и делает ее эффективным средством дальнейшего развития. В этом плане, как показал опыт последних двух десятилетий, особенно эффективными для развития теории подготовки спортсменов явились методологические возможности, представленные системным подходом, теорией функциональных систем, теорией адаптации и рядом других общенациональных дисциплин и теорий.

Современная теория подготовки спортсменов, опирающаяся на методологию интегративных подходов, а также на возможности смежных дисциплин, позволяет обеспечить такую систематизацию знаний, которая отличалась бы функциональной полнотой и внутренней непротиворечивостью. Этой методологией мы руководствовались при подготовке крупного труда «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте», вышедшем в издательстве «Олимпийская литература» (В. Н. Платонов, 2015). Представления в этой области знаний отражены в пятнадцати разделах (рис. 2).

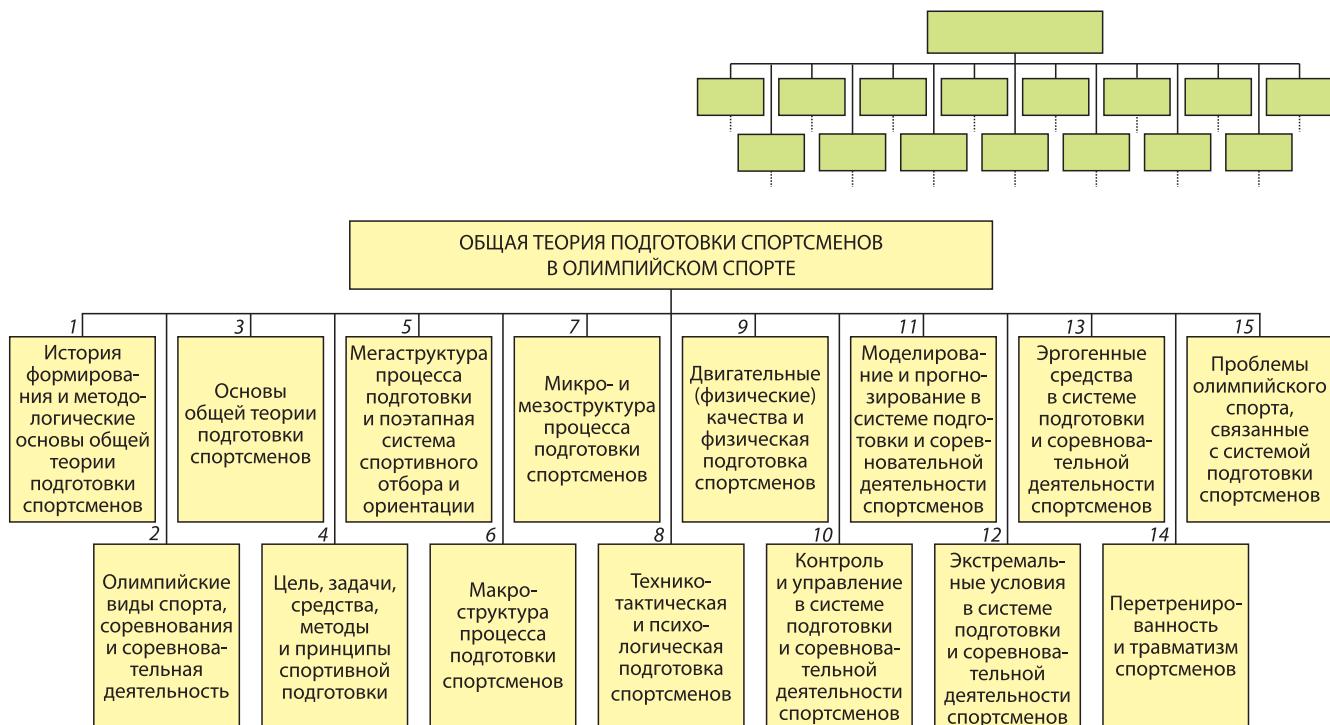

РИСУНОК 2 – Дифференциация знаний в области общей теории подготовки спортсменов на первом иерархическом уровне

В первом разделе – «История формирования и методологические основы общей теории подготовки спортсменов» – представлены знания по истории формирования общей теории спортивной подготовки, методологическим основам ее построения, взаимодействию со смежными научными дисциплинами, частными теориями. Представлена современная структура знаний, охарактеризованы направления дальнейшего совершенствования системы подготовки спортсменов.

Второй раздел – «Олимпийские виды спорта, соревнования и соревновательная деятельность» – объединяет совокупность знаний об олимпийских видах спорта, соревнованиях и соревновательной деятельности в спорте. Сюда отнесены вопросы, связанные с классификацией видов спорта, спортивных дисциплин и видов соревнований в программах Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр. Рассматриваются система спортивных соревнований, их виды, регламентация и способы проведения, место соревнований в системе подготовки спортсменов. Особая роль отводится структуре и управлению их соревновательной деятельностью, стратегии, технике и тактике соревновательной деятельности, подходам к анализу ее структуры, характеристике условий соревнований, влияющих на спортивный результат, и др.

Следует учитывать, что в современной теории подготовки спортсменов, в отличие от существовавших ранее подходов, теория спортивных соревнований и соревновательной деятельности спортсменов является не естественным продолжением теории спортивной тренировки, а выступает по отношению к ней в качестве первичного системообразующего фактора, предопределяющего структуру и содержание всей системы подготовки спортсменов, включая использование внутренноровочных и внесоревновательных факторов, повышающих эффективность процесса подготовки и соревновательной деятельности.

Необходимо также отметить, что в этом разделе концентрируются не все знания о видах спорта, соревнованиях и соревновательной деятельности спортсменов, а лишь та их часть, которая непосредственно отражает содержание системы подготовки и может рассматриваться по отношению к ней либо в качестве системообразующего фактора, входящего непосредственно в теорию подготовки спортсменов, либо в качестве фактора внешней среды, предопределяющего струк-

туру и содержание знаний, объединенных в других частях этой теории. Поэтому такие элементы знания, как специальные функции спортивных соревнований, их организационно-управленческие, правовые, финансовые и другие основы, естественно, не рассматриваются в данной дисциплине, а являются частью содержания более общей по отношению к теории подготовки спортсменов дисциплины – «Общей теории спорта».

Третий раздел – «Основы общей теории подготовки спортсменов» – включает комплекс знаний, которые могут быть представлены в виде общих основ спортивной подготовки. Здесь присутствуют элементы знаний из смежных дисциплин – теории адаптации, теории управления, теории функциональных систем, общей теории систем, специальных ответвлений биологических дисциплин – физиологии, биохимии, морфологии, кинезиологии, медицины и других, а также педагогики и теории физического воспитания. Необходимость их введения предусмотрена характером и содержанием теории подготовки спортсменов. Особое значение придается методологии отбора и включения знаний из смежных дисциплин в русло общей теории подготовки спортсменов. Такая методология предусматривает использование и теоретическое осмысление лишь той части материала смежных дисциплин, которая органически включается в теорию подготовки спортсменов, обеспечивая общенациональный и методологический фундамент ее специального содержания. С учетом этого в данный раздел теории включены основы теории адаптации и закономерности ее формирования у спортсменов, различные аспекты адаптации мышечной, костной и соединительной тканей, системы энергообеспечения мышечной деятельности, основы управления движениями, закономерности протекания процессов утомления и восстановления при мышечной деятельности, основы применения нагрузок в спорте и др.

Таким образом, содержание третьего раздела составляет адаптированная в структуру общей теории спортивной подготовки часть знаний из смежных дисциплин, являющихся фундаментом для формирования специального содержания теории.

Четвертый раздел – «Цель, задачи, средства, методы и принципы спортивной подготовки» – имеет принципиальное значение для определения предметной области теории и направлений реализации ее потенциала.

В пятом разделе – «Мегаструктура процесса подготовки и поэтапная система спортивного отбора и ориентации» – представлены основные методологические положения и раскрыто содержание многолетней подготовки спортсменов, определены и охарактеризованы ее стадии и периоды, изложены современные представления в области спортивного отбора и ориентации процесса подготовки спортсменов в системе многолетнего совершенствования.

В шестом разделе – «Макроструктура процесса подготовки спортсменов» – подробно изложены основы построения годичной подготовки. Раскрыты принципиально новые подходы к периодизации и содержанию годичной подготовки, отвечающей современному уровню знаний и запросам спортивной практики.

Следует отметить, что многие казавшиеся незыблемыми теоретические положения, которые относятся к таким разделам теории, как система периодизации годичной подготовки спортсменов, в последние годы подвергаются дальнейшей интенсивной разработке, стимулируемой коммерциализацией современного спорта, резким расширением календаря соревнований.

Седьмой раздел – «Микро- и мезоструктура процесса подготовки спортсменов» – содержит важнейшие теоретические положения, лежащие в основе построения мезоциклов и микроциклов, тренировочных занятий и их частей, разминки, непосредственной подготовки к главным соревнованиям сезона и др.

Восьмой раздел – «Технико-техническая и психологическая подготовка спортсменов» – рассматривается основы спортивной техники и тактики, проблемы психологической подготовленности спортсменов; анализируются факторы, обуславливающие высокий уровень развития этих сторон подготовленности, приводятся задачи, средства и основные направления методики их совершенствования.

Девятый раздел – «Двигательные (физические) качества и физическая подготовка спортсменов» – объединяет совокупность знаний, опирающихся на огромный массив эмпирического материала, который явился следствием многолетних экспериментальных исследований, проведенных в лабораториях разных стран, а также многообразного опыта подготовки спортсменов, специализирующихся в разных видах спорта. В этом разделе характеризуются виды двигательных качеств – скоростных возможностей, гибкости, силы, ко-

ординации, выносливости – и факторы, определяющие уровень их развития, даются основы методики совершенствования этих качеств.

Десятый раздел – «Контроль и управление в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» – объединяет совокупность знаний, подвергающихся в последние десятилетия интенсивной научной разработке и позволяющих значительно оптимизировать процесс управления подготовкой спортсменов.

Содержание одиннадцатого раздела – «Моделирование и прогнозирование в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» – обусловлено проявлением общей тенденции к объективизации системы подготовки спортсменов внедрением достижений научно-технического прогресса, использованием возможностей общенаучных дисциплин – кибернетики, системного подхода, теории функциональных систем и других, поиску резервов совершенствования системы подготовки спортсменов.

Если в 1950-х–1980-х годах исследования, относящиеся к проблематике, охватываемой содержанием десятого и одиннадцатого разделов, носили эпизодический характер и составляли незначительную часть работ в области теории спортивной подготовки, то в последующие годы в рассматриваемой области накоплен такой массив научных знаний, который позволяет говорить о достаточно глубокой научной разработанности этого раздела теории подготовки спортсменов и возможности широких теоретических обобщений.

Двенадцатый раздел – «Экстремальные условия в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» – подвергся особо серьезному теоретико-экспериментальной разработке и практической проверке лишь в последние десятилетия. Это обусловлено прогрессом в смежных областях знаний и практической деятельности, стремлением к поиску дополнительных резервов повышения эффективности системы подготовки спортсменов.

Тринадцатый раздел – «Эргогенные средства в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов» – раскрывает возможности использования так называемых внутренних факторов (средства стимуляции работоспособности и восстановительных реакций, диетологическое и фармакологическое обеспечение, тренажеры и диагностико-управляющая аппаратура и т. п.).

Содержание четырнадцатого раздела – «Перетренированность и травматизм спортсменов» – обусловлено не только тесной взаимосвязью и взаимовлиянием отдельных сторон проблемы перетренированности и травматизма в спорте с важнейшими составляющими системы спортивной подготовки, но и тем, что ряд аспектов знаний в указанных областях не удалось адекватно разработать и представить в рамках традиционных дисциплин (спортивной медицины, гигиены, физиологии и др.). Рассмотрение их в русле проблематики общей теории подготовки спортсменов не только способствует обогащению последней в плане насыщения конкретным содержанием принципа «взаимосвязь процесса подготовки с профилактикой травматизма и заболеваний», но и стимулирует развитие смежных дисциплин в интересах современного спорта.

Заключительный, пятнадцатый раздел – «Проблемы олимпийского спорта, связанные с системой подготовки спортсменов» – своим содержанием отражает динамичную часть знаний и практической деятельности в области олимпийского спорта, которая оказывает существенное влияние на подготовку спортсменов, диктует необходимость научной разработки тех или иных проблем.

Необходима дополнительная углубленная разработка проблематики, вытекающей из развития программы Олимпийских игр, измене-

ния места и роли спортсмена в спорте и социальной жизни общества, неоднозначных и противоречивых особенностей женского спорта, несовершенства антидопинговой политики и борьбы с допингом. Требует изучения также взаимосвязь закономерностей становления высшего спортивного мастерства и организационно-управленческих, материально-технических и психосоциальных условий подготовки спортсменов и национальных команд.

Вполне естественно, что в рамках отдельной статьи невозможно рассмотреть всю совокупность элементов знаний, относящихся к каждому из вышеуказанных разделов теории подготовки спортсменов и расположенных на различных ее иерархических уровнях, однако на отдельных примерах можно продемонстрировать принцип дифференциации знаний. Проиллюстрируем это на двух примерах, относящихся к тем разделам этой теории, которые подверглись интенсивной научно-практической разработке лишь в течение последних десятилетий.

На втором иерархическом уровне знаний, относящихся к пятому разделу теории подготовки спортсменов («Мегаструктура процесса подготовки и поэтапная система спортивного отбора и ориентации»), выделяются два самостоятельных подраздела (рис. 3). Каждый из них включает материал, который должен быть подвергнут дальнейшей дифференциации. Например, если в качестве примера мы

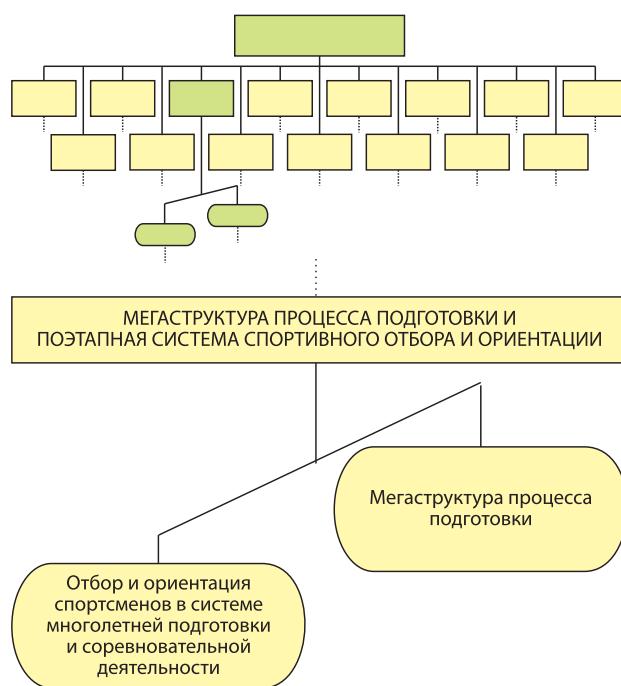

РИСУНОК 3 – Дифференциация знаний в пятом разделе общей теории подготовки спортсменов на втором иерархическом уровне

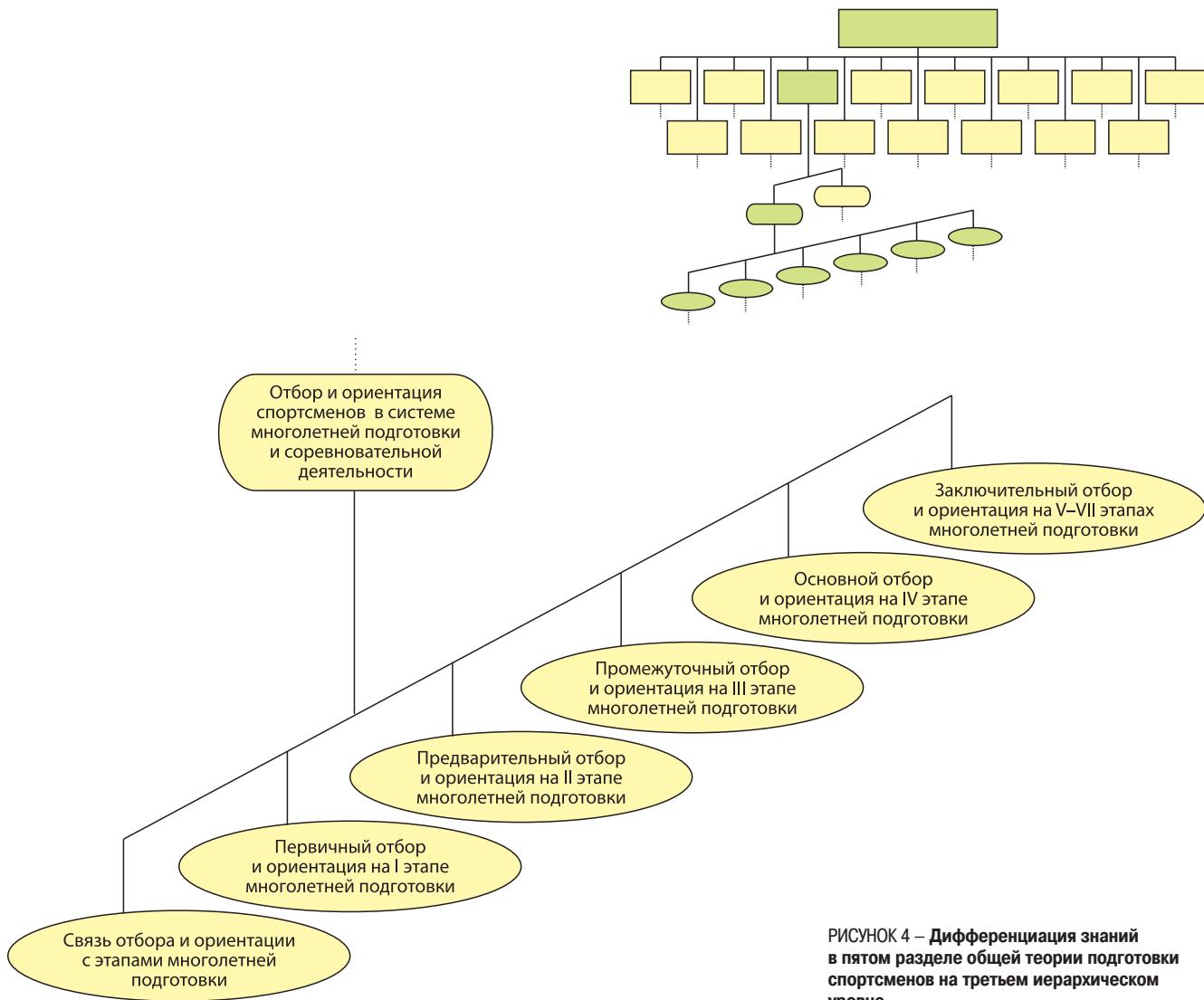

РИСУНОК 4 – Дифференциация знаний в пятом разделе общей теории подготовки спортсменов на третьем иерархическом уровне

рассмотрим структуру знаний, относящихся к такому подразделу, как «Отбор и ориентация спортсменов в системе многолетней подготовки и соревновательной деятельности», то на третьем иерархическом уровне мы обнаруживаем шесть элементов знаний (рис. 4). Если мы продолжим процесс дифференциации знаний от высшего уровня к низшему, то на четвертом иерархическом уровне в структуре, например, одного из элементов знаний третьего уровня – «Предварительный отбор и ориентация на II этапе многолетней подготовки» можем обнаружить, как минимум, десять элементов знаний (рис. 5). Аналогичным образом следует подходить и к процессу дифференциации знаний, относящихся к другим разделам общей теории подготовки спортсменов.

Каждый из элементов знания, независимо от принадлежности к тому или иному иерархическому уровню и месту в ком-

позиции элементов конкретного уровня, может быть рассмотрен как относительно самостоятельный элемент знаний, структура и свойства которого должны быть представлены в органической взаимосвязи как с элементами вышестоящего и нижестоящего уровней, так и со структурой и свойствами других элементов, расположенных на соответствующем уровне. Это единство может быть достигнуто только в том случае, если принцип системно-структурных построений различных элементов знаний будет предусматривать их рассмотрение на одном уровне общности и абстрагирования. При этом следует учитывать, что чем более абстрактно то или иное теоретическое положение, тем на более широкую область объектов оно распространяется, но тем меньше оно несет информации применительно к частным предметам.

Естественно, что при структурном описании системы подготовки спортсменов основной акцент должен быть сделан не столько на способе связи между элементами системы, сколько на их упорядоченности по тем или иным отношениям – функциональной зависимости, сходства, генезиса, временным, пространственным, динамическим и другим, что предопределяет всесторонность и функциональную полноту знаний.

Важным моментом формирования теоретических знаний с позиций возможности их последующей практической реализации является такая интеграция знаний, которая обеспечивала бы органическую взаимосвязь их элементов, относящихся к разным разделам, непротиворечивость и функциональную полноту. Например, если в одном из разделов теории рассматриваются двигательные качества, их виды, роль в

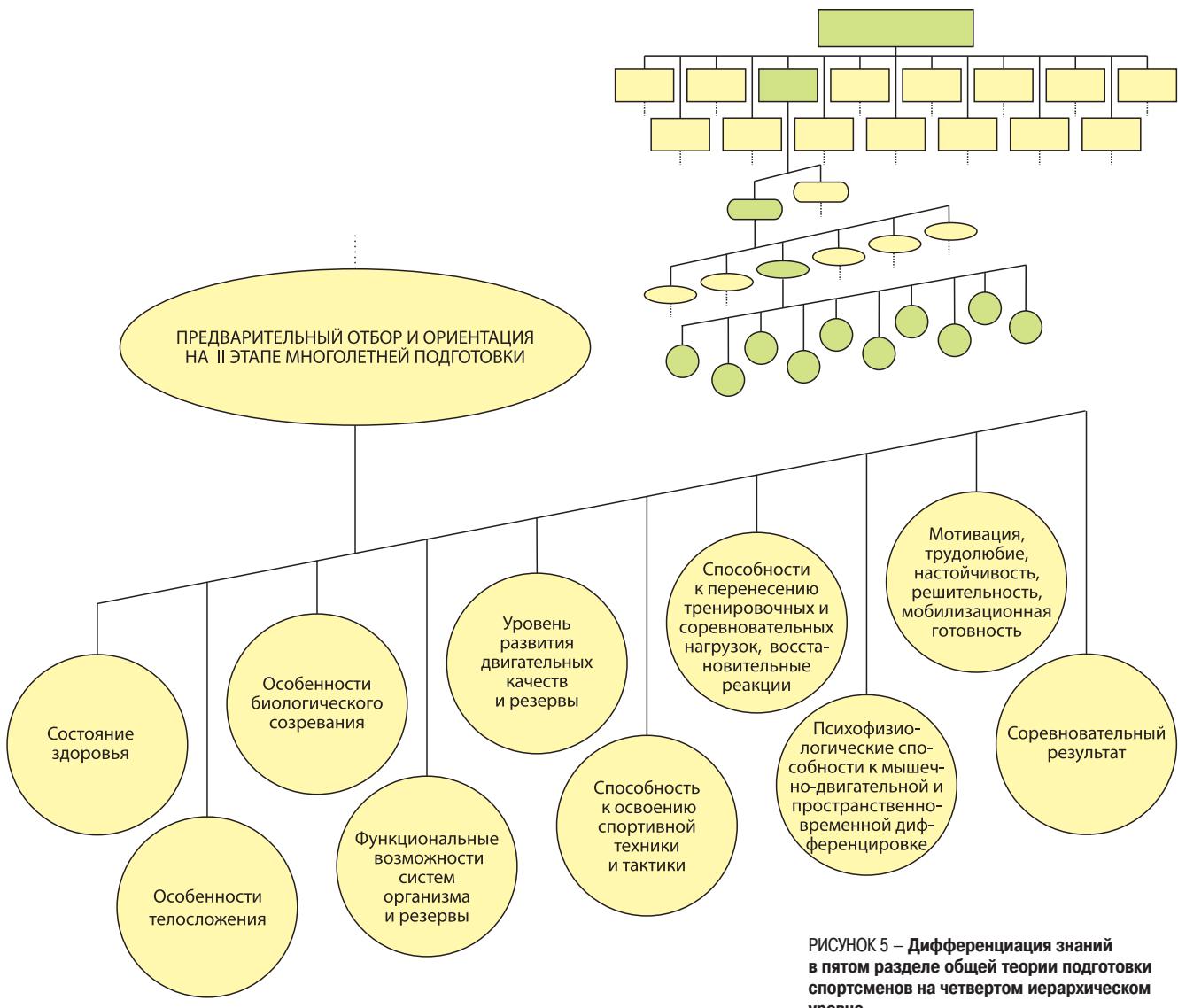

РИСУНОК 5 – Дифференциация знаний в пятом разделе общей теории подготовки спортсменов на четвертом иерархическом уровне

достижении высоких результатов в разных видах спорта, то во всех других ее разделах должны находиться соответствующие сведе-

ния, которые в совокупности могли бы представить проблему физической подготовки спортсменов полно и непротиворечиво, в

органической взаимосвязи одноуровневых элементов знаний, относящихся к разным разделам теории (рис. 6).

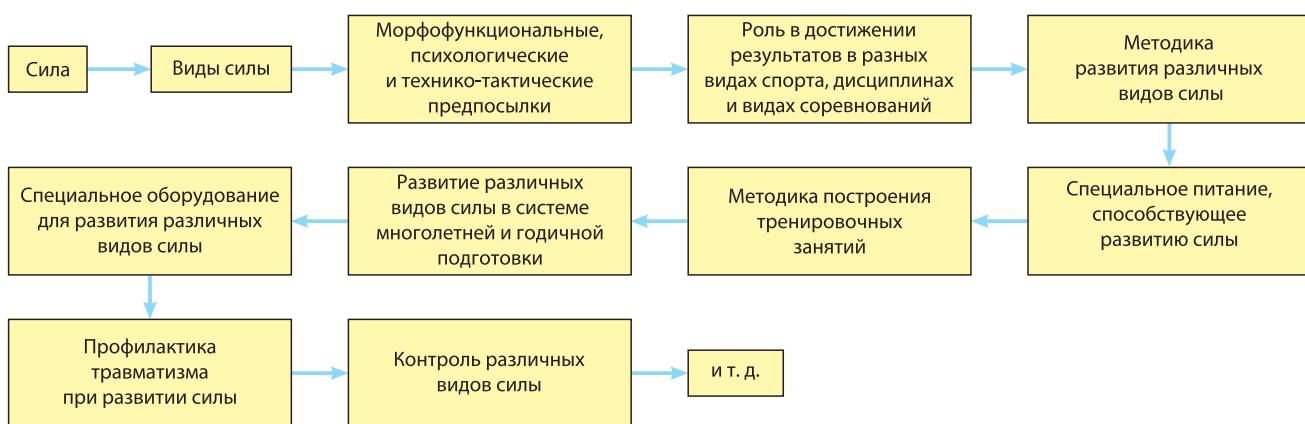

РИСУНОК 6 – Одноуровневые элементы знаний, относящиеся к отдельному двигательному качеству (сила) и расположенные в разных разделах теории подготовки спортсменов

ВОСТОЧНОЕВРОПЕЙСКАЯ И ЗАПАДНАЯ НАУЧНЫЕ ШКОЛЫ

Развитие научных знаний идет в двух принципиально различных, но взаимосвязанных направлениях – дифференциации и интеграции.

Первое из них связано с глубоким и тщательным исследованием отдельных явлений и процессов определенной области знаний. При этом возрастают точность изучения предмета исследований, глубина проникновения в сущность конкретных процессов или явлений. Одновременно ослабляются и нарушаются связи не только между различными элементами целостной предметной области знаний, но и ограничиваются возможности использования научного знания в практике, нарушая взаимопонимание не только между учеными и практиками, но и между учеными, работающими даже в смежных областях науки.

Второе направление предусматривает объединение в единое целое разрозненных частей знания на основе их взаимозависимости и взаимодополняемости. При этом решаются ряд принципиальных задач. Во-первых, предусматривается иерархическое построение знаний, т. е. расположение их элементов или частей в строгом порядке – от высшего к низшему. Во-вторых, рассматриваются горизонтальные связи между различными частями и элементами знания. В-третьих, при формировании целей и задач исследования, их организации изначально учитывается их место в целостной системе знаний, т. е. реализуется методология системного подхода. В-четвертых, получение нового знания рассматривается в органической связи с перспективами его практической реализации.

Реализация этих направлений очень наглядно прослеживается при анализе истории развития современной спортивной науки. Здесь четко просматривается наличие двух научных школ – восточноевропейской и западной, каждая из которых имеет как сильные, так и слабые стороны. К достижениям первой следует отнести все то, что было связано с развитием спортивной науки в СССР и других странах Восточной Европы, прежде всего в ГДР, а второй – достижения представителей стран западного мира, под которым принято понимать страны, объединенные общностью культурных, политических и экономических признаков – страны Западной Европы, Северной Америки, а также Австралию, Новую Зеландию, иногда также Японию, ЮАР и др.

В первые послевоенные годы, еще до признания Международным олимпийским комитетом Олимпийского комитета СССР и выхода советских спортсменов на олимпийскую арену, была четко поставлена задача: перевести подготовку советских спортсменов в научно обоснованное русло, вооружить тренеров современными научными знаниями и достижениями передового зарубежного опыта. Обеспечение органической связи спортивной науки с передовой спортивной практикой стало особенноенным, а в дальнейшем постоянно укреплялось, когда советские спортсмены стали принимать участие в Олимпийских играх и в других крупнейших международных соревнованиях. Интенсивно формировалась система научного обеспечения подготовки сборных команд по видам спорта на основе создания комплексных научных групп (КНГ), состоявших из ведущих специалистов научных центров и специализированных высших учебных заведений, строивших свою работу в тесном контакте с тренерским составом.

Система развития советской науки в течение всех сорока лет (1952–1992 гг.) участия советских спортсменов в Олимпийских играх была органически связана с актуальными проблемами спорта высших достижений и оперативным внедрением результатов научно-исследовательской работы в практику.

В этих условиях научные исследования теснейшим образом переплетались с практической деятельностью по подготовке спортсменов, рассматривались в качестве ее важнейшей части. Это позволяло научным работникам проводить исследования, в том числе и опирающиеся на использование различных инструментальных методов, в условиях реального спорта высших достижений, с участием в качестве испытуемых большого количества спортсменов высокой квалификации, включая победителей и призеров чемпионатов мира и Олимпийских игр. Советские специалисты могли получать абсолютно уникальный и достоверный материал, необходимый для решения разнообразных научных проблем. Отсюда и содержание подавляющей части научных трудов, учебников для тренеров и спортсменов, которое строилось на фактических данных, полученных на материале спорта высших достижений. Конечно, определенная часть исследований, в основном – относящихся к биохимии и морфологии, проводилась и на животных. Однако и здесь имел место

принципиально важный момент: тематика исследований не формировалась снизу, в соответствии с интересами конкретных специалистов, а обуславливалась общей стратегией и задачами, стоящими перед спортивной наукой с точки зрения практического применения результатов исследований. Поэтому как планирование научных исследований, так и анализ их результатов осуществлялись с позиций их значимости для спорта высших достижений.

Особенно остро практическая направленность научно-исследовательской работы в области спорта проявилась в 1970–1980-е годы. Основные исследования по тематике Сводного государственного плана и практическая деятельность по научному обеспечению подготовки сборных команд СССР в своей основной части осуществлялись одними и теми же специалистами. Это способствовало устраниению из Сводного плана научных исследований мелких и малозначимых для олимпийского спорта тем. Работа научно-исследовательских институтов, проблемных лабораторий и кафедр специальных вузов концентрировалась на разработке наиболее актуальных направлений, проблем, обобщенных и частных тем. Не менее важным было и то, что основной объем исследований переместился в сборные команды, центры олимпийской подготовки и подготовки спортивного резерва, а это сделало исследования более предметными, сократило сроки их внедрения в практику.

Такой подход к развитию спортивной науки в СССР предопределил ее высокую эффективность, приоритетные позиции в мире на всех основных направлениях, связанных с организацией олимпийской подготовки, общей теорией подготовки спортсменов, теорией и методикой подготовки спортсменов высшего класса в разных видах спорта.

Эффективность научных исследований в значительной мере стимулировалась созданием в 1970-х годах комплексных научных групп (КНГ) при всех сборных командах страны, состоящих из специалистов высокой квалификации – педагогов, физиологов, биохимиков, психологов и др. Работа КНГ в качестве основного момента предполагала тесную взаимосвязь деятельности сотрудников этих групп, тренеров и самих спортсменов. Такое сотрудничество, с одной стороны, повышало качество процесса подготовки, переводило его с эмпирического или полуэмпирического уровня на уровень доста-

точно объективного, научно обоснованного управления, а с другой – что не менее важно – создавало среду, способствовавшую постоянному повышению квалификации тренеров, научных работников и спортсменов. В результате работа тренеров отличалась значительно более высоким качеством и вдумчивым подходом, а научные работники четче видели реальные проблемы подготовки, переходили из русла абстрактных рассуждений к конкретным и практически значимым предложениям и рекомендациям; спортсмены же подходили к процессу своей подготовки более осознанно и активно.

Примечательно, что в эти годы большое количество наиболее эффективно работавших тренеров сборных команд ССР стали докторами или кандидатами наук (С. М. Вайчевовский, А. П. Бондарчук, И. Е. Турчин, А. Н. Евтушенко, Г. В. Яроцкий, В. А. Капитонов, А. Н. Кузнецов, С. В. Ердаков, В. П. Осадчий и многие другие). Именно эта творческая атмосфера, дополнявшаяся семинарами, конференциями, регулярными отчетами тренеров и руководителей КНГ перед руководством Госкомспорта ССР о выполнении планов подготовки и ее научно-методического обеспечения, предопределила не только огромное преимущество советских спортсменов над их основными конкурентами, но и приоритетное положение отечественной теории и методики подготовки спортсменов.

Однако для восточноевропейской спортивной науки были характерны и серьезные недостатки. Начиная с 1970-х годов она отличалась четко выраженной прикладной направленностью, сведением к минимуму фундаментальных исследований и естественным в этих случаях поверхностным отношением к проблемам, требующим серьезного научного обоснования, глубоких и всесторонних знаний. Ситуация усложнялась и прогрессирующим отставанием от стран Запада в сфере аппаратурного обеспечения научных разработок. Бурное развитие электроники привело в 1970-х–1980-х годах к появлению высокоточной аппаратуры, производство которой было налажено в странах Запада, а в ССР и других восточноевропейских странах современная аппаратура в силу экономических причин была доступна лишь очень узкому кругу специалистов. Это, естественно, не могло не влиять на качество научных исследований, на объективность и эффективность рекомендаций для практической деятельности в спорте

высших достижений, а также на подготовку тренеров и научных работников, особенно в различных медико-биологических дисциплинах. После распада ССР это отставание в силу экономического кризиса, приведшего к резкому ухудшению условий для научно-исследовательской и внедренческой деятельности, постоянно увеличивалось, что сопровождалось разрушением традиционно сильных научных школ, в том числе и в связи с отъездом многих специалистов для работы за рубежом.

Совсем по иному пути шло развитие западной науки, в той или иной мере связанной со спортом, которая была ориентирована на фундаментальные исследования преимущественно в сфере биологических дисциплин, обслуживала интересы военных ведомств, оздоровительную индустрию, развитие коммерческих видов спорта, прежде всего бодибилдинга и др. Реальной же связи с олимпийским спортом, особенно организованной на централизованном уровне, практически не существовало вплоть до начала 1990-х годов.

Подавляющее большинство исследований западных ученых практически во всех направлениях спортивной науки, связанных с адаптацией к различного рода двигательной деятельности, были проведены либо на животных, либо на добровольцах – условно здоровых людях (в основном, на молодых мужчинах), принимавших участие в продолжительных экспериментах, длиящихся от нескольких дней до нескольких месяцев. К продолжительным исследованиям спортсмены высокого класса практически не привлекались в силу отсутствия органичной взаимосвязи между передовой спортивной практикой и наукой и несогласия атлетов участвовать в экспериментах, нарушающих их тренировочный процесс (Gibala, Rakowchuk, 2009).

Многие западные специалисты, в том числе работающие и в последние годы, постоянно сокрушаются по поводу невозможности проводить серьезные исследования, особенно продолжительного типа, позволяющие выявить закономерности формирования адаптационных реакций, с участием высококвалифицированных спортсменов, которым они не допускаются в силу возможного нарушения тренировочного процесса. Поэтому информация относительно долговременной адаптации организма спортсменов была преимущественно получена в результате поперечных

исследований – сравнения между нетренированными людьми и спортсменами разной квалификации (D'Antona et al., 2006), а также из отдельных примеров, относящихся к спортсменам высшего класса (Coyle, 2005).

В странах Запада уже многие десятилетия работают эффективные научные школы с богатыми традициями, высококвалифицированными специалистами и мощной материальной базой для проведения самых разнообразных исследований. Круг ученых, занимающихся разработкой различных проблем, либо тесно связанных со спортом, либо имеющих к нему косвенное отношение, постоянно расширяется, как и количество публикаций, относящихся к физиологическим, морфологическим, биохимическим, генетическим основам двигательной активности, закономерностям формирования адаптационных реакций под влиянием физических нагрузок. Широки и многообразны исследования в областях идентификации и развития спортивного таланта, спортивной кинезиологии, спортивной физиологии, спортивной психологии, спортивной медицины и др. Поток научной информации во всех этих сферах в последние годы приобрел огромные масштабы. Однако значительная, если не большая часть этой информации базируется на методологии и материале, заставляющих не только сомневаться в ее значимости для развития знаний в области подготовки спортсменов, но и говорить об откровенных противоречиях, ошибках, научной необоснованности или недобросовестности. Поэтому отбор качественного знания из современного труднообозримого информационного пространства является исключительно сложной научной задачей, не менее важной, чем получение самого знания.

Результаты многочисленных работ специалистов из стран Запада требуют серьезного осмысливания и проверки на предмет возможности переноса представленного в них знания на материал спорта высших достижений (Dempsey et al., 2006). К сожалению, очень многие специалисты пытаются активно представлять результаты исследований на животных и на людях, не занимающихся спортом, как такие, которые могут непосредственно использоваться в спорте высших достижений, часто вообще обходя вниманием организацию исследований и материал, на котором они проводились.

Приходится констатировать, что между западной и восточноевропейской спортивной наукой уже давно установилась граница

с односторонней проходимостью. Ведущие советские специалисты, а также специалисты из стран, образовавшихся на территории бывшего СССР после его распада в 1991 г., всегда стремились к использованию в своих трудах знаний, накопленных учеными западных стран. Например, в давно изданной книге ведущих советских специалистов в области физиологии и биохимии мышечной деятельности Н. Н. Яковлева, А. В. Коробкова, С. В. Янаница «Физиологические и биохимические основы теории и методики спортивной тренировки» (1957) широко использован материал специалистов стран Запада – представителей многих научных направлений, связанных с изучением физиологии и биохимии двигательной деятельности (в общей сложности около 100 источников). В фундаментальном труде всемирно известного специалиста Н. Н. Яковлева «Биохимия спорта» (1974) библиографический указатель включает 529 наименований работ зарубежных специалистов, в основном – из стран Запада, из общего списка в 999 работ. Аналогичным путем шли и большинство других ведущих специалистов как СССР, так и других восточноевропейских стран с высокоразвитым спортом. Например, содержание получившей широкое признание монографии «Физические качества спортсмена» (В. М. Зациорский, 1966) построено на пропорциональном обобщении знания, накопленного восточноевропейской и западной спортивной наукой. Таким же образом поступали и другие специалисты, получившие мировое признание – Л. П. Матвеев, И. П. Ратов, В. П. Филин, М. Я. Набатникова, В. П. Суслов, С. М. Вайцеховский и др. В качестве более поздних примеров, относящихся к теории и методике спортивной тренировки, можно привести наши работы «Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте» (2004) и «Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение» (2013). Эмпирическая основа этих трудов в значительной мере опирается на систематизацию материала, накопленного специалистами стран Запада, выявление той их части, которая может оказаться реально полезной для спорта высших достижений. В первой из этих книг – ссылки на более чем 600 работ зарубежных специалистов, а во второй – 500, что составляет более половины списков использованной литературы.

Данный подход определил качество работ восточноевропейских специалистов. Об-

условлено это использованием добротного и разнообразного эмпирического материала, прежде всего биологических дисциплин, накопленного в результате исследований фундаментального характера с привлечением объективных методов и высокоточной аппаратуры. Получение такого материала было слабым местом восточноевропейской науки как из-за дефицита высокоточного научного оборудования, так и в силу преимущественно прикладной направленности научно-исследовательской работы. Однако этот недостаток на деле обернулся преимуществом – интенсификацией теоретических исследований, разработкой и реализацией методологии интегративизма, представлением знаний в области спортивной подготовки с системных и междисциплинарных позиций. И здесь важная роль была отведена изучению, систематизации и выбору из огромного массива информации, представленной учеными стран Запада, той ее части, которая оказала реальное положительное влияние на формирование теории и методики подготовки спортсменов как междисциплинарного комплекса знаний. Не менее важным оказалось и исключение той части эмпирического материала, которая активно навязывалась западными специалистами для спорта высших достижений, однако базировалась на ошибочной или конъюнктурной методологии.

Специалисты стран Запада долго не могли осознать, что подавляющее преимущество восточноевропейской школы спорта на олимпийской арене в 1970-е–1980-е годы во многом базировалось на организации и достижениях спортивной науки, на системе их внедрения в практику. Прозрение пришло после Олимпийских игр 1988 г., завершившихся тяжелейшим поражением спортсменов мощных высокоразвитых стран Запада, обладающих огромным людским ресурсом, мощным экономическим потенциалом и богатой спортивной историей. Действительно, трудно было объяснить победу спортсменов ГДР над спортсменами США или подавляющее преимущество спортсменов Болгарии или Венгрии над спортсменами Великобритании, Франции, Италии, Японии.

Однако это прозрение коснулось, в основном, специалистов-практиков из многих стран Запада, которые в течение 1990-х годов изучали, трансформировали и внедряли в практику подготовки спортсменов к Олимпийским играм богатое наследие восточно-

европейской школы, прежде всего – СССР и ГДР. Этот процесс многократно был облегчен объединением Германии и распадом ССР, следствием чего стала не только доступность во многом закрытой в прежние годы информации, но и отъезд для работы за рубежом многих тренеров, научных работников и других специалистов. Использование восточноевропейского опыта организации и осуществления олимпийской подготовки, достижений спортивной науки оказало существенное, а в отдельных случаях и решающее влияние на формирование высокоэффективных подходов к подготовке спортсменов к Олимпийским играм во Франции, Италии, Испании, Норвегии, Канаде, США, Австралии, Великобритании, Республике Корея и, конечно, Китае, а также в ряде других стран.

Что же касается многочисленных специалистов стран Запада, работающих в сфере спортивной науки, то многие из них оказались неспособными выйти за круг исторически сложившихся подходов и научных интересов, увидеть и воспринять достижения восточноевропейской научной школы. Подтверждением этого является практически полное отсутствие в большинстве крупных обобщающих трудов, изданных на Западе в течение последних двух десятков лет, анализа работ советских специалистов и ссылок на них.

В условиях избыточной и труднообозримой информации, порожденной интенсивным развитием различных областей спортивной науки, во многих обобщающих работах специалистов стран Запада, изданных в последние годы, подвергалось анализу большое количество публикаций ограниченного информационного поля, обусловленного общими интересами, обменом информацией и общением групп специалистов, принадлежащих к отдельным научным школам, объединенных историческими предпосылками, организационными и материальными условиями и естественной в таких случаях общностью взглядов и подходов. Опасность этой тенденции резко возрастает в связи с монополизацией этими специалистами издательской деятельности наиболее крупных и авторитетных в мире спортивной науки книжных издательств, в частности – «Human Kinetics» и «Blackwell». Для подтверждения этого достаточно сослаться на программу издательской деятельности, реализуемой Медицинской комиссией МОК через издательство «Blackwell» уже на протяжении более чем 20 лет. Этой

программой охвачено около двух десятков книг, объединенных в энциклопедическую серию, в большей части которых, как полагают издатели и авторы, обобщена система знаний по важнейшим предметным областям олимпийского спорта. Действительно, об этом говорят и названия трудов, к подготовке каждого из которых привлечены десятки специалистов: «Выносливость в спорте», «Сила и мощность в спорте», «Юные атлеты», «Женщины в спорте», «Олимпийский учебник спортивной медицины», «Эндокринная система, спорт и двигательная активность», «Олимпийский учебник спортивной науки», «Психология спорта» и др.

Когда детально знакомишься с содержанием этих трудов, то с удивлением обнаруживаешь, что в их подготовке участвуют исключительно специалисты стран Запада. Однако это не являлось бы проблемой, если бы в их работах были учтены результаты многочисленных серьезных исследований, связанных с реальными проблемами спорта, отличающихся серьезной методологией, выполненных в условиях спорта высших достижений с привлечением огромного количества выдающихся атлетов. Однако многочисленные публикации восточноевропейских специалистов полностью проигнорированы.

И здесь нельзя не затронуть некоторые вопросы, связанные с историей развития спортивной науки в США и в ряде других стран Запада. Исторически так сложилось, что интерес к проблематике олимпийского спорта в этих странах реально проявился в начале 1990-х годов в связи с его интенсивной коммерциализацией и популяризацией, а также политикой возглавившего МОК в 1980 г. Хуана Антонио Самаранча, определившего развитие спортивной науки и образования специалистов, работающих в сфере олимпийского спорта, в качестве одного из приоритетных направлений в деятельности этой международной организации.

Многие специалисты стран Запада переместили круг своих научных интересов в область олимпийского спорта. Естественно, что в эту область переместились и накопленные в прежние годы научные знания, проблематика и методология дальнейших научных исследований. Эти же знания, как и перспективы дальнейшего развития науки, в подавляющем своем большинстве никак не были связаны со спортом высших достижений, имели преимущественно биологи-

ческий характер и были накоплены на материале двигательной активности животных, а также лиц, либо вообще не занимающихся спортом, либо задействованных в сфере оздоровительной двигательной активности или массового спорта.

Поэтому фактологической основой большинства крупных работ, претендующих на рассмотрение актуальных проблем олимпийского спорта, стал материал общенаучного характера или относящийся к другим предметным областям. Проиллюстрировать это достаточно на материале лишь одной из последних книг, выпущенной в 2009 г. издательством «Blackwell» под претенциозным названием «Олимпийский учебник науки в спорте» и рекомендуемой для спортсменов.

К сожалению, эта книга обнаруживает связь с проблематикой олимпийского спорта исключительно названием. Что же касается ее содержания, то оно включает 26 самостоятельных глав-обзоров по различным проблемам, как имеющим определенную связь с олимпийским спортом, так и вообще не имеющим к нему прямого отношения. Обзоры существенно различаются по глубине рассмотрения частных вопросов, стилю изложения материала, сложности текста. Нельзя не видеть и отсутствия практической нацеленности представленного материала и полного отсутствия горизонтальных связей между содержанием разных глав. Поэтому очень трудно рассчитывать на то, что содержание этой книги способно решить ту задачу, которая анонсирована во введении, – помочь атлетам. Разные главы написаны узкими специалистами высокой квалификации, отличаются глубиной и детальным анализом и, конечно, могут быть полезны для исследователей, работающих в тех или иных областях, но никак не для атлетов. Глava «Иммунология упражнений» имеет столь узкое и специфическое содержание, что интересна лишь для иммунологов. Столь же узкоспецифично и содержание главы «Генетические факторы физической подготовленности». Содержание главы «Медикаменты, повышающие работоспособность» может представлять интерес разве что для химиков-аналитиков, занятых идентификацией применения препаратов. Глава 24 вообще никакого отношения к спорту не имеет и посвящена проблеме фитнеса у лиц, не занимающихся спортом.

В упомянутой книге в полной мере проявилась слабость подхода, характерного для

большей части изданных на Западе трудов обобщающего характера в области проблематики спортивной подготовки и проявляющегося в изолированности знаний, относящихся к разным главам. Нет единого подхода к написанию разных глав, что проявляется в неоднородном изложении материала и частичном его дублировании, не рассмотрены отдельные важные темы, связанные с названием книги, отсутствуют горизонтальные связи при изложении смежных разделов знания и т. п. То есть принятая практика работы специалистов, взявшим на себя ответственность за соответствующее издание, сводится к подбору авторов и сбору материала, но никак не к руководству авторским коллективом и общей редакцией. Такой подход даже при высокой квалификации авторов, современности и актуальности материала не позволяет представить знания в области системы подготовки спортсменов в виде целостной непротиворечивой системы с выраженным горизонтальными связями и тем самым создать условия для их реализации в практике.

Примером изоляции западной науки от огромного массива научного знания, накопленного специалистами стран Восточной Европы, является и недавно вышедшая в издательстве «Human Kinetics» коллективная монография «Recovery for performance in sport» (составители Hausswirth, Mujka, 2013), во вступительной части которой отмечено, что «большинство исследований в области использования упражнений и спортивной подготовленности сосредоточено исключительно на методах тренировки, хотя большая часть адаптационных перестроек фактически имеет место во время восстановительного периода». Для советской науки такое понимание являлось азбучной истиной еще в 1950–1960-е годы, когда в многочисленных исследованиях тренировочные упражнения, их серии, программы тренировочных занятий как факты воздействия рассматривались исключительно в органичном единстве с отдыхом и восстановительными реакциями. Лишь в их единстве анализировалось протекание приспособительных процессов, обосновывались принципы и правила спортивной тренировки, формировалась методика развития двигательных качеств и развития адаптационных процессов. Например, еще в 1959 г. вышла монография «Чередование режима работы и отдыха в спортивной тренировке» В. В. Петровского – видного советского специалиста

в области теории и методики спортивной тренировки и известного тренера, воспитавшего двукратного олимпийского чемпиона в спринтерском беге (1972) Валерия Борзова. В этой книге на серьезном теоретическом и экспериментальном материале показана органическая взаимосвязь нагрузок и восстановительных реакций как механизма направленного управления процессами адаптации.

Понимание значимости проблемы изучения нагрузок спорта, развития процессов утомления и реакций восстановления как основы для оптимизации тренировочного процесса привело к тому, что решением правительства СССР в 1969 г. на базе Киевского государственного института физической культуры было создано мощное научное подразделение – проблемная научно-исследовательская лаборатория высоких тренировочных нагрузок, которую возглавил известный специалист в области спортивной физиологии В. Д. Моногаров. Многолетняя научная деятельность этого коллектива, численность которого со временем превысила сто человек, была посвящена исключительно проблеме нагрузок современного спорта, изучению процессов утомления и восстановления, обоснованию рационального режима работы и отдыха в спортивной тренировке. Уже в 1973 г. из стен этой лаборатории вышел крупный научный труд профессоров М. Я. Горкина, О. В. Кочаровской и Л. Я. Евгеньевой «Большие нагрузки в спорте». В последующие годы по этой проблематике было защищено более 30 кандидатских и 5 докторских диссертаций, опубликованы многие десятки научных статей и серия монографий. При этом важно отметить, что большая часть экспериментальных данных была получена не на материалах животных или добровольцев, не имеющих отношения к спорту, а на спортсменах высшей квалификации – членах основных и резервных составов сборных команд СССР по ряду видов спорта, прежде всего, велосипедному спорту, легкой атлетике, плаванию и др. Это стало возможным благодаря тому, что упомянутая проблемная лаборатория была одним из подразделений, осуществлявших научное обеспечение подготовки сборных команд СССР к Олимпийским играм и другим крупнейшим соревнованиям. Книги специалистов этой лаборатории, вышедшие в 1980-е и последующие годы, были переизданы во многих странах, включая Германию, Испанию, Польшу, Францию, Италию и др. И это –

лишь часть работ, выполненных в данном научном направлении в разных вузах и научных центрах СССР, а в дальнейшем – в государствах, образовавшихся после распада СССР на его территории. Трудно понять, как этого могли не увидеть авторы рассматриваемого в целом разностороннего и полезного труда, в котором, однако, полностью отсутствуют анализ и ссылки на работы советских специалистов. Ведь такой анализ во многом мог бы расширить и углубить содержание книги, сделать его более приемлемым для использования в практике современного спорта.

Примером такого же рода является и вышедшая в 2012 г. в британском издательстве «Routledge» и его дочерних предприятиях в Канаде и США книга «Идентификация и развитие таланта в спорте – международные перспективы» (издатели J. Baker, S. Cobley, J. Schorer). Материал книги актуален, хорошо систематизирован, опирается на большой массив литературы. Однако к недостаткам и этой книги относится полное отсутствие использования знаний и опыта в этой области, накопленных в ГДР и в СССР в 1970–1980-е годы. Даже если ознакомиться с содержанием только трех книг, вышедших в те годы по этой проблеме в московском издательстве «Физкультура и спорт» под общей редакцией крупного специалиста в области детско-юношеского спорта, отбора и подготовки талантливых атлетов В. П. Филина («Воспитание физических качеств у юных спортсменов», 1974; «Основы юношеского спорта», 1980; «Теория и методика юношеского спорта», 1987), то легко убедиться в том, что ничего принципиально нового в книге английских специалистов нет, а по ряду положений теоретического характера она выглядит явно слабее.

И это – не искусственно выбранные примеры. Более 90 % книг обобщающего характера по теории и методике спортивной подготовки, изданных в странах Запада в течение последних десяти лет (а таких книг – более 50), написаны по такому же принципу.

Такой весьма своеобразный подход специалистов стран Запада к обобщению знаний в области спортивной науки в прежние годы можно было бы объяснить определенной закрытостью спортивной науки в тогдашних СССР и ГДР, трудностями с переводом работ с русского и немецкого языков, то в последние годы такие проблемы практически отсутствуют. Во-первых, большое количество спе-

циалистов бывших СССР и ГДР переехали для работы в страны Запада, резко расширился международный обмен, а современные компьютерные технологии сделали информацию более доступной, упростили перевод. Десятки книг ведущих специалистов стран Восточной Европы в последние годы изданы в разных странах Запада на многих языках. Однако это никак не повлияло на содержание обобщающих трудов специалистов стран Запада в области теории и методики спортивной тренировки.

Оценить сложившуюся ситуацию можно с нескольких позиций. Можно говорить о научных приоритетах, об искусственном замалчивании и неуважении к трудам специалистов, внесших большой вклад в развитие мировой спортивной науки. Нельзя не видеть и откровенного заимствования идей и принципиальных положений, особенно беззастенчивого в отношении специалистов бывшей ГДР. Однако это – категории этического и морального порядка. Но есть и другая сторона дела, которая с чисто pragматических позиций является исключительно важной, так как сложившаяся в западной науке практика привела к пустой трате огромных людских и материальных ресурсов, использованных не для накопления нового знания, а для дублирования уже давно имеющегося, нередко с потерями в качестве. Естественно, что в условиях современного глобального мира и исключительной популярности спорта, прежде всего олимпийского, такой подход представляется контрпродуктивным.

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ЗНАНИЙ

Продуктивное развитие теории подготовки спортсменов во многом обуславливается правильным выбором стратегических направлений ее дальнейшего совершенствования, выявлением резервов, заложенных в разработке ее различных направлений. В этом плане уместно охарактеризовать возможности совершенствования системы спортивной подготовки в следующих основных направлениях.

Первое направление – прирост объема тренировочной и соревновательной деятельности. Значения основных показателей, характеризующих эту сторону процесса спортивной тренировки, в первой половине 90-х годов XX века в два раза, а в отдельных

случаях и более, превысили данные 60-х годов ХХ в. Особенно это коснулось объема соревновательной деятельности, которая в большинстве видов спорта возросла в несколько раз в связи с резким увеличением количества соревнований, особенно коммерческих. Даже в тех видах спорта, которые было принято считать сезонными (велосипедный, конькобежный, горнолыжный спорт, фигурное катание на коньках, футбол, хоккей на льду и др.), в настоящее время организуется почти круглогодичная соревновательная деятельность.

Тенденция к дальнейшему увеличению объемов тренировочной работы сохраняется. В частности, специалисты разных стран рекомендуют в ближайшие годы увеличить объем работы, затрачиваемой на подготовку спортсменов высокого класса, до 1500–1700 часов в год при 340–360 днях занятий и соревнований (сейчас эти цифры обычно не превышают, соответственно, 1100–1400 и 300–320).

Вместе с тем практика подготовки спортивных команд в разных странах показала, что это направление совершенствования спортивной тренировки во многих видах спорта и отдельных дисциплинах практически исчерпало свои возможности. Большое количество спортсменов и целые команды, излишне увеличившие объемы тренировочной работы, не получили ожидаемых результатов; резко возросло число случаев перетренированности, перенапряжения функциональных систем организма и травматизма; сократились сроки выступления на уровне высших достижений в силу исключительно высоких физических и психических нагрузок, исчерпания адаптационных возможностей организма спортсменов. Чрезмерные объемы работы вошли в противоречие с другими компонентами тренировочной нагрузки, отрицательно сказались на эффективности процессов специальной физической и технической подготовки спортсменов.

Второе направление – разработка методики продления периода успешных выступлений спортсменов на заключительных этапах спортивной карьеры.

Коммерциализация и профессионализация олимпийского спорта обострили интерес к продлению успешной спортивной карьеры выдающихся спортсменов. Это привело к успешным выступлениям большего количества спортсменов в самых разных видах спорта далеко за пределами оптимальной

возрастной зоны для достижения наивысших результатов. Появилось много примеров демонстрации выдающихся результатов спортсменами в возрасте 30–35 лет и даже 40 и более лет не только в спортивных играх, но и в легкой атлетике, велосипедном спорте, различных видах гребли и в других видах спорта. Даже в спортивном плавании, которое исторически было принято считать спортом юных, с верхней возрастной границей не более 22–24 лет, появилось большое количество выдающихся 28–32-летних спортсменов, успешно конкурирующих со своими более молодыми соперниками. Эта четко проявившаяся в последние годы тенденция требует серьезного научного подкрепления в направлении совершенствования системы подготовки спортсменов на заключительных этапах ее многолетнего совершенствования.

Необходимо осознание того, что многолетняя подготовка спортсменов состоит из двух стадий, различных по целям и задачам, критериям эффективности, содержанию процесса подготовки и продолжительности. Первая охватывает период от начала занятий спортом до выхода спортсмена на уровень высших достижений. Ее продолжительность и все содержание должны быть подчинены реализации закономерностей и принципов планомерной подготовки к высшим достижениям, которые в течение многих десятилетий подвергались всестороннему научному обоснованию и реализации на практике. Выделение второй стадии явилось следствием развития спорта в последние десятилетия, в течение которых было показано, что после выхода на уровень высших достижений возможно не только их сохранение в течение длительного времени, но и достаточно продолжительный период роста спортивного мастерства. Процесс подготовки в этой стадии должен быть подчинен эффективной соревновательной деятельности, опирающейся на использование резервов повышения и поддержания спортивного мастерства. Знания, относящиеся к этой стадии, опираются, в основном, на опыт практики, система подготовки спортсменов на данной стадии не имеет должного научного обоснования и требует углубленного изучения.

В разработке эффективной системы подготовки в этой стадии таятся не только большие резервы роста мастерства и увеличения продолжительности спортивной карьеры спортсменов высокого класса, но и увеличения популярности олимпийского спорта, во

многом зависящей от продолжительности и качества выступлений уже хорошо известных, популярных спортсменов.

Третье направление – оптимизация построения четырехлетних олимпийских циклов. Одной из тенденций современного олимпийского спорта является увеличение продолжительности периода выступлений спортсменов на уровне спорта высших достижений. Уже привычными стали выступления сильнейших спортсменов в двух-трех олимпийских циклах, постоянно увеличивается количество случаев выступления спортсменов в четырех-пяти и даже шести-семи Олимпийских играх. Поэтому вполне актуальной представляется разработка структуры и содержания четырехлетних олимпийских циклов с пониманием того, что каждый очередной цикл в карьере спортсмена не может дублировать содержание предыдущего, а должен представлять самостоятельное образование, построенное в соответствии с возрастными особенностями спортсмена, продолжительностью и содержанием предшествовавшей подготовки, закономерностями и принципами многолетнего спортивного совершенствования.

Четвертое направление – устранение противоречий, возникших в сфере олимпийского спорта в связи с учреждением Юношеских олимпийских игр, которые, вопреки первоначальным представлениям, во многих странах превращаются в спортивные события международного масштаба, организуемые по такому же принципу, как и Игры Олимпиад и зимние Олимпийские игры.

Проявившиеся при формировании программ Юношеских олимпийских игр и построении программ подготовки к ним тенденции, характерные для соревнований принципиально другого уровня, – Игр Олимпиад и зимних Олимпийских игр – стали серьезной угрозой для планомерной подготовки спортсменов и для состояния их здоровья. Стремление добиться максимальных результатов на Юношеских олимпийских играх приводит к грубейшему нарушению закономерностей многолетней подготовки, к ее форсированию, а в отдельных видах спорта (например, в тяжелой атлетике, особенно женской) – к катастрофическим последствиям для здоровья и полноценного развития. Сложившаяся во многих странах практика уже в настоящее время привела к преждевременному уходу из спорта большого количества наиболее талантливых юных спортсменов.

Пятое направление – осознание того, что периодизация подготовки должна опираться на творческое использование закономерностей и принципов спортивной подготовки, а не на формальные схемы, подогнанные под календарь соревнований.

Следует учитывать, что периодизация годичной подготовки зависит от этапа многолетнего совершенствования спортсменов, специфики календаря соревнований в разных видах спорта, целевой ориентации спортсменов и тренеров на выступления в соревнованиях различного уровня, продолжительности и содержания предшествующей подготовки. Периодизация годичной подготовки будет принципиально различаться у спортсменов, находящихся на этапе предварительной базовой подготовки и на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей в системе многолетнего совершенствования. Различные подходы к периодизации будут реализовываться при подготовке в циклических видах спорта и в спортивных играх; по-разному будет строиться годичная подготовка спортсменов, ориентирующихся на успех в крупнейших соревнованиях года – Олимпийских играх или чемпионатах мира – или же на успешное освоение широкого календаря соревнований в течение большей части года и т. д.

При таком понимании оказываются нелепыми не прекращающиеся, к сожалению, попытки критики тех или иных узконаправленных концепций периодизации, разработанных для конкретных случаев (например, для подготовки исключительно к главным соревнованиям года), поскольку они не соответствуют специфике соревновательного календаря в спортивных играх или желанию спортсменов многократно успешно выступать в соревнованиях, планирующихся в течение всего года. Периодизация – это лишь технология построения подготовки, а теория периодизации – совокупность закономерностей и принципов, которые должны быть положены в ее основу.

Шестое направление – строгое соответствие системы тренировки спортсменов высокого класса специфическим требованиям избранного для специализации вида спорта. Это выражается в резком увеличении объема вспомогательной и, особенно, специальной подготовки в общем объеме тренировочной работы. Общая подготовка как неспецифическая в ее традиционном

понимании перестала играть существенную роль в тренировке спортсменов высокого класса и используется преимущественно как средство активного отдыха. Она приобретает строго выраженный базовый характер, становится тесно взаимосвязанной как по задачам, так и по содержанию со вспомогательной (полуспециальной) и специальной подготовкой.

Даже на ранних этапах многолетнего совершенствования необходима строгая взаимосвязь средств и методов тренировки, соотношения работы различной направленности с требованиями планируемой в дальнейшем узкой специализации. Убедительно доказано, что выполнение спортсменами в детском и подростковом возрасте больших объемов общеподготовительной работы, не соответствующей требованиям будущей специализации, способно подавлять природные задатки юных спортсменов и лишать их возможности достижения выдающихся результатов.

Седьмое направление – максимальная ориентация на индивидуальные задатки и способности каждого конкретного спортсмена при выборе спортивной специализации, разработке всей системы многолетней подготовки, определении рациональной структуры соревновательной деятельности и др. Это требует повышенного внимания к отбору и ориентации спортсменов на всех этапах многолетнего совершенствования, разработке индивидуальных программ подготовки, а также умелого сочетания индивидуальной и групповой форм работы.

Восьмое направление – стремление к строго сбалансированной системе тренировочных и соревновательных нагрузок, отдыха, питания, средств восстановления, стимуляции работоспособности и мобилизации функциональных резервов. В настоящее время отмечается излишнее увлечение тренировочными и соревновательными нагрузками, а также средствами стимуляции работоспособности, при этом недооцениваются полноценный отдых, питание, восстановительные мероприятия. Именно здесь, особенно в рациональном питании, соответствующем не только специфике вида спорта, но и направленности нагрузок в каждом структурном образовании тренировочного процесса, заложены значительные резервы повышения его эффективности.

Не менее существенно резервы связаны и с оптимизацией системы применения фармакологических средств, обеспечивающих

эффективное протекание адаптационных и восстановительных реакций, профилактику переутомления и перенапряжения функциональных систем, спортивного травматизма и одновременно не входящей в противоречие с принципами спортивной этики, антидопинговой политикой МОК и международных спортивных федераций. Научная и практическая деятельность в этой сфере исключительно усложнена в последние годы в связи с односторонней политикой Всемирного антидопингового агентства (WADA), далеко не всегда отвечающей современным принципам спортивной подготовки, спортивной медицины и теории адаптации.

Девятое направление – соответствие системы подготовки к главным соревнованиям географическим и климатическим условиям мест, в которых планируется проведение этих соревнований. Следует постоянно иметь в виду, что проведение соревнований в условиях жаркого или холодного климата, среднегорья и высокогорья, при значительной смене часовых поясов способно самым существенным образом повлиять на уровень достижений спортсменов. Наличие соответствующих знаний и учет этих факторов в системе подготовки позволяет нейтрализовать их отрицательное действие, добиться достижения наивысших результатов сезона в непривычных климатических и географических условиях.

Десятое направление – расширение нетрадиционных средств подготовки: использование приборов, оборудования и методических приемов, позволяющих полнее раскрыть функциональные резервы организма спортсмена; применение тренажеров, обеспечивающих сопряженное совершенствование двигательных качеств (например, силы и гибкости, силы и координационных способностей), физическое и техническое совершенствование; проведение тренировки в условиях среднегорья и высокогорья, позволяющее интенсифицировать процессы адаптации к факторам тренировочного воздействия, повысить эффективность непосредственной подготовки к главным соревнованиям и др.

Одиннадцатое направление – ориентация всей системы спортивной тренировки на достижение оптимальной структуры соревновательной деятельности. Это предусматривает не только совершенствование всех ее компонентов, значимых на этапе максимальной реализации индивидуаль-

ных возможностей, но и создание соответствующего функционального фундамента на ранних этапах многолетней подготовки. Одновременно следует учитывать, что в структуре соревновательной деятельности на уровне высшего спортивного мастерства значимыми часто оказываются компоненты, которые на ранних этапах многолетней подготовки часто выпадают из поля зрения тренера и спортсмена. При создании функционального фундамента на этапах предварительной и специализированной базовой подготовки необходимо ориентироваться на те составляющие, которые обеспечивают успех на уровне высших спортивных достижений. Допущенные ошибки очень трудно компенсировать на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей.

Двенадцатое направление – совершенствование системы управления тренировочным процессом на основе объективизации знаний о структуре соревновательной деятельности и подготовленности с учетом как общих закономерностей становления спортивного мастерства в конкретном виде спорта, так и индивидуальных возможностей спортсменов. Здесь предусматривается ориентация на групповые и индивидуальные модели характеристики соревновательной деятельности и подготовленности, соответствующую систему подбора и планирования средств педагогического воздействия, контроля и коррекции тренировочного процесса. Анализ показывает, что это направление, опирающееся на возможности современной диагностической техники и информационных технологий, в настоящее время является одним из основных резервов совершенствования системы спортивной тренировки, так как позволяет создать необходимые условия для рационального управления состоянием спортсмена и протеканием адаптационных изменений, обеспечивающих соответствие уровня подготовленности планируемой структуре соревновательной деятельности и заданному спортивному результату.

Тринадцатое направление – расширение, конкретизация и частичная перестройка знаний и практической деятельности по ряду разделов спортивной подготовки (развитие двигательных качеств, планирование нагрузки в различных структурных образованиях, совершенствование сложных элементов спортивной техники, применение эргогенных средств и др.) в направлении

обеспечения условий для профилактики спортивного травматизма и перетренированности.

Дело в том, что вследствие исключительно высокого уровня тренировочных нагрузок современного спорта и резкого расширения в последние годы соревновательной практики проблема перетренированности и спортивного травматизма превратилась в одну из наиболее острых в современном олимпийском спорте. Эти негативные явления ломают карьеру многих талантливых спортсменов – не позволяют им в полной мере раскрыть свои возможности, существенно укорачивают продолжительность выступлений на высшем уровне, приводят к серьезным проблемам со здоровьем.

Анализ показывает, что большинство случаев перетренированности и травм (около 70–80 %) являются следствием недостаточного уровня знаний тренеров и спортсменов в области профилактики спортивного травматизма, низкой квалификации спортивных врачей, которые, как правило, не имеют специального образования в области спортивной медицины. Свой негативный вклад в проблему спортивного травматизма вносит и несовершенство ряда положений теории и методики подготовки спортсменов, организационных и материально-технических основ спортивной подготовки.

Это вполне понятно, если проанализировать развитие как общей теории и методики спортивной подготовки, так и теории, методики и, особенно, практики подготовки спортсменов в разных видах спорта. Методика развития двигательных качеств, совершенствования техники, планирования нагрузок, использования нетренировочных и других факторов исторически рассматривалась исключительно с позиций обеспечения максимального тренировочного эффекта в отношении совершенствования тех или иных сторон спортивной подготовленности и практически игнорировала анализ факторов риска в отношении травм, особенно усталостных. В результате многие положения методики подготовки таят в себе угрозу повышенного спортивного травматизма. Это особенно касается методики развития гибкости и скоростно-силовых качеств, повышенной концентрации в отдельных структурных образованиях тренировочного процесса однонаправленных, близких по биомеханической структуре широкоамплитудных упражнений с высокой активизацией

скоростно-силового потенциала, объема и содержания разминки, подготовки в сложных климатогеографических и погодных условиях и др. Поэтому в определенной коррекции ряда положений как общей теории, так и конкретной методики подготовки спортсменов кроются существенные резервы уменьшения травматизма, профилактики перетренированности и повышения качества процесса подготовки, продления успешной карьеры спортсмена.

Четырнадцатое направление – динамичность системы подготовки, ее оперативная коррекция на основе постоянного изучения и учета как общих тенденций развития олимпийского спорта, так и особенностей развития конкретных его видов – изменение правил соревнований и условий их проведения, применение нового инвентаря и оборудования, расширение календаря и изменение значимости различных соревнований и др.

Необходимо обеспечить постоянное расширение связи важнейших составляющих системы подготовки спортсменов с реалиями развития олимпийского спорта, далеко не во всех случаях находящимися в соответствии с объективными закономерностями и принципами рационального построения спортивной подготовки. В частности, при развитии теории и методики подготовки спортсменов необходимо учитывать следующие факторы:

- появление в программах Олимпийских игр видов спорта, отличающихся особой спецификой (например, гольфа, керлинга), требующих развития определенных теоретических и собственно методических положений спортивной подготовки;
- появление в программах Олимпийских игр видов соревнований (женская тяжелая атлетика, женский бокс, женский футбол, женский хоккей на льду и др.), требующих особого внимания к развитию; проблематика женского спорта, особенно в направлениях обеспечения полноценного возрастного развития, профилактики травматизма;
- необходимость изыскания резервов в системе подготовки с целью устранения негативных последствий, связанных с тенденциями развития отдельных видов спорта (в частности, женская спортивная гимнастика), опасных как для полноценной подготовки, так и для возрастного развития и здоровья;
- антинаучную и противоправную деятельность Всемирного антидопингового

агентства (WADA), затрудняющую эффективную подготовку и соревновательную деятельность спортсменов, ее медицинское и научное обеспечение.

Пятнадцатое направление – целенаправленная работа по отбору и включению

в предметную область теории подготовки спортсменов постоянно обновляющегося и расширяющегося в результате многообразных научных исследований и данных практического опыта материала. Отбор из огромного количества таких данных тех из

них, которые могут быть включены в эмпирическую основу теории, представляет собой сложную и исключительно важную аналитическую работу, способствующую развитию и расширению закономерностей, принципов и правил теории.

Литература

- Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем / П. К. Анохин. – М.: Медицина, 1975. – 402 с.
- Бернштейн Н. А. О построении движений / Н. А. Бернштейн. – М.: Медгиз, 1947. – 255 с.
- Бернштейн Н. А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности / Н. А. Бернштейн. – М.: Медицина, 1966. – 49 с.
- Бернштейн Н. А. О ловкости и ее развитии / Н. А. Бернштейн. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 288 с.
- Бирзин Г. К. Сущность тренировки / Г. К. Бирзин // Известия физической культуры. – 1925. – № 1. – С. 2.
- Бондарчук А. П. Периодизация спортивной тренировки / А. П. Бондарчук. – К.: Олимп. лит., 2005. – 304 с.
- Булгакова Н. Ж. Проблема отбора в процессе многолетней тренировки (на материале плавания): автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Н. Ж. Булгакова. – М., 1976. – 640 с.
- Вайцеховский С. М. Система спортивной подготовки пловцов к Олимпийским играм: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / С. М. Вайцеховский. – М., 1985. – 52 с.
- Вайцеховский С. М. Тренировка в среднегорье – мощный резерв повышения спортивных результатов / С. М. Вайцеховский // Науч.-спорт. вестн. – 1986. – № 2. – С. 19–21.
- Вайцеховский С. М. Система подготовки пловцов к Олимпийским играм / С. М. Вайцеховский // Современный олимпийский спорт: Материалы Междунар. науч. конгресса (Киев, май 1993 г.). – К.: КГИФК, 1993. – С. 116–118.
- Валецький Ю. Особливості фізіології та клініки перетренування в чоловіків і жінок / Ю. Валецький, Р. Валецька, О. Петрик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброльський; МОНМСУ, Волинський НУ ім. Л. Українки. – Луцьк, 2012. – № 2(18). – С. 270–274.
- Верхohanский Ю. В. Программирование и организация тренировочного процесса / Ю. В. Верхohanский. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 176 с.
- Верхohanский Ю. В. Основы специальной физической подготовки спортсменов / Ю. В. Верхohanский. – М.: Физкультура и спорт, 1988. – 332 с.
- Верхohanский Ю. В. Горизонты научной теории и методологии спортивной тренировки / Ю. В. Верхohanский // Теория и практика физ. культуры. – 1998. – № 7. – С. 41–54.
- Верхohanский Ю. В. Теория и методология спортивной подготовки: блоковая система тренировки спортсменов высокого класса / Ю. В. Верхohanский // Теория и практика физ. культуры. – 2005. – № 4. – С. 2–14.
- Волков В. М. Спортивный отбор / В. М. Волков, В. П. Филин. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 176 с.
- Волков В. М. Физиологические механизмы восстановления работоспособности в спорте / В. М. Волков // Средства восстановления в спорте. – Смоленск: Смядынь, 1994. – С. 5–24.
- Волков В. М. Биологически активные добавки в специализированном питании спортсменов / В. М. Волков, В. И. Олейников. – М.: Здоровье человека, 2001. – 79 с.
- Волков Л. В. Вибір спортивної спеціалізації / Л. В. Волков. – К.: Здоров'я, 1973. – 163 с.
- Волков Л. В. Физические способности детей и подростков / Л. В. Волков. – К.: Здоров'я, 1981. – 116 с.
- Волков Л. В. Система управления развитием физических способностей детей школьного возраста в процессе занятий физической культурой и спортом: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л. В. Волков; ГЦОЛИФК. – М., 1989. – 38 с.
- Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта / Л. В. Волков. – К.: Олимп. лит., 2002. – 296 с.
- Волков Н. И. Изучение работоспособности спортсменов в условиях среднегорья / Н. И. Волков, Ф. А. Иорданская, Э. А. Матвеева // Теория и практика физ. культуры. – 1970. – № 7. – С. 34–48.
- Волков Н. И. Проблема утомления и восстановления в теории и практике спорта / Н. И. Волков // Теория и практика физ. культуры. – 1974. – № 1. – С. 60–63.
- Волков Н. И. Биохимический контроль в спорте: проблемы и перспективы / Н. И. Волков // Теория и практика физической культуры. – 1975. – № 11. – С. 35.
- Волков Н. И. Биохимия / Н. И. Волков. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 462 с.
- Волков Н. И. Медицинские средства восстановления в спорте / Н. И. Волков, Ж. Жилло. – Смоленск: Смядынь, 1994. – С. 55–93.
- Волков Н. И. Биохимия мышечной деятельности / Н. И. Волков, Э. Н. Несен, А. А. Осиненко, С. Н. Корсун. – К.: Олимп. лит., 2000. – 504 с.
- Вржесневский И. В. Плавание: учеб. для техн. физ. культуры / И. В. Вржесневский. – М.: Физкультура и спорт, 1952. – 334 с.
- Вржесневский В. В. Последствие нагрузок упражнениями в плавании / В. В. Вржесневский // Теория и практика физ. культуры. – 1964. – № 10. – С. 61.
- Вржесневский В. В. Последствие нагрузки, полученной во время тренировочного урока, и построение малого (недельного) цикла тренировки / В. В. Вржесневский // На голубых дорожках. – М.: Физкультура и спорт, 1966. – С. 25–32.
- Гориневский В. В. Научные основы тренировки / В. В. Гориневский // Физическая культура. – 1922. – № 2–3, 4–5, 6–7.
- Горкин М. Я. Большие нагрузки в спорте / М. Я. Горкин, О. В. Кочаровская, Л. Я. Евгеньева. – К.: Здоров'я, 1973. – 184 с.
- Гудзь П. З. Адаптационные, патологические и компенсаторные реакции дыхательной мускулатуры в условиях длительных динамических и статических нагрузок / П. З. Гудзь // Адаптация человека и животных в норме и патологии. – Ярославль, 1975. – С. 151–153.
- Гудзь П. З. Принцип структурно-функциональной временной дискретности биологических процессов при тренированности и восстановлении после высоких тренировочных нагрузок / П. З. Гудзь // Адаптационные процессы структур организма в условиях тренировки физическими нагрузками. – К.: КГИФК, 1977. – С. 5–11.
- Донской Д. Д. Пути направленного развития системы движений / Д. Д. Донской // Теория и практика физ. культуры. – 1969. – № 5. – С. 2–5.
- Донской Д. Д. Биомеханика с основами спортивной техники / Д. Д. Донской. – М.: Физкультура и спорт, 1971. – 287 с.
- Донской Д. Д. Теория строения действий / Д. Д. Донской // Теория и практика физ. культуры. – 1991. – № 3. – С. 9–13.
- Дьячков В. М. Совершенствование технического мастерства спортсменов / В. М. Дьячков. – М.: Физкультура и спорт, 1972. – 231 с.
- Дьячков В. М. Целевые параметры управления технико-физическими совершенствованием спортсменов, специализирующихся в скоростно-силовых видах спорта / В. М. Дьячков // Методологические проблемы совершенствования системы спортивной подготовки квалифицированных спортсменов. – М., 1984. – С. 85–109.
- Желязков Ц. Теория и методика на спортната тренировка : учебник / Ц. Желязков. – [изд. 2]. – София : Медицина и физкультура, 1986. – 307 с.
- Желязков Ц. Основи на спортната тренировка / Ц. Желязков, Д. Дашева. – София: Гера арт, 2002. – 432 с.
- Зациорский В. М. Биомеханические основы профилактики повреждений позвоночника при занятиях физическими упражнениями / В. М. Зациорский, В. П. Сазонов // Теория и практика физ. культуры. – 1985. – № 7. – С. 33–41.
- Зимкин Н. В. Физиологическая характеристика силы, быстроты и выносливости. – М.: Физкультура и спорт, 1956. – 206 с.
- Зимкин Н. В. Физиология человека / Н. В. Зимкин. – М.: Физкультура и спорт, 1964. – 600 с.
- Зимкин Н. В. Формирование двигательного акта / Н. В. Зимкин // Физиология мышечной деятельности, труда и спорта: Руководство по физиологии. – Л.: Наука, 1969. – С. 164–185.
- Зимкин Н. В. Физиологическая характеристика особенностей адаптации двигательного аппарата к разным видам деятельности / Н. В. Зимкин // IV Всесоюз. симпоз. по физиол. пробл. адаптации (Таллин, 1984). – Тарту: Минвуз СССР, 1984. – С. 73–76.
- Иваницкий М. Ф. Движения человеческого тела (Академические очерки) / М. Ф. Иваницкий. – М.: Физкультура и спорт, 1938. – 264 с.
- Иссурин В. Б. Блоковая периодизация спортивной тренировки / В. Б. Иссиурин. – М.: Сов. спорт, 2010. – 288 с.

50. Колчинская А. З. К вопросу об акклиматизации нетренированного и тренированного организма к высокогорному климату и роли высокогорной акклиматизации в повышении физической выносливости / А. З. Колчинская // Акклиматизация и тренировка спортсменов в горной местности. – Алма-Ата, 1965. – С. 53–54.
51. Колчинская А. З. Кислородный режим организма ребенка и подростка / А. З. Колчинская. – К.: Наук. думка, 1973. – 320 с.
52. Колчинская А. З. О физиологических механизмах, определяющих тренирующий эффект средне- и высокогорья / А. З. Колчинская // Теория и практика физ. культуры. – 1990. – № 4. – С. 39–43.
53. Колчинская А. З. Гипоксическая гипоксия нагрузки: повреждающий и конструктивный эффекты / А. З. Колчинская // Hypoxia medical. – 1993. – № 3. – С. 8–13.
54. Крестовников А. Н. Физиология спорта / А. Н. Крестовников. – М.: Физкультура и спорт, 1939. – 412 с.
55. Крестовников А. Н. Очерки по физиологии физических упражнений / А. Н. Крестовников. – М.: Физкультура и спорт, 1951. – 531 с.
56. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта / Л. Кун. – М.: Радуга, 1982. – 400 с.
57. Лесгафт П. Ф. Основы теоретической анатомии / П. Ф. Лесгафт. – СПб., 1892.
58. Лесгафт П. Ф. Анатомия человека (записки университетских лекций). Частный отдел костной системы. – СПб, 1895; Частный отдел суставов и мышц. – СПб., 1896.
59. Лидьядр А. Бег к вершинам мастерства / А. Лидьядр, Г. Гилмор. – М.: Физкультура и спорт, 1968. – 151 с.
60. Лысенков Н. К., Синельников Е.И. Анатомо-физиологические основы физической культуры человеческого тела / Н. К. Лысенков. – М.-Л., Госиздат, 1927. – 190 с.
61. Матвеев Л. П. Проблема периодизации спортивной тренировки / Л. П. Матвеев. – М.: Физкультура и спорт, 1964. – 248 с.
62. Матвеев Л. П. Основы спортивной тренировки / Л. П. Матвеев. – М.: Физкультура и спорт, 1977. – 280 с.
63. Матвеев Л. П. К теории построения спортивной тренировки / Л. П. Матвеев // Теория и практика физ. культуры. – 1991. – № 12. – С. 11–20.
64. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л. П. Матвеев. – К.: Олимп. лит., 1999. – 320 с.
65. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты / Л. П. Матвеев. – М.: Известия, 2001. – 333 с.
66. Моногаров В. Д. Изменения работоспособности и экстремальной активности мышц в процессе развития и компенсации утомления при напряженной мышечной деятельности / В. Д. Моногаров // Физиология человека. – 1984. – № 2. – С. 299–309.
67. Моногаров В. Д. Утомление в спорте / В. Д. Моногаров. – К.: Здоров'я, 1986. – 120 с.
68. Моногаров В. Д. Генез утомления при напряженной мышечной деятельности / В. Д. Моногаров // Наука в олимп. спорте. – 1994. – № 1. – С. 47–58.
69. Набатникова М. Я. О содержании тренировки юных спортсменов / М. Я. Набатникова // Науч.-спорт. вестн. – 1987. – № 1. – С. 6–9.
70. Набатникова М. Я. Построение процесса спортивной подготовки / М. Я. Набатникова, В. П. Филин // В кн.: Современная система спортивной подготовки. – М.: САAM, 1995. – С. 351–389.
71. Нетт Т. Обзор интервальной тренировки / Т. Нет // Бег, бег, бег. – М.: Физкультура и спорт, 1967. – С. 276–288.
72. Озолин Н. Г. Тренировка легкоатлета / Н. Г. Озолин. – М.: Физкультура и спорт, 1949. – 212 с.
73. Павлов И. П. Полн. собр. соч. / И. П. Павлов. – Т. 3. – М.; Л., 1951. – С.188.
74. Платонов В. Н. Современная спортивная тренировка / В. Н. Платонов. – К.: Здоров'я, 1980. – 336 с.
75. Платонов В. Н. Теория и методика спортивной тренировки / В. Н. Платонов. – К.: Вища шк., 1984. – 336 с.
76. Платонов В. Н. Подготовка квалифицированных спортсменов / В. Н. Платонов. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 288 с.
77. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте: учеб. для студентов вузов физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 1997.
78. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое применение: учеб. для студентов вузов физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2004. – 808 с.
79. Платонов В. Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2013. – 624 с.
80. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учебник [для тренеров] : в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2015. – Кн. 1. – 2015. – 680 с.
81. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учебник [для тренеров] : в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2015. – Кн. 2. – 2015. – 752 с.
82. Прокоп Л. Физиология и патология перетренированности / Л. Прокоп // Спортивная медицина: труды XII юбилейного международного конгресса спортивной медицины (Москва, 28 мая–4 июня 1958 г.). – М., 1959. – С. 25–30.
83. Пуни А. И. Очерки психологии спорта / А. И. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1967. – 376 с.
84. Ратов И. П. Первостепенное внимание науки и спортивного изобретательства – профилактике и лечению травматизма / И. П. Ратов // Теория и практика физ. культуры. – 1989. – № 9. – С. 35–37.
85. Ратов И. П. Использование технических средств и методических приемов «искусственной управляющей среды» в подготовке спортсменов / И. П. Ратов // Современная система спортивной подготовки. – М.: САAM, 1995. – С. 323–337.
86. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М.: Прогресс, 1982. – 126 с.
87. Сиротинин Н. Н. Гипоксия и ее значение в патологии / Н. Н. Сиротинин // Гипоксия. – К., 1949. – С. 19–27.
88. Суслов Ф. П. Тренировка в условиях среднегорья как средство повышения спортивного мастерства: автореф. дис. ... доктора пед. наук / Ф. П. Суслов. – М., 1983. – 47 с.
89. Суслов Ф. П. Тренировка в среднегорье в системе подготовки спортсменов / Ф. П. Суслов, М. М. Булатова, А. К. Красильщиков // Лекция для студентов институтов физической культуры и слушателей факультетов повышения квалификации. – К.: КГИФ, 1987. – 20 с.
90. Суслов Ф. П. Соревновательная подготовка и календарь соревнований / Ф. П. Суслов // Современная система спортивной подготовки. – М.: САAM, 1995. – С. 73–79.
91. Суслов Ф.П. Действительный или минимый кризис современной теории спорта / Ф. П. Суслов, В. П. Филин // Теория и практика физ. культуры. – 1998. – № 6. – С. 50–53.
92. Суслов Ф. П. Спортивная тренировка в условиях среднегорья / Ф. П. Суслов. – М., 1999. – 202 с.
93. Суслов Ф. П. О стратегии соревновательной практики в индивидуальных видах спорта в олимпийские годы / Ф. П. Суслов // Теория и практика физ. культуры. – 2002. – № 11. – С. 30–33.
94. Теория спорта / Под общ. ред. В. Н. Платонова. – К.: Вища шк., 1987. – 424 с.
95. Уилт Ф. Бег, бег, бег: сборник статей / Ф. Уилт; сокращ. пер. с англ. А. А. Макарова. – М.: Физкультура и спорт, 1967. – 375 с.
96. Ухтомский А. А. Избранные труды / А. А. Ухтомский. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1978. – С. 7–106.
97. Учение о тренировке / Под общ. ред. Д. Харре. – М.: Физкультура и спорт, 1971. – 326 с.
98. Фарфель В. С. Физиология спорта: очерки / В. С. Фарфель. – М.: Физкультура и спорт, 1960. – 384 с.
99. Фарфель В. С. Управление движениями в спорте / В. С. Фарфель. – М.: Физкультура и спорт, 1975. – 208 с.
100. Филин В. П. Основы юношеского спорта / В. П. Филин, Н. А. Фомин. – М.: Физкультура и спорт, 1980. – 255 с.
101. Хоменков Л. С. Советские легкоатлеты на Олимпийских играх / Л. С. Хоменков // Теория и практика физ. культуры. – 1952. – № 10. – С. 755–771.
102. Яковлев Н. Н. Очерки по биохимии спорта / Н. Н. Яковлев. – М.: Физкультура и спорт, 1955. – 264 с.
103. Яковлев Н. Н. Физиологические и биохимические основы теории и методики спортивной тренировки / Н. Н. Яковлев, А. В. Коробков, С. В. Янанис – М.: Физкультура и спорт, 1957. – 250 с.
104. Яковлев Н. Н. Новые данные об акклиматизации лыжников, тренирующихся в горных условиях / Н. Н. Яковлев, Б. Н. Ашмарин, Л. Г. Локшев // Теория и практика физ. культуры. – 1959. – № 10. – С. 763–768.
105. Яковлев Н. Н. Особенности авторегуляции обмена веществ при мышечной деятельности в тренировочном организме / Н. Н. Яковлев // Физиол. характеристика и методы определения выносливости в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1972. – С. 31–40.
106. Яковлев Н. Н. Биохимия спорта / Н. Н. Яковлев. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 288 с.
107. Яковлев Н. Н. Принципы биохимической оценки тренированности спортсмена / Н. Н. Яковлев // Материалы Всесоюз. конф. по физиологии, морфологии, биомеханике и биохимии мышечной деятельности. – Л.: ЛНИИФК, 1978. – С. 127–134.
108. Åstrand P. Aerobic power in swimming / P. Åstrand // International Series on Sport Sciences. – Vol. 6, Swimming Medicine IV / ed. B. Eriksson and B. Furberg. Baltimore: University Park Press, 1978. – P. 127–131.
109. Åstrand P.-O. Textbook of Work Physiology: Physiological Bases of Exercise. – New York / P.-O. Åstrand, K. Rodahl. – St. Louis: McGraw-Hill, 1986. – 682 p.
110. Åstrand P.-O. Endurance sports / P.-O. Åstrand // Endurance in Sport. – Oxford: Blackwell Sci. Publ., 1992. – P. 8–15.

111. Baechle T. R. Essentials of strength training and conditioning / ed. by T. R. Baechle, R. W. Earle. – [3rd ed.]. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2008. – 642 p.
112. Baker J. Talent identification and development in sport: International perspectives / ed. by J. Baker, S. Cobley, J. Schorer. – London, New-York: Routledge, 2012. – 179 p.
113. Balyi I. Long-term athlete development: Trainability in childhood and adolescence / I. Balyi, Hamilton // Swimming. – 2010. – P. 16–23.
114. Bannister E. W. The potentiating effect of low oxygen tension exposure during training on subsequent cardiovascular performance / E. W. Bannister, R. C. Jackson, J. Cartmel // International Zeitschrift fur Angewandte Physiologie Einschliesslich Arbeitphysiologie. – 1968. – 26. – P. 164–179.
115. Bergstrom J. Diet, muscle glycogen and physical performance / J. Bergstrom, L. Hermansen, E. Hu Itman, B. Saltin // Acta physiol. scand. – 1967. – N 71. – P. 140–150.
116. Boige M. Manuel scientifique d'éducation physique / M. Boigey. – Paris: Masson et Cie, 1933. – 532 p.
117. Bompa T. Periodization: theory and methodology of training / T. Bompa, G. G. Haff. – [5th ed.]. – Champaign IL: Human Kinetics, 2009. – P. 63–84
118. Costill D. L. Glycogen depletion pattern in human muscle fibres during distance running / D. L. Costill, P. D. Gollnick, E. Jansson [et al.] // Acta Physiol. Scand. – 1973. – Vol. 89. – P. 374–383.
119. Costill D. L. Effects of elevated plasma FFA and insulin on muscle glycogen usage during exercise / D. L. Costill [et al.] // J. Appl. Physiol. – 1977. – N 43. – P. 695–699.
120. Costill D. L. Nutrition for endurance sport: carbohydrate and fluid balance / D. L. Costill, J. M. Miller // Int. J. Sports Med. – 1980. – N 1. – P. 2–14.
121. Costill D. L. The role of dietary carbohydrates in muscle glycogen resynthesis after strenuous running / D. L. Costill [et al.] // Amer. J. Clin. Nutr. – 1981. – N 34. – P. 1831–1836.
122. Costill D. L. Acid-base balance during repeated bouts of exercise: Influence of HCO_3^- / D. L. Costill, F. Verstappen, H. Kuipers, E. Janssen, W. Fink // Int. J. Sports Med. – 1984. – N 5. – P. 228–231.
123. Costill D. L. Effects of reduced training on muscular power in swimmers / D. L. Costill, D. S. King, R. Thomas, M. Hargreaves // Physician and Sportsmedicine. – 1985. – N 13. – P. 94–101.
124. Costill D. L. Effects of repeated days of intensified training on muscle glycogen and swimming performance / D. L. Costill, M. G. Flynn, J. P. Kirwan, J. A. Houmard [et al.] // Medicine and Science in Sports and Exercise. – 1988. – N 20 (3). – P. 249–254.
125. Costill D. L. Adaptations to swimming training: influence of training volume / D. L. Costill, R. Thomas, R. Robergs [et al.] // Med. Sci. Sport Exerc. – 1991. – Vol. 23. – P. 371–377.
126. Counsilman J. E. The Science of Swimming / J. E. Counsilman. – New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1968. – 432 p.
127. Coyle E. F. Improved muscular efficiency displayed as Tour de France champion matures / E. F. Coyle // Journal of Applied Physiology. – 2005. – Vol. 98. – P. 2191–2196.
128. D'Antona G. Skeletal muscle hypertrophy and structure and function of skeletal muscle fibers in male body builders / G. D'Antona, F. Lanfranconi, M. A. Pellegrino et al. // Journal of Physiology. – 2006. – Vol. 570. – P. 611–627.
129. De Vries H. A. Physiology of Exercise / H. A. De Vries, T. I. Housh. – Madison Wisconsin: WCB Brown and Benchmark Publ., 1994. – 636 p.
130. Dempsey J. A. The respiratory system / J. A. Dempsey, J. D. Miller, L. M. Romer // ACSN's Advanced Exercise Physiology / ed. by C. M. Tipton. – Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2006. – P. 246–299.
131. Dragnea C. A. Teoria sportului / C. A. Dragnea, S. M. Teodorescu. – Bucuresti: Fest, 2002. – 610 p.
132. Fleck S. Designing resistance training programs / S. Fleck, W. Kraemer. – [3rd ed.]. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2004. – 375 p.
133. Gibala M. J. Physiological adaptations to training / M. J. Gibala, M. Rakobowchuk // Olympic textbook of science in sport / ed. by R. J. Maughan. – International Olympic Committee, 2009. – P. 56–69.
134. Gollnick P. O. Enzyme activity and fiber composition in skeletal muscle of untrained and trained man / P. O. Gollnick, R. B. Armstrong, C. W. Saubert [et al.] // J. Appl. Physiol. – 1972. – N 33. – P. 312–314.
135. Gollnick P. D. Muscular enlargement and number of fibers in skeletal muscles in rats / P. D. Gollnick, B. F. Timson, R. L. Moore, M. Riedy // J. Appl. Physiol. – 1981. – N 50. – P. 936–943.
136. Gollnick P. D. The muscle fiber composition of skeletal muscle as a predictor of athletic success / P. D. Gollnick, H. Matova // Amer. J. Sports Med. – 1984. – Vol. 12. – N 3. – P. 212–217.
137. Gollnick P. P. The identification of fiber types in skeletal muscle: A continual dilemma / P. P. Gollnick, D. R. Hodgson // Exer. and Sport Sci. Rev. – 1986. – Vol. 14. – P. 81–104.
138. Hausswirth Ch. Recovery for performance in sport / ed. by Ch. Hausswirth, I. Mujika // National Institute of Sport for Expertise and Performance (INSEP), Champaign, IL: Human Kinetics, 2010. – 282 p.
139. Hettinger T. Trainierbarkeit der Gliedmaßen und Rumpfmuskulatur bei Frauen und Männern / T. Hettinger, W. Hollmann // Sportarzt u. sportmed. – 1964. – Bd. 11. – S. 363.
140. Hill D. W. Circadian rhythm in anaerobic power and capacity / D. W. Hill, J. C. Smith // Can. J. Spt. Sci. – 1991. – N 16. – P. 30–32.
141. Hill D. W. Effects of Jet Lag on Factors Related to Sports Performance / D. W. Hill, C. M. Hill, K. L. Fields, J. C. Smith // Can. J. Appl. Physiol. – 1993. – N 18. – P. 91–103.
142. Holloszy J. O. Effects of exercise on mitochondrial oxygen uptake and respiratory enzyme activity in skeletal muscle / J. O. Holloszy // J Biol Chem. – 1967. – Vol. 242. – P. 2278–2282.
143. Holloszy J. O. Adaptation of skeletal muscle to endurance exercise & their metabolic consequences / J. O. Holloszy, L. F. Coyle // J. Appl. Physiol.: Respiration, Environment & Exerc. Physiol. – 1984. – Vol. 56, N 4. – P. 831–838.
144. Holloszy J. O. Utilization of fat as substrate during exercise: Effect of training / J. O. Holloszy, G. P. Dalsky, P. M. Nemeth, B. F. Hurley, W. H. Martin III, J. M. Hagberg // In: Biochemistry of exercise, vol. VI. Ed. by D. Saltin. – Champaign, IL: Human Kinetics, 1986. – P. 183–190.
145. La Grande F. Physiology of Bodily Exercise / F. La Grande. – London: Kegan Paul International, 1899. – 190 p.
146. Lamb D. R. Anabolic steroids in athletics: How well do they work and how dangerous are they? / D. R. Lamb // Amer. J. Sports Med. – 1985. – Vol. 12. – P. 31–38.
147. Lamb D.R. Optimal use of fluids of varying formulations to minimize exercise-induced disturbances in homeostasis / D. R. Lamb, G. R. Brodowicz // Sports Med. – 1986. – Vol. 3. – P. 247–274.
148. Lamb D. R. Basic principles for improving sport performance / D. R. Lamb // Sports Sci Exch. – 1995. – Vol. 8. P. 1–5.
149. Lloyd R. S. Strength and conditioning for young athletes: science and application / ed. by R. S. Lloyd, J. L. Oliver. – London, New-York: Routledge, 2014. – 232 p.
150. Maglischo E. W. Swimming Fastest / E. W. Maglischo. – [3rd ed.] – Champaign, Illinois: Human Kinetics Publishers, 2003. – 800 p.
151. Mossó A. Ifjusagi testneveles / A. Mossó. – Budapest: MAS, 1890. – 121 p.
152. Nielsen B. Optimal fluid replacement during long lasting exercise in 18°C and 32°C ambient temperature / B. Nielsen, P. Krog // International Congress of Physiological Science XXXI. – Helsinki (abstract), 1989. – P. 55–87.
153. Nielsen B. Diet, Vitamins and Fluids: Intake Before and After Prolonged Exercise / B. Nielsen // Endurance in Sport. – Blackwell Sci. Publ., 1992. – P. 297–311.
154. Pistilli E. E. An 8-week periodized mesocycle leading to a national level weightlifting competition / E. E. Pistilli, D. E. Kaminsky, L. Totten [eds.] // Strength & Conditioning Journal. – 2004. – № 26 (5). – P. 62–68.
155. Richardson S. O. Overtraining athletes: personal journeys in sport / S. O. Richardson, M. B. Andersen, T. Morris. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2008. – 205 p.
156. Saltin B. Physical training in sedentary middleaged and older men / B. Saltin, H. Hartley, A. Kilbom, I. O. Astrand // Scand. J. Clin. Lab. Invest. – 1969. – Vol. 24. – P. 323–334.
157. Saltin B. Functional adaptations to physical activity and inactivity / B. Saltin, L. B. Rowell // Fed. Proc. – 1980. – N 39. – P. 1506–1513.
158. Saltin B. Skeletal muscle adaptability: significance for metabolism and performance / B. Saltin, P. O. Gollnick // Handbook of Physiology. Skeletal muscle. – Bethesda: Amer. Physiol. Soc. – 1983. – P. 551–631.
159. Saltin B. Cardiovascular and pulmonary adaptation to physical activity / B. Saltin // Exercise, Fitness and Health / C. Bouchard, R. J. Sheppard, T. Stephens, J. R. Sutton, B. D. McPherson [eds.]. – Champaign IL: Human Kinetic Books, 1988. – P. 187–203.
160. Saltin B. Aerobic exercise capacity at sea level and at altitude in Kenyan boys, junior and senior runners compared with Scandinavian runners / B. Saltin, H. Larsen, N. Terrados et al. // Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports. – 1995. – Vol. 5. – P. 209–221.
161. Saltin B. Anaerobic capacity: past, present and prospective / B. Saltin // Biochem. exerc. – Human Kinetic. – 1996. – N 7. – P. 387–412.
162. Tissie Ph. Az elfaradas es a testgyakorlas / Ph. Tissie. – Termeszettudomanyi Tarsulat 1–2. – Budapest, 1898. – 88 p.
163. Wilmore J. H. Physiology of sport and exercise / J. H. Wilmore, D. L. Costill. – Champaign, Illinois: Human Kinetics, 2004. – 726 p.
164. Wilmore J. H. Physiology of Sport and Exercise / J. H. Wilmore. – [4th ed.] / by J. Wilmore, D. Costill, W. L. Kenney. – Human Kinetics, 2009. – 529 p.

Распространение и внедрение в практику достижений теории и методики спорта

АННОТАЦИЯ

Показана актуальность быстрейшего распространения и внедрения нового знания в области теории и методики подготовки спортсменов в систему образования и практическую деятельность. Затронуты вопросы устаревания («морального износа») значения, а также влияния интенсивного распространения знания на его дальнейшее развитие.

Ключевые слова: научные знания, исследовательский поиск, распространение и внедрение результатов исследований в практику спорта высших достижений.

SUMMARY

It is shown the relevance of rapid dissemination and implementation of new knowledge in the field of theory and methodology of athletes' preparation in education and practice. Issues of obsolescence ("moral depreciation") of the importance of knowledge are discussed along with the effects of intense dissemination of knowledge on its further development.

Key words: scientific knowledge, research investigation, promotion and implementation of research's results into practice of elite sports.

III

Распространение и внедрение научных знаний в практику спорта высших достижений позволяет повысить эффективность организационно-управленческих, спортивно-педагогических, материально-технических и других составляющих системы подготовки за счет применения новаций и совершенствования технологий; преодолеть консерватизм и профессиональную ограниченность специалистов, интеллектуализировать их деятельность за счет активизации креативных и динамических способностей; стимулировать дальнейшее развитие научных знаний, их обращение к реальным нуждам спортивной практики, непрекращающейся модернизации системы спорта высших достижений.

Практика олимпийской подготовки последних лет, отраженная в достижениях спортсменов США, Великобритании, Канады, Норвегии, Нидерландов, Японии и ряда других стран, убедительно свидетельствует о большом влиянии и постоянного поиска достижений науки на эффективность подготовки и соревновательной деятельности спортсменов высшей квалификации. При этом эффективность используемого нового знания многократно превышает затраты на его получение и распространение.

Система знаний в области подготовки спортсменов высшей квалификации, способных добиваться успехов в условиях постоянно возрастающей конкуренции на мировых и олимпийских спортивных аренах, обновляется очень интенсивно. Это обусловлено исключительно бурным развитием спорта высших достижений в последние десятилетия, что явилось следствием постоянно возрастающей политической и социальной значимости спортивных достижений, профessionализации и коммерциализации олимпийского спорта, сближения олимпийского и профессионального спорта, и, как следствие, резко возросшим вниманием и активностью в деле научного обеспечения путей дальнейшего роста достижений спортсменов.

Интенсификация научных исследований проявилась не только в развитии разного рода научных учреждений (институтов, лабораторий, центров, групп специалистов,

формирующихся для реализации конкретных программ, и др.), но и в существенном расширении научных направлений, имеющих прямое или косвенное отношение к тренировочному процессу и соревновательной деятельности спортсменов, охватывающих проблематику, связанную с организацией, управлением, экономикой, средствами массовой информации, производством спортивного и диагностического оборудования и инвентаря, строительством и оснащением спортивных объектов, медициной и здравоохранением, разработкой продуктов питания и стимуляции процесса подготовки и др. Иными словами в спорте протекают процессы, аналогичные тем, которые имеют место в других интенсивно развивающихся сферах человеческой деятельности, а именно – устаревание знаний, сопровождающееся снижением компетентности специалистов. Ученые разных стран, интересующиеся этой проблемой, отмечают, что если 40–50 лет назад знаний, полученных в вузе и постоянно обогащающихся практическим опытом, хватало на 20–25 лет практической деятельности, то в настоящее время этот период сократился до 5–7 лет, а в некоторых новых и бурно развивающихся сферах – до 3–5 лет. Появилось даже такое понятие, как «период полураспада компетентности», в течение которого знания устаревают на 50 %. Продолжительность такого периода применительно к различным областям деятельности колеблется в промежутке 5–8 лет.

Понятно, что это не касается фундаментальных знаний, которые не подвержены обесцениванию со временем. Правда, это относится лишь к действительно фундаментальным знаниям, опирающимся на прочную методологическую и эмпирическую основу и имеющим серьезное теоретическое осмысление и всеобъемлющую доказательность. Со временем, фундаментальные знания лишь расширяются, обогащаются новыми знаниями, однако не теряют своей актуальности.

Отсюда возникает необходимость не только получения нового знания как результата достижений науки и обобщения опыта передовой практики, но и проблема его опе-

В. Н. Платонов читает лекцию тренерам сборных команд Литвы, 1995 г.

ративного распространения среди специалистов-практиков и внедрения в их повседневную деятельность в этой сфере.

Поэтому, наряду с экспериментальными и теоретическими исследованиями, направленными на непрерывное развитие знаний в области теории и методики подготовки, мы сконцентрировали внимание и на их оперативном внедрении в учебные планы и программы дисциплин специализированных средних и высших специальных учебных заведений, а также на распространении через различные формы последипломного образования (центры повышения квалификации специалистов, научно-практические конференции и семинары, научные конгрессы, лекционные курсы в высших учебных заведениях, консультации и др.).

Подготовленные нами учебники и пособия по общей теории подготовки спортсменов и ее практической реализации стали основной литературой при подготовке специалистов не только в Украине и в других государствах, расположенных на территории бывшего СССР, но и во Франции, Испании, Португалии, Италии, Польше, Румынии, Болгарии, Бразилии, Аргентине, Мексике, Колумбии, Кубе, Уругвае, Китае и многих других странах.

Распространение знаний через специальную литературу мы интенсивно дополняем другими формами. Например, в Украине ежегодно проводятся 2–3-дневные конференции и семинары для тренеров высокой квалификации. Успешно работает центр по повышению квалификации тренеров, функционирующий на базе Национального университета физического воспитания и спорта Украины. Только за последние два года в этом центре прошли двухнедельный курс повышения квалификации более 1100 квалифицированных тренеров по всем культивируемым в Украине олимпийским видам спорта. Регулярно издается научно-теоретический журнал «Наука в олимпийском спорте», в котором публикуются статьи по наиболее актуальным проблемам спорта высших достижений и олимпийской подготовки.

Косвенным результатом изданий наших работ за рубежом явились многочисленные приглашения для участия в качестве ключевых лекторов на различных научных конгрессах и научно-практических конференциях, чтение лекций в авторитетных университетах, презентациях изданных книг. За годы независимости Украины география

этой деятельности охватила более 40 стран, включая такие страны с высокоразвитыми системами образования, науки и спорта как Италия, Франция, Испания, Германия, Португалия, Канада, Япония, Бразилия, Аргентина, Греция, Китай, Республика Корея, Румыния, Польша и др.. Только за последние два года нами были сделаны пленарные доклады по проблемам теории и практики олимпийского спорта на международных научных конгрессах, проведенных в Алматы, Ереване, Пекине (дважды), Минске, Баку, Токио, Кишиневе, Бухаресте, Кали.

Прочитаны циклы лекций по важнейшим направлениям подготовки спортсменов в олимпийском спорте в Нихонском университете (Токио) – одном из крупнейших в мире вузов (около 70 тыс. студентов); Наньчанском университете (Цзянси, Китай), который является одним из ключевых университетов Китая (36 тыс. студентов); Столичном университете физической культуры (Пекин); одном из крупнейших вузов Колумбии – университете Дель Валле (Кали); Высшей школе тренеров Беларуси (Минск); Азербайджанской государственной академии физической культуры и спорта (Баку); Армянском государственном институте физической культуры (Ереван); Международном олимпийском университете (Сочи); Национальном университете физического воспитания и спорта Румынии (Бухарест); Казахской академии спорта и туризма (Алматы); Поволжской государственной академии физической культуры, спорта и туризма (Казань).

В марте 2016 г. Японское общество обучения тренеров провело в Токио специальный семинар для тренеров, ответственных за подготовку спортсменов к Играм XXXII

Выступление В. Н. Платонова перед ведущими тренерами Японии, 15 марта 2016 г.

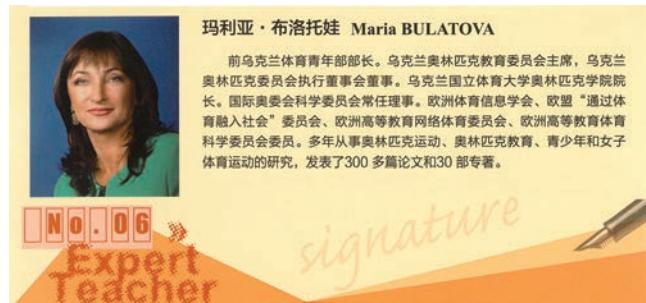
Встреча с генеральным директором Японского института спортивной науки Такashi Kawahara, 16 марта 2016 г.

Выступление с пленарным докладом на XVII международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех». Пекин, 2013 г.

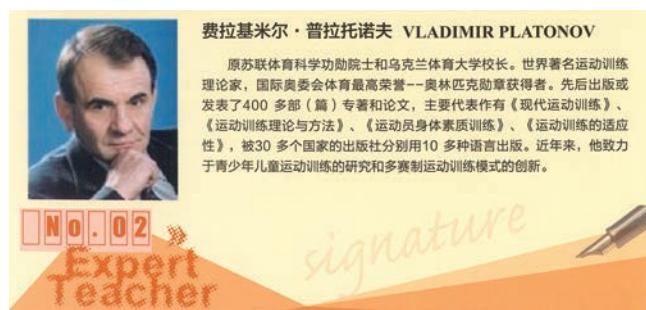
Олимпиады, которые состоятся в 2020 г. в столице Японии. Тема семинара – периодизация спортивной тренировки. С основной лекцией выступил В. Н. Платонов.

В сентябре 2016 г. в Пунта-дель-Эсте (Уругвай) состоялся крупный форум по повышению квалификации тренеров, в котором приняли участие около 300 специалистов из 15 стран Центральной и Южной Америки. Основные лекции на этом семинаре прочитали профессора В. Н. Платонов и М. М. Булатова.

Мария · Булатова Maria BULATOVA

前乌克兰体育青年部部长。乌克兰奥林匹克教育委员会主席，乌克兰奥林匹克委员会执行董事会董事。乌克兰国立体育大学奥林匹克学院院长。国际奥委会科学委员会常任理事。欧洲体育信息学会、欧盟“通过体育融入社会”委员会、欧洲高等教育网络体育委员会、欧洲高等教育体育科学委员会委员。多年从事奥林匹克运动、奥林匹克教育、青少年和女子体育运动的研究，发表了300多篇论文和30部专著。

Федор · Платонов VLADIMIR PLATONOV

原苏联体育科学功勋院士和乌克兰体育大学校长。世界著名运动训练理论家，国际奥委会体育最高荣誉—奥林匹克勋章获得者。先后出版或发表了400多部（篇）专著和论文，主要代表作有《现代运动训练》、《运动训练理论与方法》、《运动员身体素质训练》、《运动训练的适应性》，被30多个国家的出版社分别用10多种语言出版。近年来，他致力于青少年儿童运动训练的研究和多赛制运动训练模式的创新。

**Ключевые докладчики форума «Спортивная подготовка и здоровье»
М. М. Булатова
и В. Н. Платонов.
Пекин, октябрь 2016 г.**

В. Н. Платонов и М. М. Булатова с участниками и организаторами конгресса «Спорт и рекреация». Кали, октябрь 2016 г.

С циклом лекций по актуальным проблемам подготовки спортсменов на семинаре для тренеров в уругвайском городе Пунта-дель-Эсте выступили М. М. Булатова и В. Н. Платонов (16–18 октября 2016 г.)

соревновательная деятельность спортсменов», «Основы общей системы подготовки спортсменов», «Построение процесса подготовки спортсменов» (автор В. Платонов), «Физическая, технико-тактическая и психолого-логическая подготовка спортсменов», «Отбор, ориентация, управление и контроль в

системе подготовки спортсменов» (авторы В. Платонов, М. Булатова).

Столь активная деятельность по распространению передовых достижений в области спортивной науки и олимпийской подготовки обусловлена не только стремлением к популяризации достижений украинской научной

школы в области спорта высших достижений и расширению международного сотрудничества, но и необходимостью оперативного внедрения нового научного знания в практику подготовки спортсменов и систему подготовки тренеров и других специалистов для спорта высших достижений. Важно отметить, что подобные форумы, в которых участвуют крупнейшие ученые и специалисты-практики, сопровождаемые разнообразными вопросами и ответами, обсуждениями и дискуссиями, являются мощным стимулом для дальнейшего продуктивного научного поиска.

В заключение следует отметить, что принципиальным моментом нашей политики в деле распространения накопленного знания является его открытость и общедоступный характер. Мы никогда не использовали авторское или патентное право для монополизации и коммерческого использования полученного знания, а стремились в минимально возможные сроки задействовать и реализовать все возможности и средства для обеспечения его общедоступности.

Однако доступность знания вовсе не означает, что новое, эффективное и достоверное знание окажет влияние на качество подготовки спортсменов. Необходима готовность управленцев, тренеров, врачей и других специалистов воспринять, проанализировать и довести до практической реализации.

«Спорт. Олимпизм. Здоровье»: международный научный конгресс в Кишиневе

Вадим Фельдман

АННОТАЦИЯ

В статье освещены события, связанные с проведением 5–8 октября 2016 года в столице Республики Молдова Кишиневе международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», приуроченного к 65-летию организации в Молдове системы высшего образования по физической культуре и 25-летию создания ведущего в стране вуза этого профиля – Государственного университета физического воспитания и спорта, а также заседания Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта.

Ключевые слова: Республика Молдова, Кишинев, международный научный конгресс «Спорт. Олимпизм. Здоровье», Государственный университет физического воспитания и спорта, Международная ассоциация университетов физической культуры и спорта.

SUMMARY

This article covers the events related to the conduct of the International Scientific Congress "Sport. Olympism. Health" held on 5-8 October 2016 in the capital of the Republic of Moldova Chisinau. The Congress was dedicated to the 65th anniversary of launching the higher education on physical culture in Moldova and to the 25th anniversary of the country's leading university in that field – the State University on Physical Education and Sport, as well as to the meeting of the International Association of Universities on Physical Culture and Sports that was staged there.

Key words: Republic of Moldova, Chisinau, International Scientific Congress "Sport. Olympism. Health", State University on Physical Education and Sport, the International Association of Universities on Physical Culture and Sports.

**5-8 октября 2016 года в столице
Республики Молдова Кишиневе
проходил международный
научный конгресс
«Спорт. Олимпизм. Здоровье».**

В нем участвовали около трехсот специалистов физического воспитания, физической культуры и спорта из десяти государств – Армении, Казахстана, Канады, Литвы, России, Румынии, Словении, Таджикистана, Украины и, конечно же, Молдовы – страны-хозяйки, принимавшей научный форум.

Проведение конгресса в Кишиневе – на базе функционирующего в этом городе Государственного университета физического воспитания и спорта – было приурочено к 65-летию организации в Молдове высшего образования по физической культуре.

Среди собравшихся на этот конгресс ученых, преподавателей высших учебных заведений и других специалистов из разных стран была и делегация Национального университета физического воспитания и спорта Украины. В ее состав входили пять человек: главный редактор международного журнала «Наука в олимпийском спорте», профессор кафедры истории и теории олимпийского спорта НУФВСУ, член исполкома НОК Украины, заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор педагогических наук, профессор Мария Булатова, проректор по научно-педагогической работе НУФВСУ, доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор Ольга Борисова, докторант и научный сотрудник научно-исследовательского института НУФВСУ, кандидат наук по физическому воспитанию и спорту Надежда Высоцина и автор этих строк – ведущий редактор ректората НУФВСУ Вадим Фельдман,

Выступает председатель оргкомитета и научного комитета конгресса – ректор Государственного университета физического воспитания и спорта, доктор педагогических наук, профессор, заслуженный тренер Республики Молдова Вячеслав Манолаки

Олимпийской академии Украины, заведующая кафедрой истории и теории олимпийского спорта НУФВСУ, член исполкома НОК Украины, заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор педагогических наук, профессор Мария Булатова, проректор по научно-педагогической работе НУФВСУ, доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор Ольга Борисова, докторант и научный сотрудник научно-исследовательского института НУФВСУ, кандидат наук по физическому воспитанию и спорту Надежда Высоцина и автор этих строк – ведущий редактор ректората НУФВСУ Вадим Фельдман.

Обложка программы международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», состоявшегося 5–8 октября 2016 года в столице Республики Молдова Кишиневе

В ФОКУСЕ ВНИМАНИЯ – ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ

Высокий научный и организационный уровень международного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» был обеспечен кропотливой подготовительной работой и четкой координацией всех нюансов организации и управления во время форума, осуществленными его оргкомитетом и научным комитетом конгресса во главе с доктором педагогических наук, профессором, заслуженным тренером Республики Молдова Вячеславом Манолаки – ректором Государственного университета физического воспитания и

Профессор Владимир Платонов (Украина) выступает с докладом на пленарном заседании международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» в Кишиневе. 2016 г.

спорта (вуза, который в те же дни отмечал свой 25-летний юбилей). В подготовительных мероприятиях и в их практической реализации в ходе конгресса также активно участвовали проректоры этого университета по различным направлениям его деятельности – Виорел Дорган, Петру Демченко, Лилиана Будевичь-Пую, Думитру Ешану, Геннадий Думански, Андрей Тома, деканы факультетов, заведующие кафедрами, преподаватели, сотрудники и студенты вуза.

О значимости конгресса в развитии физической культуры и физического воспитания, олимпийского и массового оздоровительного спорта и о внимании к этому событию не только в самой Молдове, но и за ее пределами свидетельствует то, что конгресс проходил под патронатом Международной олимпийской академии, Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта и таких государственных структур Республики Молдова, как Министерство образования и Министерство молодежи и спорта, а также Академии наук Молдовы и Олимпийской академии Молдовы.

Приветствия участникам и гостям с пожеланиями успехов в его работе прислали Премьер-министр Республики Молдова Павел Филип, президент Международного олимпийского комитета Томас Бах, президент Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта Кайрат Закирянов, министр образования Молдовы Корина Фусу, президент Академии наук Молдовы Георге Дука, министр молодежи и спорта Молдовы Виктор Зубку.

В частности, в приветствии от Премьер-министра Молдовы Павла Филипа отмеча-

лось: «Конгресс предоставляет уникальную возможность для объективной оценки состояния современного спорта, обсуждения существующих проблем и поиска путей их решения, расширения границ взаимовыгодного партнерства, обмена опытом между специалистами различных научных знаний и поддержания диалога по широкому спектру вопросов».

Торжественное открытие конгресса и его первое пленарное заседание проходили в большом зале Дворца Республики. Участников и гостей форума приветствовали ректор Государственного университета физического воспитания и спорта Вячеслав Манолаки, президент Академии наук Молдовы Георге Дука, министр молодежи и спорта Молдовы Виктор Зубку, исполнительный директор Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта Александр Макогонов.

После окончания торжественной церемонии начались рабочие будни конгресса. На пленарные заседания были вынесены шесть основных докладов, слушать которые собравшиеся в зале могли, благодаря синхронному переводу, на трех языках – молдавском, английском, русском.

Вячеслав Манолаки (Государственный университет физического воспитания и спорта, Республика Молдова) посвятил свой доклад различным аспектам построения годичного цикла тренировки дзюдоистов высокого класса на основе сочетания различных тренировочных воздействий, используемых в специальной физической и технико-тактической подготовке в микропризмах, макроциклах и других структурных образований.

Владимир Платонов (Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Украина), выступивший с докла-

На пленарном заседании международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» выступает с докладом профессор Мария Булатова (Украина). Кишинев, 2016 г.

дом «Допинг в олимпийском спорте: кризисные явления и пути их преодоления», проанализировал современную историю распространения допинга и борьбу Международного олимпийского комитета с этим негативным явлением, а также подверг обоснованной критике Всемирное антидопинговое агентство (WADA). Докладчик подчеркнул, что многолетняя деятельность этого агентства, несмотря на постоянно возрастающие его финансовые, юридические и кадровые возможности, интенсивную пропаганду, многократно возросшие объемы тестирований, жесточайшие санкции к нарушителям и поддержку WADA со стороны таких авторитетных международных организаций, как ООН, ЮНЕСКО, Совет Европы, не только не приблизила олимпийский спорт к решению допинговой проблемы, но и резко обострила ее, сделала опасной для авторитета и благополучия олимпийского движения. Причины этого – в принципиально ошибочной методологии, положенной Всемирным антидопинговым агентством в основу своей

Торжественное открытие состоявшегося в Кишиневе конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» и его пленарные заседания проходили в большом зале Дворца Республики

деятельности, и выражаящейся в пренебрежении как достижениями биологической, медицинской и спортивной науки, так и реалиями современного спорта высших достижений, и построенной на взорениях юристов, экономистов и «управленцев-универсалов». В преодолении всего этого видятся перспективы выхода из тяжелого кризиса в данной сфере.

Виталий Скрипник (Республиканский центр медико-социальной реабилитации, Республика Молдова) рассмотрел в своем докладе 115-летнюю историю термина «спортивное сердце» и акцентировал внимание на противоречивости программ по его защите, которые могут быть или источником выздоровления спортсмена, или же источником возникновения патологии.

Доклад Марии Булатовой (Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Украина) был посвящен культурно-историческому наследию олимпийского спорта – как Олимпийских игр Древней Греции, так и современных Олимпийских игр, и рассмотрению отношения к нему президентов МОК – от Пьера де Кубертена до Томаса Баха, а также конкурсам искусств, приуроченных к проведению Игр Олимпиад, и т. д. В своем выступлении докладчик осветила реализуемую Олимпийской академией Украины совместно с Национальным олимпийским комитетом Украины и Национальным университетом физического воспитания и спорта Украины издательскую деятельность по подготовке и выпуску в свет научной, учебной, энциклопедической и другой литературы, посвященной различным аспектам культурно-исторического наследия Олимпийских игр, олимпийского движения и олимпийского спорта.

Николай Визитей (Государственный университет физического воспитания и спорта, Республика Молдова) выступил на пленарном заседании конгресса с докладом «Олимпизм как философия жизни», проанализировав взгляды на эту проблему различных ученых из разных стран и собственные взгляды на ее сущность.

Кристиан Жура – специалист из Румынии, в течение нескольких лет работающий в находящемся в Швейцарии Спортивном арбитражном суде (CAS), посвятил свой доклад различным правовым и другим аспектам ситуаций, возникающих при рассмотрении апелляций спортсменов, подаваемых ими

Ученые из Национального университета физического воспитания и спорта Украины профессор Владимир Платонов (крайний слева) и профессор Мария Булатова (третья слева) вместе с другими участниками конгресса в Кишиневе

в CAS в связи с конфликтами, обусловленными санкциями, которые применяются по результатам допинг-контроля.

На следующий день международный научный конгресс «Спорт. Олимпизм. Здоровье» продолжил работу в секциях, заседания которых проходили в аудиториях главного корпуса Государственного университета физического воспитания и спорта.

Представленные участниками конгресса доклады и сообщения, как и дискуссии при их обсуждении, организаторы распределили на четыре секции. Первая из них – «Олимпизм и олимпийское движение. Философские, социально-экономические, правовые и управление аспекты физической культуры», вторая секция – «Физическое воспитание в системе образования. Профессиональная подготовка кадров», третья – «Инновационные технологии и научно-методические основы современной системы подготовки спортсменов», четвертая – «Спортивная медицина, кинетерапия и рекреативная физическая культура».

В общей сложности из разных стран на конгресс были присланы 253 доклада. Все они – как те из них, которые прозвучали на пленарных и секционных заседаниях, так и остальные, чьи авторы по тем или иным причинам не смогли приехать в столицу Молдовы и принять участие в работе этого форума, – нашли свое отображение в двух емких томах (по 664 страницы в каждом), материалов международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», под-

готовленных и изданных к его проведению в Кишиневе. В первом томе были собраны доклады, которые по их тематике отнесены к первой и второй секциям, а во втором томе – доклады по тематике третьей и четвертой секций.

Кроме тех докладов ученых и других специалистов из Национального университета физического воспитания и спорта Украины, которые прозвучали на пленарном заседании конгресса (Владимир Платонов – «Допинг в олимпийском спорте: кризисные явления и пути их преодоления», Мария Булатова – «Культурно-историческое наследие олимпийского спорта») или же были представлены на секционные заседания этого форума (Ольга Борисова – «Неолимпийский спорт: проблемы и перспективы развития», Надежда Высоцина – «Современные проблемы психологического обеспечения подготовки хоккеистов»), в двухтомник изданных в Кишиневе материалов конгресса вошли также и присланные из Киева доклады и многих других специалистов НУФВСУ, в том числе Владимира Бобровника, Валентины Вороновой, Владимира Гамалия, Лолиты Денисовой, Андрея Дяченко, Ирины Земцовой, Евгения Имаса, Василия Карленко, Виталия Кашбы, Елены Козловой, Елены Кривчиковой, Татьяны Круцевич, Елены Лысенко, Ольги Марченко, Сергея Матвеева, Юрия Мичуды, Дмитрия Никонорова, Татьяны Петровской, Леонида Поплавского, Тамары Хабинец, Оксаны Шинкарук, Юрия Шкrebтия и др.

65 И 25: ОТМЕТИЛИ СРАЗУ ДВА ЮБИЛЕЯ

Как уже упоминалось в начале этого обзора, проведение в Кишиневе международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» было приурочено к 65-летию организации в Молдове системы высшего образования по физической культуре. Этот отсчет ведется от события, произошедшего в самом начале 50-х годов XX века, когда в действовавшем в столице тогдашней Молдавской ССР (в те времена – одной из союзных республик СССР) Государственном педагогическом институте был открыт факультет физического воспитания.

Этот факультет довольно быстро развивался: если в первый год его существования там было только 28 студентов, то в 1960-м их численность возросла до 2627.

В 1960 году факультет физического воспитания был переведен в Молдавский государственный университет.

стационарный университет, а в 1967-м вернулся в Государственный педагогический институт, в составе которого функционировал до 1991-го – года, в котором Молдова провозгласила независимость, после чего стала самостоятельным государством.

В том же 1991 году правительство Молдовы приняло решение об образовании Национального института физического воспитания и спорта, созданного на базе факультета физического воспитания Государственного педагогического института и Молдавского колледжа (ранее – техникума) физической культуры. Первым ректором нового вуза, отмечающего в нынешнем году свое 25-летие, был доктор педагогических наук, профессор Павел Толмачев. Тогда в институте было 10 кафедр, на которых работало в общей сложности немногим более ста преподавателей.

В 2001 году ректором Национального института физического воспитания и спорта

стал доктор педагогических наук, профессор, заслуженный тренер Республики Молдова Вячеслав Монолаки, который и поныне возглавляет этот вуз. В институте появился ряд новых специальностей и в 2003 году в нем функционировали уже четыре факультета – педагогический, спортивный, кинетотерапии, заочного обучения.

В 2006 году Указом Президента Молдовы Национальный институт физического воспитания и спорта был преобразован в Государственный университет физического воспитания и спорта. В таком статусе он функционирует и в настоящее время.

Если в начале своей деятельности – 25 лет назад – в этом вузе было 345 студентов на факультетах с дневной формой обучения и 244 студента на факультете заочного обучения (т.е. всего 589), то ныне в университете – 3700 студентов, обучающихся на четырнадцати кафедрах пяти факультетов –

педагогического (готовит преподавателей физического воспитания), спортивного (готовит тренеров), факультета кинетотерапии, факультета, готовящего специалистов защиты, охраны и безопасности, и факультета заочного обучения.

Материально-техническая база университета, кроме различных оснащенных современным оборудованием учебных аудиторий и научно-исследовательских лабораторий, включает в себя большой спортивный комплекс. В нем 24 спортзала, плавательный бассейн, два теннисных корта, площадка для мини-футбола и другие объекты, предназначенные как для учебных занятий студентов, так и для повышения их спортивного мастерства в тренировочном процессе.

В университете работают 245 преподавателей, в числе которых – 8 докторов наук (doctor habilitat), 16 профессоров (university professor), 65 доцентов (associate professor), 20 заслуженных тренеров и 25 мастеров спорта.

Государственный университет физического воспитания и спорта Республики Молдова издает два научных журнала – «Theory and Art of Physical Education in School» (расматривающий вопросы теории и методики физического воспитания в школе) и «Physical Culture Science» (освещающий различные аспекты науки в сферах физической культуры и спорта).

За 65 лет в системе высшего образования по физической культуре и спорту Молдовы, которую достойно представлял факультет, институт, а затем Государственный университет физического воспитания и спорта, было воспитано 725 мастеров спорта международного класса, 5700 мастеров спорта, 300 заслуженных тренеров Республики Молдова, 23 чемпиона и призера Олимпийских игр, подготовлено более 10 тысяч преподавателей, тренеров, инструкторов фитнеса, специалистов в области кинетотерапии, туризма, защиты, охраны и безопасности.

Среди воспитанников вуза – двукратный олимпийский чемпион по гребле на байдарке Николай Журавский, олимпийский чемпион по футболу Игорь Добропольский, олимпийский чемпион по тяжелой атлетике Тудор Касапу, олимпийская чемпионка по гребле на байдарке Лариса Попова, бронзовый призер Олимпийских игр по греко-римской борьбе Сергей Мерейко, бронзовый призер Олимпийских игр по стрельбе из

лука Наталья Валеева, бронзовый призер Олимпийских игр по боксу Вячеслав Гоян, чемпион Паралимпийских игр по дзюдо Олег Крету, немало победителей и призеров чемпионатов мира и Европы по различным видам спорта.

Государственный университет физического воспитания и спорта Республики Молдова успешно развивает различные формы международного сотрудничества с аналогичными по профилю высшими учебными заведениями разных стран, в том числе Украины, Румынии, Беларуси, Республики Корея, России, Казахстана и других государств.

В приветствии от президента Международного олимпийского комитета Томаса Баха в связи с проведением в Кишиневе международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», в частности, подчеркивалось: «Мои поздравления обращаются, в первую очередь, к Государственному университету физического воспитания и спорта Республики Молдова, который празднует 65-летие организации высшего образования по физической культуре и спорту. На протяжении десятилетий университет внес существенный вклад в продвижение спорта и его ценностей в рядах молодого поколения спортсменов, лидеров и исследователей».

А вот строки из приветствия, присланного президентом Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта Кайратом Закирьяновым: «За годы работы коллектив университета внес существенный вклад в развитие физической культуры и спорта, подготовку квалифицированных кадров и достижение значимых спортивных результатов. Уверен, что традиции, созданные университетом за годы становления и развития, будут и впредь служить надежным фундаментом освоения новых технологий высшего образования и совершенствования методической базы, а также способствовать развитию спортивной науки, успешной реализации творческого союза ученых с мировым именем и молодых исследователей».

...Вечером 6 октября в Кишиневе – в большом зале Дворца Республики – состоялось торжественное заседание, посвященное 65-летию организации в Молдове системы высшего образования по физической культуре. В этом торжестве вместе с коллективом Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова, участниками и гостями междуна-

родного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», прибывшими в Кишинев из разных стран, приняли участие представители государственных ведомств Молдовы и ее общественных организаций.

В этот вечер прозвучало немало приветственных речей и поздравлений. Ректору университета Вячеславу Манолаки, ряду других профессоров, преподавателей вуза и его ветеранам были вручены государственные награды Молдовы и знаки отличия различных общественных организаций.

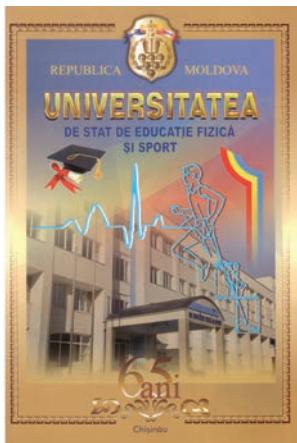
Представители высших учебных заведений из разных стран, участвовавшие в международном научном конгрессе в Кишиневе, вручали руководству Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова юбилейные подарки своих вузов. От Национального университета физического воспитания и спорта Украины эту дружественную миссию выполнила профессор НУФВСУ по научно-педагогической работе, доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор Ольга Борисова.

Ректорат и сенат (ученый совет) Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова своими знаками отличия отметили не только ведущих специалистов этого вуза, но и нескольких известных ученых из других стран, которые прибыли в Кишинев на международный научный конгресс «Спорт. Олимпизм. Здоровье».

Среди награжденных были двое ученых Национального университета физического воспитания и спорта Украины: ректор Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова Вячеслав Манолаки вручил почетные ордена этого вуза профессору Владимиру Платонову и профессору Марии Булатовой.

На следующий день, 7 октября, в главном корпусе Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова не только работали четыре секции международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», но и прошло торжественное заседание сената вуза, принимавшего этот форум.

На заседании сената состоялось чествование четырех известных в мире спорта и спортивной науки специалистов – руководителей физкультурно-спортивных вузов из разных стран – в связи с избранием их почетными докторами Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова. Соответствую-

Обложка книги о Государственном университете физического воспитания и спорта, изданной в 2016 году в Кишиневе (на двух языках – молдавском и английском) к 65-летию организации в Молдове высшего образования по физической культуре

щие дипломы почетных докторов вместе с другими атрибутами (мантией, головным убором и т. д.) – были вручены ректору Армянского государственного университета физической культуры (Ереван) профессору Ваграму Аракеляну, президенту Национального государственного университета физической культуры, спорта и здоровья имени П. Ф. Лесгафта (Санкт-Петербург) профессору Владимиру Агеевцу, ректору Таджикского государственного института физической культуры (Душанбе) профессору Шоди Сафарову, ректору Московской государственной академии физической культуры (Малаховка) профессору Сергею Сейранову.

...Среди подготовленных организаторами конгресса информационных материалов, полученных каждым его участником, – интересная, познавательная, насыщенная разнообразными фактами и иллюстрированная многочисленным фотографиями книга «Государственный университет физического воспитания и спорта Республики Молдова», изданная в 2016 году в Кишиневе (на двух языках – молдавском и английском) к 65-летию организации системы высшего образования по физической культуре в Молдове и 25-летнему юбилею ведущего физкультурно-спортивного вуза этой страны.

МЕЖДУНАРОДНАЯ АССОЦИАЦИЯ ОБСУЖДАЕТ ПЕРСПЕКТИВЫ

В перечне мероприятий, сочтавшихся в те дни с работой в столице Молдовы международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье», было и состоявшееся

7 октября заседание Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта.

В связи с тем, что президент этой ассоциации профессор Кайрат Закирянов из-за неотложных служебных дел в Казахстане не смог прибыть из Алматы в Кишинев, заседание Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта вел ее исполнительный директор Александр Макогонов.

Ректоры, проректоры и другие представители входящих в ассоциацию специализированных высших учебных заведений из разных стран всесторонне обсудили актуальные аспекты учебной, научной и спортивной деятельности вузов и их многогранного сотрудничества.

Участники заседания сердечно поздравили почетного президента Международной ассоциации университетов физической культуры и спорта – доктора педагогических наук, профессора Владимира Платонова (который в свое время был одним из основных инициаторов создания в 2001 году такой ассоциации и возглавлял ее до 2007-го) с отмеченным летом 2016 года 75-летием и пожелали юбиляру здоровья, творческого вдохновения и успехов в работе.

Президент Национального государственного университета физической культуры, спорта и здоровья имени П. Ф. Лесгафта, доктор педагогических наук, профессор Владимир Агеевец пригласил всех коллег принять участие в XX международном научном конгрессе «Олимпийский спорт и спорт для всех», который должен состояться в двадцатых числах декабря 2016 года в Санкт-Петербурге.

ТЕПЛОЕ МОЛДАВСКОЕ ГОСТЕПРИИМСТВО

Благодаря тому, что и современный уютный отель «Кодру», где разместили большинство прибывших из разных стран на международный научный конгресс «Спорт. Олимпизм. Здоровье», и находящийся в какой-то сотне метров от этой гостиницы Дворец Республики, в большом зале которого проходили торжественные и пленарные заседания форума, расположены всего в одном квартале от главной магистрали Кишинева – проспекта, носящего имя Стефана Великого (Stefan cel Mare) – молдавского господаря (жившего в 1457–1504 гг.), участники конгресса и его гости имели возможность в свободное время ознакомиться с центральной частью города. Те из них, кто ранее уже бывал в Кишиневе, смогли освежить свои прежние впечатления, сравнить их с днем сегодняшним и оценить произошедшие изменения.

Впрочем, наше знакомство с этой страной отнюдь не ограничилось ее столицей. Организаторы конгресса в один из дней насыщенной программы устроили для его участников и гостей интересную экскурсионную поездку на юго-восток Молдовы – туда, где в 125 километрах от Кишинева на зеленых холмах правобережья Днестра находится «Chateau Purcari» («Шато Пуркарь»). Это старинный замок, а в нем – один из известных далеко за пределами Молдовы центров ведущей отрасли ее экономики – виноделия, который функционирует там уже 189 лет – с 1827 года.

Специалисты предприятия, ставшие гидами в этой экскурсии по его оснащенным

На состоявшемся 7 октября в Кишиневе заседании сената Государственного университета физического воспитания и спорта – четыре новоизбранных почетных доктора этого вуза вместе с его ректором Вячеславом Манолаки (второй справа)

Групповой снимок участников международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» на фоне входа в главный корпус Государственного университета физического воспитания и спорта в Кишиневе

современным оборудованием цехам, ознакомили участников международного конгресса со всеми этапами технологических производственных процессов: от приемки различных сортов винограда, выращиваемого на окрестных виноградниках, которые расположены на склонах речной долины Днестра, обладающих уникальными природными условиями, – и до разлива готовых

вин в бутылки и их упаковки для отправки заказчикам.

Разумеется, на финише этой познавательной экскурсии гости получили возможность продегустировать различные молдавские вина с фирменной маркой «Chateau Purcari», многие из которых в разные годы были отмечены медалями международных выставок.

***

На завершавшем программу международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» заседании, которое проходило в главном корпусе Государственного университета физического воспитания и спорта Республики Молдова, участники форума обсудили итоги рассмотрения важнейших проблем этой сферы и приняли заключительную резолюцию.